GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
FELSEFE GRUBU ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

ORTAÖĞRETİMDE CUMHURİYET DÖNEMİ MANTIK DERS KİTAPLARININ İNCELENMESİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
EKREM ZİYA DUMAN

ANKARA-2014

GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
ORTAÖĞRETİM SOSYAL ALANLAR EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
FELSEFE GRUBU ÖĞRETMENLİĞİ BİLİM DALI

ORTAÖĞRETİMDE CUMHURİYET DÖNEMİ MANTIK DERS KİTAPLARININ İNCELENMESİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan
Ekrem Ziya DUMAN

Danışman
Prof. Dr. İbrahim ARSLANOĞLU

ANKARA-2014

JÜRİ ONAY SAYFASI

Ekrem Ziya Duman'ın **"Ortaöğretimde Cumhuriyet Dönemi Mantık Ders Kitaplarının İncelenmesi"** başlıklı tezi 13.02.2014 tarihinde, jürimiz tarafından Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Anabilim Dalı - Felsefe Grubu Öğretmenliği Bilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Adı Soyadı	İmza
Üye (Danışmanı - Başkan): Prof. Dr. İbrahim Arslanoğlu	.....
Üye : Prof. Dr. Veli Urhan	.....
Üye : Prof. Dr. İsmail Köz	.....
Üye : Prof. Dr. Emel Koç	.....
Üye : Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali Dombaycı	.....

ÖNSÖZ

Ders kitapları, bir devletin eğitim sistemi içerisinde öğrencilere vermek istediği amaç/davranış/kazanımların gerçekleşmesine katkıda bulunan temel araçlardandır. Bu unsurların istenilen, ideal düzeyde öğrencilere kazandırılabilmesi için; ders kitaplarının hatasız şekilde istenilen düzeyde yazılarak kabul edilmesi ve okutulması, belirtilen amacın sağlıklı ve maksimum seviyede gerçekleşebilmesi sağlayabilir. Bu amaçla ders kitaplarındaki eksikliklerin belirlenerek yeni yazılacak ders kitaplarına yol gösterici şekilde öneriler geliştirmek ders kitaplarının kalitesinin artırılmasına katkıda bulunabilir.

Türkiye'de Cumhuriyet'ten günümüze kadar mantık ders kitaplarının gelişim seyrini, mantık ders kitaplarında yapılan değişiklerin olumlu ve olumsuz yanlarını ortaya koymak, dönemsel özelliklerin mantık ders kitaplardaki yansımalarını görmek, mantık ders kitaplarının Bakanlık tarafından belirlenen kriterlere uyup uymadığını tespit etmek Türkiye'de mantığın neden istenilen düzeyde anlaşılamadığının belirlenmesine yardımcı olabilir. Dolayısıyla bu anlamda yapılabilecek düzenlemelerle daha mantıklı düşünen bireyler yetiştirilebilir. Böylece düşünen, tartışan, sorgulayan, kendini anlaşılır şekilde ifade edebilen, esnek düşünebilen, alternatifleri ortaya koyabilen, alternatifleri görebilen, düşündüklerini dile doğru ve tek anlamlı şekilde aktarabilen, eleştirel düşünebilen, düşüncelerini tutarlı şekilde ortaya koyabilen ve tutarsızlıkların farkına varabilen, öz güvenli, ön yargısız, doğru ile yanlışı ayırabilen ve böylece daha az hata yapan, farkındalık düzeyi artan bireyler yetiştirmenin önü daha da açılabilir. Çalışmanın bahsedilen durumlara katkı yapacağı düşünülmektedir.

Araştırma sürecinin her aşamasında katkılarını ve manevi desteğini esirgemeyen, önerileriyle ve davranışlarıyla sürekli yol gösteren, her zaman fikir alışverişinde bulunabildiğim tez danışmanım ve değerli hocam Sayın Prof. Dr. İbrahim ARSLANOĞLU'na sonsuz teşekkür ederim.

Tez izleme komitemde yer alan, değerli görüşleriyle katkılarını esirgemeyen hocalarım Sayın Prof. Dr. Veli URHAN ve Sayın Prof. Dr. İsmail KÖZ'e teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın her aşamasında katkıda bulunan, araştırmada özellikle karışıklıkların giderilmesinde fikirlerini ve yardımlarını esirgemeyen değerli hocalarım ve arkadaşlarım Doç. Dr. Beyhan ZABUN ve Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali DOMBAYCI'ya teşekkür ederim. Ayrıca bugünlere gelmemde emeği bulunan tüm hocalarım ve yakınlarıma teşekkürü borç bilirim. Bunlarla birlikte incelenen kitaplardan bir tanesinin yazarı olan Özge Köroğlu'na kitabını bana ulaştırdığı için teşekkür ederim.

Araştırma sürecinde her zaman desteğini hissettiğim eşim Seda DUMAN'a ve anne-babalarımıza ne kadar teşekkür etsem azdır. Ayrıca çalışma sürecinde ihmal ettiğim, ilgi ve sevgi beklentilerine zaman zaman üzülerek karşılık veremediğim biricik kızım Tuana Beren DUMAN ve biricik oğlum Orhan DUMAN'ı çok sevdiğimi belirtmek isterim.

Ekrem Ziya DUMAN

Ankara, 2014

ÖZET

ORTAÖĞRETİMDE CUMHURİYET DÖNEMİ
MANTIK DERS KİTAPLARININ İNCELENMESİ

Duman, Ekrem Ziya
Doktora, Felsefe Grubu Öğretmenliği Bilim Dalı
Tez Danışmanı: Prof. Dr. İbrahim Arslanoğlu
Şubat-2014

Araştırmanın temel amacı, Türkiye'de mantık dersi öğretim programları doğrultusunda yazılan ve ortaöğretim kurumlarında okutulan mantık ders kitaplarını incelemektir. Araştırmada bu çerçeve içerisinde Türkiye'de 1924 yılından 2009 yılına kadar ortaöğretim kurumlarında okutulan mantık ders kitaplarının fiziksel, içeriksel, bilimsel vb. yönlerden belirlenen kriterlere uygun olup olmadığı incelenmiştir.

Araştırmada "Cumhuriyet döneminde ortaöğretimde okutulmuş olan mantık ders kitapları ders kitabı olma özelliklerini taşımakta mıdır?" ana problemine yanıt aranmıştır. Ana probleme ulaşmak için mantık ders kitapları, Bakanlığın belirlediği kriterler ve literatürden oluşturulan kriterler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Araştırmada tarama modeli çerçevesinde konuyla ilgili kaynakların bulunduğu literatür taraması yapılmıştır. Bu nedenle araştırma, içerik analizinin de yapıldığı betimsel bir araştırmadır. Dolayısıyla incelenen kitaplar çeşitli kriterler çerçevesinde irdelenerek durum tespiti yapılmıştır. Ayrıca dönemler kendi içerisinde ve birbirleriyle kıyaslanmıştır. Elde edilen bulgular irdelenmiş ve yorumlanmıştır.

Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır;

Cumhuriyet'ten günümüze kadar çeşitli yıllarda kabul edilen bazı kitaplarda bilimsel hataların olduğu saptanmıştır. Bu bilimsel hatalara rağmen kitapların ders kitabı olarak kabul edilmesi ve okutulması öğretmenlere önemli görev ve sorumluluk yüklemiştir. Bilimsel hataların daha çok şekillerde ve sembolik mantık ünitesinde

yapıldığı dikkati çekmektedir. Cumhuriyet döneminden günümüze doğru ders kitaplarındaki bilimsel hataların azalmadığı aksine arttığı görülmüştür.

Cumhuriyet'ten günümüze doğru mantık kitaplarında kavramlara yeni karşılıklar verme süreçleri yaşandığı belirlenmiştir. Bu süreçteki dilde meydana gelen değişimlerde kültürün, pozitivizmin, savaşların, değişme ve gelişmelerin etkilerinin olduğu anlaşılmıştır. Ayrıca zaman zaman dönemsel şartlara zaman zaman ise uygulayan kişilere göre kriterler getirildiği dikkati çekmiştir. Bu değişikliklerin ise kitaplarda yansımalarının olduğu tespit edilmiştir.

Cumhuriyet'ten günümüze kadar mantık ders kitaplarında bazı kavramlarda birliktelik sağlanamadığı ve bazı kavramların da yanlış kullanıldığı saptanmıştır. Kitaplarda şekil, şema, sınıflandırma, grafik, resim, fotoğraf, tablo vb. kavramların zaman zaman birbirlerine karıştırıldığı, birbirinin yerine kullanıldığı görülmüştür. Örneğin bazı kitaplarda resme fotoğraf denilmiş bazı kitaplarda ise sınıflandırmaya şekil denilmiştir. Bu durumlar kitaplarda kavram kargaşasına ve bilgi kirliliğine neden olmuştur.

Cumhuriyet'ten günümüze kadar ders kitaplarının içeriklerinin ilgili oldukları öğretim programlarına genel olarak uygun oldukları anlaşılmıştır. Bu uygunluğun günümüze doğru daha da arttığı dikkati çekmiştir. Çünkü günümüze geldikçe öğretim programının sınırları, içerikleri, yazılma kriterleri daha ayrıntılı ve net olarak verilmiştir.

Cumhuriyet'ten günümüze doğru ders kitabı inceleme kriterleri değişiklik göstermiştir. Bu değişikliklerle birlikte kitaplarda olması istenen özellikler daha ayrıntılı ve somut olarak ortaya konulmuştur. Böylece ders kitapları, günümüze doğru daha ayrıntılı şekilde incelenmiştir. Bu inceleme sürecinde kitapların okutulması için yeterli puanı alsa da hata oranlarının sıfırlanana kadar Bakanlık tarafından yayınevlerine ya da yazarlara geri gönderildikleri bilinmektedir. Fakat tüm bunlara rağmen mantık ders kitaplarındaki hataların sıfırlanmadan kabul edildiği ve okutulduğu saptanmıştır. Ayrıca bu hata oranlarının günümüze geldikçe arttığını söylemek mümkündür.

ABSTRACT

A STUDY INTO THE LOGIC COURSE BOOKS IN THE SECONDARY EDUCATION IN THE REPUBLICAN PERIOD

Duman, Ekrem Ziya
Department of Philosophy and Related Fields Teaching Programme
Advisor: Prof. Dr. İbrahim ARSLANOĞLU
February-2014

The purpose of the current research was to investigate the logic course books written in line with the teaching programs of the course of logic and taught in the secondary education institutions. The course books of logic taught in the secondary education institutions in Turkey from 1924 up to 2009 were investigated in terms of the criteria to determine whether they were suitable or not from physical, content and scientific points.

In the research, the main question of "Do the course books of logic taught in the secondary education in the Republican period have the features of a course book?" was tried to be answered? In order to reach the main problem, the course books of logic were examined from the point of the criteria and literature that were formed by the Ministry.

In the research, the related literature was examined in order to obtain the sources with regard to the subject as a survey. Therefore, the research is a descriptive survey including a content analysis. Thus, the books examined were analyzed in terms of various criteria and assessed. In addition, the period were compared with each other. The findings were analyzed and evaluated.

The following results were obtained;

It was found that there were some scientific mistakes in some books approved to be studied from the period of Republic up to the current time. Despite these scientific mistakes, their approval as a course book and being taught put some more responsibilities on teachers. It was determined that the mistakes were mostly over

figures and in the unit of symbolic logic. It was also found that these mistakes did not decrease from the Republican period up to the current time but increased.

It was found that the processes of calling concepts with new news were initiated in the books of logic from the period of Republic. It was determined that culture, positivism, wars, novelties had an impact on the changes happening at language in this process. In addition, there was an emphasis on the fact that some criteria were put forward according to periodical conditions of the some in some occasions and sometimes according to the people applying them. These changes had also an impact on the course books.

It was found in the research that there was no unity in the concepts in the course books from the period of Republic up to the current time and that some concepts were also used wrongly. Such concepts as figures, schemes, classification, graphic, picture, photos and tables were mostly confused and substituted. As an example, a picture was called as a photo and classification were named as a figure. These cases caused a contradiction in terms and information pollution.

It was found that the content of the course books from the period of Republic up to the current time were convenient for the related teaching programs in general sense. It was also determined that this convenience increased more towards the current time; since the limits of the teaching program, the contents, the criteria of writing were given in a more detailed and clear way.

The criteria of investigation in the course books from the period of Republic up to the current time have changed. With these changes, the features required for the books in a detailed and concrete way were put forward. In that way, course books were examined in a detailed way in the current time. It is known that even though the book gets the required score to be taught in the process of this investigation, they are returned to the publishers and authors until the rate of mistakes is nullified by the Ministry. However, despite all these applications, it was found that the course books of logic were approved without nullifying the mistakes and taught at schools. In addition, it is likely to say that the number of these mistakes has increased up to the current time.

İÇİNDEKİLER

Sayfa No

ÖNSÖZ..... **i**

ÖZET..... **iii**

ABSTRACT..... **v**

İÇİNDEKİLER……..…….. **vii**

TABLOLAR LİSTESİ..... **xiv**

BİRİNCİ BÖLÜM …….. **1**

GİRİŞ…… **1**

1.1. Problem……..…… **1**

1.2. Araştırmanın Amacı…… **3**

1.3. Araştırmanın Önemi ……..……..... **3**

1.4. Sınırlılıklar…… **3**

1.5. Kilit Kavramlar…… **5**

1.6. İlgili Araştırmalar……. **5**

İKİNCİ BÖLÜM……. **9**

KAVRAMSAL ÇERÇERVE……. **9**

2.1. Eğitim ve Ders Kitapları…….. **9**

2.2. Ders Kitaplarının Öğretimdeki Yeri……... **16**

2.3. Ders Kitaplarını Hazırlama ve Hizmete Sunma…… **20**

2.4. Ders Kitaplarında Yer Alan Konuların Amaçlar İle İlgili İlkeleri….. **20**

2.5. Ders Kitaplarını İncelemede Kullanılabilecek Ölçütler…… **21**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM…….…….…… **22**

YÖNTEM……. **22**

3.1.Araştırma Modeli…….……..…… **22**

3.2. Verilerin Toplanması……...…… **23**

3.3. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması……...…… **23**

3.1.1. Ders Kitaplarını İncelemede Kullanılabilecek Ölçütler…….. **23**

3.1.1.1. Ders Kitaplarının Künyesi…….. **24**

3.1.1.2. Ders Kitaplarının Fiziksel Özellikleri…… **24**

3.1.1.3. Ders Kitaplarının Ünitelere Göre Dağılımı…….. **25**

3.1.1.4. Ders Kitaplarının Öğretim Programına Uygunluğu…….. **26**
3.1.1.5. Ders Kitaplarında Kullanılan Dil ve Anlatım…….. **26**
3.1.1.6. Ders Kitaplarında Bilimsel İçerik……. **27**
3.1.1.7. Ders Kitaplarında Baskı-Dizgi-Yazım…….. **27**
3.1.1.8. Ders Kitaplarında Okuma Parçaları…… **28**
3.1.1.9. Ders Kitaplarında Hazırlık Soruları…… **28**
3.1.1.10. Ders Kitaplarında Değerlendirme Soruları…… **29**
3.1.1.11. Ders Kitaplarının Kaynakçası…….. **30**
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM…….……..……..…… **32**
BULGULAR VE YORUM……..…… **32**
4.1. 1924 Mantık Öğretimi Programı……. **32**
4.1.1. 1924 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri…….. **32**
4.1.2. 1924 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Fiziksel Özellikleri…… **33**
4.1.3. 1924 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Ünitelere Göre Dağılımı…….. **34**
4.1.4. 1924 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Muhtevasının Öğretim Programına Uygunluğu…… **35**
4.1.5. 1924 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Dil ve Anlatım……... **36**
4.1.6. 1924 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Bilimsel İçerik……... **39**
4.1.7. 1924 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Baskı-Dizgi-Yazım…… **39**
4.1.8. 1924 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Okuma Parçaları…….. **41**
4.1.9. 1924 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Hazırlık Soruları…….. **43**
4.1.10. 1924 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Değerlendirme Soruları..... **43**

4.1.11. 1924 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Kaynakçası…….. 46
4.2. 1935 Mantık Öğretimi Programı…….. 47
4.2.1. 1935 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri……. 51
4.2.2. 1935 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Fiziksel Özellikleri…… 52
4.2.3. 1935 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Ünitelere Göre Dağılımları…… 52
4.2.4. 1935 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Muhtevasının Öğretim Programına Uygunluğu…… 52
4.2.5. 1935 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Dil ve Anlatım……... 53
4.2.6. 1935 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Bilimsel İçerik ……. 56
4.2.7. 1935 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Baskı-Dizgi-Yazım …… 56
4.2.8. 1935 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Okuma Parçaları…… 56
4.2.9. 1935 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Hazırlık Soruları……. 57
4.2.10. 1935 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Değerlendirme Soruları…….,,,,,,,,,,,, 57
4.2.11. 1935 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Kaynakçası…… 58
4.3. 1950 Mantık Öğretimi Programı…… 59
4.3.1. 1950 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri…….. 60
4.3.2. 1950 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Fiziksel Özellikleri……... 61

4.3.3. 1950 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Ünitelere Göre Dağılımı…….. **64**
4.3.4. 1950 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Muhtevasının Öğretim Programına Uygunluğu..... **65**
4.3.5. 1950 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Dil ve Anlatım……. **67**
4.3.6. 1950 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Bilimsel İçerik…….. **70**
4.3.7. 1950 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Baskı-Dizgi-Yazım……,,, **71**
4.3.8. 1950 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Okuma Parçaları…….,,,,,,,, **73**
4.3.9. 1950 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Hazırlık Soruları…….,,,,,,,, **73**
4.3.10. 1950 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Değerlendirme Soruları……... **74**
4.3.11. 1950 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Kaynakçası……..... **76**
4.4. 1957 Mantık Öğretimi Programı……. **77**
4.4.1. 1957 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri……... **78**
4.4.2. 1957 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Fiziksel Özellikleri……. **79**
4.4.3. 1957 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Ünitelere Göre Dağılımı…… **82**
4.4.4. 1957 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Muhtevasının Öğretim Programına Uygunluğu…… **83**
4.4.5. 1957 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Dil ve Anlatım…….. **85**

4.4.6. 1957 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Bilimsel İçerik…….. **95**
4.4.7. 1957 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Baskı-Dizgi-Yazım…….. **96**
4.4.8. 1957 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Okuma Parçaları……. **98**
4.4.9. 1957 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Hazırlık Soruları…… **102**
4.4.10. 1957 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Değerlendirme Soruları…….. **103**
4.4.11. 1957 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Kaynakçası…… **108**
4.5. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programı…… **109**
4.5.1. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri…….. **112**
4.5.2. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Fiziksel Özellikleri……... **113**
4.5.3. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Ünitelere Göre Dağılımları……. **114**
4.5.4. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Muhtevasının Öğretim Programına Uygunluğu…… **115**
4.5.5. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Dil ve Anlatım……. **117**
4.5.6. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Bilimsel İçerik…….. **120**
4.5.7. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Baskı-Dizgi-Yazım…….. **120**
4.5.8. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Okuma Parçaları……. **121**
4.5.9. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık

Ders Kitaplarında Hazırlık Soruları……. **121**
4.5.10. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Değerlendirme Soruları……. **122**
4.5.11. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Kaynakçası……... **123**
4.6. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programı…… **124**
4.6.1. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri…….. **125**
4.6.2. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Fiziksel Özellikleri……... **126**
4.6.3. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Ünitelere Göre Dağılımı…….. **127**
4.6.4. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Muhtevasının Öğretim Programına Uygunluğu…… **128**
4.6.5. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Dil ve Anlatım……. **129**
4.6.6. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Bilimsel İçerik…….. **131**
4.6.7. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Baskı-Dizgi-Yazım…….. **131**
4.6.8. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Okuma Parçaları…… **132**
4.6.9. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Hazırlık Soruları……. **133**
4.6.10. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Değerlendirme Soruları…….. **133**
4.6.11. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Kaynakçası……... **134**
4.7. 1993 Mantık Dersi Öğretim Programı…… **135**
4.7.1. 1993 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık

Ders Kitaplarının Künyeleri…….. **135**
4.7.2. 1993 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Fiziksel Özellikleri……... **136**
4.7.3. 1993 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Ünitelere Göre Dağılımları……. **154**
4.7.4. 1993 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Muhtevasının Öğretim Programına Uygunluğu… **159**
4.7.5. 1993 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Dil ve Anlatım…….. **176**
4.7.6. 1993 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Bilimsel İçerik…….. **198**
4.7.7. 1993 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Baskı-Dizgi-Yazım……... **206**
4.7.8. 1993 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Okuma Parçaları…….. **219**
4.7.9. 1993 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Hazırlık Soruları…….. **244**
4.7.10. 1993 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Değerlendirme Soruları…….. **256**
4.7.11. 1993 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Kaynakçası…… **279**
BEŞİNCİ BÖLÜM…….. **287**
SONUÇ VE ÖNERİLER…… **287**
5.1. Sonuç……. **287**
5.2. Öneriler…….. **301**
5.2.1. Uygulama İçin Öneriler…… **301**
5.2.2. Araştırma İçin Öneriler……... **303**
KAYNAKLAR……. **305**

TABLOLAR LİSTESİ **Sayfa No**

Tablo 1. Bloom'un Bilişsel Alanda Soru Düzeylerine Göre Davranış Dağılımı Tablosu.....,..... 29

Tablo 2. 1924 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri.....,,..... 32

Tablo 3. 1935 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri.....,,..... 51

Tablo 4. 1950 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri..... 60

Tablo 5. 1957 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri.....,..... 78

Tablo 6. Osman Pazarlı (1973)'nın Mantık Kitabında Bazı Mantık Kavramlarının Eş Anlamları veya Kavramlara Verilen Yeni Karşılıklar..... 92

Tablo 7. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri..... 112

Tablo 8. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Ünitelere Göre Dağılımları..... 114

Tablo 9. 1976 yılı "Mantık Öğretimi Programı"na Göre Mantık Ders Kitaplarında Yer Alması Gereken Konular..... 115

Tablo 10. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri..... 125

Tablo 11. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Ünitelere Göre Dağılımı)..... 127

Tablo 12. 1986 Mantık Öğretimi Programı'na Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Yer Alması Gereken Konular..... 128

Tablo 13. 1993 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri..... 135

Tablo 14. 1993 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının 'Mantık Ünitesi'ne Göre Dağılımları……. 154

Tablo 15. 1993 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının 'Klasik Mantık Ünitesi'ne Göre Dağılımları..... 155
Tablo 16. 1993 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının 'Sembolik Mantık Ünitesi'ne Göre Dağılımları..... 156
Tablo 17. 1993 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının 'Mantığın Uygulamaları Ünitesi'ne Göre Dağılımları. 157
Tablo 18. 1993 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının 'Mantık Felsefesi Ünitesi'ne Göre Dağılımları..... 158
Tablo 19. 1993 Mantık Öğretimi Programında Belirtilen Mantık Ders Kitaplarında Yer Alması Gereken Konular ve Terimler..... 161
Tablo 20. 1998 Yılında 1993 Mantık Öğretimi Programından Çıkarılan Konu Başlıkları..... 165

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1.1. Problem

Öğretimin amacı öğrenciye taşıyamayacağı kadar çok ve çeşitli bilgi vermek değil, ona bir takım temel kavramları kazandırarak gereksinim duyduğu bilgileri nerede bulabileceğini ve bunlardan nasıl yararlanacağını öğretmektir. Önemli olan bilgileri öğrencilerin belleğine yığmak değil, belli bilgileri bir düzen içerisinde, sistemli bir şekilde ve birbirleriyle bağlantılı olarak öğrencilere kazandırmaktır. Fakat bu uğraşlara rağmen, sunulan öğretim hizmeti sonunda herkes aynı derecede öğrenemeyebilir ve başarılı olamayabilir. Bu anormal bir durum değildir. Çünkü insanlar arasında bireysel farklılıklar olabilir. Burada önemli olan bireylerin başarısızlığını olabildiğince başarıya dönüştürmektir.

Öğretim etkinliklerinin temel amacı, öğrencilerin öğrenmesidir ve bunu gerçekleştirmek için gerekli tüm önlemler alınmalıdır. Bütün bunların sağlanmasında; ihtiyacı karşılayacak şekilde hazırlanmış bir mantık öğretimi programı ve bu programa uygun şekilde yazılmış mantık kitapları son derece etkilidir.

Program düzenlenmesinde bir taraftan uygulamadan gelen problemler dikkate alınmakta, diğer taraftan araştırma, geliştirme, öğrenci davranışlarında amaçlar doğrultusunda değişiklik sağlayacak araştırma sonuçlarından yararlanılmaktadır (Varış, 1988, s. 23-30). Bu nedenlerle mantık öğretim programları doğrultusunda yazılan mantık ders kitaplarındaki eksiklikleri saptamak, tespitlerde bulunarak öneriler geliştirmek, yeni yapılacak öğretim programları ve yazılacak ders kitapları için yararlı olabilir.

Araştırmada “Cumhuriyet döneminde ortaöğretimde okutulmuş olan mantık ders kitapları, ders kitabı olma özelliklerini taşımakta mıdır?” ana problemine yanıt aranmıştır.

Ana probleme ulaşmak için mantık ders kitapları, Bakanlığın belirlediği kriterler ve literatürden oluşturulan kriterler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Yukarıdaki ana problem çerçevesinde aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

1. Mantık ders kitaplarının fiziksel özellikleri öğrenci seviyesine uygun mudur?
2. Mantık ders kitaplarının ünitelere göre dağılımları öğretim programlarında belirtilen dağılıma uygun mudur?
3. Mantık ders kitaplarında bilimsel hatalar var mıdır?
4. Mantık ders kitaplarında baskı-dizgi hataları var mıdır?
5. Mantık ders kitaplarında yazım hataları var mıdır?
6. Mantık ders kitaplarında dil, anlatım hataları mevcut mudur?
7. Mantık ders kitaplarının dili öğrenci seviyesine uygun mudur?
8. Mantık ders kitaplarının içeriğinin öğretim programına uygunluğu ne düzeydedir?
9. Mantık ders kitaplarındaki okuma parçaları öğrenci seviyesine uygun mudur?
10. Mantık ders kitaplarındaki okuma parçalarının ait olduğu üniteye uygunluğu ne düzeydedir?
11. Mantık ders kitaplarındaki hazırlık sorularının bilişsel alan basamaklarına göre dağılımı nasıldır?
12. Mantık ders kitaplarındaki hazırlık sorularının üniteye, öğrenci seviyesine uygunluğu ne düzeydedir?
13. Mantık ders kitaplarındaki hazırlık sorularının öğretim programına uygunluğu ne düzeydedir?
14. Mantık ders kitaplarındaki değerlendirme sorularının bilişsel alan basamaklarına göre dağılımı nasıldır?
15. Mantık ders kitaplarındaki değerlendirme sorularının üniteye, öğrenci seviyesine uygunluğu ne düzeydedir?
16. Mantık ders kitaplarındaki değerlendirme sorularının öğretim programına uygunluğu ne düzeydedir?
17. Mantık ders kitaplarında kullanılan kaynakların kaynakçadaki gösterimi bilimsel kriterlere uygun mudur?

1.2. Araştırmanın Amacı

Araştırmanın temel amacı, Türkiye'de mantık dersi öğretim programları doğrultusunda yazılan ve ortaöğretim kurumlarında okutulan mantık ders kitaplarını incelemektir. Araştırmada bu çerçeve içerisinde Türkiye'de 1924 yılından 2009 yılına kadar ortaöğretim kurumlarında okutulan mantık ders kitaplarının fiziksel, içeriksel, bilimsel vb. yönlerden belirlenen kriterlere uygun olup olmadığı incelenmiştir.

1.3. Araştırmanın Önemi

Bugüne kadar Türkiye'de ortaöğretimde okutulan mantık ders kitapları ile ilgili çalışma yapılmamıştır. Araştırma bu yönüyle orijinaldir. Ayrıca çalışmada mantık ders kitapları, daha önceki çalışmalarda inceleme konusu olmayan birçok unsur göz önünde bulundurularak kapsamlı şekilde incelenmiştir. Örneğin bazı çalışmalar sadece fiziksel özellikler ve dil açısından ele alınırken bazı çalışmalar yazım, içerik ve öğretim programına uygunluk açısından ele alınmıştır. Bu çalışmada ise kitaplar, 11 başlık altında daha fazla kriter çerçevesinde incelenmiştir.

Çalışmada mantık ders kitaplarının yaşanılan dönemin ekonomik, politik, kültürel vb. durumlarından etkilenip etkilenmediği ortaya konulmuştur. Bu çerçevede kitaplarda dönemler arasında ne gibi değişiklikler olduğu, ilerleme mi gerileme mi kaydedildiği saptanmıştır. Ayrıca Türkiye'de Cumhuriyet'ten günümüze kadar mantık ders kitaplarında meydana gelen değişimlerin tamamına geniş bir perspektiften bakılarak ortaya konulan tespitler eğitim sistemimizin genel yapısı hakkında fikir vermektedir. Bu tespitlerin öğrencilere, öğretmenlere ve yeniden oluşturulacak mantık öğretimi programına, dolayısıyla mantık ders kitabı yazacak olan yazarlara ve eğitim sistemimizin bütününe bakmak isteyenlere katkı sağlayacağı düşünüldüğünde araştırmanın önemi bir derece daha artmaktadır.

1.4. Sınırlılıklar

1. 1924'ten günümüze kadar 8 tane mantık öğretimi programı kabul edilmiştir. Bu programlar sırasıyla 1924, 1935, 1950 (08.05.1950 tarihli ve 589 numaralı Tebliğler Dergisi'nde, 10.04.1950 tarihli ve 585 sayılı Tebliğler Dergisi'ne atıfta bulunularak

“Lise Dersi Konuları” olarak belirtilmiştir.), 1957, 1976, 1986, 1993 ve 2009 yıllarında kabul edilmiştir. Bu çalışma 2009 mantık öğretimi programı dışındaki diğer mantık öğretimi programlarına göre yazılmış olan ve ulaşılabilen mantık ders kitapları ile sınırlıdır. Dolayısıyla araştırmada Türkiye’de ortaöğretimde 1294’ten 2009’a kadar uygulanan 7 tane mantık dersi öğretim programına uygun olarak yazılmış olan mantık ders kitapları incelenmiştir.

2. İnceleme ve değerlendirme yaparken bakanlığın belirlediği kriterler ile literatürden oluşturulan kriterler temele alınmıştır. 1993 yılından önce yazılan ders kitapları, program geliştirme tekniklerine uygun olarak yazılmadığı ve bu programların yapıları farklı olduğu için bu kitaplarda bazı alt problemler ele alınamamıştır. Ayrıca her kitap incelenirken kendi döneminin özellikleri dikkate alınmıştır.

3. Çalışmada 2009 mantık öğretimi programı ve bu programa göre yazılan mantık ders kitapları kapsam dışıdır. Çünkü bu programın yapısı ve yöntemi, yaklaşımı önceki programlardan farklıdır. Dolayısıyla bu programa göre yazılmış olan mantık ders kitapları da farklıdır. Bu nedenle 2009 yılından sonra kabul edilen mantık ders kitaplarını incelemek için programın ve kitapların yapısına uygun farklı kriterleri de dikkate almak gerekmektedir. Bu kriterler hesaba katıldığında 2009 yılından önceki mantık ders kitapları için ortak olarak belirlenen kriterlere ekleme yapılması gerekliliğinden dolayı inceleme alanının kapsamını genişletme zorunluluğu oluşmaktadır. Ayrıca bir öğretim programının değerlendirilebilmesi için en az beş yıl uygulanması gerekir. Bu sürenin tamamlanmaması, son öğretim programı ve buna uygun olarak yazılan ders kitaplarının incelenmemesinde etkili olmuştur.

4. Çalışmada 1970 yılında deneme ders kitabı olarak kabul edilen mantık ders kitabı kapsam dışıdır. Çünkü bu kitap ilgili olduğu öğretim programından 6 yıl önce yazılmıştır. Kitap başlangıçta 3-4 tane lisede deneme ders kitabı olarak okutulmuştur. Bu sayı 1976 yılına kadar her yıl aynı oranda artırılmıştır. 1976 yılında yeni mantık dersi öğretim programı kabul edildikten sonra, Bakanlık tarafından aynı yazarların kitabı mantık ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

5. Çalışmada farklı öğretim programlarına göre kabul edilen fakat iki basımı da aynı olan mantık ders kitaplarının künyeleri yazılmıştır. Fakat inceleme sonuçları aynı olacağından içerikte tekrar yapılmaması için bu kitaplar incelemede kapsam dışında tutulmuştur.

6. İncelemeler yöntemsel olarak teknik detaylı bir analiz değildir. Örneğin şekiller bir grafik tasarımcı olarak incelenmemiştir.

7. Ünitelere göre dağılım sadece içerikle sınırlıdır. Dolayısıyla “iç kapak”, “içindekiler”, “Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi”, “İstiklal Marşı”, “Kaynak”, “Dizin” gibi sayfalar ünitelerin yüzdelik dağılımları hesaplanırken kapsam dışı tutulmuştur.

8. 1997-2009 yılları arasında kabul edilen mantık ders kitapları, 1993 mantık öğretimi programında 1998 yılında yapılan değişiklikler dikkate alınarak incelenmiştir.

9. 1993 mantık öğretimi programından önce yazılan mantık ders kitaplarında hazırlık sorusu sorulmadığından bu kitaplar hazırlık soruları açısından incelenmemiştir. Dolayısıyla 1993 mantık programından önce yazılan mantık ders kitaplarında hazırlık soruları kapsam dışıdır.

1.5. Kilit Kavramlar

Mantık, mantık öğretimi, mantık öğretim programları, mantık ders kitapları, kitap inceleme kriterleri.

1.6. İlgili Araştırmalar

Konu ile ilgili olarak doğrudan yapılmış bir çalışma bulunmamaktadır. Ortaöğretim düzeyinde konunun bir kısmı ile ilgili farklı branşlarda ortaöğretim düzeyinde yüksek lisans ve doktora tezleri yapılmıştır.

Konunun bir kısmı ile ilgili olabilecek bu çalışmalardan dikkati çekenler aşağıdaki gibidir:

KATÜ’de Ortaöğretim Fen ve Matematik Alanları Eğitimi’nde 2001 yılında yapılan Esra Keleş’e ait “Fizik Ders Kitaplarını Değerlendirme Ölçeği” başlıklı yüksek lisans tezidir. Tezde 60 öğretmen ile görüşme sonucu oluşturulan ölçek ve ders kitaplarının bu ölçek doğrultusunda yeterliliği araştırılmıştır.

Marmara Üniversitesi’nde Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Coğrafya Öğretmenliği Bilim Dalı’nda 2005 yılında yapılan İbrahim Aslan’a ait “Ortaöğretim 9.

Sınıf Coğrafya Ders Kitaplarının Eğitim-Öğretime Uygunluğunun Değerlendirilmesi" başlıklı yüksek lisans tezidir. Tezde Coğrafya ders kitaplarının fiziksel özellikleri, eğitsel tasarım özellikleri, görsel tasarımı, dil ve anlatımı ele alınmıştır. Ayrıca ele alınan bu özellikler çerçevesinde öğretmen ve öğrenciler anket uygulanmış ve bunların sonuçları değerlendirilmiştir.

Marmara Üniversitesi'nde Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Tarih Eğitimi Bilim Dalı'nda 2006 yılında yapılan Hediye Meraç'a ait "Lise Tarih Ders Kitaplarının İçerik ve Yöntem Açısından Analizleri" başlıklı yüksek lisans tezidir. Kitaplar, içeriğin ders programına ve amaca uygunluğu, konuların yapı, sıra açısından sunumu, farklı bakış açıları ile ifade tarzları, yoğunlaşılan konu ve kavramlar, amaca uymayan ayrıntılar, kişisel yorumlar ve kalıp yargılar, kanıt ve referans kullanımı, kitaptaki resim ve haritalar, değerlendirme çalışmaları başlıkları altında irdelenmiştir. Çalışmada beş tane ders kitabı belirli başlıklar altında incelenmiş ve elde edilen bulgular öğretmenlerin mülakat çalışmasına verdikleri cevaplarla karşılaştırılmıştır.

Anadolu Üniversitesi'nde Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi Anabilim Dalı'da 2007 yılında yapılan Hakkı Bağcı'ya ait "Dokuzuncu Sınıf Bilgi ve İletişim Teknolojileri Ders Kitabının Görsel Tasarım İlkelerine Göre Değerlendirilmesi" başlıklı yüksek lisans tezidir. Bu araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının Milli Eğitim Bakanlığı tarafından belirlenen Lise birinci sınıf Bilgi ve İletişim Teknolojileri ders kitabının görsel tasarım ilkelerine uygun olup olmadığına ilişkin görüşlerini incelemektir. Araştırmada 2006-2007 öğretim yılında Anadolu ve Osmangazi Üniversiteleri Eğitim Fakültelerinin Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Öğretmenliği, İlköğretim Matematik Öğretmenliği ve Sınıf Öğretmenliği bölümlerinin son sınıflarında öğrenim gören 342 öğrenciden elde edilen verilerle gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın sonunda kitabın kriterlere genel olarak uyduğu belirlenmiştir.

Selçuk Üniversitesi'nde Ortaöğretim Fen ve Matematik Alanlar Eğitimi Fizik Eğitimi Bilim Dalı'nda 2007 yılında yapılan Sevilay Adıbelli'ye ait "Yeni Programa Göre Hazırlanan Lise 1 Fizik Ders Kitabının Eğitsel, Görsel, Dil ve Anlatım Yönünden İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezidir. Araştırma, yeni programa göre MEB tarafından hazırlanan ve bu öğretim yılında okutulmakta olan Fizik I ders kitabının; eğitsel, görsel, dil ve anlatım bakımından değerlendirilmesi amacı ile 2006-2007 öğretim yılında yapılmıştır. Hazırlanan 46 soruluk kitap değerlendirme ölçeği farklı

okullarda görev yapan ve farklı mesleki kıdeme sahip 61 fizik öğretmenine dağıtılmış, bu ölçeğe göre kitabın değerlendirilmesi kendilerinden istenmiştir. Sonuçta incelenen kitabın öğretmenlerin beklentisini karşılayacak nitelikte olmadığı anlaşılmıştır.

Gazi Üniversitesi'nde Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı'nda 2006 yılında yapılan Ayşe Baltoprak Kırmacı'ya ait "Ortaöğretim Lise Üçüncü Sınıflarda Okutulan Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitaplarının Öğrenci Seviyesine Uygunluğunun İncelenmesi" başlıklı yüksek lisans tezidir. Araştırma, ortaöğretim üçüncü sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarının cümle, satır ve paragraf uzunluğu bakımından öğrenci gelişim seviyesine uygunluğunu tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Bu konuda 11. sınıf Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarının öğrencilerin gelişim özelliklerine uygunluğunu incelemek için dört adet ders kitabı rastlantısal örneklem yoluyla seçilmiştir. Kitaplarda cümlelerdeki kelimeler sayılarak cümle uzunlukları tespit edilmiştir. Satır uzunlukları ölçülmüştür son olarak da paragraf uzunluklarının öğrencilerin anlama seviyelerine uygun olup olmadığı konusu incelenmiştir. Sonuçta kitaplarda istenen kriterler bağlamında tutarlılık görülmemiştir.

Gazi Üniversitesi'nde Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı'nda 2006 yılında yapılan Özlem İtilli'ye ait "Genel Liselerin Üçüncü Sınıflarında Okutulan Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitapları Üzerine Bir İnceleme" başlıklı yüksek lisans tezidir. Araştırmada lise üçüncü sınıflarda okutulan Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarından üç tanesi incelenmiştir. Kitaplar öncelikle şekil (kullanılan kâğıt, baskı, tertip) ve muhteva (bölümlendirme tarzı, seçilen şair ve yazarlar ile eserleri) bakımından karşılaştırılarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmenin ardından, kitaplarda yer alan ortak metinlerin metin altı soruları, soruların taksonomik değerleri, metin üzerinde çalışmalar bölümleri ve metinlerin seviyeye uygunluğu incelenmiştir. Müfredat programında yer alan Türk Dili ve Edebiyatı ile ilgili maddeler ve Tebliğler Dergisi'nde çıkmış hükümler de incelenerek, bir değerlendirme yapılmaya çalışılmıştır. Sonuçta müfredat programında her sınıf için ayrı amaçların yer almadığı tespit edilmiştir. Türk Dili ve Edebiyatı derslerinde kullanılan kitaplarda ise, şekil ve muhteva bakımından birtakım eksiklikleri olduğu saptanmıştır.

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ortaöğretim Sosyal Alanlar Eğitimi Tarih Eğitimi Bilim Dalı'nda 2005 yılında yapılan Kâmil Kaya'ya ait "1990-

2000 yılları arası Lise 2 Tarih Ders Kitaplarının Muhtevası ve Bu Ders Kitaplarında Sosyal Tarihin Yeri ve Önemi" başlıklı yüksek lisans tezidir. Tezin bir bölümünde kitaplar dil, anlatım, görsel yönden incelenmiştir. Ayrıca hazırlık ve değerlendirme çalışmaları irdelenmiştir.

İstanbul Üniversitesi'nde Sosyal Bilimler Enstitüsü Alman Dili ve Edebiyatı Bilim Dalı'nda 1986 yılında yapılan Nilüfer Tapan'a ait "Ortaöğretim Almanca Ders Kitaplarına Çözümleyici ve Değerlendirici Bir Yaklaşım" başlıklı doktora tezidir. Çalışmada ortaöğretim Almanca ders kitapları saptanan ölçütler yardımıyla yapı incelemesi, amaç belirlemesi, yöntem seçimi, metin ve alıştırma kullanımı, dilbilgisi anlayışı, görsel tasarım gibi kriterler çerçevesinde incelenmiş ve değerlendirmeler yapılmıştır. Ayrıca belirlenen eksikliklerin nasıl giderilebileceğine ilişkin öneriler getirilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Eğitim ve Ders Kitapları

Eğitim aşamalı bir süreçtir. Bu aşamalı sürecin içerisine; hedeflerin belirlenmesi, hangi amaçların gerçekleşeceğine karar verilmesi, bu hedefler doğrultusunda eğitim öğretim yapılması, test değerlendirmesinden sonra sürecin değerlendirilmesi girmektedir.

Eğitimin amaçları soyuttan somuta, genelden özele doğru hiyerarşik şekilde şöyle sıralanabilir (Varış, 1988, s.148):

a. Milli Eğitimin amaçları
b. Bir okul türünün amaçları
c. Belli bir dersin amaçları
d. Belli bir dersteki ünite veya konunun amaçları

Bu sıralamada bir Milli Eğitimin amaçlarının gerçekleşmesi için bir okul türünün amaçlarının, okul türünün amaçlarının gerçekleşmesi için dersin amaçlarının, dersin amaçlarının gerçekleşmesi için ise dersteki ünite veya konunun amaçlarının gerçekleşmesi gereklidir.

Eğitim ve öğretim süreci beş temel öğeden oluşmaktadır. Bu öğeler aşağıdaki gibidir (Arslanoğlu, 2001, s. 75) :

a. Amaçlar
b. Muhteva
c. Öğretim yöntem ve teknikler
d. Araç ve gereçler
e. Sonuç ve değerlendirme

Bir ders veya kurs planlandığında yapılması gereken ilk iş amaçların belirlenmesidir. Amaçlar, öğrencilere kazandırmak istediğimiz, bilgi, beceri ve tutumları ifade eder. Yapılacak eğitim ve öğretim faaliyetleri sonunda amaçların başkaları tarafından gözlenebilen davranışlara dönüşmesi gerekir. Ancak o zaman amaçların gerçekleşmesinden söz edilebilir (Arslanoğlu, 2001, s. 75).

Amaçlar, öğrencide ne tür davranışların gelişmesi gerektiğini belirlemektedir. Hazırlanırken ise genelden özele doğru düzenlenir. Buna göre amaçlar, “uzak amaçlar”, “genel amaçlar”, “özel amaçlar” biçiminde sistemleşmektedir (Ertürk, 1982, s. 14).

Eğitim Programı: Bir eğitim kurumunun; çocuklar, gençler ve yetişkinler için sağladığı, milli eğitimin ve kurumunun amaçlarının gerçekleşmesine dönük tüm faaliyetleri kapsar. Burada amaç istenen davranış değişikliğini ortaya çıkarmaktır. Öğretim, ders dışı kol faaliyetleri, özel gün kutlamaları, geziler, kurslar, rehberlik vb. hizmetler bu çerçevededir (Varış, 1988, s. 18).

Eğitim programına ilişkin yapılan başka bir tanım ise, öğrenene okulda ve okul dışında planlanmış etkinlikler yoluyla sağlanan öğrenme yaşantıları düzeneğidir şeklindedir (Demirel, 2007, s. 4).

Eğitim programında olması gererken temel özellikler aşağıdaki gibidir (Büyükkaragöz, 1997, s. 4-5):

a. İşlevsel olmalı
b. Esnek olmalı
c. Devletin, toplumun görüş ve isteklerine uygun olmalı
d. Uygulayıcılara yardımcı olmalı.

Eğitim programının dayandığı temeller özetle aşağıdaki gibidir (Büyükkaragöz, 1997, s. 7):

a. Ne?---Sosyal çevre
b. Niçin?---Eğitim felsefesi
c. Nasıl?---Eğitim psikolojisi
d. Kim?---Konu alanı temeli, bireysel temel
e. Ne ile?---Ekonomik temel, maddi imkânlar.

Öğretim Programı: Eğitim programı içinde ağırlık taşıyan bu kesim, genelde, belli bir kategoriden oluşan, bir kısım okullarda beceriye ve uygulamaya ağırlık tanıyan, bilgi ve becerinin eğitim programının amaçları doğrultusunda ve planlı bir biçimde kazandırılmasına dönük bir programdır (Varış, 1988, s. 18).

Öğretim programı, okulda ya da okul dışında bireye kazandırılması planlanan bir dersin öğretimiyle ilgili tüm etkinlikleri kapsayan yaşantılar düzeneğidir (Demirel, 2007, s. 6).

1988'de Demirel yönetiminde Özgen ve Gönentürk tarafından, Türkiye'de bulunan program geliştirme uzmanlarının görüşlerini belirlemek amacıyla yapılan bir araştırmaya göre; programın temel öğeleri amaçlar (hedefler), muhteva (içerik), öğretme-öğrenme süreçleri (eğitim durumları) ve değerlendirme olarak belirlenmiştir (Demirel, 1992, s. 64, 65).

Bu amaçla, öncelikle ihtiyaçların saptanması, bunların politik karar organları ile oluşturulması, programın dayandığı eğitim felsefesinin tespiti gerekmektedir. Ardından hedeflerin belirlenmesi (genel/özel hedefler) ve hedeflerin aşamalı sınıflandırılması gerekmektedir. İçerik sistemi, içerik düzenlemesi bu sırayı takip etmelidir. Programın uygulanması ise düzenlenmesinin ardından, sonucun değerlendirilmesi ile sonucun yeterli olup olmadığına karar verilmesiyle birlikte gerçekleştirilmelidir (Dombaycı, 2002, s. 30-31).

Öğretim programının öğeleri; amaçlar ile hedefler, ortaya konulan hedef davranışlar, bu davranışları öğretme ile sınama ve ölçme durumları, en son aşama ise değerlendirmedir.

Ders Programı: Öğretim programlarında yer alan "bilgi kategorilerinin disiplinlerin" ve faaliyet alanlarının, eğitim amaçları ile ilişkili olan özel amaçlarını gerçekleştirmeleri için öğretim ilkelerini, konuların alt kategorilerini, değerlendirme esaslarını içeren ve eğitim öğretim programlarındaki esasları öğrenci davranışlarına dönüştüren programdır (Varış, 1988, s. 18).

Ders programı, bir ders süresi içinde planlanan hedeflerin bireye nasıl kazandırılacağını gösteren tüm etkinliklerin yer aldığı bir plandır (Demirel, 2007, s. 6).

Ders programı; amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreçleri ve değerlendirmeden oluşmaktadır.

Program Geliştirme: Okul ve okul çevresindeki yaşamın ve öğrenme koşullarının geliştirilmesini amaç edinir. Bazı tanımları aşağıdaki gibidir (Varış, 1988, s. 21):

a. Okulun, okul içinde ve dışında öğrenmeyi gerçekleştirmek üzere sarf ettiği gayretlerin tümüdür.

b. Okulun rehberliği altında, çocukların kişisel anlamdaki yaşantılarının geliştirilmesidir.
c. Bir eğitim kurumunun zaman, mekân, araçlar ve gereçler yönünden sağladığı öğretim olanaklarının geliştirilmesidir.
d. Öğrenciler için sağlanan olanak ve fırsatların geliştirilmesi ve değerlendirilmesidir.

Program geliştirme; gerek okul içinde gerekse okul dışında, Milli Eğitimin ve okulun amaçlarını etkinlikle geliştirmek ve gerçekleştirmek üzere düzenlenen muhteva ve faaliyetlerin, uygun yöntem, teknik, araç ve gereçlerle geliştirilmesine yönelmiş koordine çabaların tümüdür (Varış, 1988, s. 21). Program geliştirme çok boyutlu bir süreçtir. Örneğin program geliştirmede canlı ve cansız öğeler önem taşımaktadır. Canlı öğelere öğretmen ve öğrenciler örnek verilebilir. Cansız öğelere ise kitaplar, okul, tahta, kalem, defter vb. örnek verilebilir.

Program geliştirme, eğitim programının hedef, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme öğeleri arasındaki dinamik ilişkiler bütünüdür (Demirel, 2007, s. 5).

Program geliştirmede çocuğun büyüme ve gelişmesi, özellikleri dikkate alınmalıdır. Gelişim evreleri ve öğrenme düzeyi, içinde bulunulan kültür önemlidir. Dolayısıyla bu süreçte devlet, eğitim amaçlarını belirlerken toplumun analizini tüm ayrıntılarıyla hasaba katmalı ve kültürel özellikleri göz önünde bulundurmalıdır.

Program geliştirme sürecinde; program hazırlama (hedef, amaç yazma), programı deneme (uygulama), programı değerlendirme, programı düzeltme aşamaları yer almaktadır (Büyükkaragöz, 1997, s. 60).

Bir öğretim programının öğeleri hedef, davranış, içerik, öğrenme-öğretme durumlarıdır.

Hedef (amaç), bireye kazandırılması tasarlanan nitelikler kümesidir. Davranış, belirlenmiş hedeflere ulaşılması için oluşturulan basamaklardır. Davranışın alanı, düzeyi ve sayısı, hedefin ne olduğunu belirtir. Birey, belirlenen bu davranışlar yoluyla hedefe ulaşmaya çalışır. Kazandığı her bir davranış onda bir değişiklik meydana getirir. Böylece birey eğitilmiş olur. İçerik, bireye davranışların hangi bilgilerle kazandırılacağını gösterir (Kılıç ve Seven, 2008, s. 3-4). Öğrenme-öğretme durumları, belirlenen niteliklerin hangi yöntem ve tekniklerle, araç-gereçlerle nasıl verileceğini

ifade eder. Değerlendirme, istenilen davranışların kazandırılıp kazandırılmadığını kontrol etmek amacıyla ölçme ve değerlendirme süreçleriyle yapılır.

Program geliştirmede amaçların işlevleri, değeri şunlardır (Varış, 1988, s. 133):

a. Eğitimin amaçları okulun rolünü belirler.
b. Eğitim amaçları karar vermeye rehberlik eder.
c. Eğitim amaçları okulda öğrenim tecrübelerinin seçimine rehberlik eder.
d. Öğrenci motiflerinin gelişmesine rehberlik eder.
e. Programın değerlendirilmesinde temel oluşturur.
f. Programın gelişmesine olanak sağlar.

Her öğretim programı hazırlanırken bir hedef doğrultusunda hazırlanmaktadır. Buna göre hedef; varılmak istenen noktadır. Eğitimde hedef ise kişide gözlenmesi kararlaştırılan istendik özelliklerdir (Sönmez, 1997, s. 15).

Hedefin daha özel anlamda tanımı; bir öğrencinin planlanmış ve tertiplenmiş yaşantılar sayesinde kazanması kararlaştırılan ve davranış değişikliği veya davranış olarak ifade edilebilir (Ertürk, 1982, s. 25). Burada ifade edilen hedefe öğretim programı doğrultusunda yazılan ders kitaplarının eğitim sürecinde kullanılması ile ulaşılmaktadır.

Bir öğretim programında davranışlar yazılırken dikkat edilmesi gereken hususlar aşağıdaki gibidir (Sönmez, 1997, s. 34):

a. Yazılan davranış ilgili olduğu hedefin niteliklerine uygun olmalıdır.
b. Davranış cümlelerinin sonunda yazma, söyleme, eşleştirme, biçme vb. davranış ifade eden sözcükler bulunmalıdır.
c. Davranış ifadeleri açık, seçik ve anlaşılır olmalıdır.
d. Her hedefin kritik davranışları belirlenmelidir.
e. Davranış ifadeleri hem sınırlı hem de kapsamlı olmalıdır.
f. Davranış, kolaydan zora, basitten karmaşığa, somuttan soyuta olmalıdır.
g. Davranışlar birbirinin ön koşulu olacak şekilde sıralanmalıdır.
h. Davranış öğrenciye göre olmalıdır.
i. Davranış cümlesi bir özelliği içermelidir.

Her devletin eğitim sistemi içerisinde uzak hedefleri, genel hedefleri, özel hedefleri, bilişsel, duyuşsal ve psikomotor hedefleri bulunmaktadır. Mantık programlarındaki hedefler daha çok bilişsel düzeyde oluşturulmuştur.

Eğitim ortamında öğrenciler tarafından öğrenilen her şey müfredattır. Bu anlamda programın müfredatın bir parçası olduğu söylenebilir.

Her toplum o toplumu oluşturan kişileri kendi hedefleri doğrultusunda yetiştirmek ister. Bu hedefler öncelikle kişinin ve toplumun yaşamını sürdürebilmesi için gerekli olanlardır. Hedeflerin belirlenmesinden sonra öğretilecek olanlar hangi içerikle kişiye kazandırılacaksa o belirlenir. Daha sonra ise bunların öğrenciye nasıl, ne yolla, ne kadar sürede, hangi araç gereç, öğrenme öğretme strateji ve teknikleriyle, nerede kazandırılacağı belirlenmelidir. Bu işlemlerden sonra "öğrenci, istendik davranışları kazandı mı kazanmadı mı, ne derecede kazandı?" sorularının yanıtını bulmak gerekir (Büyükalan Filiz, 2003, s. 100).

Öğretimin yapılması için programa ihtiyaç vardır. Öğretim programları hazırlandıktan sonra ise bu programı uygulamak ve öğretimi gerçekleştirmek için öğretim araçlarına ihtiyaç vardır. Öğretim araçları, öğrenmenin zamanında gerçekleşmesini ve kalıcı olmasını sağlar. Böylece öğrenenlerin gerekli davranışları kazanmasına katkıda bulunur. Herhangi bir ders alanında kullanılacak araç gereçler, ders alanı ve dolayısıyla ilgili hedef ve davranışların içeriğine göre değişiklik gösterir. Öğretim araçlarının seçimi öğretim hedeflerinin gerçekleştirilmesinde etkilidir. Öğretim ortamlarında en yaygın kullanılan araçlar ders kitaplarıdır. Ders kitabı öğrencilere bilimsel düşünme, tutum ve davranışlar kazandırmaya yönelik bir niteliğe sahiptir (Büyükalan Filiz, 2003, s. 100).

Milli Eğitim sistemi içinde genel amaçlar, özel amaçlar, konu ve ünite amaçları bulunmaktadır. Genellikle her programın bir amacı vardır.

Genel Amaçlar: Mili Eğitimin Genel Amaçları, Milli Eğitim içindeki öğretim kurumlarının amaçları ve dersin genel amaçları olmak üzere üç düzeydedir (Kılıç ve Seven, 2008, s. 4).

Özel Amaçlar: Sınıf amaçları, ünite ve konu amaçlarıdır. Sınıf amaçları her bir dersin alanının, her sınıf düzeyinde, bireye kazandırmayı düşündüğü niteliklerdir.

Öğretim programlarında, öğrencilere hangi amaç-davranış-kazanımların hangi ünite ve konularla, hangi sınırlar içerisinde kazandırılacağı belirlenmiştir. Herhangi bir ders alanında öğrencilere kazandırılması düşünülen nitelikler bellidir. Öğretim sırasında programın göz ardı edilmesi, programdan ve dolayısıyla hedeflerinden uzaklaşılması anlamına gelir (Kılıç ve Seven, 2008, s. 5).

Hedeflerin sapmalarının engellenmesinde, ders kitapları belirleyici bir role sahiptir. Ders kitaplarında en genel çerçeve olan hedefler, kitap yazarı tarafından ölçüt olarak alındığında, sınırla çizilmiş ve sapmalar engellenmiş olur (Kılıç & Seven, 2008, s. 28). Aynı zamanda bunun için kitabın MEB tarafından da eksiksiz olarak incelenmesi gereklidir.

Kitaplar kültürel mirasın aktarıcılarından biri olarak kabul edilmektedir. Kitap okumanın önemi ve kalıcılığına dikkat çekmek isteyen Atatürk, kültürü; okumak, anlamak, görebilmek, görebildiğinden mana çıkarmak, ders almak, düşünmek, zekâyı terbiye etmek olarak ifade eder (Demirel ve Kıroğlu, 2006, s. 3)

Ders kitabı, “Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği”nde “Her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak olan, konuları öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış basılı eser” olarak tanımlanmaktadır (Tebliğler Dergisi, sayı: 2434, s. 598).

Ders kitabı kullanmanın avantajları aşağıdaki gibi özetlenebilir (Ceyhan ve Yiğit, 2003, s. 18, 19):

a. Ekonomiktir.
b. Öğrenmeyi bireyselleştirir. Her öğrencinin kendi hızına göre çalışabilmesini sağlar.
c. Öğretimi yapısallaştırır (Genelden özele, basitten karmaşığa, kolaydan zora, somuttan soyuta).
d. Öğretmenlerin yardımcısıdır. Dersteki konuların zamanını ve sınırını çizer.
e. Belli bir konuda herkesin anlayabileceği, bir örnek ve ortak bilgi kaynağı oluştururlar.
f. Belli bir dersin öğretilmesinde yapılandırılmış, bölümlenmiş ve konuyla ilgili resimleri, grafikleri, haritaları ve şekilleri etkili bir biçimde gösterebilmesini sağlar.
g. Çok miktarda bilgiyi etkili derecede aktarılmasına katkıda bulunur.
h. Dersin planı kitabın akışına göre hazırlanabilir.
i. Öğrencilerin derse ve konuya güdülenmesine katkıda bulunabilir.

j. Bilgiyi, hatırlama, tekrar, pekiştirme ve artırma olanağı sunar.
k. Analiz, uygulama ve problem çözümü için gerekli zamanın etkili şekilde kullanılmasını sağlar.

Ders kitaplarının temel amaçları aşağıdaki gibidir (Kılıç D. , 2006, s. 43):

a. Öğrenciye kendi alanı ile ilgili bilgileri arama, bulma ve kullanma yollarını gösterir.
b. Öğrenciye toplumsal deneyimlerin kazanılmasında öncülük eder, sorunların çözümünde yardımcı olmada aracıdır.

Eğitim programlarındaki sıkıntılardan biri de "duyuşsal alan"la ilgili kazanımların yetersiz olmasıdır. Öğretim programındaki bu eksiklik ders kitaplarına da yansımaktadır. Bu nedenle öğrencilere kitap sevgisi istenilen düzeyde kazandırılamamaktadır (Demirel ve Kıroğlu, 2006, s. 8). Bu durum mantık ders kitapları için de geçerlidir.

Sonuçta ders kitabı, belirli bir dersin öğretimi amacıyla belirli düzeydeki öğrencilere yönelik olarak hazırlanan, ait olduğu öğretim programına ve TTKB'nin ders kitabı yazma kriterlerine uygun olarak yazılan, incelemesi yapılarak onaylandıktan sonra okullarda belli bir süre ile okutulmak üzere kabul edilen eğitim ve öğretim aracıdır.

2.2. Ders Kitaplarının Öğretimdeki Yeri

Ders kitapları, eğitim-öğretim faaliyetlerini kolaylaştıran, öğrencilerin öğrenme olanaklarını artıran, eğitim öğretimin düzenli ve programlı bir şekilde sürdürülmesine yardımcı olan temel araçlardır. Ayrıca ders kitapları, öğrenme ortamını zenginleştiren, öğrenmeyi etkili kılan ve öğrenilen bilgilerin kalıcılığını artıran unsurlardan biridir. Bunların yanında öğrencilerin ders dışında da öğrenmelerine olanak sağlayan, öğrendiklerini tekrarlamalarına yardımcı olan bir araçtır.

Kitaplar, öğrencilere eğitim programları ile ilgili etkinliklerinde üzerinde çalıştıkları konularda bilgi sağlayan, belirli ipuçları veren ve onları hedefler

doğrultusunda geçerli davranışlar kazanmak üzere inceleme ve araştırma yapmaya yönelten bir ortam ve öğretme-öğrenme süreçlerinin öğelerinden biridir (Küçükahmet, 2001, s. 93, 94). Dolayısıyla ders kitapları, devletlerin öğrencilere yüklemek istedikleri temel değerlerin iletilmesinde bir köprü görevi görmektedir.

Kitap, öğretim programlarında yer alan ünite ve konularla ilgili bütünlük arz eden bilgileri öğrencilerin hizmetine sunması, onlara tekrar, pekiştirme, sınava hazırlama ve kendi hızlarına uygun olarak çalışma olanağı sağladığından kullanışlı ve ekonomik bir araç olarak önem taşır (Küçükahmet, 2001, s. 94).

Eğitim öğretim sürecinde ne kadar çok sayıda duyuya hitap edilirse öğrenme de o oranda artmaktadır. Beş duyunun öğrenmeye etkisi genellikle aşağıdaki gibi ifade edilmektedir:

Görme duyusu % 75
İşitme duyusu % 13
Dokunma duyusu % 6
Koklama duyusu % 3
Tat alma duyusu % 3

Ders kitaplarının, hem görme hem de işitme duyularının kullanıldığı bir eğitim-öğretim aracı olduğu düşünüldüğünde öğrenmeyi kolaylaştırıcı ve artırıcı en temel araçlardan olduğu bir kez daha anlaşılmaktadır.

Ceyhan ve Yiğit (2003, s. 18), ders kitabını, bir derste, bilgilerin öğrenciye aktarımı sürecinde öğrencinin yaş ve bilgi seviyesine uygun, öğretim programları esas alınarak hazırlanmış basılı eğitim aracı olarak kullanılan, “Milli Eğitim Bakanlığı Ders Kitapları Yönetmeliği”nde “Her tür ve derecedeki örgün ve yaygın eğitim kurumlarında kullanılacak olan, konuları öğretim programları doğrultusunda hazırlanmış basılı eser” olarak tanımlamıştır.

Ders kitaplarının eğitim-öğretimde etkili olmasının temel nedeni içeriklerinin belirli bir düzen, sıra ve ilkeye göre oluşturulmuş olmasıdır.

Bu ilkeler aşağıdaki gibidir (Büyükalan Filiz, 2003, s. 105):

a. İçerik, programın öğeleriyle paralellik taşımalıdır. Öğretim programında yer alan ünite ve konular ders kitabında da aynı sıra ile yer almalıdır.

b. İçerik, öğretim programında verilen kitap hacimleriyle tutarlı olmalıdır. Ders kitabındaki üniteler öğretim programında yer alan ünitelerin ağırlığına paralel olarak dengelenmelidir.
c. İçerik, uygun zihinsel süreçlere göre düzenlenmelidir.
d. İçerik, öğrenme ilkelerine göre düzenlenmelidir.

Ders kitaplarını eğitim-öğretim ortamlarında kullanılan materyallerin içerisinde de değerlendirmek mümkündür. Bu nedenle öğretim sürecinde materyal kullanımının faydalarına baktığımızda bu faydaların ders kitapları içinde geçerli olduğu anlaşılabilir.

Öğretim sürecinde uygun bir şekilde materyal kullanımı aşağıdaki faydaları sağlayabilir (Tan, 2007, s. 258):

a. Öğretilecek içerik öğrenciler için daha somut hale gelir.
b. Öğrencilerde daha kalıcı öğrenmeler oluşur.
c. Öğrencilerin derse karşı dikkat vermeleri daha kolay olur.
d. Öğrencilerin öğrenme güdüsü artar.
e. Öğretim sürecinde öğrencinin daha çok duyu organını kullanması yoluyla öğrenme sürecinin daha etkili olmasını sağlar.
f. Öğretmenin işini kolaylaştırır.

Ders kitapları öğretim programlarının uygulanmasında önemli ders aracıdır. Bunun nedeni ders kitaplarının öğretim programının bütün öğelerini içermesidir.

Ders kitaplarının eğitim-öğretim ortamındaki önemi mantık ders kitapları için de geçerlidir. Mantık ders kitaplarının mantık dersi öğretim programına ve ders kitabı olma ölçütlerine uygunluğu ne kadar fazla olursa hem öğretim programındaki amaçlara hem de Milli Eğitimin genel amaçlarına o derecede ulaşılmış olur. Bu anlamda uygulanmış olan mantık ders kitaplarında belirli ölçütler çerçevesinde tespitlerde bulunmak, gerekli düzeltmelerin yapılması ve daha sonra yapılacak uygulamalar için yol gösterici olabilir.

Kitaplar, öğrencilere eğitim programları ile ilgili etkinliklerinde üzerinde çalıştıkları konularda bilgi sağlayan, belirli ipuçları veren ve onları hedefler doğrultusunda geçerli davranışlar kazanmak üzere inceleme ve araştırma yapmaya yönelten bir ortam ile öğrenme-öğretme süreçlerinin öğelerinden biridir (Kılıç ve Diğerleri, 2001, s. 93).

Öğretimin hedeflerinin gerçekleştirilmesinde ders kitabı tamamlayıcı öğretim materyallerindendir. Ders kitapları öğretimde öğretmenlerin, öğrencilerin, yetişkinlerin öğrenme yaşantılarına kaynaklık eden bir araçtır. Ders kitapları öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor becerilerinin gelişmesinde katkısı olan materyaldir (Kılıç D. , 2006, s. 38).

Ders Kitaplarının temel işlevleri aşağıdaki gibidir (Kılıç D. , 2006, s. 43):

a. Bilgi verme
b. Bilgiyi sistematikleştirme
c. Kendi kendine öğrenme
d. Eşgüdümleme (koordine etme)
e. Kişilik geliştirme

Öğretmenin mesleki özelliklerini; konu alanı bilgisi, öğretmenlik meslek bilgisi ve genel kültür oluşturur. Öğretmeler hizmet öncesi dönemde bu alanlara ilişkin bilgilere ne kadar sahip olsalar da hizmet süreleri içinde konu alanları ile bilgileri unutabilirler veya hatırlayamayabilirler. Ders kitapları sayesinde öğrenciler kadar öğretmenlerin de genel kültürleri artar. Çünkü ders kitapları, diğer ders kitaplarındaki bilgilerle de bağlantılar kurarak öğretmenlere ve öğrencilere farklı bilgilerin ipuçlarını verir (Kılıç D. , 2006, s. 46).

Kalabalık sınıflarda zaman zaman öğretmenlerin öğrencilerine yeterince rehberlik yapamadığı durumlarda, ders kitapları öğrencilerin ihtiyaç duyduğu açığı kapatabilir. Öğrenme sadece okul ortamında gerçekleşmez. Öğrenci okul dışında da öğrenmeye ihtiyaç duyar. Öğretmenin rehberlik ve yol gösterme görevini okul dışında da ders kitapları yerine getirir. Öğrencilere temel bilgileri ders kitaplarından kazanırken, kitap dışı bilgileri nereden bulacakları konusunda da ders kitaplarının yönlendirmelerinde yararlanırlar (Kılıç D. , 2006, s. 46).

Ders kitaplarından daha verimli şekilde yararlanmak için dersin öğretim programını incelemek yararlı olabilir. Programdaki açıklamaları incelemek, dikkat edilmesi gerekli noktaları belirlemek, programdaki etkinlik örneklerine bakmak, konuların amaçlarını ve kazanımlarını ayrıntılı olarak irdelemek ders kitaplarını kullanırken verimliliği artırabilir.

2.3. Ders Kitaplarını Hazırlama ve Hizmete Sunma

Ortaöğretim sınıflarında okutulan ders kitaplarını incelemeye yönelik sorular aşağıdaki gibidir (Pingel, 2003, s. 30):

a. Kullanılan malzemenin niteliği ve ayrıntıları
b. Metinleri derleme ve basma süresi
c. Öğrencilerin metinleri edinme yolları
d. Metinlerin öğretim ve öğrenimde kullanılma süresi
e. Ön okuma yapılıp yapılmadığı
f. Öğrencilerin metni nasıl okuduğu
g. Öğretmenlerin ne tür sınıf içi çalışmalar belirlediği
h. Metinlerin ev ödevlerinde kullanılıp kullanılmadığı
i. Öğrencilerin metni nasıl kullandıkları
j. Öğretmenleri metinleri sınıfta kullanma amacı

2.4. Ders Kitaplarında Yer Alan Konuların Amaçlar İle İlgili İlkeleri

Ders kitaplarındaki konuların işlenişi ile ilgili olarak Milli Eğitim Bakanlığı bilimsel içerik açısından aşağıdaki kriterlerin göz önünde tutulması gerektiğini belirtmektedir (Ceyhan ve Yiğit, 2003, s. 11):

a. Konular, Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri ile kitabın hitap ettiği öğrencinin öğrenim gördüğü kurumun amaçlarına uygun olmalıdır.
b. Konular, ilgili öğretim programında öğrencilere kazandırılmak üzere belirlenen bilgi, beceri, tutum, tavır, davranış ve iş alışkanlıklarının tamamını kapsayacak şekilde yapılmalıdır.
c. Konular Atatürk ilke ve inkılapları başta olmak üzere programlara ve kurulca alınan kararlara uygun olmalıdır.
d. Konular ilgili dersin o sınıf veya dönem için belirlenen amaçlarına uygun olarak işlenmelidir.
e. Kitaplardaki bölümler, ünitelere ve konular arasında hacim bakımından uygun bir denge kurulmalıdır.
f. Konular kişi ve kuruluşları yıpratıcı nitelikte olmamalıdır.

g. Konuların işlenişinde öğrencilerin daha önce kazandığı bilgi, beceri, tutum ve tavır davranışlar dikkate alınmalı, işlenen konuların aynı sınıf ve dönemde okutulan diğer derslerle ilişkisi göz önünde bulundurulmalıdır.
h. Gereksiz bilgilere ve fazla ayrıntıya yer verilmemelidir.
i. Konular; öğrenciyi daha çok öğrenmeye, araştırmaya, incelemeye ve başka kaynaklara başvurmaya teşvik edecek şekilde işlenmelidir.
j. Konular; öğrencileri muhakeme etmeye, bağımsız ve yaratıcı düşünmeye, kıyaslamaya, sonuçlar çıkarmaya yöneltecek şekilde işlenmelidir.

2.5. Ders Kitaplarını İncelemede Kullanılabilecek Ölçütler

Ders kitaplarını incelerken genellikle kullanılan ana başlıklar; kitaplarda görsel tasarım, kitapların fiziksel özellikleri, kitaplarda kullanılan dil ve anlatım, kitaplarda hazırlık ve değerlendirme çalışmaları, kitapların öğretim programına uygunluğu, kitapların içeriğinin öğrenci seviyesine uygunluğu, kitaplarda okuma parçaları, kitaplarda bilimsel içerik, kitaplarda eğitsel tasarım, kitaplarda bulunan kişisel yorumlar ve kalıp yargılar, kitaplarda konuların yapı ve sırası, kitaplarda kaynak gösterimi, kitapların içeriğinin yazım kurallarına uygunluğudur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma ortaöğretimde Cumhuriyet dönemi mantık ders kitaplarının incelenmesi amacıyla yapıldığından tarama modelinde betimsel bir araştırmadır. Arıkan (2004, s. 89, 90)'a göre incelenen belge veya konuyla ilgili kavramların belirlenmesi gerekir. Betimsel araştırmada yazılı eser veya metin, kelime ve kavramlar açısından taranır. Ortaya konulan kavramlar ile temalardan yararlanılarak veriler açıklanır ve yorumlanır. Ortaya çıkan benzerlik ya da farklılıklardan yola çıkılarak nedensel ilişkiler açıklanmaya çalışılır.

Bu çalışma, belge/dokuman incelemesi yoluyla toplanan verilerin analizine dayanmaktadır. Doküman inceleme yaklaşımı nitel araştırma kapsamında ele alınmaktadır. Araştırma bu yönüyle nitel bir çalışmadır. Nitel araştırmalarda araştırmanın deseni gereği kimi zaman gözlem ve görüşmeler olanaklı olmaz. Bu durumda araştırmacının araştırmanın geçerliğini arttırmak için, ana ve alt problemlere ilişkin yazılı ve görsel materyaller ile çeşitli malzemeleri araştırmaya dahil etmesi gerekir. Bu bağlamda doküman analizi nitel yöntemlerin kullanıldığı durumlarda bilgi kaynağı olarak da işe yarar.

Doküman analizi yöntemi, araştırmanın amacına yönelik kaynaklara ulaşmada ve elde edilecek verilerin tespit edilmesinde kullanılır. Doküman analizi, çalışılacak konular ile ilgili olarak yazılı ve basılı belgelerin analizini içeren bir yöntemdir (Çepni, 2009, s. 106).

Doküman analizi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar. Doküman analizi, hemen her araştırma için kaçınılmaz olan bir veri toplama tekniğidir. Belge yoksa tarih de yoktur (Madge, 1965, s. 75). Bu nedenle araştırmada tarama modeli çerçevesinde konuyla ilgili kaynakların bulunduğu doküman analizi yapılmıştır. Var olan kayıt ve belgeleri inceleyerek veri toplanmış ve belgesel tarama gerçekleştirilmiştir. Dolayısıyla incelenen kitaplar çeşitli

kriterler çerçevesinde taranarak durum tespiti yapılmış, ayrıca dönemler kendi içerisinde ve birbirleriyle kıyaslanmıştır.

3.2. Verilerin Toplanması

Kavramsal çerçeveyi oluşturmak için konuyla ilgili daha önceden tespit edilen kaynaklar, kütüphane, yayınevleri ve on-line kaynaklardan edinilmiştir. Konuyla ilgili mantık öğretim programlarına, Milli Eğitim Bakanlığı, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı arşivinden ve internet adresinden ulaşılmıştır. Mantık ders kitapları ise Milli Kütüphane, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı arşivi, sahaflar, yayınevleri ve kitap yazarlarının kendilerinden temin edilmiştir.

3.3. Verilerin Çözümlenmesi ve Yorumlanması

Verilerin çözümlenmesi ve yorumlanması için her öğretim programı teker teker incelenmiştir. Aynı öğretim programına göre yazılan kitaplar bir bütün olarak değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme sonuçlarına göre bütün ders kitaplarının incelenmesinde, çözümlenmesinde ve değerlendirilmesinde kullanılabilecek ölçütler oluşturulmuştur. Çalışma kapsamındaki veri çözümleme çalışmaları bu ölçütlere göre gerçekleştirilmiştir.

3.3.1. Ders Kitaplarını İncelemede Kullanılabilecek Ölçütler

Cumhuriyet'ten günümüze kadar çeşitli tarihlerde mantık kitaplarında olması gereken hususlar ve bu kitapları inceleme kriterleri belirlenmiştir. Bu süreçte alan literatüründe ders kitaplarını inceleme ve değerlendirme ölçütleri de ortaya konulmuştur. Dolayısıyla bu dönemler içerisinde Bakanlık tarafından okutulmak üzere uygun görülen ders kitaplarını incelemek için, alan literatüründeki kabul gören ders kitabı inceleme ölçütleri ile Bakanlığın kriterlerinden sentez yapılarak oluşturulan mantık ders kitaplarını incelemek üzere kullanılabilecek ölçütler aşağıdaki gibidir:

a. Ders kitaplarının künyesi
b. Ders kitaplarının fiziksel özellikleri
c. Ders kitaplarının ünitelere göre dağılımı
d. Ders kitaplarının öğretim programına uygunluğu
e. Ders kitaplarında kullanılan dil ve anlatım
f. Ders kitaplarında bilimsel içerik
g. Ders kitaplarında baskı-dizgi-yazım
h. Ders kitaplarının program geliştirme kriterlerine uygunluğu
i. Ders kitaplarında okuma parçaları
j. Ders kitaplarında hazırlık ve değerlendirme soruları
k. Ders kitaplarının kaynakçası

İfade edilen bu ölçütlerin içeriklerinde yer alması gereken hususları kısaca açıklamakta yarar bulunmaktadır.

3.3.1.1. Ders Kitaplarının Künyesi

Ders kitaplarının künyesinin içeriğinde genel olarak kitabın; adı, yazarı, yayın tarihi, yayın evi, kabul tarihi, sayı, ebatlar ve sayfa sayısına bakmak gerekmektedir.

3.3.1.2. Ders Kitaplarının Fiziksel Özellikleri

Ders kitaplarında fiziksel yapı öğrencilerin öncelikle karşılaştıkları ve kitabı ilk kez görmelerinden itibaren ona dokunmalarıyla devam eden bir süreçtir. Çünkü kitabın ilk görüldüğünde, çekiciliği, albenisi dolayısıyla öğrencide bıraktığı ilk izlenim ve öğrencide bıraktığı istek çok önemlidir.

Fiziksel özellikler içerisinde; sayfa sayısı, baskı için kullanılan malzeme, ebatlar, forma sayısı, yazı karakteri, puntosu ve renkleri, satır aralığı, içerikte kullanılan renkler, kapak, kapaktaki görsel, sayfa yüzeylerinin matlığı ve parlaklık özellikleri, sayfa kalınlığı, içerikteki şekil, grafik, resim, tablo, şema vb. unsurlar sayılabilir.

Kitapların fiziksel özelliklerini tasarım boyutu da etkilemektedir. Dolayısıyla tasarıma ilişkin bazı özellikler açıklandığında fiziksel özelliklerde ayrıca nelere dikkat etmek gerektiği de belirtilmiş olur.

Hitap edilen kitleye uygun şekilde görselleştirilen tasarım, amaca daha hızlı ve kolay ulaştırır. Bu yolla görselleşen tasarımda verilen mesajlar açık, net ve estetik olmalıdır. Sayfaya yazı, resim, grafik vb. unsurlar doğru ve uygun şekilde yerleştirildiğinde tasarımın gücü artar (İstek, 2004, s. 55). Çünkü sayfa karışıklığı giderilmiş ve bir düzen sağlanmış olur. Böylece verilmek istenen mesaj daha kolay algılanabilir.

Doğru bir tasarım okuyucu çok yormaz. Sayfa çok doldurulduğunda okuyucunun zihni karışabilir ve okuyucu bundan sıkılabilir.

Tasarımda elemanların uyum içerisinde bir araya getirilmesi bütünlüğü sağlamaktadır. Bunun için benzer yapıdaki elemanları seçip gruplamak gereklidir (İstek, 2004, s. 81). Renk elemanların önem sırasını belirler ve yönlendirme sağlamaktadır. Bu sayede hiyerarşik düzenlemeye yardımcı olur. Sıcak renkler (kırmızı, turuncu, sarı gibi) dikkati çeker ve kişiye yakın durur, soğuk renkler (mavi, yeşil, mor gibi) ise, daha geride kişiden uzak durur (İstek, 2004, s. 93).

Duman ve diğerleri (2001, s. 132)'ne göre kitapların fiziksel özellikleri içerisinde kitabın yazarı ya da yazarları hakkındaki bilgi de yer almaktadır. Fakat mevcut kitaplarda genellikle yazarın eğitimi, alanı, konu ile ilgili başka eseri olup olmadığı gibi konularda bilgi verilmediği görülmektedir. Bir ders kitabında bunların yanında yazara nasıl ulaşılacağı ile yazarın kitabı yazmadaki amacı da belirtilmelidir.

3.3.1.3. Ders Kitaplarının Ünitelere Göre Dağılımı

Ders kitaplarında yer alması gereken üniteler ve bu ünitelere ayrılması gereken yüzdelik oranlar bazı mantık programlarında belirtilmiştir. Dolayısıyla ünitelerin kitaplardaki oranlarını programdaki oranlarla karşılaştırmak gerekmektedir. Ünitelerin oranları belirtilmeyen mantık programlarına uygun şekilde yazılan mantık ders kitaplarındaki ünitelerin oranlarını da belirlemekte yarar bulunmaktadır. Çünkü ünitelere, kitaplarda yeterli oranda yer verilip verilmediğini ya da bu bağlamda

ünitelerde fazlalık ve eksiklik bulunup bulunmadığını bu şekilde belirlemek mümkün olabilir.

3.3.1.4. Ders Kitaplarının Öğretim Programına Uygunluğu

Öğretim programlarında çoğunlukla, ders kitaplarında yer alması gereken konu başlıkları ve üzerinde durulması gereken konular belirtilmektedir. Bunların yanında konular anlatılırken nelere dikkat edileceğine ilişkin vurgular yapılmaktadır. Dolayısıyla ders kitaplarını bu yönde incelerken; ders kitaplarında yer alan muhtevanın öğretim programı ile uygun olup olmadığına, konulara istenen düzeyde yer verilip verilmediğine, programda belirtilen özel hususlara uyulup uyulmadığına bakmak gerekmektedir.

3.3.1.5. Ders Kitaplarında Kullanılan Dil ve Anlatım

Ders kitaplarında kullanılan dil ve anlatım yapısının öğrenci seviyesine uygun olup olmadığı bu başlıkta bakılması gereken unsurlardır. Bu çerçevede şu hususlara dikkat edilmelidir:

a. Yabancı isimlerin Türkçe okunuşları verilmiş midir?
b. Kişilerin doğum ve ölüm yılları verilmiş midir?
c. Anlatımı zenginleştirmek için bazı kelimelerin eş anlamları yanlarında verilmiş midir?
d. Bilinmeyen kelimelerin anlamları yanlarında ya da sözlükte verilmiş midir?
e. İhtiyaç duyulan yerlerde fazladan açıklama yapılmış mıdır?
f. Anlamayı kolaylaştırmak için gerekli olan şema, görsel, şekil vb. yararlanılmış mıdır?
g. Yabancı terimlerin ya da eski terimlerin yeni kullanılan karşılıkları yanlarında verilmiş midir?
h. İçerikte dil ve anlatım hataları var mıdır?
i. İçerikte dilbilgisi kuralarına uymayan durumlar bulunmakta mıdır?
j. Dil ve anlatım açısından iç tutarlılık bulunmakta mıdır?

3.3.1.6. Ders Kitaplarında Bilimsel İçerik

Ders kitapları, bilimsel bilgiyi aktarmak ve geliştirmek açısından önemli role sahiptir. Bu amaca en uygun şekilde hizmet edilebilmesi için ders kitaplarının bilimin temel mantığı ile örtüşmesi gerekmektedir. Ayrıca kitaplarla aktarılan bilgilerin objektif ve herkes tarafından aynı şekilde anlaşılır olması, güncel ve kanıtlanmış bilgiler içermesi gereklidir (Kılıç ve Seven, 2008, s. 93).

Ders kitaplarındaki bilimsel içerik; kitabın bilgiyi sunuş şeklinden, bilgilerin bilimsel geçerliliğinden ve bilgilerin konu alanına uygun olup olmadığından etkilenebilir. Her bilimsel disiplinin kendine özgü bilgiyi aktarma tarzı ve kanıtlanmış bilgiler bütünlüğü vardır (Kılıç ve Seven, 2008, s. 94).

Ders kitaplarında bilimsel içerikte; bilgi türlerinin ifade edilişi, bilgiler arasındaki neden-sonuç ilişkisi, bilgilerin alan literatürüne uygunluğu, bilgilerin geçerliliği, bilgi yanlışları, kavram yanlışları, yanlış genellemeler, anlatım yanlışlıkları vb. unsurlara bakılabilir.

3.3.1.7. Ders Kitaplarında Baskı-Dizgi-Yazım

Ders kitaplarında baskı işlemi sırasında yapılan hatalardan kaynaklı baskı hatası olabilmektedir. Örneğin doküman farklı bir bilgisayara takıldığında yeni bilgisayar sembol, simgeleri farklı algılayabilmektedir. Bu nedenle tablo, şekiller kayabilmektedir.

İçeriği uygun ortamda yazarak basıma hazırlayan kişiden kaynaklı dizgi hataları olabilmektedir. Dizgi hataları içerisinde tablo, resim, fotoğraf ayrımının yapılmaması, tablo olarak verilmesi gereken durumlarda tam tablo yapılmaması, şekillerin, grafiklerin, yazıların, çizgilerin kayması ya da bozuk olması, başlıklandırmalar yapılırken numaralandırmanın yanlış yapılması, renklendirmelerde ve yazılarda iç tutarlılığın sağlanmaması, görsel düzen ile yazı düzeninde tutarlılığın sağlanamaması ile kabul gören standartların yakalanamaması gibi özellikler sayılabilir.

3.3.1.8. Ders Kitaplarında Okuma Parçaları

Okuma parçaları; üniteyi pekiştirdiği, öğrencilerin konu ile bütünlük kurmalarını sağladığı, ünite ile ilgili dikkat ve ilgi çekici nitelikte ekstra bir bilgi verdiği, konuyu somutlaştırdığı, güdüleyici, anlaşılır, kullanışlı olduğu ölçüde anlamlı ve yararlı olabilir. Bu nedenlerle okuma parçalarının seçimine özen gösterilmelidir.

Okuma parçalarının başlığının ve içeriğinin üniteye uygunluğu, okuma parçalarının içeriğinin öğrenci seviyesine uygunluğu, okuma parçalarının anlaşılırlığı, okuma parçalarının çerçevesi ile uzunluğu ve kısalığı öğrenciler açısından önem taşımaktadır. Dolayısıyla inceleme yaparken bu hususları dikkate almakta yarar bulunmaktadır.

3.3.1.9. Ders Kitaplarında Hazırlık Soruları

Ders kitaplarında yer alan etkili hazırlık soruları öğrencileri konuya karşı güdüleyebilir, konular üzerinde merakını uyandırabilir ve öğrencilerin konu ile ilgili ön bilgilerini ortaya çıkarabilir. Böylece anlatılmak istenen konu daha etkili ve verimli şekilde öğretilebilir.

Hazırlık çalışmalarında aşağıdaki kriterler göz önünde bulundurulur (Tebliğler Dergisi, 2434, s. 611):

a. Öğrencilerin yakın çevresi, ihtiyaçları ve günlük yaşantısı ile ilgili olup olmadığı,
b. Öğrencide ünite veya konuyu öğrenmek için ilgi ve istek uyandırıp uyandırmadığı,
c. Öğrencinin bilgi ve beceri birikimine uygun olup olmadığı,
d. Öğrencileri seviyelerine uygun araştırma, inceleme, deney ve gözlem yapmaya teşvik edip etmediği.

3.3.1.10. Ders Kitaplarında Değerlendirme Soruları

Ders kitaplarındaki değerlendirme soruları öğrenilen konuların pekişmesini, öğrenilemeyen konuların belirlenmesini sağlar. Ayrıca belirli konular üzerinde pratik yapmaya yardımcı olur. Sonuçta eksik bilgilerin tekrar öğrenilmesi için ve yanlış öğrenilen bilgilerin düzeltilebilmesi için olanak sağlar. Bunların yanında öğrenilen bilgilerin ne düzeyde gerçekleştiğini tespit etme olanağı sunar. Bu nedenlerle değerlendirme sorularının bilinçli, amaçlı ve planlı şekilde oluşturulabilmesi önem taşımaktadır.

Düşünme, birçok karmaşık işlemden oluştuğu ve birçok düzeyde gerçekleştiği için soruların bu işlem ve düzeylere göre sınıflanabilmesi ve hazırlanabilmesi önemlidir. Bu tarzda hazırlanmış sorular ile öğrenciler her basamakta düşünme becerisini kazanma olanağı bulabilir (Hayta ve Karabağ, 2003, s. 98).

Mantık ders kitaplarındaki hazırlık ve değerlendirme sorularının bilişsel alan basamaklarındaki davranışlara göre dağılımını saptayabilmek için Bloom'un bilişsel alanında soru düzeylerine göre davranış dağılımı tablosunu temele almak gerekmektedir. Bu tablo aşağıdaki gibidir (Büyükalan Filiz, 2002, s. 113-Demirel, 2007, s. 113):

Tablo 1. Bloom'un Bilişsel Alanda Soru Düzeylerine Göre Davranış Dağılımı Tablosu

	Bilişsel Alan Basamakları	Bilişsel Alan Basamakları Soru Düzeylerine Göre Davranışlar	
6	DEĞERLENDİRME	Yargıla Düşün Öner Değerlendir Eleştir Kararlaştır Sıraya koy	Destekle Özetle Süreci ve sonucu değerlendir Karşılaştır Hüküm ver
5	SENTEZ	Birleştir Rol oyna Denence kur Orijinal bir şey oluştur Yarat İnşa et Tasarla Sonuçlandır	Karıştır Desen oluştur Geliştir Organize et Planla İcat et Düzenle Bir araya getir

4	ANALİZ	Analiz et Sınıflandır Araştır Seç Alt parçalara ayır Birbirinden ayır	Farklılığı bul Sonuç çıkar Ayır Göster Çözümle Denetle
3	UYGULAMA	Uygula Değiştir Çöz Seç Göster Biçimlendir Kur	Boya Üret Kulan Dramatize et Keşfet Hazırla Bul
2	KAVRAMA	Göster Açıkla Örnek ver Yeniden yaz Çevir Değiştir	Özetle Genelle Ayır Genişlet Anlat İfade et (yeniden)
1	BİLGİ	Tanımla Betimle İsimlendir Yerini belirt Seç Kayıt et Anımsa Listele	Ezberle Tanı Durumu açıkla Belirt Kim Ne Nerede Ne zaman

3.3.1.11. Ders Kitaplarının Kaynakçası

Kitap yazarken yararlanılan kaynakların bilimsel kriterlere ve akademik ölçütlere uygun şekilde kaynakçada gösterilmesi uygun olan durumdur. Bu çerçevede Bakanlık tarafından bir ölçüt ortaya konulmuş ise ders kitabındaki kaynakçanın buna uygun şekilde belirtilmesi gereklidir. Eğer Bakanlık tarafından böyle bir ölçüt belirtilmemiş ise yaşanılan dönemde kabul gören bilimsel kriterler ve akademik ölçütlere uygun şekilde kaynakçayı belirtmek doğru olan durumdur.

Ders kitaplarının kaynakçası incelenirken dikkat edilmesi gereken noktalar aşağıdaki gibidir:

a. Kaynakça gösteriminin dönemin kabul gören ölçütlerine uygunluğu
b. Kaynakçanın alfabetik olarak verilip verilmediği
c. Aynı yazara ait birden fazla eserin baskı yılı sırasına göre verilip verilmediği

d. Kullanılan kaynağın kitap için uygunluğu
e. İçerikte kullanılan kaynakların kaynakçada gösterilip gösterilmediği
f. Kullanılan kaynakların belli bir alana yığılıp yığılmadığı
g. Kaynak gösteriminde iç tutarlılık bulunup bulunmadığı
h. Kaynakların güncelliği

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Cumhuriyetten günümüze kadar mantık öğretiminde uygulanan programlar 1924, 1935, 1950 (08.05.1950 tarihli ve 589 numaralı Tebliğler Dergisi'nde, 10.04.1950 tarihli ve 585 sayılı Tebliğler Dergisi'ne atıfta bulunularak "Lise Dersi Konuları" olarak belirtilmiştir.), 1957, 1976, 1986, 1993 ve 2009 programlarıdır.

4.1. 1924 Mantık Öğretimi Programı

Bu program Osmanlıca olarak yazılmıştır. Felsefe programı içerisinde yer almaktadır. Detaylı bir program değildir. Cumhuriyet döneminin ilk programıdır. Programda mantık konularına ayrı ayrı yer verilmemiştir. Programda genel olarak mantık dersinin önemine değinilmiştir. Programda amaçlar maddeler halinde verilmese de amaçlar hakkında geniş fikirler edinmemizi sağlayan ifadeler bulunmaktadır.

1924 programındaki bu ifadeler aşağıdaki gibidir (Duman, 2008, s. 41):

1. Öğrencilerin daha önce öğrendikleri dersler ile ilişki kurmalarını sağlamak,
2. Öğrencilerin yeni öğrendikleri bilgileri önceki öğrendikleri bilgilerle birleştirmelerini sağlamak, daha önce öğrendikleri bilgilerle yeni öğrendikleri konular arasında bağlantı kurabilmelerini gerçekleştirebilmek,
3. Çeşitli konuların ispatlarının zihinde nasıl oluştuğunu anlayabilmelerini sağlamaktır.

4.1.1. 1924 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri

Tablo 2. 1924 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri

	ADI	YAZARI	BASKI-CİLT	YAYIN TARİHİ	YAYINEVİ	KABUL TARİHİ	SAYI	EBATLAR	SAYFA
1	Surî ve Tatbikî Mantık	Hasan Ali (Yücel)	1929	1929	İstanbul Devlet Matbaası	20.06.1929	1447	15x25	271
2	Surî ve Tatbikî Mantık	Tezer (Ağaoğlu)	1929	1929	İstanbul Devlet Matbaası	07.10.1929	24575	15x75	142

Maarif Vekâleti Millî Talim ve Terbiye Dairesi'nin kabul ettiği iki kitaptan da toplam 3000 nüsha basılması uygun görülmüştür. Tabloya bakıldığında bu yıllarda ders kitaplarının İstanbul Devlet Matbaası tarafından basıldığı anlaşılmaktadır.

Künyeleri verilen iki kitaptan Hasan Ali'ye ait olan kitabın sayfa sayısının diğerine göre oldukça fazla olduğu anlaşılmaktadır. Her iki kitapta da ele alınan konu başlıkları genel olarak paralellik gösterse de sayfa sayısına bakıldığında Hasan Ali'ye ait mantık ders kitabında konulara daha ayrıntılı şekilde yer verildiği anlaşılmaktadır. Hasan Ali'nin kitabında sayfa sayısının fazla olmasının nedenlerinden birisi de kitapta görsellere daha fazla yer verilmesi ve görseli verilen kişilerin özgeçmişlerine ait ek bilgiler verilmesidir. Bir diğeri de içeriklerin farklı yazı puntoları ile yazılmış olmasıdır.

4.1.2. 1924 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Fiziksel Özellikleri

4.1.2.1. Hasan Ali (Yücel) (1929)

Kitap toplam 271 sayfadan oluşmaktadır. Dönemin şartlarına göre baskı ve kâğıt kalitesi yüksek olan bir kitaptır. İçerikte ünite başlıklarında büyük harf ve bold siyah renk kullanılmıştır. Ana başlıklarda büyük harflerle bold olarak yazılmıştır. Fakat bunların ünite başlıklarına göre yazı puntosu daha küçüktür. Alt başlıklar ise küçük harflerle ve bold olarak yazılmıştır. İçerikte tanımı yapılan kavramlar ya da vurgulanmak istenen kavramlar italik olarak yazılmıştır.

Kitapta 4 sayfa alfabetik olarak "Büyük Adamlar İsimleri Cetveli" verilmiştir. Bu sistem günümüzde "dizin" olarak verilmektedir. Ayrıca içindekiler bölümü günümüzdeki gibi kitabın başında değil sonunda yer almaktadır. İçindekiler bölümü toplam 6 sayfadan oluşmaktadır. İçindekiler bölümünde konuların başlangıç ve bitiş sayfa aralıkları verilmiştir. Kitabın sonunda bir sayfa da "Düzeltme" sayfası bulunmaktadır. Burada kitabın içeriğinde yapılan baskı hatasının düzeltilmesi söz konusudur.

Kitabın içeriğini oluşturan yazıların yaklaşık 12 yazı puntosu olarak yazıldığı anlaşılmaktadır. Kitapta konu ya da ünite sonlarında verilen "Mes'eleler ve Sualer"

italik olarak ve daha küçük yazı puntosu ile yazılmıştır. Bunlar da yaklaşık 10 yazı puntosu ile yazılmıştır. Kitap içeriğinin tamamı siyah renk ve tonlarında yazılmıştır.

Kitapta sayfa numaraları sayfanın üst köşesinde ve sağ tarafta belirtilmiştir. Ayrıca içerikte şema, şekil, grafik, resim ve fotoğraflardan yararlanılmıştır. Bu çerçevede kitapta toplam 15 adet kişi resmi ve fotoğrafı kullanılmıştır.

4.1.2.2. Tezer (Ağaoğlu) (1929)

Kitap toplam 142 sayfadan oluşmaktadır. Ön kapakta kitabın kaçıncı sınıfa ait olduğuna ilişkin yazı, dersin adı, yazar adı, basım evi, yeri ve yılı yer almaktadır. Arka kapakta ise sadece kitabın fiyatı verilmiştir. Kitap saman kâğıda basılmıştır. Fakat bu kâğıdın özelliği dönemin şartlarına göre kalitelidir. Kâğıt, kaygan ve ince özelliktedir. Kitabın yazı puntosu yaklaşık 11 puntodur. Yazı karakteri ‘Times New Roman’dır.

Kitapta konu sonlarında yer alan sorular yaklaşık 10 yazı puntosu ile yazılmıştır. Kitabın içeriğinde vurgulanmak istenen cümleler, önemli görülen cümleler, tanımı yapılan kavramlar italik olarak yazılmıştır. Kitapta ana başlıklardan alt başlıklara doğru, büyük yazı puntosundan küçük yazı puntosuna doğru bir kullanım söz konusudur. Ayrıca ana başlıklar ve alt başlıklar büyük harflerle yazılmıştır. Kitap yaklaşık 1,5 satır aralığı ile yazılmıştır.

Kitabın içindekiler kısmı kitabın sonunda iki sayfada verilmiştir. Burada konuların başlangıç ve bitiş sayfa aralıkları belirtilmiştir. İçindekiler kısmından sonra ‘Hata ve Savap Cetveli’ başlığı ile kitapta yer alan hatalı kelimeler ve bunların düzeltilmiş halleri verilmiştir. Ayrıca bu hataların hangi sayfada ve sayfanın kaçıncı satırında yer aldığı da belirtilmiştir.

4.1.3. 1924 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Ünitelere Göre Dağılımı

4.1.3.1. Hasan Ali (Yücel) (1929)

Kitapta konular ünitelere göre ayrılmamıştır. Kitabın başlangıcında ‘Methal (Giriş)’ yer almaktadır. Ardından ‘Mantık’ konusu ve tanımına değinilmiştir. Daha sonra kitapta mantık, ‘Birinci Kısım’ ve ‘İkinci Kısım’ olarak iki bölümde ele alınmıştır. Birinci kısımdaki ana başlıklar ‘Surî Mantık’, ikinci kısımdaki ana başlıklar

‘Tatbiki Mantık veya Metodoloji’, ‘Riyaziyatta Usul’, ‘Fiziki İlimlerde Usul’, ‘Hayati İlimlerde Usul’, ‘Prensipler ve Nazariyeler’, ‘Manevi İlimler’, ‘Ruhiyatta Usul’, ‘Tarihte Usul’, ‘İçtimaiyatta Usul’, ‘Hakikat ve Hata’ dır.

Kitapta “Birinci Kısım” olarak verilen konular 32 sayfada anlatılırken “İkinci Kısım” olarak verilen konular 216 sayfada anlatılmıştır. Bu orana bakıldığında bu dönemde mantığın ‘metodoloji’ kısmına büyük önem verildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca kitapta, mantığın ‘metodoloji’ kısmının diğer bilimlerde nasıl kullanıldığı ve işe yaradığı ayrıntılı şekilde anlatılmaya çalışılmıştır.

4.1.3.2. Ağaoğlu Tezer (1929)

Kitapta konular ünitelere göre ayrılmamıştır. Kısım ve fasıl olarak kitap, bölümlere ve konularına ayrılmıştır. Başlangıçta ‘Methal’ başlığı içerisinde giriş yapılmıştır. Ardından ‘Bilginin Dereceleri’ ile ‘Mantık’ başlığı verilmiştir. Birinci kısım olarak ‘Surî Mantık’ ardından ikinci kısım olarak ise ‘Tatbiki Mantık’ ana bölümleri anlatılmıştır. ‘Tatbikî Mantık’ ana bölümü içerisinde daha çok çeşitli ilimlerde usul konuları anlatılmıştır. Üçüncü kısımda ise ‘Lâhika (Ek)’ başlığı içerisinde ‘Hakikat ve Hata’ konusu anlatılmıştır.

4.1.4. 1924 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Muhtevasının Öğretim Programına Uygunluğu

Her iki kitabın da öğretim programına uygun olduğu söylenebilir. Çünkü mantık öğretimi programında belirtilen önceki öğrenilen konularla yeni öğrenilen konular arasında ilişki kurabilmek amacı kitaplarda daha çok “Surî Mantık” konuları ile sağlanmış bulunmaktadır.

Çeşitli konuların ispatlarının sağlanabilmesi daha çok “Metodoloji” konularının içeriği ile mümkün olabilmiştir. Çünkü bu konular ile değişik ilimlerin ispatlarda, bilgiyi nasıl elde ettikleri, bu çerçevede bilgileri doğrulamadaki metotları ele alınmış ve birbirleri ile ilişkilendirilmeye çalışılmıştır.

4.1.5. 1924 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Dil ve Anlatım

4.1.5.1. Hasan Ali (Yücel) (1929)

Kitapta bazı kavramların yabancı dildeki orijinal kullanımı yanlarında verilmiştir. Bu duruma kitap genelinde sıklıkla rastlamak mümkündür. Örnek: ‘âmiyane bilgi-connaissance vulgaire’ (s. 1), ‘ilim-science’ (s. 2), ‘usuliyat-methodologie’ (s. 7), ‘mümkün-contingent’ (s. 118), ‘takribî-approximatif’ (s. 205).

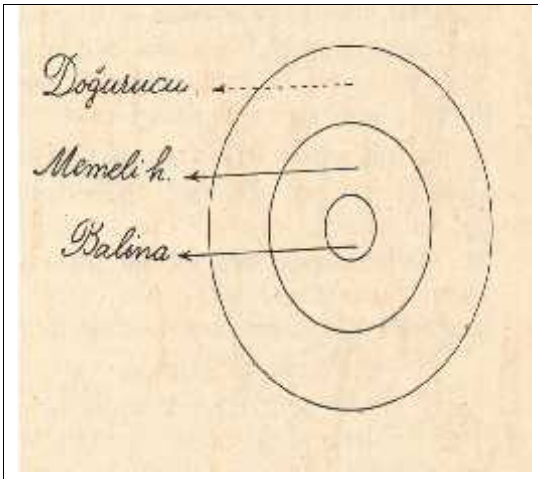
Kitapta bazı kavramların yanlarında yabancı dildeki karşılıklarının verilmesinin nedeni kelimenin özünü merak eden ve araştırmak isteyen kişilere yol göstermek olabilir. Ayrıca kelimeye yanlış karşılık verildiyse ya da kelimenin karşılığı verilirken farklı yorumlandıysa bunun tespitinin kolaylıkla yapılabilmesi için verilmiş olabilir. Bu durum öğrenciler açısından yararlı olabilecek bir yoldur.

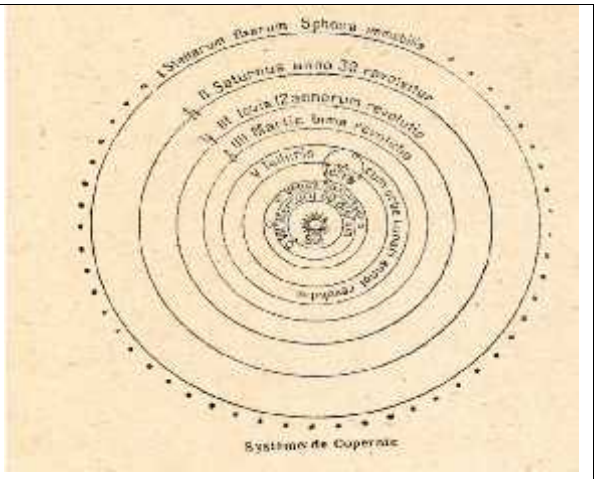
Kitapta anlatımı zenginleştirmek için bazı kelimelerin eş anlamları karşılarında verilmiştir. Örnek: ‘Kaidevî=normatif’ (s. 8), ‘hayal=image’ (s. 15), ‘müşahede=tecrip’ (s. 153), ‘Logos=ilim’ (s. 192).

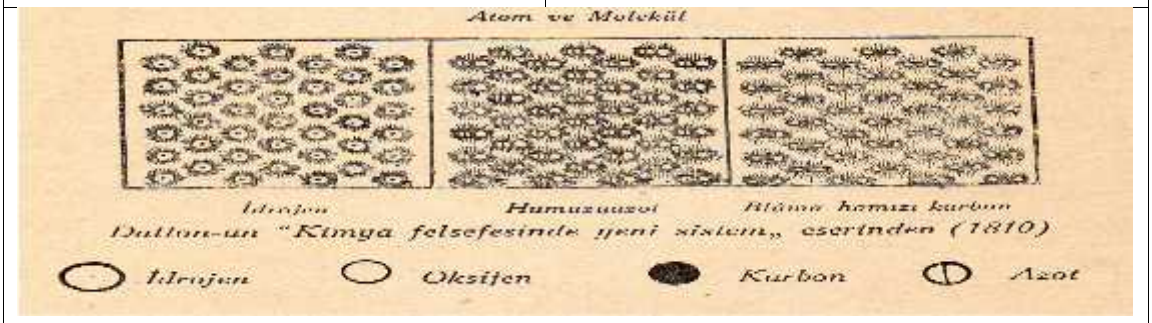
Kitapta yabancı isimlerin okunuşları belirtilmemiştir. Ayrıca kişilerin doğum ve ölüm tarihleri genellikle yanlarında gösterilmemiştir. Fakat konu sonlarında görselleri ile birlikte verilen bazı kişilerin doğum ve ölüm tarihleri yanlarında belirtilmiştir. Örnek: ‘Francois Bacon (1561-1626)’ (s. 41), ‘Louis Pasteur (1822-1895)’ (s. 160), ‘Hegel (1770-1831)’ (s. 216). Metin içerisinde de birkaç yerde kişilerin doğum ve ölüm tarihleri yanlarında gösterilmiştir. Örnek: “‘Lamark (1774-1829)’, ‘J. Saint Hilaire (1772-1844)’, ‘J. Cuvier (1832-1869)’ (s. 147)”, ‘Pasteur (1822-1895)’ (s. 149).

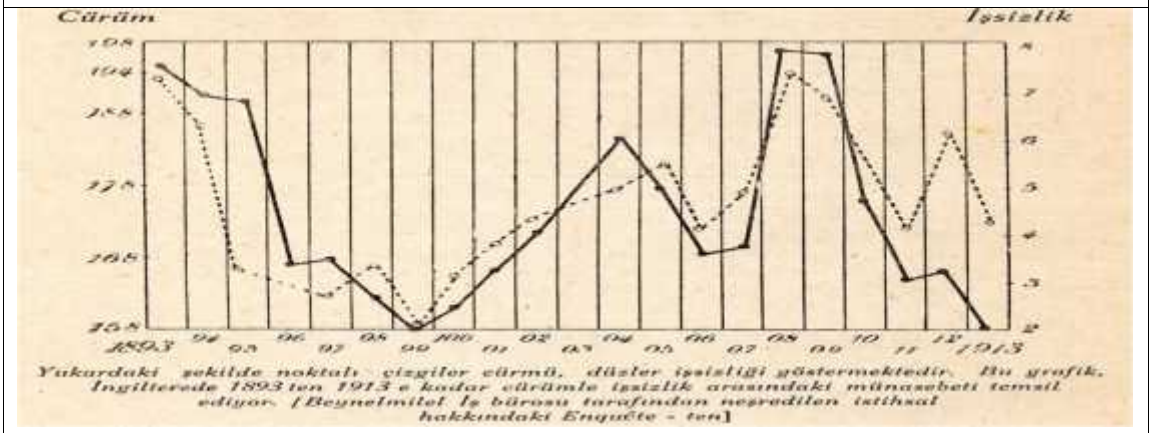
Kitaptaki bu çabalarla birlikte, konular anlatılırken ayrıntılı şekilde açıklama ve örneklendirme yapılması nedeni ile kitabın dilinin açık ve anlaşılır olduğu söylenebilir. Dolayısıyla kitap dil ve anlatım açısından öğrenci seviyesine uygundur denilebilir.

Kitapta bazı konuların anlatımını kuvvetlendirmek ve anlaşılmasını kolaylaştırmak için şekil, şema, grafik, sınıflama, görsel vb. kullanılmıştır. Fakat bu unsurlar adlandırılmamıştır. Bu durumların bazılarına ilişkin örnekler sırasıyla aşağıdaki gibidir (s. 17, 31, 64, 176, 178, 242):

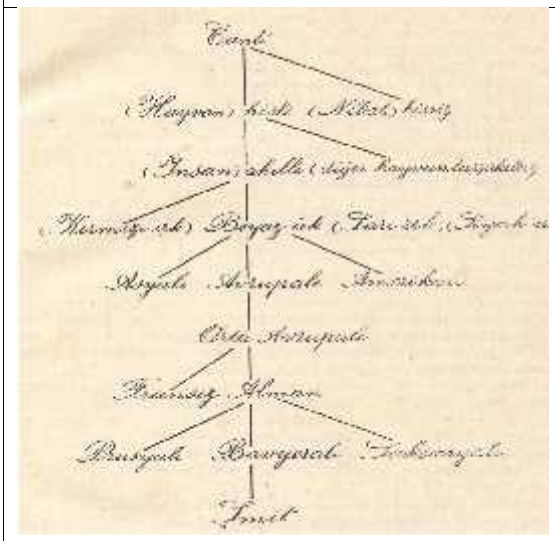

Yukarıdaki şekilde noktalı çizgiler cürmü, düzler işsizliği göstermektedir. Bu grafik, İngilterede 1893 ten 1913 e kadar cürümle işsizlik arasındaki münasebeti temsil ediyor. (Beynelmilel İş bürosu tarafından neşredilen istihsal hakkındaki Enquête - ten)

A	B
Kevni İlimler	**Nefsi İlimler**
Sc. Cosmologiques (Mundus)	**Sc. Noologiques (Mens)**
1 — Riyaziyat	1 — Felsefiyat
2 — Fizikiyat	2 — İçtiriyat (mulaqmatiyye (1))
3 — Tabiiyat	3 — İrkiyat
4 — Tıbbiyat	4 — Siyasiyat

(1) İçtiriyat tabiri de Avrupa lisanları arasında. Bütün ve tamamlamaları temin için hallardan içtirallerin mevcut olduğunu göstermektedir.

4.1.5.2. Tezer (Ağaoğlu) (1929)

Kitapta sıklıkla bazı kelimelerin yabancı dildeki karşılıkları ya da alındıkları metinlerdeki orijinal karşılıkları yanlarında parantez içerisinde verilmiştir. Örnek: ‘Bilmek için bilmek (Savoir pour savoir)’ (s. 7), ‘Müşahede (observation)’ (s. 64), ‘şekçi (sceptique)’ (s. 67), ‘intibak (adaptation)’ (s. 84), ‘şifa (guérison)’ (s. 85), ‘kablî=a priori (tecrübeden evvel)’ (s. 129).

Kitapta bazı kelimelerin ise Türkçe karşılıkları yanlarında parantez içerisinde belirtilmiştir. Örnek: ‘Rasyonalizm (akliye)’, ‘Ampirism (tecrübe)’ (s. 48).

Kitapta bazı kelimelerin eş anlamları yanlarında parantez içerisinde verilmiştir. Örnek: ‘Alâmeti zatiye (şahsiyet)’ (s. 126), ‘kablî (tecrübeden evvel)’ (s. 129).

Kitap genelinde yabancı kişilerin orijinal isimleri verilmemiştir. Bu isimler okunduğu gibi yazılmıştır. Örnek: ‘Ogüst Kontun’ (s. 35), ‘Klod Bernar’ (s. 36), ‘Oklidis’, ‘Aleksandr Ben’ (s. 49), ‘Lok’ (s. 56), ‘Pastör’ (s. 67), ‘Bakonun’ (s. 70), ‘Nivton’ (s. 78), ‘Dastr’ (s. 82), ‘Veber’ (s. 107), ‘Müsyü Peys’ (s. 113), ‘Hops’, ‘Ruso’, ‘Mönteskiyö’ (s. 121), ‘Dürkhaym’ (s. 131). Okunduğu gibi yazılan yabancı isimlerde kesme işaretinin kullanılmadığı dikkati çekmektedir.

Kitapta bazı konular ya da kavramlar için yanlarında parantez içerisinde ‘ileride bu konuya değineceğiz’ gibi not eklenmiştir. Örnek: ‘(müşahede ve tecribin ne olduğunu ilerde göreceğiz)’ (s. 57), ‘(cehalet ve hata arasındaki farkları daha ileride göreceğiz)’ (s. 136).

Kitapta konular anlatılırken genellikle gerekçelendirme yapılarak anlatım yapılmış ve örneklerden yararlanılmıştır. Vurgulanmak istenen ve açıklaması yapılan kelimeler italik olarak yazılmış ve açıklanmıştır. Tüm bunlara bakıldığında kitabın dilinin ve anlatımının, dönemin genel özelliklerini de düşündüğümüzde öğrenci seviyesine uygun olduğu söylenebilir. Fakat kitapta şekil, şema, grafik az sayıda kullanılmıştır. Ayrıca kişilere ait görsel kullanılmamıştır. Dolayısıyla bu yapı, anlatımı ve konuları öğrenciler açısından sıkıcı hale getirebilecek bir durumdur.

4.1.6. 1924 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Bilimsel İçerik

4.1.6.1. Hasan Ali (Yücel) (1929)

Kitapta bilimsel hata bulunamamıştır.

4.1.6.2. Tezer (Ağaoğlu) (1929)

Kitapta bilimsel hata bulunamamıştır.

4.1.7. 1924 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Baskı-Dizgi-Yazım

Kitaplar baskı ve dizgi yönlerinden dönemin şartlarına göre oldukça kalitelidir. Kitapların basımından yaklaşık 74 yıl geçmesine rağmen halen tüm yazıları rahatlıkla okunabilmektedir. Kitapların kâğıt kalınlığı ve yüzey kayganlığı standartların üzerindedir. Ayrıca kitapların sayfa kalitesi ve dizgisi günümüz kitaplarına benzemektedir. Hatta günümüzdeki kitapların çoğunda yapıştırma yöntemi ile sayfalar ana kapağa tutturulurken, bu kitaplarda dikiş yolu ile sağlam bir ip kullanılarak sayfalar dikilmiştir. Bu nedenle kitaplar bu kadar yıla rağmen orijinalliğini koruyabilmiştir.

4.1.7.1. Hasan Ali (Yücel) (1929)

Kitabın tüm olumlu özelliklerine rağmen bazı yerlerinde baskı-dizgi hataları mevcuttur. Bu hatalara ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

-‘flkrî’ ifadesi ‘fikrî’ olmalıdır (s. 5).
-‘filozeflar’ ifadesi ‘filozoflar’ olmalıdır (s. 34).
-‘yrıyan’ ifadesi ‘yarıyan’ olmalıdır (s. 38).
-‘görüştur’ ifadesi ‘görüştür’ olmalıdır (s. 72).
-‘İstikar’ ifadesi ‘istikra’ olmalıdır (s. 94).
-‘kannn’ ifadesi ‘kanun’ olmalıdır (s. 142).
-‘Ve,’ ifadesinde ‘,’ olmamalıdır (s. 147).
-‘1’ ifadesi ‘I’ olmalıdır (s. 169).
-‘Aarp’ ifadesi ‘Arap’ olmalıdır (s. 211).
-‘n. Sadık’ ifadesi ‘N. Sadık’ olmalıdır (s. 247).

4.1.7.2. Tezer (Ağaoğlu) (1929)

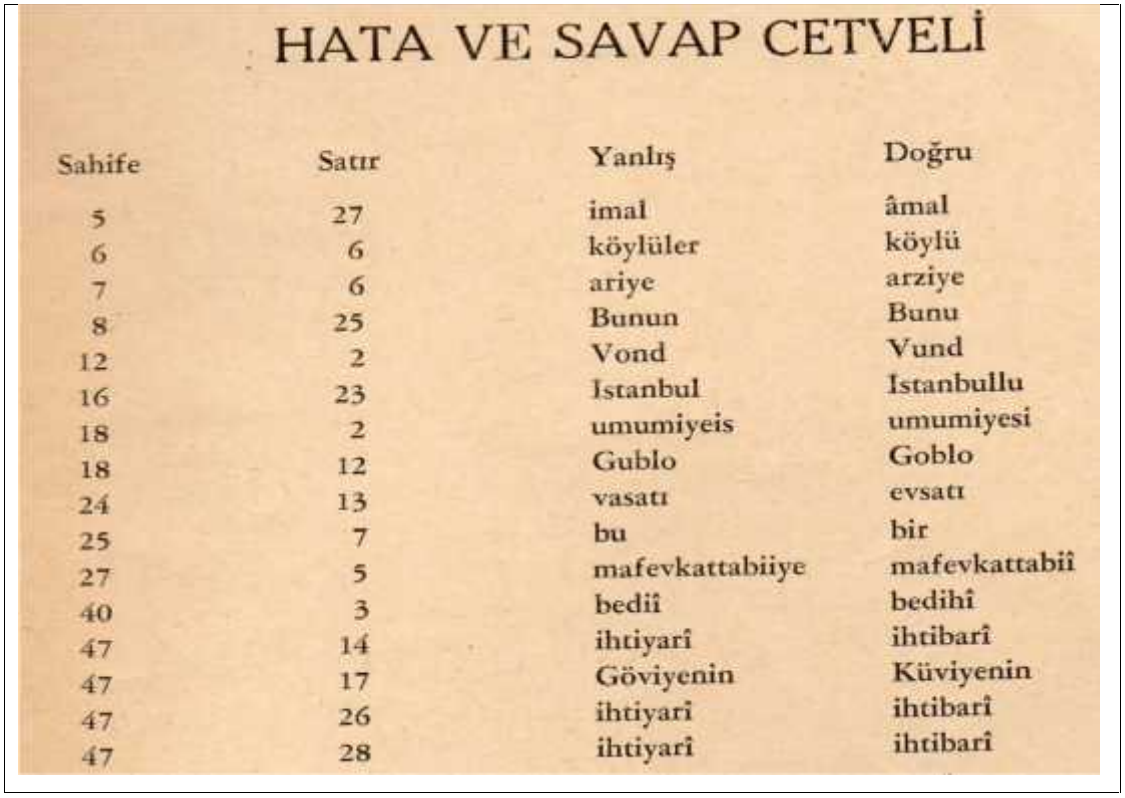
Kitapta ifade edilen olumlu özelliklere rağmen bazı yerlerinde baskı-dizgi hataları mevcuttur. Bu hatalara ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

-‘etemğe’ ifadesi ‘etmeğe’ olmalıdır (s. 67).

-‘Trihte’ ifadesi ‘Tarihte’ olmalıdır (s. 115).

-‘Ziya Gök Alp’ ifadesi ‘Ziya Gökalp’ olmalıdır (s. 130).

Kitapta bu tür yanlışlar kitabın 141. ve 142. sayfalarında “Hata ve Savap Cetveli” başlığı altında düzeltilmiştir. Bu cetvele ilişkin orijinal örnek aşağıdaki gibidir:

HATA VE SAVAP CETVELİ

Sahife	Satır	Yanlış	Doğru
5	27	imal	âmal
6	6	köylüler	köylü
7	6	ariye	arziye
8	25	Bunun	Bunu
12	2	Vond	Vund
16	23	Istanbul	Istanbullu
18	2	umumiyeis	umumiyesi
18	12	Gublo	Goblo
24	13	vasatı	evsatı
25	7	bu	bir
27	5	mafevkattabiiye	mafevkattabiî
40	3	bediî	bedihî
47	14	ihtiyarî	ihtibarî
47	17	Göviyenin	Küviyenin
47	26	ihtiyarî	ihtibarî
47	28	ihtiyarî	ihtibarî

Bu hataların dışında kitapta baskı-dizgi hatası bulunmamaktadır.

Kitapta ayrıca değerlendirme soruları başlığında birlik sağlanmamıştır. Bu başlıklar aşağıdaki gibidir:

-Atideki Felsefî Mes’eleler Üzerinde Düşününüz? (s. 9)

-Aşağıdaki Felsefî Mes’eleler Üzerinde Düşününüz? (s. 42).

4.1.8. 1924 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Okuma Parçaları

4.1.8.1. Hasan Ali (Yücel) (1929)

Kitapta konuların içerisinde ya da sonunda anlatılan konu ile ilgili söz sahibi ve önemli düşünceleri olan kişilerin yaşamları, eserleri, fikirleri vb. ile ilgili açıklama yapılan okuma parçası niteliğinde metinler verilmiştir. Bu çerçevede 17 kişinin adı geçen konu ile ilgili alana katkıları, eserleri, düşünceleri vb. şekilde özgeçmişleri ele alınmıştır.

‘Hüküm, Kaziye’ konusunun sonunda ‘Aristo (M. E. 384-322)’ başlığı ile Aristo’nun kısa bir özgeçmişinden bahsedilmiştir. Özellikle Aristo’nun ‘kıyas’ konusunda meşhur olduğu ifade edilmiştir.

‘İstidlâl ve Kıyas’ konusunun sonunda ‘Francois Bacon (1561-1626)’un özgeçmişi, görseli ile birlikte yer almaktadır. Burada özellikle tecrübenin kudretini ilim âlemine tanıttığı vurgulanmaktadır.

‘Tatbikî Mantık’ kısmı içerisinde ‘İlim’ konusunun sonunda ‘René Descartes (1596-1650)’e ait özgeçmiş yer almaktadır. İçerikte Descartes’in bugünkü felsefenin esaslarını kurduğu ve ‘Usul’ hakkında kitabı olduğundan bahsedilmektedir.

‘Riyaziyatta Usul’ konusu içerisinde ‘Emmanuel Kant (1724-1804)’ın özgeçmişi yer almaktadır. Ahlak konusuna verdiği önem, eserlerinden alınan ve mezarının üzerine yazdırılan şu sözlerden anlaşılabilir: ‘Yıldızlı gök benim üstümde, vicdan kanunu ise benim içimdedir’.

‘Riyaziyatta Talil ve İstikra’ konusunun sonunda ‘Auguste Comte (1798-1859)’ un özgeçmişi bulunmaktadır. Ona göre aşkı bütün kudreti ile yaşayabilmek için dört aşamadan geçmek gereklidir: İki fert arasındaki münasebet, aile, vatan ve insaniyet.

“Fizikî İlimlerde Usul” konusu içerisinde “Leonardo da Vinci (1425-1519)”e ait bilgiler yer almaktadır. “Usul” konusunda önemli fikirleri olduğu ifade edilmektedir. Ona göre hakikat için en önemli yol tecrübedir.

“Tecrübe” konusu içerisinde “Nicolas Copernic (1473-1543)” e ait bilgiler verilmiştir. Güneş konusunda önemli gözlemleri ile “Batlamyus Sistemi”ni ilmi şekilde yıktığı vurgulanmıştır.

“Faraziye” konusu içerisinde “Claude Bernard (1813-1878)”e ait bilgiler verilmiştir. Burada özellikle fizyolojinin tesisindeki kudreti vurgulanmıştır.

“Hayatiyatta Tasnif” konusu içerisinde “Louis Pasteur (1822-1895)”e ilişkin bilgiler verilmiştir. Yaptığı buluş ve keşiflerle ilmin asıl amacını göstermiş birisi olduğundan ve ilim konusundaki aşı vb. buluşlarından bahsedilmiştir.

“Temsil” konusundan sonra “Charles Robert Darwin (1809-1882)” e ait kısa özgeçmiş verilmiştir. “Tekâmül nazariyesi” ile eleştirilere maruz kaldığı ifade edilmektedir.

“Hayatî İlimlerde Nazariyeler” konusu içerisinde “Herbert Spencer (1820-1903)”a ait bilgiler yer almaktadır.

“Ruhiyatta Tecrip” konusu içerisinde “Théodule Ribot (1839-1916)”a ait bilgiler yer almaktadır. Ribot’un ruhiyatı müsbet ilimler içerisinde soktuğu ifade edilmiştir.

“Tarihte Usul” konusu içerisinde “Guillaum Wundt (1832-1920)” a ait bilgiler verilmiştir. İlk kez ruhiyat (Psikoloji) laboratuvarını kurduğu ifade edilmiştir.

“Tarihî İntikat (eleştiri)” konusu içerisinde “Hegel (1770-1831)” e ait bilgiler verilmiştir. Hegel’in din felsefesi, siyaset felsefesi ve tarih konusunda önemli fikirleri olduğundan bahsedilmiştir.

“Terkip: Tarihî İnşa (Tarih sınıflaması)” konusu içerisinde “Karl Marx (1818-1883)”a ait bilgiler yer almaktadır. Marx’ın sınıflama ile ilgili önemli düşünceleri olduğundan bahsedilmiştir. Bu düşünceleri ile ilgili konunun içerisinde Marx’ özgeçmişi verilmiştir. Metnin içeriği konuya uygundur.

“İçtimaiyatta Usul” konusundan sonra “Emile Durkheim”e ait bilgiler verilmiştir. Durkheim’in sosyolojiyi tam ilim haline getirdiği ifade edilmektedir.

“İçtimaî Usulün Esasları” konusu içerisinde “John Stuart Mill”e ait bilgiler yer almaktadır. Mill’in iktisat kuralları ve sosyoloji meseleleri üzerinde önemle durduğu ifade edilmiştir.

4.1.8.2. Tezer (Ağaoğlu) (1929)

Kitapta okuma parçası bulunmamaktadır.

4.1.9. 1924 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Hazırlık Soruları

4.1.9.1. Hasan Ali (Yücel) (1929)

Kitapta hazırlık sorusu bulunmamaktadır.

4.1.9.2.Tezer (Ağaoğlu) (1929)

Kitapta hazırlık sorusu bulunmamaktadır.

4.1.10. 1924 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Değerlendirme Soruları

4.1.10.1. Hasan Ali (Yücel) (1929)

Kitapta hazırlık sorusuna yer verilmemiştir. Fakat konulardan sonra değerlendirme sorusu olarak "Mes'eleler ve Sualler" başlığı altında sorular sorulmuştur.

Kitapta her konudan sonra en az 9-10 adet soru sorulmuştur. Bu rakam bazı konularda 25 soruya çıkmıştır. Konulardan sonra sorulan soru sayılarının konuların anlaşılıp anlaşılmadığını değerlendirme açısından yeterli olduğu söylenebilir. Ayrıca sorular dikkatlice incelendiğinde, bunların içerikte yer alan konuların büyük kısmını kapsayacak şekilde ve her konu ile ilişki kurulacak nitelikte soru olduğu anlaşılmaktadır.

Kitaptaki değerlendirme sorularında bilişsel basamağın her aşamasından soru örneklerine rastlamak mümkündür. Bu çerçevede "…nedir?", "…kimleri tanıyorsunuz?", "…en umumi kanun hangisidir?" gibi bilgi ve kavrama basamağında yer alan sorular sorulmuştur. Bunun yanında "…arasında ne fark vardır?", "…arasında nasıl bir münasebet mevcuttur?", "…en kolay hangi şekilde ispat edersiniz?", "…karşılaştırınız. Neticede ne gibi farklılıkları bulursunuz?" gibi daha üst basamaklarda sorular da sorulmuştur. Ayrıca "…bu tarifi doğru bulur musunuz? Evet veya hayır dediğinize göre serdedeceğiniz espap ve delâil.", "…olmasaydı …hangi noktaları eksik kalırdı?", "…misal vererek bu hususstaki düşüncelerinizi izah ediniz?", "…kanunlar

keşfedilmiş olsaydı … mevcut olabilir miydi?” gibi değerlendirme düzeyinde yer alabilecek soru örneklerine de rastlamak mümkündür.

Kitapta yönlendirme ifadelerinin eksik olduğu sorular ile “evet” ve “hayır” cevabının yeterli olabileceği soru örnekleri de bulunmaktadır. Örnek: “…arasında bir münasebet görüyor musunuz?”, “…olunabilir mi?”, “…anlaşılabilir mi?”.

Kitapta “Fizik İlimlerde Talil” konusundan sonra sorulan değerlendirme soruları aşağıdaki gibidir (s. 142):

Sualler ve mes'eleler

1 — (Biliyorsunuz ki cazibe kanunu ilk defa 1666 da bir elmanın sukutu ile Newtonun zihnine gelmişti. Newton, evvelâ bu kanunun Aya taallûk eden neticelerini elde etmeğe çalıştı. Fakat çıkardığı nticeler yapılan rasadata uymuyordu. Dört sene sonra Paris akademisinin, kendi hesaplarına esas olan nısfınehar mesahasından başka yeni bir usul ve mesaha tarzı bulduğunu bir tesadüf eseri olarak öğrendi. Buna nazaran evelce rasadata tevafuk etmiyen hesapları bu defa tevafuk edecek şekilde bir sıhhat iktisap ediyordu. Filhakika bu defa çıkarılan yeni neticeler ve hesaplar, tamamen tecrübeye uygun gelmiş ve bu mühim kanun artık tahakkuk etmişti.)

Anlattığımız bu tarihî hâdisede, -faraziye, müşahede ve tecrib- in yaptığı vazifeleri birer birer izah ediniz.

2 — Claude Bernard diyor ki :

-Aradığını bilmiyen kimse, bulduğunu anlayamaz.-

Alim, bu sözüyle acaba nasıl bir hakikatı anlatmak istiyor ?

3 — Bir müşahede ilmi olan fizikle kimiyada -İbda- ın rolü ne olabilir ?

4 — Tabiatın yeknasaklığı hakkındaki prensiple tabiî hâdiselerdeki kanuniyet ve muayyeniyet arasında nasıl bir münasebet görüyorsunuz ?

5 — İnsanlar yalnız tecrübeye kadir olsalardı da tecrip yapmasalardı acaba müşpet ilim ne şekilde olurdu ?

6 — Bacon tesadüften bahsederken -o, tablatta herşeyi kımıldatarak altını yoklamaya teşebbüs ve tahammül edenlere yardım eder- diyor. İlim tarihinde bu yardıma nail olmuş insanlardan kimleri tanıyorsunuz ?

7 — Şimdiye kadar fizik ve kimya derslerinde gördüğünüz hâdiselerden birine müterafik tehavvüller usulünü tatbik ediniz.

8 — İki hâdise arasında illiyet prensipile izah edilemiyecek bir münasebet düşunebilir misiniz ?

9 — İstıkranın istinat ettiği esasları aramaya bizi sevkeden ne gibi zihnî amiller tasavvur ediyorsunuz ?

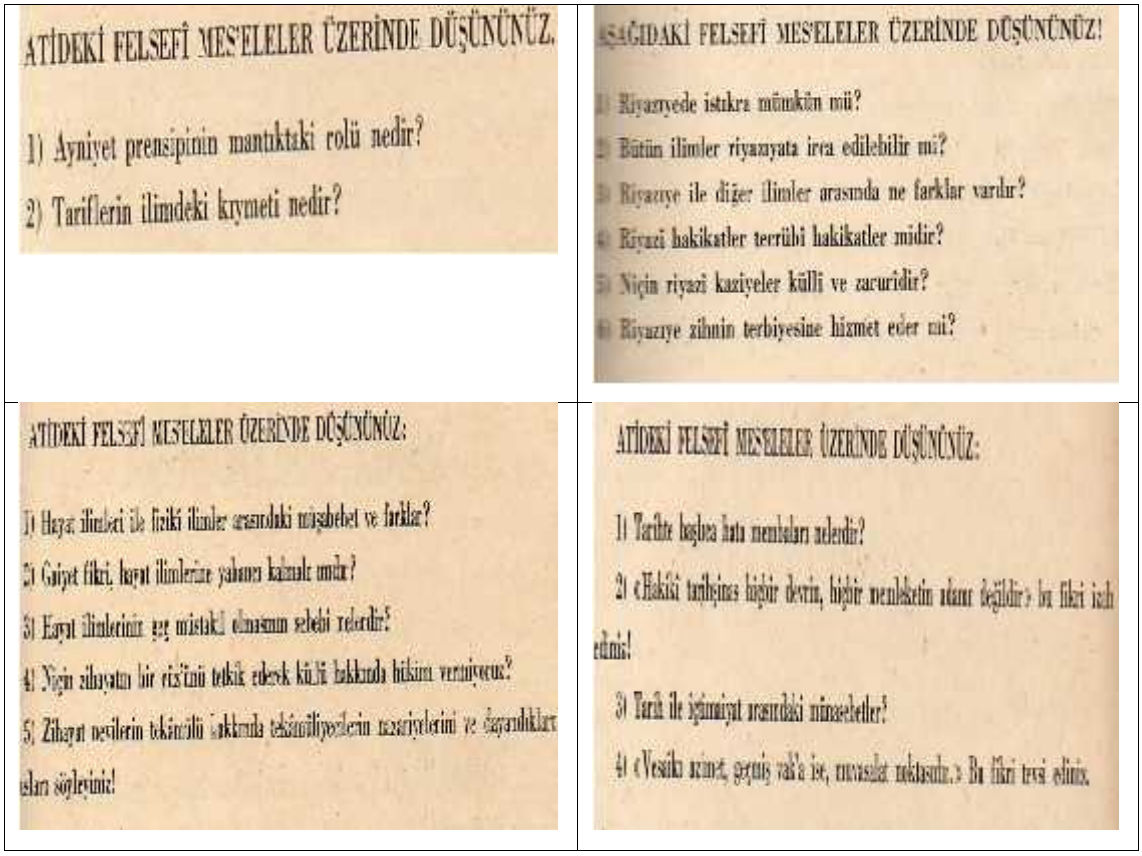
10 — Fizik ilimlerde en umumî kanun hangisidir ?

Bu sorular dikkatli şekilde incelendiğinde bilişsel basamağın her aşamasından soru örneği görmek mümkündür. Soruların genellikle düşünmeye ve kıyasa, ardından yorumlamaya doğru yönlendirici bir özelliği bulunmaktadır. Ayrıca kitap genelinde de öğrencilerin düşünmelerine yardımcı olacak yönlendirici bilgi, söz, kavramlar vb. unsurlardan yararlanıldığı dikkati çekmektedir.

4.1.10.2. Ağaoğlu Tezer (1929)

Kitapta hazırlık soruları sorulmamıştır. Fakat konulardan sonra değerlendirme sorusu olarak “Atideki Felsefî Mes’eleler Üzerinde Düşününüz?” başlığı altında sorular sorulmuştur.

Kitapta her konudan sonra soru sorulmamıştır. Bu yüzden bazı konuların değerlendirilmesi mümkün olamamıştır. Değerlendirme sorusu olan konularda da soru sayılarının yeterli düzeyde olduğunu söylemek güçtür. Çünkü bazı konulardan sonra iki bazılarından sonra dört soru sorulmuştur. Sorulara dikkatli şekilde bakıldığında içerikte yer alan konuların tamamını kapsamadığı anlaşılmaktadır. Kitaptaki soru örneklerinden bazıları sırasıyla aşağıdaki gibidir (s. 28, 59, 97, 120):

ATİDEKİ FELSEFİ MES'ELELER ÜZERİNDE DÜŞÜNÜNÜZ.

1) Ayniyet prensipinin mantıktaki rolü nedir?

2) Tariflerin ilimdeki kıymeti nedir?

AŞAĞIDAKİ FELSEFİ MES'ELELER ÜZERİNDE DÜŞÜNÜNÜZ!

1) Riyaziyede istıkra mümkün mü?

2) Bütün ilimler riyaziyata irca edilebilir mi?

3) Riyaziye ile diğer ilimler arasında ne farklar vardır?

4) Riyazi hakikatler terrübi hakikatler midir?

5) Niçin riyazi kaziyeler külli ve zaruridir?

6) Riyaziye zihnin terbiyesine hizmet eder mi?

ATİDEKİ FELSEFİ MES'ELELER ÜZERİNDE DÜŞÜNÜNÜZ:

1) Hayat ilimleri ile fiziki ilimler arasındaki münasebet ve farklar?

2) Gaiyet fikri, hayat ilimlerine yabancı kalmak midir?

3) Hayat ilimlerinin geç mütekâmil olmasının sebebi nedir?

4) Niçin zihniyatın bir ris'inin teşkil edecek külli hakkında hüküm veremiyoruz?

5) Zihniyat nevilerin tekâmülü hakkında tekâmülcülerin nazariyelerini ve ileri sürdükleri esası söyleyiniz!

ATİDEKİ FELSEFİ MES'ELELER ÜZERİNDE DÜŞÜNÜNÜZ:

1) Tarihte başlıca hata menbaları nelerdir?

2) «Hakiki tarihçinin büyük devrin, büyük menkıbelerin adamı değildir.» bu fikri izah ediniz!

3) Tarih ile içtimaiyat arasındaki münasebetler?

4) «Vesaiku nâmet, geçmiş vak'a ise, muvassalat muhtasıldır.» Bu fikri tevsi ediniz.

Soruların yapıları incelendiğinde “evet” ya da “hayır” cevabının yeterli olduğu soru sayılarının fazlalığı dikkati çekmektedir. Bu bağlamda yönlendirme ifadelerinin eksikliğinden söz edilebilir. Ayrıca değerlendirme basamağında kabul edilebilecek soru ifadelerinin olmadığı anlaşılmaktadır. Soruların genellikle bilgi, kavrama ve analiz basamaklarında olduğu görülmektedir. Bunların yanında sorular için genellikle yardımcı unsurlardan (söz, kavram, metin vb.) yararlanılmadığı bu yüzden de soruların kısa sorular olduğu tespit edilmiştir.

4.1.11. 1924 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Kaynakçası

4.1.11.1. Hasan Ali (Yücel) (1929)

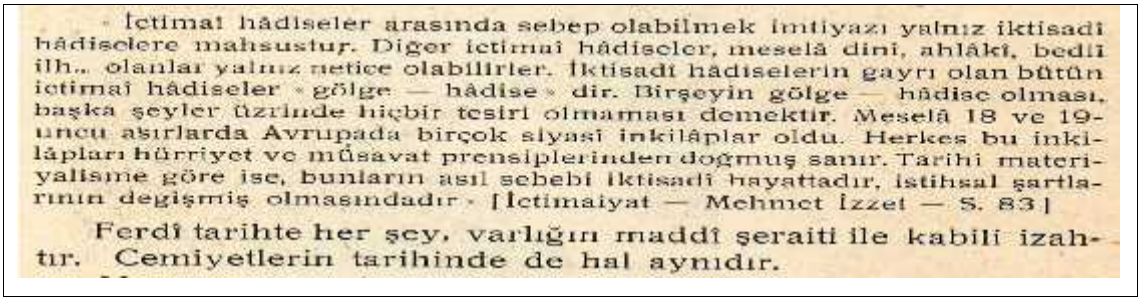
Kitapta kaynakça verilmemiştir. Fakat metin içlerinde bazı yerlerde, yapılan alıntıların kaynakçası alıntıdan hemen sonra gösterilmiştir. Kaynakların gösterimleri incelendiğinde bu dönemde kaynak gösterim şeklinin günümüzden farklı olduğu anlaşılmaktadır. Kaynak gösterimine ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

-Adedin ruhiyatı: J. Dewey. M, Lenan-mt. İ. Aşki; 14.
-Felsefei İlmiye: Salih Zeki. 16-17.
-İçtimaiyat-Mehmet İzzet- S. 83.
-İçtimaiyat- M. Baunafous, Necmettin Sadık. S: 124-125.
-İçtimaiyat, M. Bonnafous, n. Sadık. S. 131.

Kaynak gösterimine bakıldığında gösterim biçiminde tutarlılık bulunmadığı anlaşılmaktadır. Örneğin eser adından sonra ":", "_", "," işaretlerinin kullanıldığı dikkati çekmektedir. Ayrıca yazar adları bazen tamamen yazılmış bazen de adın baş harfi ile soyadı yazılmıştır. Sayfa numarasını belirten "S" harfi her zaman kullanılmamıştır. Kullanıldığı yerlerde de farklı gösterimler nedeniyle iç tutarlılık sağlanmamıştır. Örnek: "S.", "S:".

Kaynak gösteriminde dikkati çeken başka bir husus da aynı yazara ait isimlerin yazımlarının farklı olmasıdır. Örneğin "M. Baunafous", "M. Bonnafous" gibi. Burada doğru olan yazım ikinci ifadedir.

Kitap içerisinde kaynağı belirtilerek alıntı yapılan içerikler normal içeriklerden daha küçük yazı puntosu ile yazılmıştır. Alıntının sonunda kaynak belirtilmiştir. Buna ilişkin örnek aşağıdaki gibidir (s. 228):

İctimaî hâdiseler arasında sebep olabilmek imtiyazı yalnız iktisadî hâdiselere mahsustur. Diğer ictimaî hâdiseler, meselâ dinî, ahlâkî, bedîî ilh.. olanlar yalnız netice olabilirler. İktisadî hâdiselerin gayrı olan bütün ictimaî hâdiseler «gölge — hâdise» dir. Birşeyin gölge — hâdise olması, başka şeyler üzrinde hiçbir tesiri olmaması demektir. Meselâ 18 ve 19-uncu asırlarda Avrupada birçok siyasî inkilâplar oldu. Herkes bu inkilâpları hürriyet ve müsavat prensiplerinden doğmuş sanır. Tarihî materyalisme göre ise, bunların asıl sebebi iktisadî hayattadır, istihsal şartlarının değişmiş olmasındadır. [İctimaiyat — Mehmet İzzet — S. 83]

Ferdî tarihte her şey, varlığın maddî şeraiti ile kabili izahtır. Cemiyetlerin tarihinde de hal aynıdır.

4.1.11.2. Tezer (Ağaoğlu) (1929)

Kitapta kaynakça başlığı altında kaynakça verilmemiştir. Fakat farklı kaynaklardan alıntı yapıldıkça aynı sayfada dipnot şeklinde kaynakça gösterilmiştir. Dipnot ile kaynak gösterim örnekleri aşağıdaki gibidir:

-Kant ve Felsefesi-Mehmet Emin Bey S-72.

-Hendese Dersleri-Hadamardan tercüme-Ahmet Nazmi (Sahife: 404, 405, 406).

-Teşrih ve Fiziyolojii hayvanî-Seracettin Bey (sahife 4).

-Ruhiyat-Mustafa Şekip Bey (sahife 36-37).

-Felsefei İlmiye-Aleksi Bertran-mütercimi Salih Zeki Bey (sahife 280-281).

-Edebiyat Fakültesi Mecmuası S. 4: Tarihte Usul, Gabriyel Mono: M. Kazım Şinasi.

-İçtimaiyat Mecmuası sayı: 2, Büyük adamların cemiyette tesirleri: Ziya Gök Alp.

Kaynak gösterim örneklerine bakıldığında büyük oranda tutarlılığın sağlandığı dikkati çekmektedir. Fakat buna rağmen farklı gösterimlerin de olduğu söylenebilir. Örneğin “S-72”, “sahife 4”. Dergi sayısı belirtilirken de farklılık bulunmaktadır. Örneğin “S. 4”, “sayı: 2” gibi.

Dipnotların birinde ise şu şekilde kaynak belirtilmiştir “Bu hususta daha fazla malûmat almak istiyenlerin Şekip Beyefendinin ruhiyatına müracaatleri (S. 295-297)”.

Kaynak gösterim biçimlerine bakıldığında alıntı yapılan sayfanın verildiği fakat kitabın basım yılının verilmediği dikkati çekmektedir. Ayrıca yazar isimlerinde soyadı olmaması ve bunun yerine “Bey” ifadesinin sıklıkla kullanılması dönemin siyasal, hukukî özellikleri için fikir vermektedir.

4.2. 1935 Mantık Öğretimi Programı

1935 Mantık öğretimi programı “Filozofi” programı içerisinde verilmiştir. Çünkü bu dönemde felsefe grubu dersleri programları “Filozofi” programı içerisinde toplanmıştır. Bunun sonucunda da lisede “Filozofi” adı altında toplanan derslerin

amaçları programda öncelikle genel olarak verilmiştir. Daha sonra “Filozofi” derslerinin her birinde dikkat edilmesi gereken noktalar belirtilmiştir. Dolayısıyla programda, “Filozofi” derslerinin amaçları bir arada ortak olarak ifade edilirken derslerin her birinde dikkate alınacak noktalar ayrı ayrı yer almıştır.

Programın başında öğretmenlerin ders verirken amaçları asla unutmamaları gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca öğretmenlerin, okuttukları derslerin değerinin, verecekleri parça halindeki bilgilerden ziyade gençlerin zihinlerine şekil vermekle ve onları memlekete, insanlığa yararlı hale getirmekle ölçülebileceğini bilmeleri gerektiği vurgulanmıştır.

Programda ifade edilen mantık dersi ile ilgili olabilecek genel amaçlar aşağıdaki gibidir (1935 Lise programı, s. 11, 12):

a. Öğrencilerin lisede okumuş olduğu dersler arasındaki ilişkileri göstermek, bunları öğrencilerin zihinlerinde sistemli bir bütün haline sokmak ve böylece onları daha önce okudukları bilgilerin değerleri üzerinde düşündürmek.
b. Liseyi bitirerek hayata atılacak veya çeşitli mesleklere girecek olan gençlere yeni hayat alanında Türk ulusunun ilerlemesine yarayacak genel içtimaî ve fikrî ilkeleri kazandırmak ve onları kendi meslek ile sanatlarının ötesini görebilir iş adamları ve memlekete en yararlı yolda doğru düşünebilen yurttaşlar olarak yetiştirmek.
c. Özellikle dünya savaşından sonra her yurttaşın gündelik hayatında önüne çıkan ekonomik ve sosyal olaylar üzerinde düşünme melekesini kazandırmak.
d. Filozofi derslerinin temel amaçlarından birisi de müspet ilimlerin ayrı ayrı vermeleri gereken pozitif ilim görüşünü şuurlu ve sitemli bir zihniyet haline getirmektir.
e. Filozofi dersleri gençlerin dar görüşlülükten kurtularak her soruna ayrı ayrı noktalardan bakabilme melekesini kazanmalarına yardım etmelidir.
f. Liseler, öğrencilerdeki çeşit çeşit kapasitelerin gelişmesine yardım eden bir kurum olduklarına göre ekonomi, hukuk, edebiyat gibi sosyal bilgiler alanında kapasitesi olan ve ileride bu ilimleri meslek edinecek bulunan gençlerde bunlara karşı sevgi ve ilgi uyandırma görevi de filozofi altındaki derslerin işidir.

Programda, 1935 yılında 12 maddeden oluşan “Mantık Dersinde Dikkate Alınacak Noktalar” açıklanmıştır. Bu 12 maddeye 1938’de bir madde daha eklenmiş ve böylece dikkat edilmesi gereken durumlar 13 maddeye çıkmıştır.

Mantık dersinde dikkate alınması gereken noktalar aşağıdaki gibi özetlenebilir (1935 Lise programı, s. 15-17):

a. Mantık filozofi derslerinin en önemli kısmıdır. Öğrenciler bu ders sayesinde o zamana kadar okudukları ilimlerin terkip (bir araya getirme) kapasitesini kazanacaklar ve onların özünü kavrayacaklardır. Bu ders ilim zihniyetinin şartları hakkında öğrenciye sağlam, sarsılmaz kanaatler vermelidir.
b. Öğretmen, bu derste müspet (olumlu) ilmin önem ve değerini öğrenci gözünde aydınlatmalıdır.
c. Öğretmen matematik, fizik, biyolojik ve sosyal ilimlerden bahsederken onların gelişim tarihini kısaca söylemeli; mesela eski ve ortaçağda matematik ile zamanımızdaki matematik arasındaki ayrımı, fiziğin son zamanlardaki ilerleyişini, biyolojinin nasıl bir emekle müspet ilim haline geldiğini, psikolojinin son yarım asırdaki ilerleyişini, on sekizinci yüzyılın sosyal, kültürel, ekonomik hadiselere bakışı ile zamanımızın bakışı arasındaki farklılığın anlatılması öğrencinin kültürü bakımından çok yararlıdır. Öğretmen bunu çeşitli zamanlardaki ilim adamlarının eserlerinin parçalarından okuyarak veya ilim tarihine ait bahisleri okutarak yapabileceği gibi bol örnekler vererek doğrudan kendisi de anlatabilir.
d. Mantık öğretiminde ilmî düşünceyi aşamalara ayırmak yolu ile yapılan tecridin (soyutlama, ayırma) öğrenci tarafından yanlış anlaşılmasına izin verilmemesi için öğretmenin herhangi bir şekilde ilimde büyük keşiflerde bulunan birkaç âlimin bu keşifleri nasıl yaptıklarına dair ya kendilerinin yazılarından alınan ya da buna dair yazılmış eserlerden öğrencilere kıraatler (okuma) yaptırması gereklidir.
e. Öğretmen derslerini öğrencinin okuduğu matematik, fizik, kimya, fiziyoloji derslerinden alınmış bol örneklerle anlatmalıdır. Onun için her filozofi öğretmeninde öğrencinin el kitabı olarak takip ettiği matematik, fizik, kimya, kitabından bir takım bulunmalı, gerektiğinde oralardan örnekler ve sorunlar bulmalıdır.
f. Öğretmen müşahede, tecrip hakkındaki izahlarını öğrencinin başka derslerde yaptığı çalışmalara bağlamalıdır. Bunun için tahlili veya terkibi, ispatı, ilmî istikrayı, müşahedeyi, tecribi, anlatırken öğrencinin yakın zamanda diğer derslerde ne yaptığını sormalı, izahlarını buna dayandırmalıdır.

g. Mantık dersinde gerek görülmedikçe kıymeti kalmamış nazariyeleri anlatmakta fayda yoktur. Örneğin ilimlerin Aristo, Bacon, vb. tasniflerini öğrencinin öğrenmesinde bir yarar olmadığı gibi o devrin ilmini ve ilim telâkkisini bilmeyen öğrenci bundan bir şey anlamaz, sadece ezberler.
h. Surî mantık ayrıca okunmayacağı için öğretmen yeri geldikçe şimdiye kadar mantığın o kısmında öğretilen ıstılahları münasip şekilde söylemeli ve bunlar üzerinde gerektiği kadar durmalıdır.
i. Zihnin umumî kaidelerini söylerken düşünceden çıkan "discursive" bilgideki talil (tümdengelim) ve istikra (tümevarım) üzerinde çok durmalı, zihnî tahlil ve terkibin talil ve istikradan ayrı şeyler olmadığını anlatmalı, matematik talil ile kıyas arasındaki ayrılığı belirtmelidir. Böylece ne için sadece kıyaslara dayanan bilginin sonuç vermediği halde matematiğin zihin önüne yeni yeni ufuklar açtığını öğrenci anlamalıdır.
j. Mevzuların ve geometrinin izafiliği ve istikranın esasını anlatıp anlatmamakta öğretmen özgürdür. Öğretmen öğrencisini bunları kavrayacak derecede zeki ve olgun görürse bu konuları anlatabilir. Fakat sınavlarda asla sormaz.
k. Öğretmen prensip (ilke) ve nazariyenin (kuram) ilimdeki değerini iyice anlatmalıdır. Bir örnek olarak alacağı nazariyeyi söylerken öğrencinin düzeyine uygun hale getirebilmelidir. Öğrenciye beklendiği gibi anlatamayacağı nazariyeleri de söylememelidir.
l. Öğretmen bu derste vakıaların (kaza, libre, arbitre, adi manada tesadüf, tabiatüstü kuvvetlerle izah) etmenin ilim zihniyetine uygunsuzluğunu öğrenciye iyice anlatacaktır.
m. Yeri geldikçe bir yıl önce okutulan psikoloji malûmatının (bilgilerinin) önemli kısımları okurlara hatırlatılmalıdır.

1935 yılı mantık öğretimi programına göre lise 3. sınıflarda okutulan mantık dersi konuları liselerin edebiyat ve fen kollarında farklılık göstermektedir.

Programa göre edebiyat kolundaki konular aşağıdaki gibidir (1935 Lise programı, s. 20, 21):

a. Adi bilgiler, ilim ve felsefe. Mantık, mevzuu.
b. Surî mantık, tasavvurlar (had) (terim). Kaziye (önerme), istidlal, kıyas.
c. İlim, ilmî düşünüşün karakteri, ilmin tasnifi.
d. Usül, ilmî araştırmalarda usulün önemi, tekâmülü, terkip ve tahlil. Endüksiyon ve dedüksiyon.

e. Riyaziyede usul (matematikte yöntem): Tarif, aksiyon, postulat, ispat.
f. Tabiiyatta usul: Tecrübe, müşahede (gözlem) ve tecrip (deney). Faraziye ve nazariye. Endüksiyon ve dedüksiyonun tabiî ilimlerdeki görevi, tasnif.
g. Manevî ve içtimaî (toplumsal) ilimlerde usul: Psikolojide ve sosyolojide usul, tarihi tetkiklerde usul. Hakikat ve hata, safsata.

Programa göre fen kolundaki konular aşağıdaki gibidir (1935 Lise programı, s. 24):

a. İlim ile adi bilginin farkı. İlmî zihniyetin ve ilmî düşünüşün karakteri.
b. Pozitif ilim ile filozofik düşünüş arasındaki fark.
c. Muhtelif ilim şubelerinin tasnifi.
d. İlmî düşünüşte usulün önemi. Tahlil ve terkip, istikra (endüksiyon) ve dedüksiyon.
e. Riyaziyede usul: Tarif, aksiyom, postulat, ispat.
f. Fizikî ve tabiî ilimlerde usul, tecrübe, müşahede, tecrip, tasnif umumî faraziye ve nazariyenin rolü.
g. Manevî ilimlerin konuları. Manevî ilimlere dahil olan tarihin usulü.

4.2.1. 1935 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri

Tablo 3. 1935 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri

	ADI	YAZARI	BASKI-CİLT	YAYIN TARİHİ	YAYINEVİ	KABUL TARİHİ	SAYI	EBATLAR	SAYFA
1	Mantık	N.Şazi Kösemihal	1945	1944	MEB	15.11.1944	426	15x25	116

Yukarıdaki tabloya göre kitabı 116 sayfa olduğu anlaşılmaktadır. Fakat kitapta ana konular arası geçişlerde yer alan sayfa boşluklarından kaynaklanan 18 sayfalık kullanılmayan alan bulunmaktadır. Dolayısıyla kitabın içerik kısmını 98 sayfa olarak kabul etmek daha uygun olacaktır.

4.2.2. 1935 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Fiziksel Özellikleri

4.2.2.1. N. Şazi Kösemihal (1945)

Kitap toplam 116 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın ön kapağında büyük harflerle ve bold olarak dersin adı yazmaktadır. Ayrıca yazar adı ve yazarın unvanı da ön kapağa yazılmıştır. Bunlarla birlikte MEB amblemi, kitabın basımevi ve basım yılı ön kapakta yer almaktadır. Kitabın arka kapağında Milli Eğitim Bakanlığı Neşriyatı satış yerleri verilmiştir.

Kitabın içerik kısmı yaklaşık olarak 12 yazı puntosu ve 1,5 satır aralığı ile yazılmıştır. Ana başlıklar büyük harflerle, alt başlıklar ise küçük harflerle ve italik olarak yazılmıştır.

Kitapta konu sonlarında yer alan sorular, içeriği oluşturan yazılara göre daha küçük yazı puntoları ile yazılmıştır.

Kitapta görsel kullanılmamıştır. İçerikte bazı konular anlatılırken daha çok sınıflama ve şekillerden yararlanılmıştır.

4.2.3. 1935 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Ünitelere Göre Dağılımları

4.2.3.1. N. Şazi Kösemihal (1945)

İlgili öğretim programında konuların ünitelere göre yüzdelik dağılımları verilmediğinden kitaptaki konuların yüzdelik dağılımları yapılmamıştır.

4.2.4. 1935 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Muhtevasının Öğretim Programına Uygunluğu

4.2.4.1. N. Şazi Kösemihal (1945)

Kitapta ilmî araştırmalarda usulün önemi, tekâmülü, terkip ve tahlil konularına ayrı bir bölümde belirgin olarak yer verilmemiştir.

Öğretim programında olmamasına rağmen kitapta “Tanım” konusu anlatılmıştır.

Öğretim programında kıymeti kalmayan nazariyelerin anlatılmaması gerektiği ifade edilmektedir. Öğretim programındaki “İlimlerin Aristo, Bacon, vb. tasniflerini öğrencinin öğrenmesinde bir yarar olmadığı gibi o devrin ilmini ve ilim telâkkisini bilmeyen öğrenci bundan bir şey anlamaz, sadece ezberler.” açıklamasına rağmen kitapta bu kişilere ait bilim sınıflamaları verilmiştir. Ayrıca kitapta, Amper, A. Comte, Spencer’in de sınıflamalarına yer verilmiştir. Kitap bu açıdan öğretim programına uygun değildir.

Öğretim programında belirtildiği gibi psikoloji bahisleri yeri geldikçe hatırlatmak amacı ile anlatılmıştır.

Kitapta “tümevarım” ve “tümdengelim” üzerinde yeterince durulmuş ve matematiğin zihin için, kıyas konusuna göre yararları açıklanmıştır.

Öğretim programında olmasına rağmen kitapta “Hakikat ve hata, safsata” konularına değinilmemiştir.

4.2.5. 1935 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Dil ve Anlatım

4.2.5.1. N. Şazi Kösemihal (1945)

Kitap genel olarak dil, anlatım ve yazım açısından öğrenci seviyesine uygudur. Kitabın dili sade, açık ve anlaşılır şekildedir.

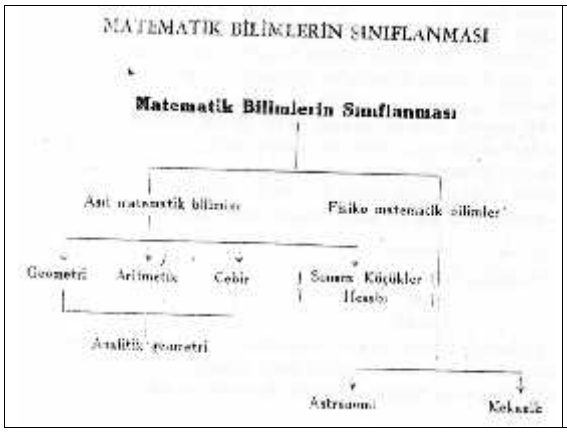
Kitapta bazı kişilerin doğum ve ölüm tarihleri yanlarında parantez içerisinde yazılmıştır. Örnek: “(Hamilton 1778-1856) (s. 11)”.

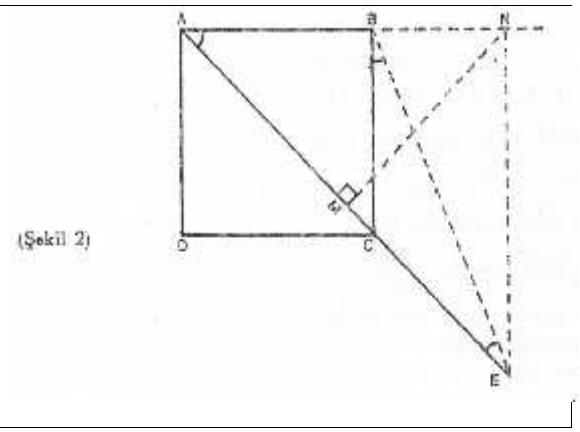
Kitapta kişi isimlerinin okunuşları yanlarında parantez içerisinde yazılmamıştır.

Kitapta bazı kelimelerin konulara ya da kavramlara açıklık getirmek için yanlarında parantez içerisinde açıklama yapılmıştır.

Kitapta bazı konuları daha anlaşılır şekle getirmek için genellikle sınıflandırma ve şekillerden yararlanılmıştır. Bunların dışında kitapta görsel unsur kullanılmamıştır.

Kitapta kullanılan sınıflandırma ve şekil örneklerinden iki tanesi aşağıdaki gibidir (s. 40, 47):

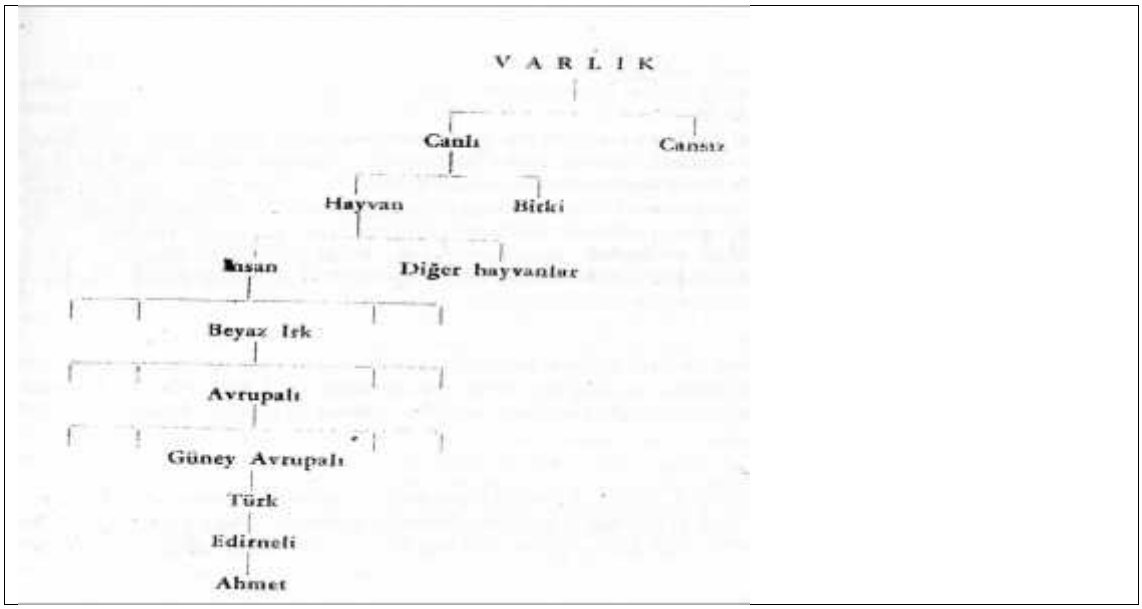

(Şekil 2)

Yukarıdaki “Matematik Bilimlerin Sınıflaması”, konunun öğrenciler açısından daha sistematik olarak algılanmasını ve daha anlaşılır olmasını sağlayabilir. “Şekil 2” olarak verilen görsel ise açıklaması okunsa dahi karmaşık bir görünüme sahip olduğundan konunun anlaşılmasını güçleştirebilir niteliktedir.

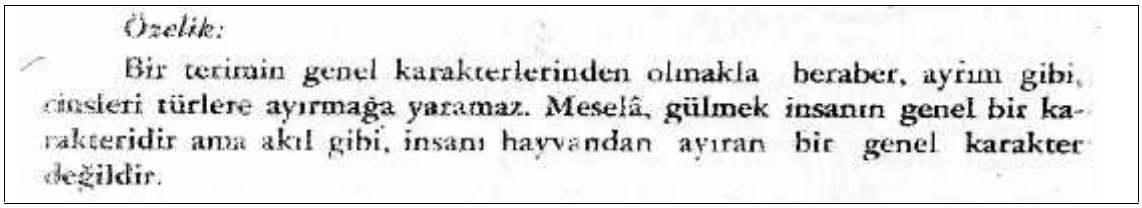
Kitapta içlem ve kaplam konusunu daha anlaşılır hale getirmek için bir sınıflama örneği verilmiştir. Bu sınıflama üzerinden yapılan açıklamalar konunun daha anlaşılır hale gelmesine katkıda bulunmuştur. Kitaptaki sınıflama aşağıdaki gibidir (s. 9):

Kitabın 8. sayfasında “Terimler” konusu anlatılırken “olumlu” ve “olumsuz” terimler de olduğu ifade edilmiştir. Fakat bu terimlere sadece örnek verilmiş ve

açıklamaları yapılmamıştır. Dolayısıyla bu terimlerin öğrenciler tarafından anlaşılması olanaklı değildir.

Kitapta “Beş tümel” konusu anlatılırken öğrenciler tarafından anlaşılamayacak şekilde bir açıklama yapılmıştır. Bu durum aşağıdaki gibidir (s. 10):

Özelik:

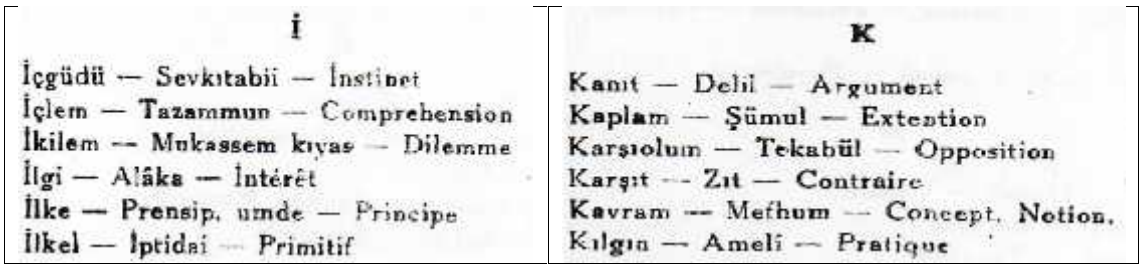
Bir terimin genel karakterlerinden olmakla beraber, ayrım gibi, cinsleri türlere ayırmağa yaramaz. Meselâ, gülmek insanın genel bir karakteridir ama akıl gibi, insanı hayvandan ayıran bir genel karakter değildir.

Yukarıda “özelik” olarak verilen ifade alan literatüründe “Özgülük (hassa)” olarak kullanılmaktadır. Ayrıca burada ifade edilen “Bir terimin genel karakterlerinden biri olması” bu kavramı açıklamak için yeterli değildir. Dolayısıyla verilen örnek de kavramı açıklamak için yeterli değildir. Örnekteki açıklama “ayrım” ifadesindeki açıklama ile iç içe girmiş ve bu kavramların birbirlerinden ayrıt edilmesi güçleşmiştir.

Kitabın 41. sayfasında ispatlaması yapılacak formül olan “(MP^2=MExMG)” ifadesinin sözel olarak açıklaması verilmediğinden bu ifade öğrenciler tarafından tam olarak anlaşılamayabilir.

Kitabın 72. sayfasında verilen “Ama bunlar da tektüktür.” cümlesindeki “tektük” ifadesi günlük dildir. Bu kavramın akademik literatürdeki karşılığının kullanılması uygun olan durumdur. Örneğin bu ifade yerine “seyrektir” ifadesi kullanılabilir.

Kitapta “Lügatçe” başlığı altında sözlük kısmı verilmiştir. Bu bölümde 131 adet kavramın güncel kullanımı, eski dilde ve yabancı dildeki karşılıkları verilmiştir. Bu kavramlar alfabetik sıraya göre sıralanmıştır. Öğrencilerin bilmedikleri kelimelerin anlamlarını daha kolay şekilde çıkarabilmeleri ve eski kelimelerin yeni karşılıklarını hızla öğrenmeleri açısından bu durum kitaba olumlu bir nitelik katmıştır. Kitaptaki “Lügatçe” den bir bölümü aşağıdaki gibidir (s. 113):

İ

İçgüdü — Sevkıtabii — İnstinct
İçlem — Tazammun — Comprehension
İkilem — Mukassem kıyas — Dilemme
İlgi — Alâka — İntérêt
İlke — Prensip, umde — Principe
İlkel — İptidai — Primitif

K

Kanıt — Delil — Argument
Kaplam — Şümul — Extention
Karşıolum — Tekabül — Opposition
Karşıt — Zıt — Contraire
Kavram — Mefhum — Concept, Notion,
Kılgın — Amelî — Pratique

Yukarıdaki kavramlara bakıldığında kavramların yabancı dildeki karşılıklarının verilmesi, bu kavramlara verilen yeni karşılıkların doğru olup olmadığının saptanmasına yardımcı olabilir.

4.2.6. 1935 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Bilimsel İçerik

4.2.6.1. N. Şazi Kösemihal (1945)

Kitapta bilimsel hataya rastlanılmamıştır.

4.2.7. 1935 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Baskı-Dizgi-Yazım

4.2.7.1. N. Şazi Kösemihal (1945)

Kitap dizgi, baskı ve yazım açısından minimum hata ile hazırlanmıştır. Kitapta göze çarpan bu tür bir kaç hata aşağıdaki gibidir:

-“Dada” ifadesi “daha” olmalıdır (s. 26).

-“Pratip” ifadesi “pratik” olmalıdır (s. 28).

-“açılanamayacak” ifadesi “açıklanamayacak” olmalıdır (s. 31).

-“syılarla” ifadesi “sayılarla” olmalıdır (s. 40).

4.2.8. 1935 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Okuma Parçaları

4.2.8.1. N. Şazi Kösemihal (1945)

Kitapta okuma parçasına yer verilmemiştir.

4.2.9. 1935 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Hazırlık Soruları

4.2.9.1. N. Şazi Kösemihal (1945)

Kitapta hazırlık sorusuna yer verilmemiştir.

4.2.10. 1935 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Değerlendirme Soruları

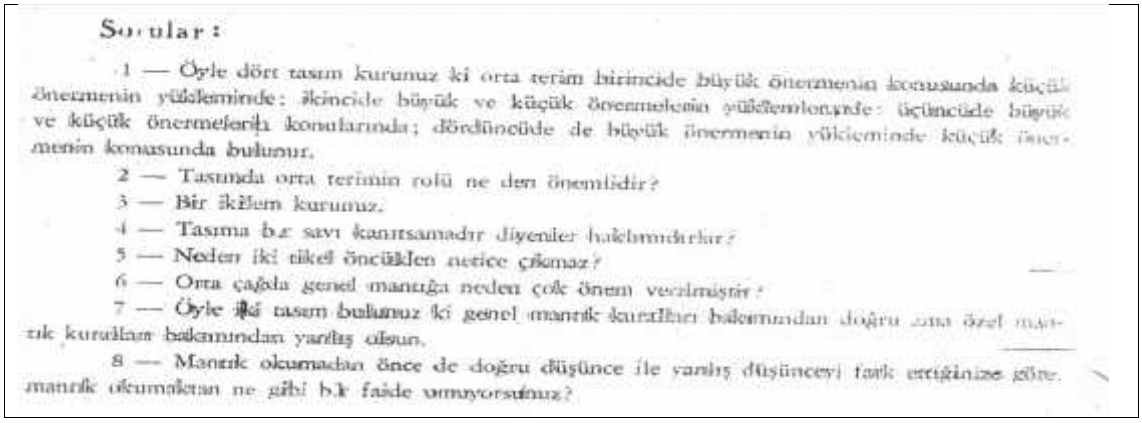
4.2.10.1. N. Şazi Kösemihal (1945)

Kitapta değerlendirme soruları “Sorular” başlığı altında sorulmuştur. Bazı bölümlerden sonra da “İnceleme Konusu” başlığı altında bir tane araştırma-inceleme sorusu verilmiştir.

Kitapta değerlendirme soruları konuları kapsayıcı niteliktedir denilebilir. Ayrıca sorular öğrencilerin anlayabileceği şekildedir. Fakat bazı sorular sadece “evet” ve “hayır” cevabının yeterli olabileceği sorulardır. Bu tür sorular genellikle “…bir fark görüyor musunuz?”, “…mümkün müdür?”, “…eder mi?”, “…bilim midir?” şeklindedir. Bu soru köklerinden sonra yönlendirme ifadeleri ve bilgileri ortaya çıkaracak nitelikte “neden?”, “niçin?”, “açıklayınız” gibi ifadelerin bulunması uygun olan durumdur.

Kitaptaki değerlendirme soruları genellikle “…ne anlıyorsunuz?”, “…nasıl ayırırsınız?”, “…ne gibi farklar görüyorsunuz?”, “…ne tür bir yenilik getirmiştir?”, “…neden önemlidir?”, “…anlatınız.”, “Öyle bir tasım kurunuz ki….olsun.”, “…karşılaştırınız.” şeklindedir. Bu soru kalıplarına bakıldığında bilişsel alan basamakların her basamağına örnek soru görmek mümkündür.

Kitaptaki değerlendirme soruları örneği aşağıdaki gibidir (s. 21):

Sorular:

1 — Öyle dört tasım kurunuz ki orta terim birincide büyük önermenin konusunda küçük önermenin yüklemininde; ikincide büyük ve küçük önermelerin yüklemlerinde; üçüncüde büyük ve küçük önermelerin konularında; dördüncüde de büyük önermenin yüklemininde küçük önermenin konusunda bulunur.

2 — Tasımda orta terimin rolü ne den önemlidir?

3 — Bir ikilem kurunuz.

4 — Tasıma bir sayı kanıtsamadır diyenler haklımıdırlar?

5 — Neden iki tikel öncülden netice çıkmaz?

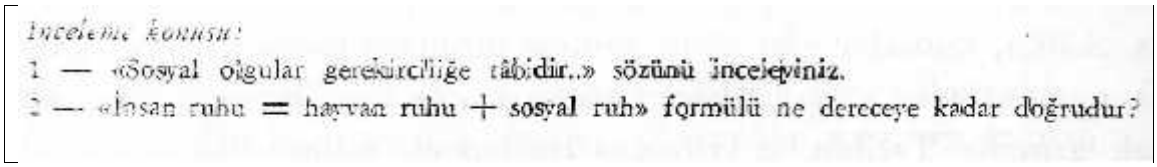
6 — Orta çağda genel mantığa neden çok önem verilmiştir?

7 — Öyle iki tasım bulunuz ki genel mantık kurallarına bakımından doğru olan özel mantık kuralları bakımından yanlış olsun.

8 — Mantık okumadan önce de doğru düşünce ile yanlış düşünceyi fark ettiğinize göre, mantık okumaktan ne gibi bir faide umuyorsunuz?

Yukarıdaki sorulara bakıldığında soruların, hem konunun tamamını kapsadığını hem de bilişsel alan basamaklarına dengeli olarak dağıtıldığını anlamak mümkündür.

Kitapta "İnceleme Konusu" olarak verilen sorulara örnek aşağıdaki gibidir (s. 112):

İnceleme Konusu:

1 — «Sosyal olgular gerçekçiliğe tâbidir..» sözünü inceleyiniz.

2 — «İnsan ruhu = hayvan ruhu + sosyal ruh» formülü ne dereceye kadar doğrudur?

Yukarıdaki sorulara bakıldığında bu soruların inceleme sorusu değil tartışma sorusu olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca sorulara verilecek cevapların sınırı çizilmemiştir. İlk soruda incelemenin içeriği belirtilmemiş, ikinci soruda ise derecenin sınırı ortaya konulmamıştır.

4.2.11. 1935 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Kaynakçası

4.2.11.1. N. Şazi Kösemihal (1945)

Kitabın içerik kısmında ve sonunda kaynak gösterilmemiştir.

4.3. 1950 Mantık Öğretimi Programı

06.06.1949 tarih ve 5429 sayılı kanun gereğince lise mantık ders kitapları serbest basıma bırakılmıştır.

08.05.1950 tarihli ve 589 numaralı Tebliğler Dergisi'nde, 10.04.1950 tarihli ve 585 sayılı Tebliğler Dergisi'ne atıfta bulunularak "Lise Dersi Konuları" olarak belirtilen mantık programı aşağıdaki gibidir:

a. Mantık nedir? Mantığın süjesi, psikoloji ile ilgisi, düşünmenin prensipleri ve bölümleri.
b. Terimler, çeşitleri, içlem, kaplam, tanımlama, sınıflama.
c. Önermeler, çeşitleri, önermeler aralarındaki ilişkiler.
d. İstidlal (Akıl yürütme) ve çeşitleri.
e. Kıyas, kıyasın şekilleri, kıyasın değeri.
f. Matematikte ispat.
g. Endüksiyon. Olaylardan kanunlara geçiş safhaları: Gözlem, varsayım, deneyim ve varsayımın gerçeklenme yolları (gözlem ve deneyimin muhtelif bilimlerde kullanılış özellikleri ve şekilleri öğretmen tarafından örneklerle müspet bilimlerde uygulanacaktır).
h. Prensip ve teori.
i. Analoji yoluyla akıl yürütme (kanun, muhtelif bilimlerde kullanılışı örneklerle anlatılacaktır).
j. Belge ve şahitliklerden hareket ederek tek olayın tespitine giden akıl yürütme (Bunun yalnız Tarihte değil, öteki bilimlerde de kullanılan bir metot olduğu belirtilecektir).

Talim ve Terbiye Kurulu tarafından 23.07.1952 tarihli ve 150 karar sayısı ile 06.06.1949 tarih ve 5429 sayılı kanun gereğince serbest basıma bırakılmış olan mantık ders kitaplarına ilişkin şartname belirlenmiştir.

Bu şartnameye göre mantık ders kitaplarında aranacak özel vasıflar aşağıdaki gibidir (Devlet Matbaası, 1953, s. 4, 5):

a. Mantık kitapları, öğrencilerin çeşitli bilimler arasındaki ilgileri görmelerine, bilim zihniyeti kazanmalarına ve müspet bilimin önemini takdir edecek şekilde yetişmelerine hizmet edecektir.

b. Bahislerde zaman ayrılırken hayati değeri az olan teorilere ve konulara az yer verilecektir.
c. İnceleme ve alıştırmalarda, konuların işlenmesinde fizik, kimya, biyoloji, sosyoloji, matematik, psikoloji, tarih gibi çeşitli ders kitaplarından parçalar, sorular ve örnekler bulunması mantık derslerinin bu derslerle bağlantısının sağlanması uygun olur.
d. Bilimlerin gelişme devirlerinden bu devirlerdeki ilim adamlarının eserlerinden, yerine göre parçalar ve örnekler alınacak, konuların işlenmesinde ve alıştırmalarda bunlardan mümkün olduğu kadar faydalanılacaktır.
e. Mantık kitaplarında Doğu'dan ve Batı'dan büyük bilginlerin hayat ve eserlerini tanıtacak incelemelere de yer verilecektir.
f. Konuların işlenmesinde özellikle bilimlerde metot kısmında şekillerden, şemalardan, tablolardan, istatistik bilgilerinden de imkân çerçevesinde yararlanılacaktır.
g. Kitaplarda sınıfça, grupça, tartışmalara götüren sorular ve inceleme konuları bulunacaktır.
h. Özetler bahsin bütününü kavrayacak şekilde olacaktır.
i. 57x82 ve 1/16 boyunda kâğıtlara yapılacak baskılarda forma sayısı 8-12 arasında olacaktır.
j. 68x100 ve 1/16 boyunda kâğıtlara yapılacak baskılar 6 formadan aşağı ve 9 formadan yukarı olmayacaktır.

4.3.1. 1950 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri

Tablo 4. 1950 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri

	ADI	YAZARI	BASKI-CİLT	YAYIN TARİHİ	YAYINEVİ	KABUL TARİHİ	SAYI	EBATLAR	SAYFA
1	Mantık Dersleri	Hasan Ali Yücel	1953	1952	Milli Eğitim Basımevi	23.07.1952	149	68x100	111
2	Mantık	Malik Adalan-Kazım Baykal	1955	1955	Bursa Aysan Matbaası	12.10.1954	204	57x82	112
3	Mantık	Nurettin Topçu	1955	1955	Kutulmuş Matbaası	16.08.1955	148	68x100	80

Mantık ders kitaplarının künyelerine bakıldığında, ders kitaplarının basıldığı yayınevlerinin isimlerine farklılıklar olduğu dikkati çekmektedir. Bunun nedeni, 5429 sayılı kanun gereğince mantık ders kitaplarının serbest basıma bırakılmasıdır.

Kitapların ebatlarına bakıldığında farklılık olduğu görülmektedir. Hasan Ali Yücel'e ait mantık kitabı 1952'deki "Mantık Şartnamesi"nden önce Bakanlık tarafından kabul edildiği için ebat açısından şartnameye uyup uymadığını belirtmeye gerek yoktur. Fakat diğer kitaplar bu "Mantık Şartnamesi"nden sonra Bakanlık tarafından kabul edildiği için ebat açısından istenen durumun sağlanıp sağlanmadığını ortaya koymak gerekmektedir.

Malik Adalan ve Kazım Baykal'ın yazdığı mantık kitabı ise 7 formadır. Fakat kitap, 57x82 ve 1/16 boyunda kâğıtlara basıldığından 8-12 forma olmalıdır. Dolayısıyla bu kitap 1 forma eksik yazılmış ve Bakanlık tarafından bu şekilde kabul edilmiştir.

Nurettin Topçu'nun yazdığı mantık kitabı 5 formadır. Kitap, 68x100 ve 1/16 boyunda kâğıtlara basıldığından en az 6 forma olmalıdır. Dolayısıyla kitap 1 forma eksik yazılmıştır.

4.3.2. 1950 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Fiziksel Özellikleri

4.3.2.1. Hasan Ali Yücel (1953)

Kitap toplam 112 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın ön kapağında dersin adı, yazar adı, basım yeri ve yılı ile basımevi yer almaktadır. Kitapta yazara ait önsöz bulunmaktadır.

Kitapta ünite başlığı niteliğinde verilen konu isimleri büyük harflerle ve bold olarak yazılmıştır. Bu isimlerin hemen altında konu içerisinde açıklaması yapılacak olan alt başlıklar numaralandırılmış biçimde bold, küçük harflerle ve daha küçük yazı puntoları ile yazılmıştır. Fakat bu alt başlıklar, açıklaması yapılmadan önce tekrar başlık olarak atıldığında büyük harflerle ve büyük yazı puntoları ile yazılmıştır.

Kitap genelinde örnekler italik olarak yazılmıştır. Bazı önemli ifadeler ya da kişilerin düşüncelerinden alınan alıntılar, italik olarak ve tırnak içerisinde yazılmıştır.

Tanımı ya da açıklaması yapılacak kavramlar bold olarak yazılmıştır. Bu kavramların yanlarında da parantez içerisinde yabancı dildeki karşılıkları verilmiştir. Kitapta bazı sayfaların alt kısmında açıklama yapmak amaçlı dipnotlar bulunmaktadır.

Kitapta ünite niteliğindeki her konunun ardından "Bahsin Özü" başlığı altında konular özetlenmiştir. Ardından "Sorular" başlığı altında değerlendirme soruları sorulmuştur. "Bahsin Özü" kısımları bold olarak ve küçük yazı puntoları ile yazılmıştır. "Sorular" ise "Bahsin Özü" kısmından daha büyük, içerik yazılarından daha küçük yazı puntosu ile yazılmıştır. Ayrıca bu yazılar da bold olarak yazılmıştır.

Kitabın tamamında başlıklar numaralandırılmıştır. Bu numaralandırma işlemi 1'den başlamış ve 70'de son bulmuştur. Ayrıca kitap, dönemin şartlarına uygun olarak saman kâğıda yazılmıştır. Yazılar 12 yazı puntosu ile satır aralıkları ise yaklaşık 1,15 satır aralığı ile yazılmıştır.

Kitap içerisinde görsel anlamda daha çok şema ve şekillerden yararlanılmıştır. Fakat bunların dışında grafik, resim, tablo vb. unsurlar kullanılmamıştır.

Kitabın sonunda üç sayfa "İçindekiler" kısmı yer almaktadır. Bu kısımdan önce "Endeks" başlığı altında "Büyük Adam İsimleri" verilmiştir. Bu isimler alfabetik olarak, kişilerin doğum ve ölüm tarihleri ile birlikte verilmiştir.

4.3.2.2. Malik Adalan-Kâzım Baykal (1954)

Kitap toplam 112 sayfadan oluşmaktadır. Fakat kitabın ebatları diğer kitaplardan küçük olduğundan, sayfa sayısı istenen düzeyde görünse de yeterli değildir. Bu nedenle kitabın forma sayısı bakımından istenen kriterlerden eksik olduğu söylenebilir.

Kitabın ön kapağında dersin adı, kitabı hazırlayanlar ve Aristoteles'e ait olduğu belirtilen karakalem ile yapılmış olan görsel yer almaktadır. Kitabın arka kapağında ise kitabı hazırlayanların eserlerinden bazılarının adları ve bu eserlerin fiyatları belirtilmiştir. Ayrıca arka kapağa bu kitaplara nereden ulaşılabileceği de yazılmıştır.

Diğer kitaplardan farklı olarak bu kitapta içindekiler bölümü kitabın sonunda değil ön kısmında yer almaktadır. İçindekiler kısmının ardından yazarlara ait önsöz verilmiştir.

Kitapta ünite olarak kabul edilebilecek ana konu adları büyük harflerle ve bold olarak yazılırken alt konular sadece büyük harflerle yazılmıştır. Bunların dışında içeriğin tamamı aynı renk ve büyüklükte yazılmıştır. İçerik kısmının yazı puntosu yaklaşık 11 puntodur.

Kitabın tamamında şemalardan ve birkaç tane şekilden yararlanılmıştır. Kitabın sonunda "Bibliyografya" ve "Ba'zı yanlış ve doğrular sayfası" verilmiştir.

4.3.2.3. Nurettin Topçu (1955)

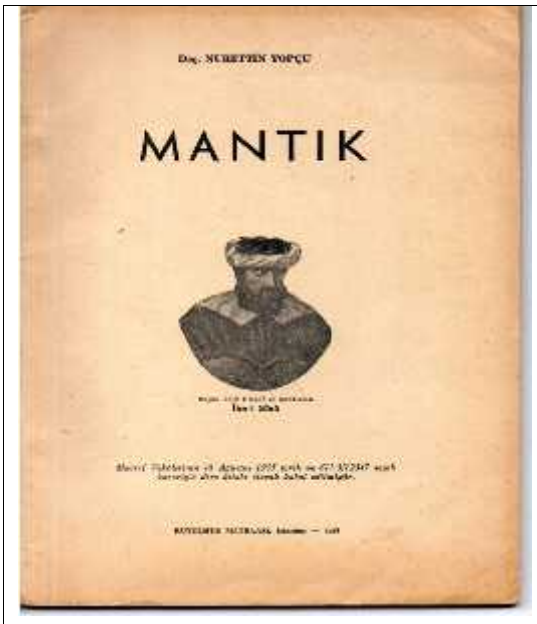
Kitap toplam 80 sayfadan oluşmaktadır. Ön kapakta kitabın yazar adı, dersin adı, kabul sayısı ve tarihi, yayın evi, yayın yılı ile İbn-i Sîna'ya ait görsel bulunmaktadır. Arka kapakta ise sadece kitabın fiyatı yazılmıştır. Kitabın sonunda bir sayfa olarak "Okunacak Eserler" başlığı altında eser adları ve yazarları verilmiştir. Bu sayfanın ardından iki sayfadan oluşan içindekiler bölümü gelmektedir. Kitabın en sonunda ise "Lâhika" başlığı altında kitap içerisinde yapılması gereken düzeltmeler verilmiştir.

Kitap genel olarak bakıldığında sade, anlaşılır ve sistematik olarak hazırlanmıştır. Yazılarla birlikte sayfaların görünümüne bakıldığında kitap, öğrencileri yormayacak, sıkmayacak bir niteliğe sahiptir.

Kitapta ana başlıklar bold, büyük harf ve büyük puntolarla yazılmıştır. Ana başlıkların içerisindeki genel başlıklar büyük harf, bold ve ana başlıklardan daha küçük puntolarla yazılırken alt başlıklar küçük harflerle ve bold olarak yaklaşık 11 yazı puntosu büyüklüğünde yazılmıştır.

Kitap dönemin şartları çerçevesinde saman kağıda basılmıştır. İçerikte önemli kavramlar, kişi adları, tanım cümleleri, kişilerden alınan kısa düşünceler, değerlendirme soruları bold olarak yazılmıştır. Bu durum kitap genelinde sistematik olarak yapıldığından öğrencileri sıkmayacak bir nitelik oluşmasına neden olmuştur.

Kitabın içerik kısmında bazı bölümlerde parantezler kullanılmıştır. Ayrıca şekil, şema, grafik ve görsellerden yararlanılmıştır. Bu durum da kitaba olumlu bir özellik katmıştır. Kitabın kapağı aşağıdaki gibidir:

	Kapaktaki görsele bakıldığında kitabın mantık kitabı olduğu anlaşılabilir. Görsel "İbn-i Sina'ya aittir. Ayrıca kapağın sade ve anlaşılır şekilde hazırlandığı görülmektedir. Kitabın kapağında İbn-i Sina'ya önem verildiği belirtilmesine rağmen kitabın içeriğinde ilgili bir konuda İbn-i Sina'nın konu ile ilgili düşüncelerine yer verilmemiştir.

4.3.3. 1950 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Ünitelere Göre Dağılımı

4.3.3.1. Hasan Ali Yücel (1953)

1950 mantık öğretimi programında ünitelere göre dağılım yüzdesi verilmediğinden bu dağılımı hesaplamak olanaklı olmamıştır. Fakat kitapta konular, ünitelere ayrılmış şekilde bir görünüm içerisinde verilmiştir.

Kitapta konular, "Bahis I", "Bahis II" şeklinde ana başlıkların altında verilmiştir. Kitapta bu şekilde toplam 7 bahisten oluşan ana konular bulunmaktadır. Bu ana konular; "Mantık", "Düşünmede ilk Unsurlar", "İstidlâl ve Çeşitleri", "Matematikte Dedüksiyon", "Endüksiyon", "Prensip ve Teori", "Tek olaylarda İstidlâl: Tarih" olarak sıralanmaktadır. Her bahsin saya sayısı yaklaşık 10-20 sayfa aralığındadır. Bu açıdan bakıldığında kitapta konulara ayrılan sayfa sayılarında belli konulara yığılma söz konusu değildir. Konuların içeriklerine de bakıldığında konular, gereğinden ne uzun ne de kısadır.

4.3.3.2. Malik Adalan-Kâzım Baykal (1954)

1950 mantık öğretimi programında ünitelere göre dağılım yüzdesi verilmediğinden bu dağılımı hesaplamak olanaklı olmamıştır. Fakat kitapta konular, ünitelere ayrılmış şekilde bir görünüm içerisinde verilmiştir.

Kitapta konular "Mantık", "Terimler", "Önermeler", "Akıl Yürütme", "Kıyas", "Matematikte İspat", "Endüksiyon", "Prensip ve Teori", "Analoji", "Tek Olaylarda Akıl Yürütme" olarak sıralanmıştır. Bu konu sıralamasına dikkatle bakıldığında konu başlıklarının 1950 müfredat programının birebir takip edildiği anlaşılmaktadır. Dolayısıyla ünite olarak sayılabilecek ana konuların içerikleri incelendiğinde programda istenen konu dağılımı sağlanmış görünmektedir. Konulara ayrılan içeriklerin uzunluklarına da bakıldığında konuların anlaşılması için yeterli olduğu görülmektedir.

4.3.3.3. Nurettin Topçu (1955)

Nurettin Topçu'nun "Mantık" kitabında konular "Mantık", "Matematikte Metot", "Deneysel İlimlerde Metot", "Deneysel İlimlerde Prensip ve Teoriler", "Tarihte Metot" olarak sıralanmaktadır. Bu ana konular ünite niteliğinde sıralanmıştır.

4.3.4. 1950 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Muhtevasının Öğretim Programına Uygunluğu

4.3.4.1. Hasan Ali Yücel (1953)

Öğretim programında "tanımlama" ve "sınıflama" olarak açıklanması istenen ifadeler kitapta "tanıtlama" ve "bölme" başlıklarında anlatılmıştır. Programda olmamasına rağmen "Önermeler" konusu içerisinde "Bazı Önermelerin İncelenmesi" başlığı altında birkaç önerme örneği verilerek bu önermelerin anlamları ve içeriği tartışılmıştır. Bu özellik kitap için olumlu bir durumdur.

Kitapta "Analoji", "Prensip ve Teori" konuları programdaki sıraya göre anlatılmamıştır. Programda önce "Prensip ve Teori" konusu daha sonra "Analoji" konusu gelirken kitapta bu konular yer değiştirilerek anlatılmıştır. Fakat bu durum konuların kitapta anlatılmadığı anlamına gelmemektedir.

1952 yılında ortaya konulan “Mantık ders kitaplarında aranacak özel vasıflara” kitapta uyulduğu görülmektedir. Örneğin, öğrencilerin çeşitli bilimler arasındaki ilgileri görmelerine olanak sağlayacak açıklamalar yapılmıştır. Ayrıca anlatılması gerekli olan bilimler üzerinde daha fazla durulmuştur.

Kitapta, özel vasıflarda istenen ilimlerin gelişme devirlerinden bu devirlerdeki ilim adamlarının eserlerinden, yerine göre parçalar ve örnekler alınmış ve konuların işlenmesinde bunlardan yararlanılmıştır.

Konuların işlenmesinde özellikle bilimlerde metot kısmında şekillerden ve şemalardan daha çok yararlanılmıştır. Dolayısıyla tablolardan, istatistik bilgilerinden yararlanılmamıştır.

Kitapta, özel vasıflarda istenen Doğu’dan ve Batı’dan büyük bilginlerin hayat ve eserlerini tanıtacak incelemelere yer verilmemiştir. Fakat konuların tamamını kapsayacak şekilde konu sonlarında özet verilmiştir.

4.3.4.2. Malik Adalan-Kazım Baykal (1954)

Kitabın muhtevası öğretim programına birebir uygundur. Öğretim programında belirtilmesine rağmen kitapta olmayan konu yoktur. Bunun yanında bazı bölümlerde gerekli görülen konular da anlatılmıştır. Bu konuların anlatılması bazı konuların anlaşılabilmesi açısından gereklidir. Bu durum kitabın olumlu bir özelliğidir.

Kitapta programda belirtilen konu sırasına uyulmuştur.

Kitapta, özel vasıflarda istenen ilimlerin gelişme devirlerinden ve bu devirlerdeki ilim adamlarının eserlerinden, yerine göre parçalar ve örnekler alınmamıştır. Dolayısıyla konuların işlenmesinde bunlardan yararlanılmamıştır.

Konuların işlenmesinde tablolardan, istatistik bilgilerinden yararlanılmadığı dikkati çekmektedir.

Kitapta, özel vasıflarda istenen Doğu’dan ve Batı’dan büyük bilginlerin hayat ve eserlerini tanıtacak incelemelere yer verilmemiştir. Fakat konuların tamamını kapsayacak şekilde konu sonlarında özet verilmiştir.

4.3.4.3. Nurettin Topçu (1955)

Kitapta öğretim programında belirtilen tüm konular anlatılmıştır. Dolayısıyla kitabın muhtevası öğretim programına uygundur denilebilir.

Kitapta "Akıl Yürütme" konusu anlatılırken "analoji" konusunun da kısaca anlatılması konu bütünlüğü açısından daha yararlı olabilirdi.

Kitapta, özel vasıflarda istenen ilimlerin gelişme devirlerinden ve bu devirlerdeki ilim adamlarının eserlerinden, yerine göre parçalar ve örnekler alınmıştır.

Konuların işlenmesinde tablolardan, istatistik bilgilerinden yararlanılmıştır.

Kitapta, özel vasıflarda istenen Batı'dan büyük bilginlerin hayat ve eserlerini tanıtacak incelemeler çerçevesinde iki kişi anlatılmıştır. Bu kişiler Aristo ve Descartes'tir. Fakat burada Doğu'dan büyük bilginlerin hayat ve eserlerine yer verilmemiştir.

Kitapta programa uyulmayan temel durum, konuların tamamını kapsayacak şekilde konu sonlarında özet verilmemesidir.

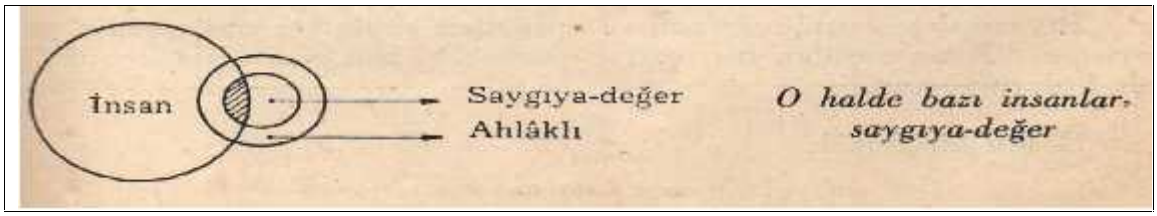
4.3.5. 1950 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Dil ve Anlatım

4.3.5.1. Hasan Ali Yücel (1953)

Kitabın dili ve anlatımı öğrenci seviyesine uygundur denilebilir. Yazım açısından da dönemin şartlarına uygun ifadeler kullanılmıştır. Günümüzde dahi kitabın dili zorlanılmadan anlaşılabilmektedir.

Kitapta tanımı ya da açıklaması yapılan kavramların yabancı dildeki karşılıkları yanlarında parantez içerisinde verilmiştir. Örnek: Dil (langue) (s. 7), tenkid (critique) (s. 13), kaplam (extension) (s. 19), karşı olmak (opposition) (s. 29), muhakkak (certain) (s.52), sebep (cause) (s. 65), şekil değiştiricilik (transformisme) (s. 95), şehadet (témoignage) (s. 100).

Kitapta anlaşılırlığı artırmak için bazı konularda şemalardan yararlanılmıştır. Bu şemalardan bir tanesi aşağıdaki gibidir (s. 37):

Şemada taranan bölge bazı insanlar ahlaklı ve saygıya değerdir cümlesine karşılık gelmektedir. Bu bakımdan öğrencide eksik öğrenme oluşabilir.

Kitapta bazı kelimelerin eş anlamları yanlarında parantez içerisinde verilmiştir. Örnek: dogma (nas) (s. 41), etkin (aktif) (s. 66).

Kitapta anlaşılırlığı artırmak ya da anlamayı kolaylaştırmak için bazı ifadelerin yanlarında parantez içerisinde kısa açıklamalar yapılmıştır. Örnek: Hareket miktarı (kütle ile hızın çarpımı) (s. 89), atom numarası (yani Mendeleiev cetvelindeki yerin numarası) (s. 92).

Kitapta bazı yerlerde kişi adlarının yanlarında kişilerin doğum ve ölüm tarihleri parantez içerisinde yazılmıştır. Örnek: Descartes (1596-1650), Bacon (1561-1626). Kitapta bazı kişilerin isimlerinden sonra doğum ve ölüm tarihlerinin verilip bazılarının verilmemesinin nedeni, kitabın sonunda “Büyük Adam İsimleri” başlığı altında kişilerin isimleri, isimlerinin okunuşları ve bunların yanlarında doğum ve ölüm tarihlerinin verilmesi olabilir.

Kitapta anlatım açısından bir iç tutarsızlık söz konusudur. Bu konuyu ya da kavramları anlayabilmek açısından öğrencilerin de zihinlerini karıştırabilecek bir durumdur. Örneğin kitabın 25. sayfasında “Bölümlü tasdikli ile tikel olumsuz önermelere altkarşı derler.” ifadesindeki “tikel olumsuz” ifadesi yerine “bölümlü menfi” ifadesinin kullanılması gereklidir. Çünkü bu kavramlar ilk başta “bölümlü tasdikli” ve “bölümlü menfi” olarak anlatılmıştır.

4.3.5.2. Malik Adalan-Kazım Baykal (1954)

Kitabın dil, anlatım ve yazım açısından öğrenci seviyesine uygun olduğu söylenebilir. Ayrıca kitabın ebatlarının küçük olması kitaba cep kitabı görünümü

katmıştır. Bundan dolayı kitap, öğrencilere okurken sıkıcı gelmeyebilir. Fakat kitapta daha fazla şekil, grafik, kişi görseli yer alsaydı bazı konuların anlaşılırlığı artabilirdi. Ayrıca bu durum öğrenciler açısından kitabın albenisini artırabilirdi.

Kitapta yabancı isimlerin önce Türkçe okunuşları verilmiş ve yanlarında parantez içerisinde yabancı dildeki karşılıklar yazılmıştır. Örnek: "Kont (Comte) (s. 18)", "Bossüe (Bossuet) (s. 27)", "Klod Bernar (Claud Bernard) (s. 43)", "Ogüst Pikard (Auguste Picard) (s. 78)".

Kitapta bazı kelimelerin yabancı dildeki karşılıkları yanlarında parantez içerisinde verilmiştir. Örnek: "Hürriyet (liberte) (s. 13)", "endüksiyonlu önerme (proposition inductive) (s. 39)", "zihin aleti (novum organun) (s. 87)".

Kitapta açıklaması yapılan bazı kavramlar ve örnekler dikkat çekmek ve daha kolay ayırt etmek amacı ile parantez içerisinde yazılmıştır.

Kitapta bazı kavramların yazımında farklılık olması öğrencilerin zihinlerini karıştırabilir. Örneğin "Şumul", "Şümul". Kavram birlikteliğinin sağlanması iç tutarlılık sağlanabilmesi açısından önem taşımaktadır.

4.3.5.3. Nurettin Topçu (1955)

Kitabın dilinin oldukça sade olması, konuların kısa ve öz şekilde verilmesi nedenleriyle kitabın dili öğrenci seviyesine uygundur denilebilir. Ayrıca konu anlatımları anlaşılır düzeydedir.

Kitapta yabancı isimlerin Türkçe okunuşları yanlarında parantez içerisinde verilmiştir. Örnek: "Leibniz (Layipniç) (s. 22)", "Newton (Nüytın) (s. 27)", "Renouvier (Rönuvye) (s. 28)", "Durkheim (Dürkeym) (s. 42)", "Einstein (Ayniştayn) (s. 61)".

Kitapta bazı kavramların anlaşılmasına katkıda bulunmak için yanlarında parantez içerisinde anlamları verilmiştir. Örnek: "normatif (kaide koyucu) (s. 3)", "Botanik (bitkiler ilmi) (s. 57)", "anatomi (organların yapısı ilmi) (s. 57)", "yapılan itme (basınç) (s. 59)".

Kitapta bazı konuların anlaşılırlığını artırmak için sınıflandırma, şekil, şema, grafik ve tablolardan yararlanılmıştır. Bu çerçevede kitaptaki şema ve sınıflama örneklerinden iki tanesi aşağıdaki gibidir (s. 16, 37):

Tabloda soldaki şema “karşıolum” şekillerinin birbirleriyle ilişkilerinin daha net şekilde anlaşılmasına katkıda bulunacak niteliktedir. Fakat “Subaltern” ifadesinin Türkçeye anlaşılır şekilde çevrilmesi yani günümüzdeki gibi “altık” olarak kullanılması o dönem için de öğrenciler açısından daha yararlı olabilirdi.

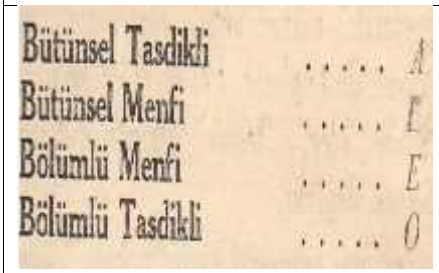
Tabloda sağdaki sınıflama ise “ispat şekilleri”nin akılda kalıcılığını artıracak özelliktedir.

4.3.6. 1950 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Bilimsel İçerik

4.3.6.1. Hasan Ali Yücel (1953)

Kitapta bilimsel hata olarak görülebilecek durum 25. sayfada yer almaktadır. Bu sayfadaki hata aşağıdaki gibidir:

Dört türlü önerme için şu dört işaret kullanılır:

Kitaptaki Durum	Kitaptaki ifadelerin günümüzdeki karşılıkları	Kitapta olması gereken durum	
	Tümel Olumlu	Bütünsel Tasdikli	A
	Tümel Olumsuz	Bütünsel Menfi	E
	Tikel Olumsuz	Bölümlü Menfi	O
	Tikel Olumlu	Bölümlü Tasdikli	I

4.3.6.2. Malik Adalan-Kazım Baykal (1954)

Kitapta bilimsel hata bulunamamıştır.

4.3.6.3. Nurettin Topçu (1955)

Kitapta bilimsel hata bulunamamıştır.

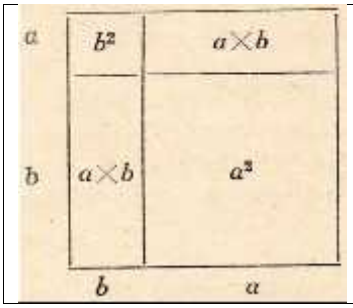
4.3.7. 1950 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Baskı-Dizgi-Yazım

4.3.7.1. Hasan Ali Yücel (1953)

Dönemin koşulları göz önünde tutulduğunda kitapta baskı, dizgi ve yazım yönlerinden oldukça az hata bulunmaktadır. Fakat dizgi açısından, kitaptaki satır aralıklarının genişletilerek sayfa sayısının artırılması öğrenci açısından kitaba daha motive edici nitelik kazandırılabilirdi. Ayrıca ana başlık ve alt başlıkların daha sistematik şekilde numaralandırılması ana konu ve alt konular daha kolaylıkla ayırt edilmesini sağlayabilirdi.

Kitapta göze çarpan baskı-dizgi ve yazım hataları aşağıdaki gibidir:

-Kitabın önsözünde “edrsleri” olarak yazılan ifade “dersleri” olmalıdır.
-“Pnensipi” olarak yazılan ifade “Prensibi” olmalıdır (s. 15).
-“Dedükasiyon” olarak yazılan ifade “Dedüksiyon” olmalıdır (s. 29).
-“Aksiyon” olarak yazılan ifade “Aksiyom” olmalıdır (s. 53).
-Kitapta aşağıdaki karede harflerin yerleri yanlış yazılmıştır (s. 50):

	Karenin dışında sol üstte yer alan “a” ifadesi “b” olmalı iken bu ifadenin alt kısmında yer alan “b” ifadesi ise “a” olmalıdır.

4.3.7.2. Malik Adalan-Kazım Baykal (1954)

Kitapta yazım hataları bulunmaktadır. Fakat bu hataların bazıları kitabın sonunda verilen düzeltme sayfası ile düzeltilmiştir. Bu düzeltmelerin bir bölümü aşağıdaki gibidir (s. 112):

Ba'zı yanlış ve doğrular sayfası

Yanlış,	Doğru,	Sayfa,	Satır
Kurulları	Kuralları	17	24
Değilik	değiliz	19	8
gettirmek	getirmek	19	12
kemimeti	kemiyeti	20	35

Kitapta bu düzeltmelerin dışında göze çarpan yazım hataları aşağıdaki gibidir:

-İçindekiler bölümünde "Çalıştırlar" olarak yazılan ifade "Çalıştırmalar" olmalıdır.

-"Manttk" olarak yazılan ifade "mantık" olmalıdır (s. 7).
-"Düşnnülemiyeceği" olarak yazılan ifade "düşünülemiyeceği" olmalıdır (s. 18).
- Körüyorsunuz" ifadesi "görüyorsunuz" olmalıdır (s. 18).
-"Bagün" ifadesi "Bugün" olmalıdır (s. 20).
-"Beyay" ifadesi "beyaz" olmalıdır (s. 31).
-"Pozotif" olarak yazılan kelime "pozitif" olmalıdır (s. 33).
-"İstdlâl" ifadesi "istidlâl" olmalıdır (s. 37).
-"Gösermiştir" ifadesi "göstermiştir" olmalıdır (s. 47).
-"Sokret" ifadesi "Sokrat" olmalıdır (s. 48).
-"Akisyum" ifadesi "aksiyom" olmalıdır (s. 61).
-"Teoris" olarak yazılan ifade "teorisi" olmalıdır (s.99).

4.3.7.3. Nurettin Topçu (1955)

Kitabın içeriğindeki yazım, bilgi hataları kitabın sonunda "Lâhika" başlığı altında verilen düzeltme sayfası ile düzeltilmiştir. Bu nedenle kitapta baskı-dizgi ve yazım hatası yok denecek kadar azdır.

Kitabın sonundaki düzeltmelerin dışında kitapta belirlenen hatalar aşağıdaki gibidir:

-“Yapılamaktadır” ifadesi “yapılamamaktadır” olmalıdır (s. 29).
-“Yolpyla” ifadesi “yoluyla” olmalıdır (s. 33).
-“Yetek” ifadesi “yedek” olmalıdır (s. 66).

4.3.8. 1950 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Okuma Parçaları

4.3.8.1. Hasan Ali Yücel (1953)

Kitapta okuma parçası verilmemiştir.

4.3.8.2. Malik Adalan-Kazım Baykal (1954)

Kitapta okuma parçalarından yararlanılmamıştır.

4.3.8.3. Nurettin Topçu (1955)

Kitapta okuma parçası niteliğinde “Kıyas” konusu içerisinde “Aristo” ya ait kısa bir bilgi verilmiştir. Ayrıca “Matematik İlimler” konusu içerisinde de “Descartes”e ait kısa özgeçmiş bilgileri verilmiştir. Bu metinlerin içeriği konuya ve öğrenci seviyesine uygundur.

Kitapta belirli konularda benzer şekilde kısa okuma parçaları verilmesi yani mevcut okuma parçalarının sayısının artırılması öğrencilerin merakını artırmak ve ek bilgiler öğrenmelerini sağlamak açısından daha yararlı olabilirdi.

4.3.9. 1950 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Hazırlık Soruları

4.3.9.1. Hasan Ali Yücel (1953)

Kitapta hazırlık sorusuna yer verilmemiştir.

4.3.9.2. Malik Adalan-Kazım Baykal (1954)

Kitapta hazırlık sorusu sorulmamıştır.

4.3.9.3. Nurettin Topçu (1955)

Kitapta hazırlık sorusuna yer verilmemiştir.

4.3.10. 1950 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Değerlendirme Soruları

4.3.10.1. Hasan Ali Yücel (1953)

İnceleme ve alıştırmalarda, konuların işlenmesinde fizik, kimya, biyoloji, sosyoloji, matematik, psikoloji, tarih gibi çeşitli ders kitaplarından parçalar, sorular ve örnekler verilirken mantık derslerinin bu derslerle bağlantısı sağlanmıştır.

Kitapta bilimlerin gelişme devirlerinden bu devirlerdeki ilim adamlarının eserlerinden, yerine göre parçalar ve örnekler alınarak, alıştırmalarda bunlardan mümkün olduğu kadar faydalanılmıştır.

Kitapta konu sonlarında sınıfça, gurupça, tartışmalara götüren sorular ve inceleme konuları bulunmaktadır.

4.3.10.2. Malik Adalan-Kazım Baykal (1954)

İnceleme ve alıştırmalarda, konuların işlenmesinde fizik, kimya, biyoloji, sosyoloji, matematik, psikoloji, tarih gibi çeşitli ders kitaplarından parçalar, sorular ve örnekler bulunması ve mantık derslerinin bu derslerle bağlantısının sağlanması durumları kısmen gerçekleştirilmiştir.

Kitapta bilimlerin gelişme devirlerinden bu devirlerdeki ilim adamlarının eserlerinden, yerine göre parçalar ve örnekler alınarak, alıştırmalarda bunlardan mümkün olduğu kadar faydalanılmıştır.

Kitapta konu sonlarında sınıfça, grupça, tartışmalara götüren sorular ve inceleme konuları bulunmaktadır.

4.3.10.3. Nurettin Topçu (1955)

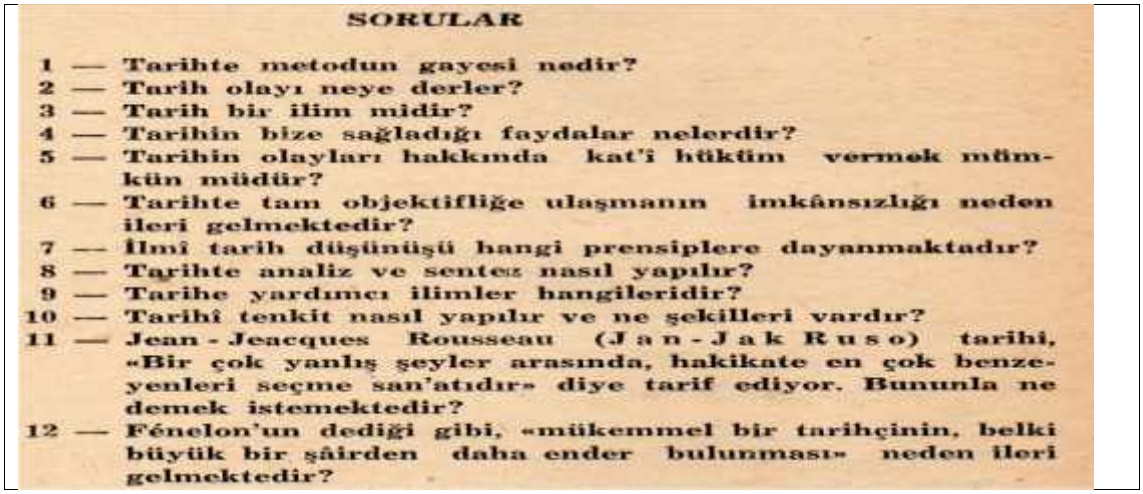
Kitapta 15 ayrı yerde değerlendirme sorusu sorulmuştur. Ortalama olarak yaklaşık iki sayfa konudan sonra “Sorular” başlığı altında değerlendirme sorusu sorulmuştur. Bu sorular konuları kapsayacak ve konuların öğrenilip öğrenilmediğini belirleyebilecek niteliktedir.

Sorular içerisinde bilişsel basamakların her birine uygun soru örnekleri görmek mümkündür. Bazı sorular için kısa sözlerden, metinlerden, bilgilerden de yararlanıldığı dikkati çekmektedir. Sorularda “basamak dağılımı” açısından “bilgi ve kavrama” basamaklarına yığılma söz konusu olmamıştır. Bu açıdan soruların, ezber soruları yerine öğrencileri daha çok düşünmeye sevk eden soru niteliğinde sorular olduğunu söylemek mümkündür.

Sorularda genellikle yönlendirme ifadeleri de verilmiştir. Örneğin “Her yanılmada bir tenakuzun bulunması ne demektir? Birkaç örnekle açıklayınız.” Sorusunda ilk sorunun ardından örnek verilerek açıklama yapılması istendiğinden sorunun nasıl cevaplanması gerektiğine ilişkin yönlendirme yapılmıştır.

Kitapta “…nedir?”, “…örnek veriniz.”, “…tarif ediniz.”, “…neye derler?”, “…anlatınız.”, “…açıklayınız.” gibi bilgi ve kavrama basamaklarında soru örnekleri bulunmaktadır. Ayrıca “…karşıolumun bir şeklini meydana getiriniz.”, “…ilişkileri gösteriniz.”, “…birer şema halinde gösteriniz.” gibi uygulama basamağında yer alan sorular da sorulmuştur. Bunların yanında “…arasında ne fark vardır?”, “…ne gibi farklar görüyorsunuz?”, “…safhalarına ayırınız.” şeklinde analiz basamağında sorular da sorulmuştur. Sorular içerisinde “…değerini münakaşa ediniz.”, “…şüphenin değerini belirtiniz.”, “…en önemlileri hangileridir?” şeklinde sentez ve değerlendirme basamaklarında sorulara rastlamak da mümkündür. Fakat sadece “evet” ve “hayır” cevabının yeterli olabileceği sorular da sorulmuştur. Örneğin “Aklın eseri olan matematikte hayal gücünün hiç rolü yok mudur?” sorusu için “evet” ya da “hayır” cevabı yeterlidir.

Kitaptaki soru örneklerinden bir bölümü aşağıdaki gibidir (s. 75):

SORULAR

1 — Tarihte metodun gayesi nedir?
2 — Tarih olayı neye derler?
3 — Tarih bir ilim midir?
4 — Tarihin bize sağladığı faydalar nelerdir?
5 — Tarihin olayları hakkında kat'i hüküm vermek mümkün müdür?
6 — Tarihte tam objektifliğe ulaşmanın imkânsızlığı neden ileri gelmektedir?
7 — İlmî tarih düşünüşü hangi prensiplere dayanmaktadır?
8 — Tarihte analiz ve sentez nasıl yapılır?
9 — Tarihe yardımcı ilimler hangileridir?
10 — Tarihî tenkit nasıl yapılır ve ne şekilleri vardır?
11 — Jean - Jeacques Rousseau (J a n - J a k R u s o) tarihi, «Bir çok yanlış şeyler arasında, hakikate en çok benzeyenleri seçme san'atıdır» diye tarif ediyor. Bununla ne demek istemektedir?
12 — Fénelon'un dediği gibi, «mükemmel bir tarihçinin, belki büyük bir şâirden daha ender bulunması» neden ileri gelmektedir?

Sorularda fizik, kimya, biyoloji, sosyoloji, matematik, psikoloji, tarih gibi çeşitli ders kitaplarından parçalar, sorular ve örnekler bulunarak mantık dersinin bu derslerle bağlantısı sağlanmıştır.

Kitapta bilimlerin gelişme devirlerinden bu devirlerdeki ilim adamlarının eserlerinden, yerine göre parçalar ve örnekler alınmış, alıştırmalarda bunlardan mümkün olduğu kadar faydalanılmıştır.

Sorular; sınıfça, grupça, tartışmalara götürebilecek nitelikte olan sorulardır.

4.3.11. 1950 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Kaynakçası

4.3.11.1. Hasan Ali Yücel (1953)

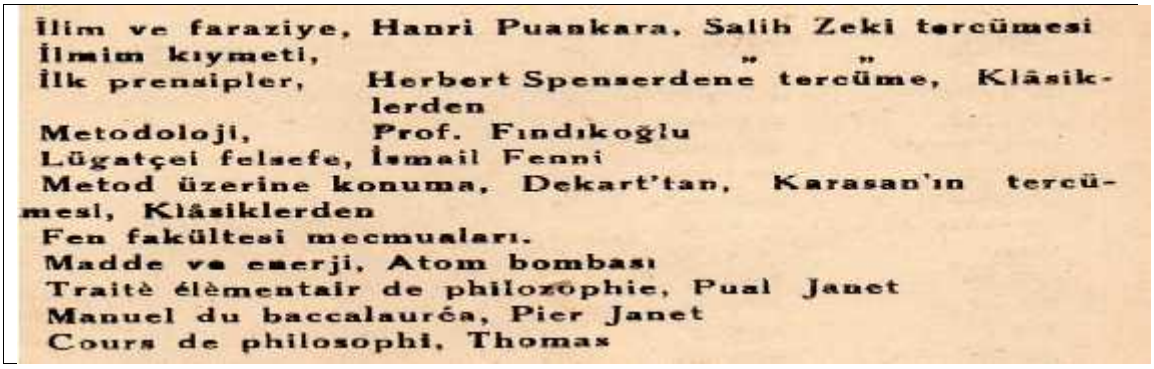
Kitabın sonunda kaynakça şeklinde ya da içerikte dipnot veya kaynakça bağlacı biçiminde herhangi bir kaynak gösterimi söz konusu değildir.

4.3.11.2. Malik Adalan-Kazım Baykal (1954)

Kitabın sonunda "Bibliyografya" başlığı altında kaynak belirtilmiştir. Ayrıca kitap içerisinde de kaynakça bağlacı şeklinde alıntıdan hemen sonra kaynak gösterilmiştir. Örneğin kitabın 14. sayfasında alıntıdan sonra "(Fındıkoğlı, metodoloji)"

şeklinde kaynak belirtilirken bu gösterim "Bibliyografya" kısmında "Metodoloji, Prof. Fındıkoğlu" şeklinde belirtilmiştir.

Kitabın kaynak gösterim örnekleri aşağıdaki gibidir (s. 111):

İlim ve faraziye, Hanri Puankara, Salih Zeki tercümesi
İlmim kıymeti, " "
İlk prensipler, Herbert Spenserdene tercüme, Klâsiklerden
Metodoloji, Prof. Fındıkoğlu
Lügatçei felsefe, İsmail Fenni
Metod üzerine konuma, Dekart'tan, Karasan'ın tercümesi, Klâsiklerden
Fen fakültesi mecmuaları.
Madde ve enerji, Atom bombası
Traitè élèmentair de philozophie, Pual Janet
Manuel du baccalauréa, Pier Janet
Cours de philosophi, Thomax

Kaynak gösteriminde standart bir gösterim olmadığı göze çarpmaktadır. Kaynaklara bakıldığında bazı kitapların yazarının isminin yazılmadığı, bazı kişilerin ise sadece soyadlarının yazıldığı dikkati çekmektedir.

4.3.11.3. Nurettin Topçu (1955)

Kitabın içeriğinde veya sonunda herhangi bir kaynak gösterimi yapılmamıştır. Kitabın sonunda "Okunacak Eserler" başlığı altında 17 adet eser adı verilmiştir. Fakat bunlar kaynak olarak değil okunabilecek eser adları önerisi olarak verilmiştir.

4.4. 1957 Mantık Öğretimi Programı

1957 yılı mantık öğretimi programı 1950 mantık öğretimi programı ile birebir aynıdır. Bu çerçevede 07.10.1957 tarihinde Maarif Vekâleti Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan 10 maddelik mantık öğretimi programının amaçları aşağıdaki gibidir (Maarif Vekâleti Tebliğler Dergisi, Sayı: 976, s. 154):

a. Mantık nedir? Mantığın konusu, psikoloji ile ilgisi, düşünmenin prensipleri ve bölümleri.
b. Terimler, çeşitleri, içlem, kaplam, tanımlama, sınıflama.
c. Önermeler, çeşitleri, önermeler aralarındaki ilişkiler.
d. İstidlal (Akıl yürütme) ve çeşitleri.
e. Kıyas, kıyasın şekilleri, kıyasın değeri.

f. Matematikte ispat.

g. Endüksiyon. Olaylardan kanunlara geçiş safhaları: Gözlem, varsayım, deneyim ve varsayımın gerçeklenme yolları (gözlem ve deneyimin muhtelif bilimlerde kullanılış özellikleri ve şekilleri öğretmen tarafından örneklerle müspet bilimlerde uygulanacaktır).

h. Prensip ve teori.

i. Analoji yoluyla akıl yürütme (kanun, muhtelif bilimlerde kullanılışı örneklerle anlatılacaktır).

j. Belge ve şahitliklerden hareket ederek tek olayın tespitine giden akıl yürütme (Bunun yalnız Tarihte değil, öteki bilimlerde de kullanılan bir metot olduğu belirtilecektir).

4.4.1. 1957 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri

Tablo 5. 1957 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri

	ADI	YAZARI	BASKI-CİLT	YAYIN TARİHİ	YAYINEVİ	KABUL TARİHİ	SAYI	EBATLAR	SAYFA
1	Mantık	İhsan Kongar	1959	1957	Sıralar Matbaası	03.07.1957	145	68x100	80
2	Mantık	Hatemi Senih Sarp	1968	1957	İnkılap ve Aka Kitabevleri	26.10.1957	241	68x100	106
3	Mantık Dersleri	Hasan Ali Yücel	1969	1957	İskender Matbaası	26.10.1957	239	68x100	111
4	Mantık	Osman Pazarlı	1973	1957	Remzi Kitabevi	26.10.1957	240	68x100	150
5	Mantık	Nurettin Topçu	1973	1957	İnkılap ve Aka Kitabevleri	26.10.1957	242	68x100	80

İhsan Kongar ve Nurettin Topçu'ya ait mantık kitapları, 1949 yılında serbest basıma bırakılan mantık ders kitapları şartnamelerine göre 1 forma eksik olarak yazılmıştır. Bu durum 16 sayfaya karşılık gelmektedir. "Mantık Ders Kitapları Şarttamesi"nde, 68x100, 1/16 boyutlarındaki kitapların 6-9 forma olması gerektiği belirtilmiştir. Buna göre diğer kitaplar istenen kriterlere uygundur.

Kitapların yayınevlerine bakıldığında farklı ve özel yayınevleri isimlerinin olması, 1949 yılında ders kitaplarının serbest basıma bırakılmasına bağlanabilir.

1957 mantık öğretimi programına uygun olarak yazılan ders kitaplarında kitapların kapaklarında kabul tarih ve sayılarının yer almadığı görülmektedir. Bu dönemde kabul edilen kitaplarda tarih ve sayı olmadan sadece "Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Kurulu Kararıyla Liselerin Son Sınıflarında Ders Kitabı Olarak Okutulması Kabul Edilmiştir." ifadesi yer almaktadır.

Nurettin Topçu'nun 1950 yılındaki mantık programına göre yazılan kitabıyla 1957 yılındaki mantık programına göre yazılan kitapları "Mantık ile psikoloji arasındaki farkların" eklenmesi dışında hiçbir farklılık göstermemektedir. Bu durumun temel nedeni iki program arasında farklılık olmaması olabilir. Dolayısıyla 1957 mantık programına göre yazılan kitaplar içerisinde Nurettin Topçu'nun "Mantık" kitabı ilgili programa göre kabul edilen kitaplar arasında gösterilmiştir. Fakat bu kitap, daha önce tespit edilen durumları tekrar etmemek için diğer alt problemler açısından incelemeye alınmamıştır.

4.4.2. 1957 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Fiziksel Özellikleri

4.4.2.1. İhsan Kongar (1959)

Kitabın ön kapağında dersin adı, kitabın yazarı ve çalıştığı yer, kabul yazısı, basım evi, yeri ve yılı yer almaktadır. Kitap toplam 80 sayfadan oluşmaktadır.

Kitapta ana başlıklar küçük harflerle ve bold olarak yazılmıştır. Ana başlıkların altında sıra ile alt başlıklar toplu olarak verilmiştir. Kitabın yazı puntosu yaklaşık 11 puntodur. Kitapta tanımı yapılan ifadeler ve kişi isimleri bold olarak yazılmıştır. Tanım cümleleri ise italik olarak yazılmıştır.

Kitapta başlıklarda numaralandırma yapılmamıştır. Bu durum ana başlık, alt başlık ayrımının yapılmasını güçleştirmiştir. Böylece konuların ilişkilerinin kurulmasına da katkıda bulunulmamıştır.

Kitapta bazı ayrıntıları verebilmek için parantezler kullanılmıştır. Kitabın sonunda “Bibliyografya” başlığı altında “Türkçe Eserler” ve “Fransızca Eserler” ile bunların yazar isimlerine yer verilmiştir.

Kitabın en sonunda “Fihrist” başlığı altında kitabın “İçindekiler” bölümü verilmiştir.

4.4.2.2. Hatemi Senih Sarp (1968)

Kitap toplam 106 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın ön kapağında dersin adı, kabul yazısı, kitabın yazarı ve çalıştığı yer ile yayınevine ilişkin bilgiler yer almaktadır. Kitabın ön kapağının arkasındaki sayfada da aynı unsurlar yer almaktadır.

Kitapta iki adet “İçindekiler” bölümü yer almaktadır. Bunlardan birisi kitabın ön kısmında diğeri arka kısmındadır. Kitabın ön kısmında yer alan “İçindekiler” içerisinde 1957 mantık öğretimi programında yer alan 10 maddelik mantık dersi konuları verilmiştir. Kitabın arka kısmında yer alan “İçindekiler” kısmında ise 7 sayfadan oluşan kitabın içerisinde yer alan konular ve ilgili sayfaları belirtilmiştir.

Kitabın sonunda iki sayfadan oluşan sözlük ve “Milli Eğitim Bakanlığınca Kabul Edilen Lise Ders Kitapları” verilmiştir. Fakat bu ders kitapları incelenen kitabı basan yayın evine ait Bakanlık tarafından kabul edilen lise ders kitaplarıdır.

Kitapta her bölümün başında “Dersin Planı” başlığı içerisinde ele alınacak konu başlıkları yer almaktadır. Bu ifadeler bold olarak yazılmıştır.

Kitapta önemli görülen açıklamalar, kavramlar, kişi adları bold olarak yazılmıştır. Başlıklar büyük harflerle ve bold olarak yazılmıştır. Kitapta, “Değerlendirme Soruları” niteliğinde verilen “Açıklayıcı Sorular” ve ardından “İnceleme Soruları” yer almıştır.

Kitapta belirli konularda “Şekil”lerden yararlanılmıştır. Bu “Şekil”lere numalar verilmiştir.

4.4.2.3. Hasan Ali Yücel (1969)

Kitap toplam 112 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın ön kapağında yazarın adı, dersin adı ve Aristoteles’e ait olduğu belirtilen görsel bulunmaktadır. Kitapta yazara ait

önsöz bulunmaktadır. Ayrıca önsözden sonra mantık öğretimi programındaki konular yer almaktadır.

Kitapta ünite başlığı niteliğinde verilen konu isimleri büyük harflerle ve bold olarak yazılmıştır. Bu isimlerin hemen altında konu içerisinde açıklaması yapılacak olan alt başlıklar numaralandırılmış biçimde bold, küçük harflerle ve daha küçük yazı puntoları ile yazılmıştır. Fakat bu alt başlıklar, açıklamaları yapılmadan önce tekrar başlık olarak atıldığında büyük harflerle ve daha büyük yazı puntoları ile yazılmıştır.

Kitap genelinde örnekler italik olarak yazılmıştır. Bazı önemli ifadeler ya da kişilerin düşüncelerinden alınan alıntılar, italik olarak ve tırnak içerisinde yazılmıştır. Tanımı ya da açıklaması yapılacak kavramlar bold olarak yazılmıştır. Bu kavramların yanlarında da parantez içerisinde yabancı dildeki karşılıkları verilmiştir.

Kitapta ünite niteliğindeki her konunun ardından “Bahsin Özü” başlığı altında konular özetlenmiştir. Ardından “Sorular” başlığı altında değerlendirme soruları sorulmuştur. “Bahsin Özü” kısımları küçük yazı puntoları ile yazılmıştır. “Sorular” ise “Bahsin Özü” kısmından daha büyük ve bold olarak yazılmıştır.

Kitabın tamamında başlıklar numaralandırılmıştır. Bu numaralandırma işlemi 1’den başlamış ve 70’de son bulmuştur. Ayrıca kitap, dönemin şartlarına uygun olarak saman kâğıda yazılmıştır. Yazılar yaklaşık 12 yazı puntosu ile satır aralıkları ise yaklaşık 1,15 satır aralığı ile yazılmıştır.

Kitap içerisinde görsel olarak daha çok şema ve şekillerden yararlanılmıştır. Fakat bunların dışında kitapta grafik, resim, tablo vb. unsurlar kullanılmamıştır.

Kitabın sonunda üç sayfa “İçindekiler” kısmı yer almaktadır. Bu kısımdan önce “Endeks” başlığı altında “Büyük Adam İsimleri” verilmiştir. Bu isimler alfabetik olarak, kişilerin doğum ve ölüm tarihleri ile birlikte verilmiştir.

4.4.2.4. Osman Pazarlı (1973)

Kitap toplam 150 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın ön kapağında yazarın adı, dersin adı, kaçıncı sınıfa ait olduğu ve yayınevinin adı yer almaktadır. Bu yazılar mavi renklerle yazılmıştır. Kitabın arka kapağında ise yayınevine ait lise kitaplarının adları, yazarları ve fiyatları verilmiştir. Bu yazılar da mavi renklerle yazılmıştır.

Kitabın ilk sayfasında dersin adı, yazarın adı, kabul yazısı, yayınevi ve yayın yılı yer almaktadır. Kitabın ikinci sayfasında ise yazarın diğer eserlerinin adlarına yer verilmiştir. Kitapta içindekiler bölümü diğer kitaplardan farklı olarak kitabın ön kısmında verilmiştir. İçindekiler bölümünde ana başlıklar bold ve büyük harflerle yazılırken, alt başlıklar küçük harflerle yazılmıştır. Kitabın son kısmında altı sayfadan oluşan alfabetik olarak sıralanmış sözlük bulunmaktadır.

Kitabın içeriğinde bölüm başlıkları küçük harflerle ve bold olarak yazılırken bunların altında “Dersin Konusu” başlığı içerisinde içerikte anlatılacak alt başlıklara yer verilmiştir.

Kitapta önemli kavramlar, konuların özünü oluşturan temel cümleler bold olarak yazılmıştır. Kitaptaki ana içeriklerin yazı puntosu yaklaşık 11 puntodur. İçerikte italik yazı karakterinden de yararlanıldığı dikkati çekmektedir. Kitapta parantezlerden, şekil, resim, şemalardan sıklıkla yararlanılmıştır. Bu bakımdan toplam 12 kişinin resmine yer verilmiştir. Dolayısıyla kitapta diğer kitaplara göre daha fazla görsele yer verilmiştir.

Kitapta konu sonlarında “Alıştırmalar” başlığında ve “Sorular” başlığında konu değerlendirmesi niteliğinde sorular sorulmuştur. Okuma parçalarından önce de parantez içerisinde italik olarak açıklamalar yapılmıştır.

4.4.3. 1957 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Ünitelere Göre Dağılımı

1957 mantık öğretimi programında 10 amaç ele alınması gereken konu müfredatı niteliğinde verilmiştir. Programa ait ders kitaplarında da genel olarak bu 10 ana konu eşit bir yüzdelik dağılım ile kitaplarda ele alınmıştır.

4.4.3.1. İhsan Kongar (1959)

Öğretim programında ünitelerin yüzdelik dağılımları verilmediğinden kitabın ünitelere göre yüzdelik dağılımı yapılamamıştır.

4.4.3.2. Hatemi Senih Sarp (1968)

Öğretim programında ünitelerin yüzdelik dağılımları verilmediğinden kitabın ünitelere göre yüzdelik dağılımı yapılamamıştır.

4.4.3.3. Hasan Ali Yücel (1969)

Öğretim programında ünitelerin yüzdelik dağılımları verilmediğinden kitabın ünitelere göre yüzdelik dağılımı yapılamamıştır.

4.4.3.4. Osman Pazarlı (1973)

Öğretim programında ünitelerin yüzdelik dağılımları verilmediğinden kitabın ünitelere göre yüzdelik dağılımı yapılamamıştır.

4.4.4. 1957 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Muhtevasının Öğretim Programına Uygunluğu

4.4.4.1. İhsan Kongar (1959)

Kitabın muhtevası genel olarak öğretim programına uygundur. Programda belirtilen tüm başlıklar kitapta yer almıştır fakat çok kapsamlı şekilde ele alınmamıştır. Ayrıca program haricinde kitapta “Matematiğin Değeri Hakkındaki Teoriler”, “Pozitif İlimlerin Doğuşu” ve “Pozitif İlimlerde Kullanılan Genel Metotlar” konuları da kısa şekilde açıklanmıştır.

Kitapta öğretim programına ve “Mantık Ders Kitapları Şartnamesi”ne uyulmayan önemli husus konuların sonlarında konu özetlerinin verilmemesidir. Bu durum kitabın önemli bir eksikliğidir.

4.4.4.2. Hatemi Senih Sarp (1968)

Kitaptaki içerik mantık öğretimi programında belirtilen 10 maddeye uygun olarak 10 bölüme ayrılmıştır. Konular 10 bölüm içerisinde programa uygun şekilde sıralanmıştır.

Kitapta “Mantık Ders Kitapları Şartnamesi”nde belirtilen konuları kapsayıcı özetlere yer verilmiştir. Ayrıca konunun özelliğine göre şekil, şema, grafik ve fotoğraflardan belli oranda yararlanılmıştır.

Kitapta öğretim programındaki öneriye uyulmayan durum, bölüm sonlarında okuma parçalarına yer verilmeyişidir.

4.4.4.3. Hasan Ali Yücel (1969)

Kitapta genel olarak öğretim programına uyulmuştur. Programda belirtilmeden kitaba eklenen konu, ilk bahiste anlatılan sembolik mantık ile ilgili bilgilerdir. Bu konu bahsin sonunda okuma parçası olarak da ele alınmıştır.

1957 yılında ortaya konulan “Mantık ders kitaplarında aranacak özel vasıflara” kitapta uyulduğu görülmektedir. Öğrencilerin çeşitli bilimler arasındaki ilgileri görmelerine olanak sağlayacak açıklamalar yapılmıştır. Anlatılması gerekli olan bilimler üzerinde daha fazla durulmuştur.

Kitapta, özel vasıflarda istenen ilimlerin gelişme devirlerinden bu devirlerdeki ilim adamlarının eserlerinden, yerine göre parçalar ve örnekler alınmış ve konuların işlenmesinde bunlardan yararlanılmıştır.

Konuların işlenmesinde özellikle bilimlerde metot kısmında daha çok şekillerden ve şemalardan yararlanılmıştır. Fakat tablolardan, istatistik bilgilerinden yararlanılmamıştır.

Kitapta, özel vasıflarda istenen Doğu’dan ve Batı’dan büyük bilginlerin hayat ve eserlerini tanıtacak incelemelere yer verilmemiştir. Fakat konuların tamamını kapsayacak şekilde konu sonlarında özet verilmiştir. Kitapta bazı konulardan sonra konu ile ilişkisi olduğu düşünülen kısa okuma parçalarının verilmesi kitaba olumlu bir özellik katmıştır.

4.4.4.4. Osman Pazarlı (1973)

Kitapta genel olarak öğretim programına uyulmuştur. Fakat öğretim programında olmamasına rağmen kitapta olan bir konu bulunmaktadır. Bu konunun adı “Lojistik” tir. Konunun içerisinde “Sembolik Mantık” doğuşu ve kısaca

sembolleştirmeden bahsedilmektedir. Ayrıca “Özel Mantık=Metodoloji” konusu da kısaca özetlenmiştir.

Öğretim programında olmamasına rağmen kitaba bu konunun eklenmesi dönemin şartlarından kaynaklanıyor olabilir.

Kitapta öğretim programına ve “Mantık Ders Kitapları Şartnamesi”nde belirtilen konu sonlarında özet verilmesi hususuna uyulmuştur.

4.4.5. 1957 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Dil ve Anlatım

4.4.5.1. İhsan Kongar (1959)

Genel olarak kitabın dili, anlatımı ve yazımı öğrenci seviyesine uygundur. Kitapta yabancı kişilerin isimlerinin okunuşları yanlarında parantez içerisinde verilmiştir. Örnek: “Leibniz (Loypniç) (s. 2)”, “Stuart Mill (İstuvart Mil) (s. 49)”.

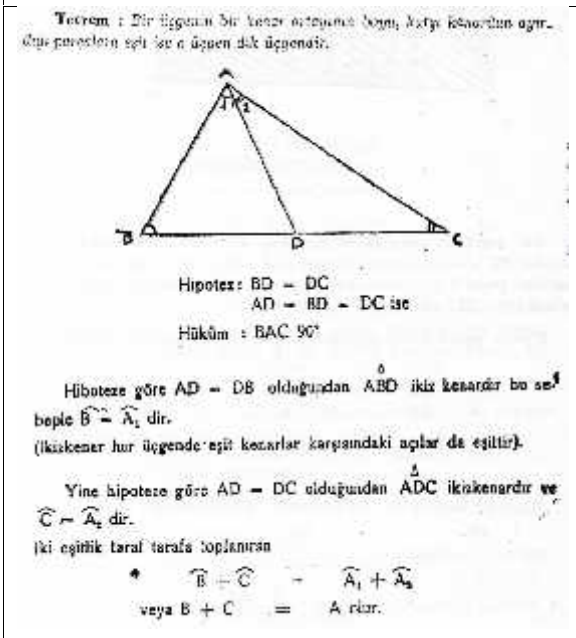
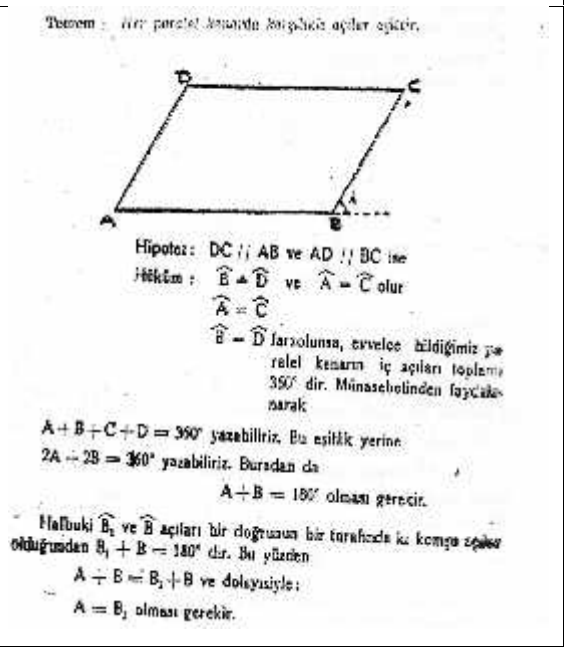
Kitapta sadece bir kişinin doğum ve ölüm tarihi parantez içerisinde yanında verilmiştir. Örnek: “Felix Le Dantec (1689-1917) (s.67)”. Diğer kişiler için bu şekilde bir gösterim söz konusu değildir. Bu açıdan kitap istenen kriterlere uygun değildir.

Kitabın 5. sayfasında “İnsan teriminin şümulü iki buçuk milyardır.” ifadesi kitabın yazıldığı dönem için geçerlidir. Fakat o dönemde dahi kesin bir ifade ile bu sayının belirtilmesi uygun değildir. Bu ifadede “yaklaşık iki buçuk milyardır.” cümlesi daha uygun olabilir.

Kitabın 13. sayfasındaki dört önerme çeşidinin “Aristo Karesi” denilen şema ile gösterilmesi konunun anlaşılması açısından daha yararlı olabilirdi. Nitekim 23.07.1952 tarihli ve 150 karar sayılı serbest basıma bırakılmış olan Lise Mantık Ders Kitapları Şartnamesi’nde bu durum, “Bazı konuların anlaşılırlığını artırmak için şekil, şema, grafik, resim vb. unsurlardan yararlanılmalıdır.” şeklinde ifade edilmiştir.

Kitapta ispat konusunda matematikteki ispat konularına ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Bu durum öğrenci açısından sıkıcı olabilecek özelliktedir. Çünkü kitabın 36.

ve 37. sayfalarında bakıldığında kitabın matematik kitabı niteliği taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu görünüm aşağıdaki gibidir (s. 36, 37):

Sentez yoluyla ispat	Analiz yoluyla ispat
	

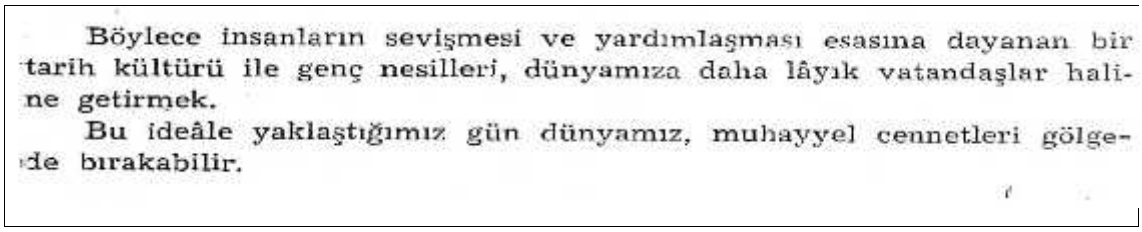
Kitabın 67. sayfasında yer alan “[M.V]” kısaltmasının açıklaması verilmediği için bu ifadenin ne olduğu anlaşılamamaktadır.

Kitapta 75. sayfada “Tarihin Ehemniyeti” konusunda yazarın yoğun şekilde kişisel düşüncelerine yer verdiği dikkati çekmektedir. Bu durum ders kitaplarında kabul edilebilecek bir özellik değildir. Ders kitaplarında yazarların tarafsızlığını koruması beklenmektedir. Bu satırlar aşağıdaki gibidir (s. 75):

Diğer bir kısmı ise târihî hadiseleri mensup oldukları dinin tesirleri altında yanlış tefsir ederek, başka dinlere mensup olanları iftiralara **boğmuşlardır. Hattâ daha ileri giderek** din düşmanlıklarını nesillerce ateşlemişler ve insanları birbirlerine boğazlatmışlardır.

Genç milletlerin çoğu da, târihleri vasıtasiyle millî ideallerini ve kinlerini gençlere aşılıyarak boğazlaşmayı kızıştırmışlardır. Düşmanlık duygularını çeşitli vesilelerle alevlendiren bu târihçiler, hiç şüphe yok ki insanlığa karşı en büyük cinayetleri işlemişlerdir.

…

Böylece insanların sevişmesi ve yardımlaşması esasına dayanan bir tarih kültürü ile genç nesilleri, dünyamıza daha lâyık vatandaşlar haline getirmek.

Bu ideâle yaklaştığımız gün dünyamız, muhayyel cennetleri gölgede bırakabilir.

Yukarıda "boğmuşlardır", "boğazlatmışlardır", "ateşlemişlerdir", "kızıştırmışlardır", "insanlığa karşı en büyük cinayetleri işlemişlerdir", "sevişmesi", "muhayyel cennetleri gölgede bırakabilir" ifadeleri yazarın kişisel görüşleridir.

4.4.5.2. Hatemi Senih Sarp (1968)

Kitabın dili, anlatımı ve yazımı genel olarak sade, anlaşılır şekildedir. Dolayısıyla kitap, bu açılardan öğrenci seviyesine uygundur denilebilir.

Kitapta anlaşılırlığı artırmak için örneklerden, farklı yazı karakterlerinden, parantezlerden, şekillerden yararlanılmıştır. Mantık kavramlarının yabancı dildeki karşılıkları, eş anlamları ve Türkçedeki yeni karşılıkları sık şekilde yanlarında verilmiştir. Ayrıca kişilerin isimlerinin okunuşları, doğum ve ölüm tarihleri yanlarında parantez içerisinde verilmiştir. Kişi adları, önemli kavramlar ve tanımlar bold olarak ya da parantez içerisinde yazılmıştır. Örnek: "**Bacon** (Beykın) (s. 9)", "Bacon (1561-1626) (s. 9)", "tutkuların (ihtirasların) (s. 12)", "imaj (hayal) (s. 14)", "müşahhas (somut) (s. 14)", "mücerret (soyut) (s. 14)", "soyutlama (tecrit=abstraction) (s. 14)", "kavrama (içlem) (s. 15)", "şümul (kaplama) (s. 15)", "vargı (netice) (s. 26)", "şaşırtıcı kıyas (dilemme) (s. 29)", "yumurta (rüşeym=embriyon) (s. 83)", "oran (rapport=nisbet) (s. 87)", "orantı (proportion=tenasüp) (s. 87)", "ondülâsyon (dalgalanma) (s. 88)".

Kitapta bazı kavramları daha net anlatabilmek amacı ile yanlarında parantez içerisinde ya da sayfanın altında dipnot şeklinde fazladan açıklama yapılmıştır. Bu duruma örnekler aşağıdaki gibidir:

-Zihin fonksiyonları (yani insan zihninin yaptığı çalışmalar) (s. 11).

-Deneysel (yani tecrübe yapılabilen) (s. 55).

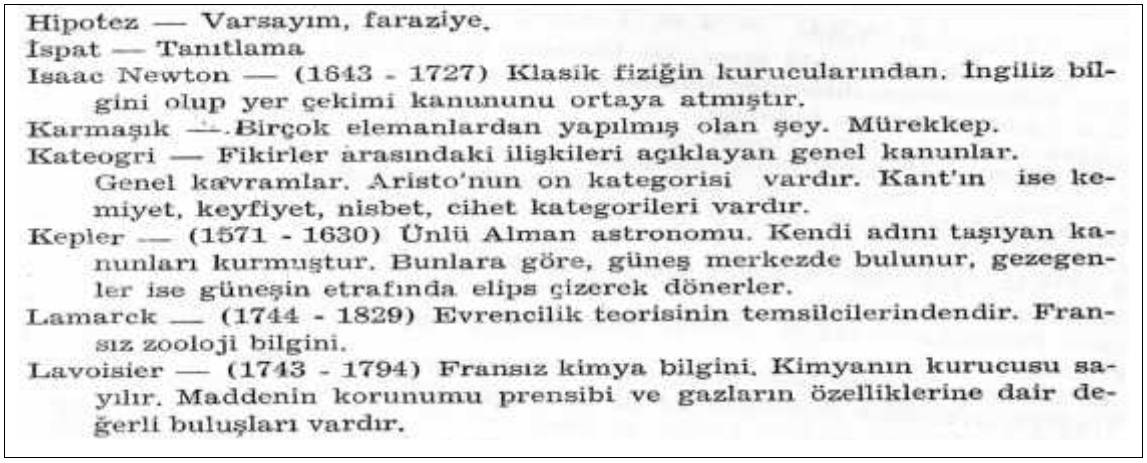
-Süredurun (öteki adı ile eylemsizlik prensibi) (s. 85)

-(**) İdealizm; eşya ve varlıkların fikir ve tasavvurlardan ibaret olduğunu ileri sürer (s. 89).

Kitapta formül olarak verilen ifadelerin açıklamaları parantez içerisinde verilmiştir. Bu durum aşağıdaki gibidir (s. 33):

-$H=\frac{1}{2}GT^2$ (Bırakılan cisim, mesafe aşmak için harcadığı zaman karesiyle ve o yerdeki ivme ile doğru orantılı olarak düşer).

Kitabın sonunda "Sözlük" yer almaktadır. Sözlük alfabetik sıraya göre verilmiştir. Sözlüğün içerisinde kavramlar ve kişiler yer almaktadır. Kişilerin doğum ve ölüm tarihleri yanlarında verilmiştir. Kişilere ilişkin kısa açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Bu durum kitaba olumlu bir özellik katmıştır. Kitapta yer alan sözlükten bir bölüm aşağıdaki gibidir (s. 98):

Hipotez — Varsayım, faraziye.
İspat — Tanıtlama
Isaac Newton — (1643 - 1727) Klasik fiziğin kurucularından. İngiliz bilgini olup yer çekimi kanununu ortaya atmıştır.
Karmaşık — Birçok elemanlardan yapılmış olan şey. Mürekkep.
Kateogri — Fikirler arasındaki ilişkileri açıklayan genel kanunlar. Genel kavramlar. Aristo'nun on kategorisi vardır. Kant'ın ise kemiyet, keyfiyet, nisbet, cihet kategorileri vardır.
Kepler — (1571 - 1630) Ünlü Alman astronomu. Kendi adını taşıyan kanunları kurmuştur. Bunlara göre, güneş merkezde bulunur, gezegenler ise güneşin etrafında elips çizerek dönerler.
Lamarck — (1744 - 1829) Evrencilik teorisinin temsilcilerindendir. Fransız zooloji bilgini.
Lavoisier — (1743 - 1794) Fransız kimya bilgini. Kimyanın kurucusu sayılır. Maddenin korunumu prensibi ve gazların özelliklerine dair değerli buluşları vardır.

Kitapta olumlu özelliklere rağmen dil, anlatım ve yazım açısından eksiklikler de bulunmaktadır. Bu eksikliklerden dikkati çekenler aşağıdaki gibidir:

-Kitabın 21. sayfasında "Aristo Karesi"nde "tenakuz" olarak kullanılan ifade bir arka sayfada "çelişmeli" olarak kullanılmıştır. Burada iç tutarlılık ve kavram birlikteliği sağlanamamıştır.

-Kitabın 25. sayfasında "Küllî menfinin aksi", "Cüzî tasdikli önermenin aksi" ifadelerinde "aksi" ifadesi aslında "akis" (Günümüzde döndürme olarak kullanılmaktadır.) anlamında kullanılmıştır. Fakat burada "aksi" ifadesi bir şeyin tersi, zıttı olarak da anlaşılabileceğinden yanlış anlamaya neden olabilir. Dolayısıyla yanlış anlaşılmayı ortadan kaldırmak için "akisi" şeklinde bir kullanım daha uygun olabilir.

-Kitapta "şekil" olarak belirtilen unsurların tamamı şekil değildir. Bunların içerisinde şema, grafik, resim, fotoğraf vb. unsurlar da bulunmaktadır. Bu ifadelerin de

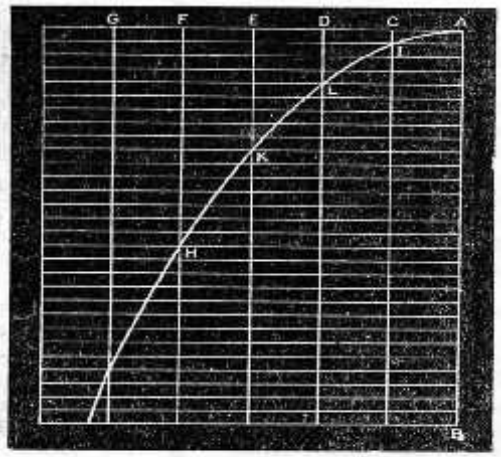
şekil olarak adlandırılması kavram kargaşasına neden olabilir. Bu kavramların karşılıklarını bilmeyen kişiler için de yanlış öğrenmeler oluşabilir. Konu ile ilgili kitaptaki bazı örnek gösterimler sırasıyla aşağıdaki gibidir (s. 35, 43, 51, 57, 62, 87):

(Şekil — 2)
Auguste Comte (1798 - 1857)

(Şekil — 8)
Matematik bilgini.

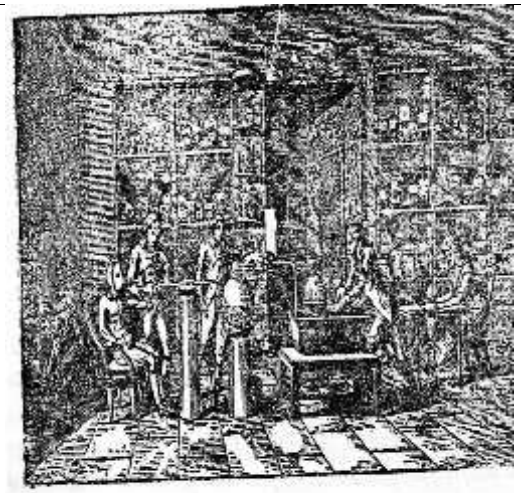
(Şekil — 8)
Düşen bir cismin grafiği
Morse cihazı ile elde edilmiştir.

(Şekil — 9)
Fizikosimik ve fizyolojik bilimlerde gözlem yapılır ve araştırmalarda bulunmak çeşitli ölçüler ve laboratuvarlar Resimdir.

Resim: 11 — Astronomide gözlem
Gözlemi yapan kimsenin (güney yarımküresinde bulunduğunu göre) bir güney yıldızını meridyen yüksekliğe aldığını.

Şekil: 12 — Solunum üzerinde LOVOISIER deneyleri.

Yukarıda “Şekil-3” olarak verilen görselin gerçek bir matematik bilginine ait olması ve kişinin adının verilmesi daha uygun olabilirdi.

“Resim 10” olarak ifade edilen görsel resim değil fotoğraftır. Bu nedenle “Fotoğraf” kavramının kullanılması daha uygundur. Ayrıca kitaptaki ilk fotoğraf olması nedeniyle “Resim: 10” yerine “Fotoğraf:1” ifadesinin kullanılması yanlış anlamayı ortadan kaldırabilir.

4.4.5.3. Hasan Ali Yücel (1969)

Kitabın dili ve anlatımı öğrenci seviyesine uygundur denilebilir.

Kitapta tanımı ya da açıklaması yapılan kavramların yabancı dildeki karşılıkları yanlarında parantez içerisinde verilmiştir. Örnek: Yargılama (juger) (s. 8), tenkid (critique) (s. 13), kaplam (extension) (s. 19), akis (conversion) (s. 29), muhakkak (certain) (s. 51), gözlem (observation) (s. 65), şekil değiştiricilik (transformisme) (s. 92).

Kitapta anlaşılırlığı artırmak amacı ile bazı konularda şemalardan yararlanılmıştır.

Kitapta bazı kelimelerin eş anlamları yanlarında parantez içerisinde verilmiştir. Örnek: “Hesap (işlem) (s. 9)”, “dogma (nas) (s. 39)”, “edilgin (pasif) (s. 65)”.

Kitapta anlaşılırlığı artırmak, anlamayı kolaylaştırmak için bazı ifadelerin yanlarında parantez içerisinde kısa açıklamalar yapılmıştır. Örnek: Atom numarası (yani Mendeleiev cetvelindeki yerin numarası) (s. 88).

Kitapta bazı yerlerde kişi adları yazıldıkça yanlarında doğum ve ölüm tarihleri parantez içerisinde yazılmıştır. Örnek: Descartes (1596-1650), Bacon (1561-1626). Kitapta bazı kişilerin isimlerinden sonra doğum ve ölüm tarihlerinin verilip bazılarının verilmemesinin nedeni, kitabın sonunda “Büyük Adam İsimleri” başlığı altında kişilerin isimleri, isimlerinin okunuşları ile yanlarından doğum ve ölüm tarihlerinin verilmesi olabilir.

Kitapta anlatım açısından bir iç tutarsızlık söz konusudur. Bu konuya ya da kavramları anlayabilmek açısından öğrencilerin de zihinlerini karıştırabilecek bir durumdur. Kitabın 25. sayfasında “Bölümlü tasdikli ile tikel olumsuz önermelere

altkarşı derler.” ifadesindeki “tikel olumsuz” ifadesi yerine “bölümlü menfi” ifadesinin kullanılması gereklidir. Çünkü bu kavramlar ilk başta “bölümlü tasdikli” ve “bölümlü menfi” olarak anlatılmıştır.

4.4.5.4. Osman Pazarlı (1973)

Kitabın dili, anlatımı ve yazımı öğrenci seviyesine uygundur denilebilir.

Kitapta kişilerin isimlerinin okunuşları yanlarında verilmiştir. Ayrıca kişilerin doğum ve ölüm tarihleri de yanlarında parantez içerisinde yazılmıştır. Örnek: “Hügo de Vries (Hügo dö Vri; 1848-1935)”, “Weismann (Veysman; 1834-1914)”.

Kitapta bazı konuların anlatımında şekil, şema, resim, grafik vb. unsurlardan yararlanılmıştır. Toplam 12 kişinin resmine yer verilmiştir. Bu resimlerin altlarında kişilere ait kısa ve öğrencilerin ilgilerini çekebilecek nitelikte bilgiler verilmiştir. Dönemin şartları göz önünde tutulduğunda bu tür unsurlardan yararlanılması kitabın albenisini artırabilecek bir niteliktir. Bu resimlerden iki tanesi aşağıdaki gibidir (s. 75, 102):

Şekil: 14 — Galileo Galilei.
Günümüzün önemli İtalyan bilginlerindendir. Matematikçi, fizikçi ve astronomdur. Dünyanın hareketi hakkındaki teoriyle tanınmıştır. 1564-1642 yıllarında yaşamıştır.

Şekil: 17 — Stuart Mill.
Felsefede yağmurcu ve faydacıdır. Mantıkta deney metodunun temel kurallarını koymuş, pozitif bilimlerin gelişmesinde büyük etkileri olmuştur. 1806-1873 senelerinde yaşamıştır.

Kitapta anlaşılırlığı artırmak için kavramların eş anlamları ya da yeni karşılıkları yanlarında parantez içerisinde verilmiştir. Kitapta kavramlara yeni karşılıklar verme çabası diğer kitaplara göre daha fazladır. Kitap genelinde kavramların eş anlamları ya da bazı kavramlara verilen yeni karşılıklar aşağıdaki gibidir:

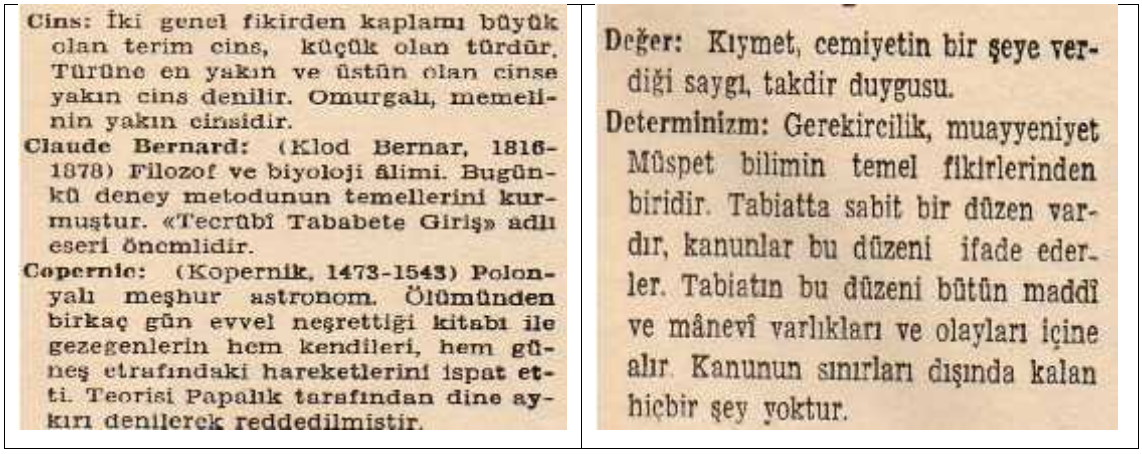
Tablo 6. Osman Pazarlı (1973)'nın Mantık Kitabında Bazı Mantık Kavramlarının Eş Anlamları veya Kavramlara Verilen Yeni Karşılıklar

Adi (bayağı)	Dolaylı (vasıtalı)	Muhakeme (İstidlâl)	Tanıklık (şahadet)
Akılcı (rasyonel)	Durum (vaziyet)	Mükemmel (kâmil)	Tanımlama (tarif)
Akıl yürütme (istidlâl)	Edilgi (infial)	Nerelik (mahal)	Tekil (müfret)
Aksiyom (mütearife)	Edim (fiil)	Nicelik (kemiyet, kantite)	Tenkit (eleştirme)
Altık (subaltern)	Entimem (kısaltılmış kıyas)	Nitelik (özellik, keyfiyet)	Terim (terme)
Analitik (tahlilî)	Etki (fiil)	Olumlu (müspet)	Tikel (cüz'î)
Analiz (tahlil, çözümleme)	Formel (surî)	Olumsuz (Menfi)	Tikel olumlu (cüzî müspet)
Analoji (andırma, mümaselet)	Görelik (izafet)	Önerme (hüküm, vargı)	Tikel olumsuz (cüzî menfi)
Araştırıcı (mütecessis)	Gözlem (müşahede)	Öz (cevher)	Tümel (küllî)
Aritmetik (nazarî hesap)	Hayal (imaj)	Poligon (çokgen)	Tümel olumlu (küllî müspet)
Aşırı (ifrat)	İçlem (tazammun)	Prensip (ilke)	Tümel olumsuz (küllî menfi)
Bağ (rabıta)	İstidlâl (kıyas)	Sahip olma (mülk)	Tür (nevi)
Bilgi kolu (disiplin)	Kaplam (şümul)	Sentetik (terkibî)	Ölümlü (fani)
Bilinç (şuur)	Karmaşık (mürekkep)	Sentez (terkip, bileşim, inşa)	Yadımlama (boşaltma)
Bölme (taksim)	Karşıolum (tekabül)	Sınıflama (tasnif)	Yalınç (basit)
Çelişme (tenakuz)	Kavram (mefhum)	Somatik (bedene ait)	Yalınlama (tecrit)
Deneysel (tecrübî)	Kısır döngü (devri bâtıl)	Sonuç (eser, netice)	Yanılma (hata)
Dilem (ikilem)	Metot (usul)	Sorit (zincirleme kıyas)	Safsata (Sofizm, bilgicilik)
Doğrulama (tasdik)	Mugalata (yanıltmaca)	Soyut (mücerret)	

Tabloda "istidlâl" kavramı, "Akıl yürütme" , "muhakeme" ve "kıyas" anlamlarında kullanılmıştır.

Kitabın sonunda "Sözlük" yer almaktadır. Sözlük alfabetik sıraya göre verilmiştir. Sözlüğün içerisinde kavramlar ve kişiler yer almaktadır. Kişilerin doğum ve ölüm tarihleri yanlarında verilmiştir. Ayrıca kişilerin isimlerinin okunuşları yanlarında verilmiştir. Kişilere ilişkin kısa açıklayıcı bilgiler verilmiştir. Bu durum kitaba olumlu bir özellik katmıştır.

Kitapta yer alan sözlükten bir bölüm aşağıdaki gibidir (s. 146):

Cins: İki genel fikirden kaplamı büyük olan terim cins, küçük olan türdür. Türüne en yakın ve üstün olan cinse yakın cins denilir. Omurgalı, memelinin yakın cinsidir.

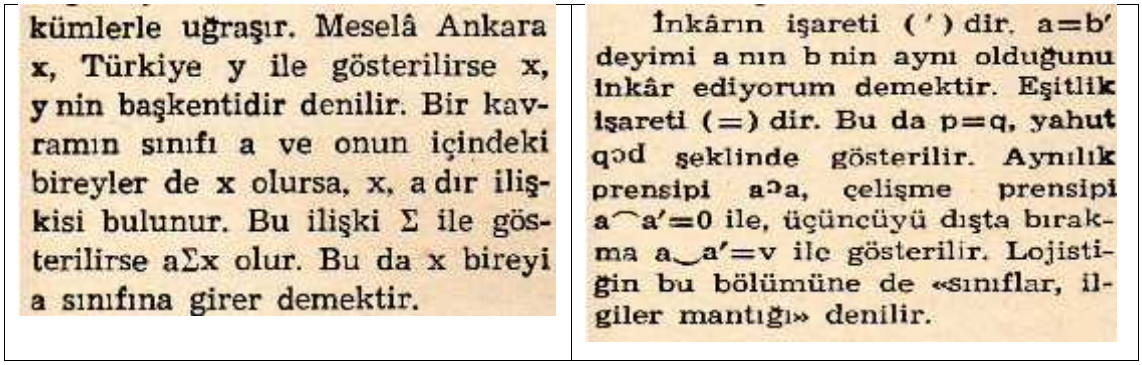
Claude Bernard: (Klod Bernar, 1816-1878) Filozof ve biyoloji âlimi. Bugünkü deney metodunun temellerini kurmuştur. «Tecrübî Tababete Giriş» adlı eseri önemlidir.

Copernic: (Kopernik, 1473-1543) Polonyalı meşhur astronom. Ölümünden birkaç gün evvel neşrettiği kitabı ile gezegenlerin hem kendileri, hem güneş etrafındaki hareketlerini ispat etti. Teorisi Papalık tarafından dine aykırı denilerek reddedilmistir.

Değer: Kıymet, cemiyetin bir şeye verdiği saygı, takdir duygusu.

Determinizm: Gerekircilik, muayyeniyet Müspet bilimin temel fikirlerinden biridir. Tabiatta sabit bir düzen vardır, kanunlar bu düzeni ifade ederler. Tabiatın bu düzeni bütün maddî ve mânevî varlıkları ve olayları içine alır. Kanunun sınırları dışında kalan hiçbir şey yoktur.

Kitabın bazı içeriklerinde belirsiz, öğrencilerin tam olarak anlayamayacağı anlatımlar söz konusudur. Özellikle sembolik ifadelerin anlamlarının ve sembollerin nasıl kullanıldığının açıklanmaması anlamayı güçleştirmektedir. Bu durum aşağıdaki gibidir (s. 17):

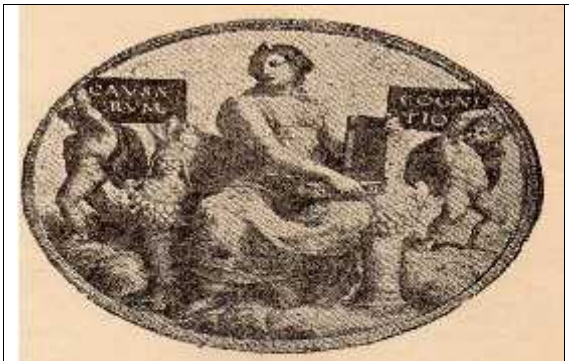

kümlerle uğraşır. Meselâ Ankara x, Türkiye y ile gösterilirse x, y nin başkentidir denilir. Bir kavramın sınıfı a ve onun içindeki bireyler de x olursa, x, a dır ilişkisi bulunur. Bu ilişki Σ ile gösterilirse aΣx olur. Bu da x bireyi a sınıfına girer demektir.

İnkârın işareti (′) dir. a=b′ deyimi a nın b nin aynı olduğunu inkâr ediyorum demektir. Eşitlik işareti (=) dir. Bu da p=q, yahut qɔd şeklinde gösterilir. Aynılık prensipi aɔa, çelişme prensipi a⁀a′=0 ile, üçüncüyü dışta bırakma a‿a′=v ile gösterilir. Lojistiğin bu bölümüne de «sınıflar, ilgiler mantığı» denilir.

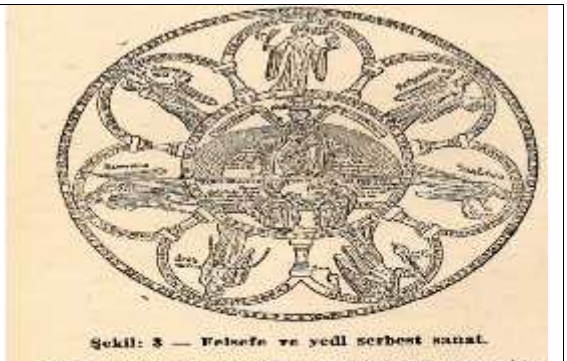
Kitapta 21 adet numara verilmiş şekil yer almaktadır. Fakat “şekil” olarak belirtilenlerin tamamı şekil değildir. Bunların içerisinde şema, grafik, resim, vb. unsurlar da bulunmaktadır. Bu ifadelerin de şekil olarak adlandırılması kavram kargaşasına neden olabilir. Bu kavramların karşılıklarını bilmeyen kişiler için de yanlış öğrenmeler oluşabilir.

Konu ile ilgili kitaptaki bazı örnek gösterimler sırasıyla aşağıdaki gibidir (s. 11, 14, 31, 69, 121, 139):

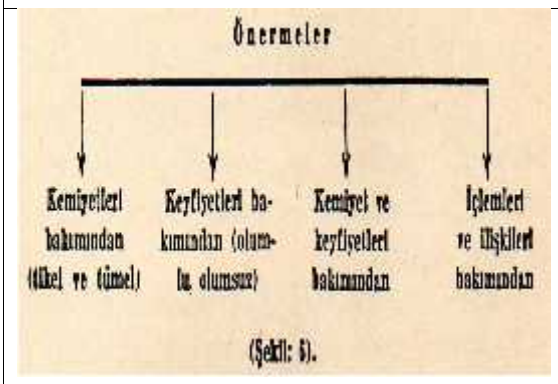
Şekil: 2 — Felsefe.

Rafael'in Vatican'da bulunan bir eseri. Felsefenin elinde bulunan iki kitaptan biri Naturalis (tabiat), diğeri Moralis (ahlâk) tır. Çocuklardan soldaki Cognitio (bilirim), sağdaki Causa rerum (eşyanın sebepleri) levhasını taşımaktadır.

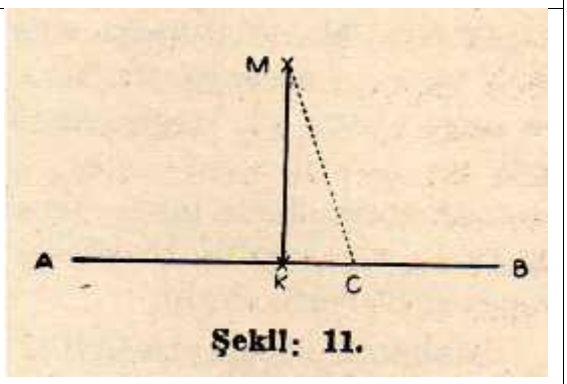

Şekil: 3 — Felsefe ve yedi serbest sanat.

XII. yüzyılda yapılan bir minyatürden alınmıştır. Merkezde görünen şekil felsefeyi temsil eder: başındaki tacın ortasında görülen üç baş etika (ahlâk), lojika (mantık), fizika (tabiat) dır. Felsefenin göğsünden fışkıran nehirden yedi serbest sanat denilen ilimler doğar. Bunlar da gramer, retorik, diyalektik, müzik, aritmetik, geometri, astronomidir. Felsefeyi temsil eden resmin altında Sokrat ve Eflâtun görülüyor.

(Şekil: 5).

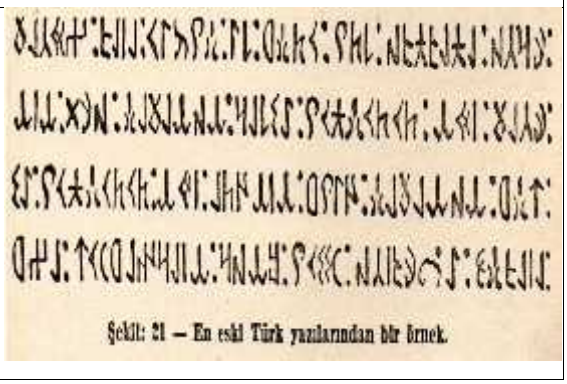

Şekil: 11.

Şekil: 20 — Charles Darwin.

Meşhur İngiliz biyoloji âlimi. 1809–1882 senelerinde yaşadı. Nevilerin Mengel, İnsanın Şecereesi adlı eserleri önemlidir.

Şekil: 21 — En eski Türk yazılarından bir örnek.

4.4.6. 1957 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Bilimsel İçerik

4.4.6.1. İhsan Kongar (1959)

Kitapta bilimsel hataya rastlanılmamıştır.

4.4.6.2. Hatemi Senih Sarp (1968)

Kitapta "Akıl Yürütme ve Çeşitleri" konusunda "Endüksiyon" konusu anlatılırken "Endüksiyonla bulunan sonuçlar kesindir." (s. 22) ifadesi yer almaktadır. Bilimin dahi sonuçları tartışılırken endüksiyonun kesin olduğunu belirtmek bir yanlışlıktır. Çünkü bilimin ve endüksiyondaki genellemelerin aksi iddia edilene kadar doğruluğundan söz edilebilmektedir. Dolayısıyla bu açıklamanın, "Endüksiyonda bulunan sonuçlar aksi ispatlanana kadar kesindir." şeklinde olması daha uygundur.

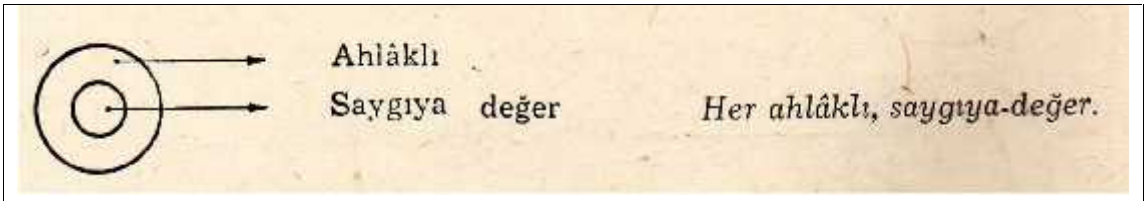
4.4.6.3. Hasan Ali Yücel (1969)

Kitapta 19. sayfada "bütün ördekler" "genel terim" olarak ifade edilmiştir. Fakat burada "ördek" ifadesi günümüzde, genel terime ve "bütün ördekler" de tümel terime karşılık gelmektedir.

Kitapta 25. sayfada bilimsel hata bulunmaktadır. Buna göre dört türlü önerme için şu dört işaret kullanılır:

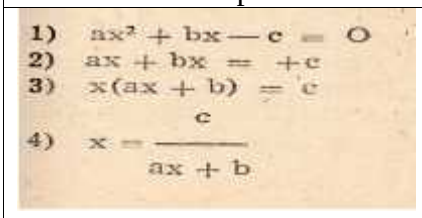
Kitaptaki Durum	Kitaptaki ifadelerin günümüzdeki karşılıkları	Kitapta olması gereken durum	
	Tümel Olumlu	Bütünsel Tasdikli	A
	Tümel Olumsuz	Bütünsel Menfi	E
	Tikel Olumsuz	Bölümlü Menfi	O
	Tikel Olumlu	Bölümlü Tasdikli	I

Kitabın 36. sayfasında üçüncü örnekte verilen önermenin şematik olarak gösterilmesinde hata vardır. Bu durum aşağıdaki gibidir:

Yukarıdaki şemada “Ahlaklı” ile “Saygıya değer” ifadelerinin yerlerinin değiştirilmesi gerekmektedir. Çünkü şemanın önermeye dökülmüş hali “Her saygıya değer ahlâklıdır.” şeklindedir. Bu durum ise kitapta verilen önerme ile örtüşmemektedir.

Kitabın 47. sayfasında bilinmeyenleri paranteze almada yanlışlık yapılmıştır. Bu durum aşağıdaki gibidir:

Kitaptaki durum	Olması gereken durum
	2) x (ax+bx)=c **3)** x (a+b)=c **4)** x= $\frac{c}{a+b}$

4.4.6.4. Osman Pazarlı (1973)

Kitapta bilimsel hataya rastlanılmamıştır.

4.4.7. 1957 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Baskı-Dizgi-Yazım

4.4.7.1. İhsan Kongar (1959)

Genel olarak dizgi, baskı ve yazım hataları kitapta en aza indirilmiştir. Fakat bunlara rağmen kitapta göze çarpan hatalar aşağıdaki gibidir:

-“tanrı” ifadesi “Tanrı” olarak yazılmalıdır (s. 8).

-“RİEman” ifadesi “Rieman” olmalıdır (s. 26).

-“Bylece” ifadesi “Böylece” olmalıdır (s. 43).

-“gurura” ifadesinin baş harfi cümle başında olduğundan büyük yazılmalıdır (s. 48).

4.4.7.2. Hatemi Senih Sarp (1968)

Kitapta ikinci bölümün sonunda verilen “Açıklayıcı Sorular” başlığı ile soruların kendisi dizgi hatası sonucu tamamen bold olarak yazılmıştır. Burada sadece başlık bold olmalıdır.

Kitapta göze çarpan diğer baskı-dizgi-yazım hataları aşağıdaki gibidir:

-“Fkir” ifadesi “Fikir” olmalıdır (s. 19).

-Kitabın 23. sayfasında “Dersin Planı” içerisinde olması gereken “C) Dedüksiyon” ifadesi yazılmamıştır.

-“a) Altık önermeler” ifadesi “3)” ten sonra geldiği için “4) Altık önermeler” şeklinde olmalıdır (s. 24).

-“bütük” ifadesinin “büyük” olması gerekmektedir (s. 26).

-“orgfanlar” ifadesi “organlar” olmalıdır (s. 39).

-“aksiyamlar” ifadesi “aksiyomlar” olmalıdır (s. 48).

-“şeklleri” ifadesi “şekilleri” olmalıdır (s. 49).

-“Dediksiyon” ifadesi “Dedüksiyon” olmalıdır (s. 55).

-“a) S. Mill’in kuralları” ifadesi “b) S. Mill’in kuralları” olmalıdır (s. 55).

-“gerçeklenmsi” ifadesi “gerçeklenmesi” şeklinde olmaldır (s. 74).

-Kitabın 79. sayfasında “Dersin Planı” içerisinde “a) Lavoisier prensibi” ile “b) Mayer prensibi” olarak yazılması gereken ifadeler yazılmamıştır.

-“1ü90” ifadesi “1790” olmalıdır (s. 97).

4.4.7.3. Hasan Ali Yücel (1969)

Kitapta göze çarpan baskı-dizgi ve yazım hataları aşağıdaki gibidir:

-“Hlbuki” ifadesi “Halbuki” olmalıdır (s. 11).

-“yıkışmazlık Prensipi” olarak yazılan ifade “Yıkışmazlık Prensipi” olmalıdır (s. 15).

-“mtematik” ifadesi “matematik” olmalıdır (s. 17).

-“giib” ifadesi “gibi” olmalıdır (s. 17).

-“içerisne” ifadesi “içerisine” olmalıdır (s. 19).

-“Oıun” ifadesi “onun” olmalıdır (s. 20).

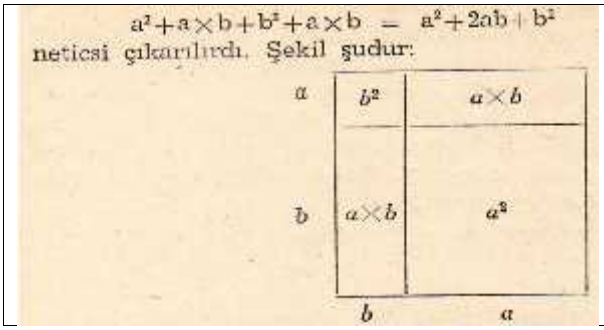
-“Böülmlü” ifadesi “Bölümlü” olmalıdır (s. 27).

-“hngi” ifadesi “hangi” olmalıdır (s. 31).

-“diyelm” ifadesi “diyelim” olmalıdır (s. 45).

-“Hacma” ifadesi “hacme” olmalıdır (s. 75).

-Kitapta aşağıdaki karede harfler yanlış yerleştirilmiştir (s. 50):

	Karenin dışında sol üstte yer alan “a” ifadesi “b” olmalı iken bu ifadenin alt kısmında yer alan “b” ifadesi ise “a” olmalıdır.

4.4.7.4. Osman Pazarlı (1973)

Kitapta genel olarak baskı, yazım ve dizgi hatası en aza indirilmiştir. Aşağıda belirtilen durumlar dışında kitapta bu tür hata bulunmamaktadır.

-“Kullandıkalrı” ifadesi “kullandıkları” olmalıdır (s. 54).

-“nceleyen” ifadesi “inceleyen” olmalıdır (s. 134).

-“Dsplin” ifadesi “disiplin” olmalıdır (s. 135).

4.4.8. 1957 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Okuma Parçaları

4.4.8.1. İhsan Kongar (1959)

Kitapta okuma parçası bulunmamaktadır.

4.4.8.2. Hatemi Senih Sarp (1968)

Kitapta okuma parçasına yer verilmemiştir. Dipnot şeklinde sayfaların altında kişilere dair kısa açıklamalar yapılmıştır.

4.4.8.3. Hasan Ali Yücel (1969)

Kitapta ünite gibi verilen ilk konu olan “Bahis 1” sonunda Nusret Hızır’ın “Mantık Dersleri”nden alınan “Eski Mantık- Yeni Mantık” başlıklı okuma parçasına yer verilmiştir.

Okuma parçasında “eski mantık” “geleneksel mantık” olarak kullanılırken “yeni mantık” daha çok “sembolik mantık” olarak kullanılmıştır. Metne göre yeni mantık denildiğinde aslında eskisinden çok farklı bir mantık anlaşılmamalıdır. Çünkü insanın düşünce yapısı eskisinden ayrı çalışmamaktadır. Yeni mantık sadece eski mantığın geliştirilmiş halidir. Yeni mantığın kurulmasında matematik ve sembolizmin önemli etkisi bulunmaktadır. Yeni mantıkla sembolleştirilebilen düşünüşler daha önce düştüğü yanlışlardan korunmuş olmaktadırlar.

Okuma parçasının içeriği ve dili öğrenci seviyesine uygundur denilebilir. Metnin kısa olması da tamamının sıkıcı olmadan okunabilmesi açısından öğrenciler için uygundur. Ayrıca içerik ait olduğu konu ile ilişkilidir. Her iki mantık sisteminin de anlamı, farklılığı ve önemleri açık şekilde ifade edilmiştir. Bu açılardan okuma parçası üniteye uygundur.

Kitaptaki ikinci okuma parçası Aristo’nun Organon eserinden alınan “Önerme” başlıklı metindir. Metnin içeriğinde temel olarak kavramların tek başlarına doğru ya da yanlış olamadığı fakat bunların bir manalarının olduğundan bahsedilmektedir. Bu ifadelere varlık ya da yokluk eklenmedikçe doğru ya da yanlış olamayacaklardır.

“Önerme” başlıklı okuma parçasının başlığı ilgili üniteye uygundur. Metnin uzun olmaması tamamının sıkılmadan okunabilmesi açısından olumlu bir özelliktir. Fakat metnin ilk kısmının konu ile bağlantısının daha açık bir dille ifade edilmesi, okuma parçasını amacına daha kolaylıkla ulaştırabilirdi.

Üçüncü okuma parçası Leibniz’in “İnsan Müdrikesi Üzerine Yeni Denemeler” adlı eserinden alınan “Kıyas Üzerine” adlı okuma parçasıdır. Metnin içeriğinde kıyas yapma figürlerinden bahsedilmektedir. Özellikle bazı kıyas şekillerini ispat etmek için çelişmezlik ilkesinin yeterli olduğu vurgulanmıştır. Konu üniteye uygundur fakat öğrenci tarafından anlaşılması güçtür. Örneklerin daha ayrıntılı anlatılması anlamayı kolaylaştırabilir.

Kitaptaki dördüncü okuma parçası Hans Reichenbach'ın "Felsefe Semineri Dergisi"nden alınan "İlliyet ve İstikra (Nedensellik ve Endüksiyon" başlıklı yazısıdır. Metnin içeriğinde Bacon'un dedüksiyon ve endüksiyon hakkındaki düşüncelerine Hume'un karşı çıkışı ve felsefesinden bahsedilmektedir. Metnin dili ve seviyesi öğrencilerin konuyu anlamalarını güçleştirebilecek niteliktedir. Ayrıca metin ünitenin tamamı ile ilgili değil, bir kısmı ile ilgilidir.

Beşinci okuma parçası Hans Reichenbach'ın "The Rise of Scientific Philosophy" adlı eserinden alınan "Teori Üzerine" adlı metindir. Metinde teorinin ve genellemenin önemi, genel gerektirme ile yararları üzerinde açık, anlaşılır bir dil ile durulmuştur. Okuma parçası ünitenin bütünü ile ilgilidir. Ayrıca ünitenin başlıklarının daha ayrıntılı olarak anlaşılmasına katkıda bulunabilecek niteliktedir.

Kitaptaki son okuma parçası Nusret Hızır'a ait 1961 tarihli "Türk Tarih Kongresi"ndeki bildiri özetinden alınan "Sembolik Mantığın Tarihe Uygulanması" başlıklı metindir. Metnin içeriğinde dil ile ifade edilen yanlışların sembolik mantık ile giderilebildiği üzerinde durulmaktadır. Ayrıca tarihteki tefsir ve açıklama yanlışlarının da bu yolla giderilebileceği ifade edilmiştir. Bu nedenle mantığın tarihteki tartışmaların hakemi olması gerektiği vurgulanmıştır. Okuma parçasının dili açık ve anlaşılır şekildedir. Metnin kısa olması tamamının rahatlıkla okunabilmesine katkıda bulunmaktadır. Okuma parçasında tarih ile mantığın ilişkisi somut şekilde ortaya konulmuştur. Bu açıdan metin ünite ile ilgilidir.

4.4.8.4. Osman Pazarlı (1973)

Kitapta öğretim programına uygun şekilde konuların ardından okuma parçalarına yer verilmiştir. Bu metinler "Okuma" başlığı altında verilmiştir. Metne başlamadan önce parantez içerisinde ve italik olarak metnin alındığı kişi ile ilgili kısaca açıklama yapılmıştır. Bu özellik diğer kitaplarda olmayan, öğrencilerin ilgisini ve merakını çekmeye katkıda bulunabilecek bir özelliktir.

Kitapta 11 adet okuma parçası yer almaktadır. Bu okuma parçalarından ilki "Mantık" konusu içerisindeki "Port-Royal" adlı bilginler topluluğundan alınan düşünce hakkında bilgilerin tanımları verilen metindir. Metnin içeriğinde mantık, kavrama, hüküm, fikir, istidlâl kavramlarının tanımları ifade edilmiştir. Okuma parçası kısa, anlaşılır ve öğrenci seviyesine uygundur. Ayrıca ait olduğu konu ile ilişkilidir.

Kitaptaki ikinci okuma parçası “Düşünme Prensipleri ve Mantığın Bölümleri” konusu içerisinde yer alan “Formel veya Genel Mantık” başlıklı metindir. Metnin içeriğinde formel mantığın konusu açıklanmıştır. Metne göre bu mantık, terim, önerme ve istidlâlleri zihin işlemlerinde kullanır. Okuma parçası ait olduğu konu ile ilişkilidir. Ayrıca öğrencilerin anlayabileceği niteliktedir.

Kitaptaki üçüncü okuma parçası “Terimler ve Özellikleri” konusu içerisinde yer alan “Kategoriler” dir. Bu kategoriler Aristoteles’in kategorileridir. Bu 10 kategori öz, nitelik, nicelik, görelik, nerelik, zaman, durum, sahip olma, etki ve edilgidir. Okuma parçası konu ile ilişkilidir. Öğrencilerin anlayabileceği seviyededir. Mantık dersini alan öğrencilerin bu kategorileri bilmeleri, öğrendikleri bilgileri uygulamaya geçirebilmeleri açısından önem taşımaktadır.

Kitaptaki dördüncü okuma parçası “Tanımlama, Bölme ve Sınıflama” konusu içerisinde yer alan Kadı Adudeddin-el-İci (1301-1356)’nin yazdığı “Mevakıf” adlı eserinden alınan metindir. Metnin içeriğinde tanım, anlam ve ilim ifadeleri açıklanmıştır. Metin konu ile ilişkilidir ve öğrenci seviyesine uygundur.

Kitaptaki beşinci okuma parçası “İstidlâl ve Çeşitleri” konusu içerisinde verilen Farabî’nin “Aklın Manaları” adlı eserinden alınan metindir. Metnin içeriğinde ilim, olumlama ve varlık gibi temel kavramların tanımları yapılmıştır. Metnin içeriğinde istidlâl ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Bu nedenle metin konu ile ilişkilidir denilebilir. Ayrıca metnin içeriği öğrencilerin anlayabileceği seviyededir.

Kitaptaki altıncı okuma parçası “Kıyas” konusu içerisinde yer alan “Metodoloji=Özel Mantık” başlıklı okuma parçasıdır. Metnin içeriğinde metodolojinin konusu ve çalışma biçiminden bahsedilmiştir. Okuma parçasının “Kıyas” konusuna uygun olduğu söylenemez. Metin, sonraki konu olan “Metot ve İlim” konusuna daha uygundur.

Kitaptaki yedinci okuma parçası “Metot ve İlim” konusu içerisinde yer alan Descartes’in “Metot Üzerine Konuşmalar” adlı eserinden alınmıştır. Metnin içeriğinde gerçeği bulmak için temel kurallar açıklanmıştır. Bu kurallar Descartes’in metodik şüphe yönteminde ortaya koyduğu kurallardır. Okuma parçasının dili ve seviyesi öğrencilerin anlayabileceği niteliktedir.

Kitaptaki sekizinci okuma parçası “Endüksiyon (Tümevarım)” konusu içerisinde S. Mill’in “İlimlerde Deney Metodunun Temel Kuralları” başlıklı metindir. İçerikte Mill’in bu kurallar hakkındaki fikirleri verilmiştir. Okuma parçası konu ile ilişkilidir ve öğrenci seviyesine uygundur.

Kitaptaki dokuzuncu okuma parçası “Endüksiyon (Tümevarım)” konusu içerisinde verilen İbn-i Sina’nın “Tabiat İlimleri” eserinden alınan metindir. Metnin içeriğinde tabiatçının benimsediği prensiplerden bahsedilmiştir. Metnin içeriği konu ile ilişkilidir ve öğrenci seviyesine uygundur.

Kitaptaki onuncu okuma parçası “Prensipler ve Teoriler” konusu içerisindeki C. Bernard’ın “Tıpta Deney Metodunun İncelenmesine Giriş” adlı eserinden alınan “Hipotez ve Gözlemin Temel Kuralları” adlı metindir. Metnin içeriği öğrenci seviyesine uygundur ve konu ile ilişkilidir.

Kitaptaki son okuma parçası “Analoji” konusu içerisindeki Gazalî’nin “Sapıklıktan Kurtaran” adlı kitabından alınan tenkitleri verilmiştir. Metnin içeriğinde filozoflar görüşlerine göre sınıflandırılmıştır. Ayrıca filozoflarda ilimlerin altıya ayrıldığı ifade edilmiştir. Bunlar; matematik, mantık, tabiat ilimleri, metafizik, siyasiyat ve ahlaktır. Okuma parçası metnin içeriği ile doğrudan ilişkili değildir. Fakat öğrencilerin anlayabileceği niteliktedir.

4.4.9. 1957 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Hazırlık Soruları

4.4.9.1. İhsan Kongar (1959)

Kitapta hazırlık sorusu sorulmamıştır.

4.4.9.2. Hatemi Senih Sarp (1968)

Kitapta hazırlık sorusu sorulmamıştır.

4.4.9.3. Hasan Ali Yücel (1969)

Kitapta hazırlık sorusu sorulmamıştır.

4.4.9.4. Osman Pazarlı (1973)

Kitapta hazırlık sorusu sorulmamıştır.

4.4.10. 1957 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Değerlendirme Soruları

4.4.10.1. İhsan Kongar (1959)

Kitapta "Sorular" başlığı altında konu sonunda değerlendirme soruları yer alırken bu sorular dışında "Kompozisyon Sorusu" başlığı altında da kompozisyon sorusu sorulmuştur.

Kitapta "…açıklayınız.", "…anlatınız.", "…nelerdir?", "…örnek veriniz." şeklinde bilgi ve kavrama basamaklarında yer alan sorulara daha çok yer verildiği dikkati çekmektedir. Bununla birlikte "…karşıtını bulunuz." gibi uygulama basamağında yer alan sorulara da yer verilmiştir. Ayrıca "…asasındaki ilişkiyi ve farkı belirtiniz." gibi analiz sorularından da yararlanılmıştır. "…önemi nedir?", "…değerini tartışınız." şeklinde sentez ve değerlendirme basamaklarında soruların da kullanıldığı görülmektedir.

Kitaptaki "Kompozisyon Sorusu" örneklerinden birkaç tanesi aşağıdaki gibidir:

-Mantığın felsefe içindeki yerini ve değerini münakaşa ediniz.
-Tarif ve sınıflandırmaların önemi hakkında düşündüklerinizi yazınız.
-Matematiğin pozitif ilimler arasındaki değerini belirten bir kompozisyon hazırlayınız.

4.4.10.2. Hatemi Senih Sarp (1968)

Kitapta değerlendirme soruları "Açıklayıcı Sorular" başlığı altında sorulmuştur. Bazı konularda "Açıklayıcı Sorular"ın ardından "İnceleme Konuları" başlığı altında araştırma, inceleme, uygulama, sorgulama soruları sorulmuştur.

Kitaptaki değerlendirme sorularının diğer kitaplardaki sorulara göre farklı özelliklerinden bir tanesi, sorularda yönlendirme ifadelerinin açık şekilde belirtilmesi ve soruların gerekçe ister nitelikte olmasıdır. Bu durum kitaptaki değerlendirme sorularına olumlu bir özellik katmıştır.

Kitapta bilgi ve kavrama basamaklarında yer alan değerlendirme sorularına yer verilmiştir. Bu sorular genellikle "…nedir?", "…kimdir?", "…ne zaman ve kimler

tarafından kuruldu?”, “…hangileridir?”, “…nasıl tanımlanır?”, “…kaç çeşittir?” şeklindedir.

Kitapta uygulama basamağında yer alan soru örneklerine de yer verilmiştir. Bu sorular “Aşağıdaki önermeleri süje ve sıfat; tasdikli veya menfilik ve cüzîliklerine göre gösteriniz.”, “…terimler arasında somut, soyut olanları gösteriniz.” şeklindedir.

Sorular içerisinde analiz basamağında soru örneklerine de rastlamak mümkündür. Bu sorular “…ayırt ediniz.”, “…sınıflandırınız.” gibi sorulardır.

Kitaptaki sorular içerisinde sentez basamağında değerlendirme soruları yer almaktadır. Bu sorulara “(Maden), (ısıyı nakletmek), (demir) terimlerinin birleştirerek kıyas yapınız.” ifadesi örnek gösterilebilir.

Kitapta değerlendirme soruları da sorulmuştur. Bu sorular “…fikirleri arasında bir karşılaştırma yapınız.” gibi sorulardır.

Kitapta verilen soruların bazılarında ve inceleme sorularında sorgulama, değerlendirme, uygulama, araştırma niteliğinde gerekçe isteyen sorular olduğu da dikkati çekmektedir. Bu sorular “…doğru mu, yanlış mı? Niçin doğru? Yahut niçin yanlış?”, “…öyleyse neden?”, “…inceleyiniz.”, “…araştırınız.”, “…tartışınız.” şeklindedir.

Kitapta zaman zaman yönlendirme ifadelerinin eksik olduğu, sadece “evet” ve “hayır” cevabının yeterli olduğu sorular olduğu dikkati çekmektedir. Bu sorular “…bir yargıya başvurur musunuz?”, “…var mıdır?”, “…etmiş midir?”, “…misal verebilir misiniz?” gibi sorulardır.

Kitaptaki değerlendirme sorularına örnek aşağıdaki gibidir (s. 31):

AÇIKLAYICI SORULAR:

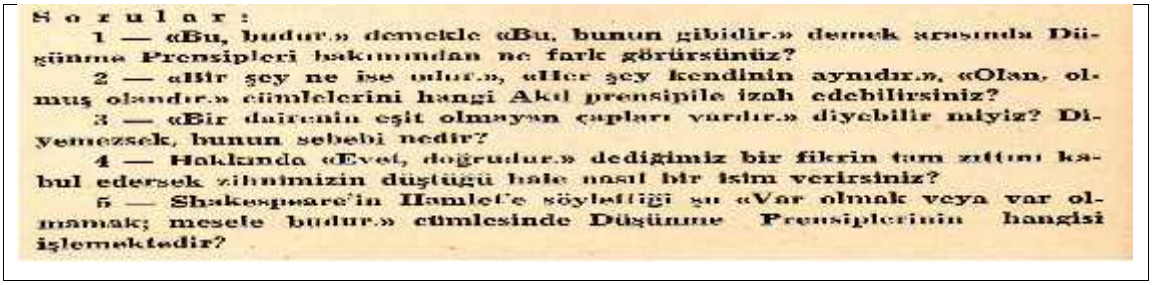
1 — Kıyas nedir? Bir kıyasta kaç terim, kaç önerme vardır? Kıyasa bir misal gösterin. Kıyas nasıl tanımlanır?
2 — Her kıyastan doğru netice alınır mı. Bir kıyasın doğru olması için hangi kurallar vardır?
3 — Kıyas ne işe yarar?
4 — Babam, bana bu pazar para verdi, gelecek pazar da gene verecek.'' diye düşünen çocuk yanılıyor mu? Öyle ise neden?
5 — ''Bu cumartesi yağmur yağdı. Gelecek cumartesi gene yağacak'' diye bir yargıya başvurur musunuz?
6 — Kuşlar kış/gelince sıcak ülkelere giderler. Bu sözlerde yanlış var mı? Varsa nedir?
7 — Kıyasa nasıl itiraz ediliyor?
8 — (Kuşlar diri doğurmaz; yarasalar diri doğurur; o halde yarasalar kuş değildir) kıyası doğru mu, yanlış mı? Niçin doğru? Yahut niçin yanlış?
9 — (Matematik muhakemeyi kuvvetlendirir: mantık matematik değildir; o halde mantık muhakemeyi kuvvetlendirmez) kıyasında netice doğru mu, yanlış mı? Doğru ise niçin? Yanlışsa ne için?
10 — Aşağıdaki kıyasın nasıl bir kıyas olduğunu söyleyin:
Oksijen elâimdir.
Öyle ise oksijen ağırdır.
11 — ''İnsan'' ve ''nefes-almak'', terimleri ''orta terim'' yapmak suretiyle birer kıyas söyleyiniz.
12 — ''Maden'', ''ısıyı nakletmek'', ''demir'' terimlerini kullanarak bir kıyas yapın.

Yukarıdaki sorulara dikkatli bakıldığında bilişsel basamakların çoğuna hitap eden sorular olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca sorular ilgili olduğu bölümlerin tamamını kapsayacak şekilde sorulmuştur. Bununla birlikte sorular, gerekçe isteyen cevaplar gerektirmektedir. Dolayısıyla bu sorular, öğrencilerin sorgulama yapmalarını sağlayacak niteliktedir. Bu durum da konuların tamamının öğrenilip öğrenilmediğini değerlendirebilmek için önem taşımaktadır.

4.4.10.3. Hasan Ali Yücel (1969)

Kitapta değerlendirme soruları "Sorular" başlığı altında verilmiştir. Kitaptaki değerlendirme soruları konuların tamamının öğrenilip öğrenilmediğini belirleyebilecek niteliktedir. Bazı konulardan sonra yirmiden fazla soru sorulmuştur. Bu sorular genellikle öğrencileri düşünmeye, karşılaştırma yapmaya, sorgulama yapmaya yönlendiren sorulardır. Değerlendirme sorularının bu niteliği kitaba olumlu bir özellik katmaktadır.

Sorularda genellikle anlaşılırlığı artırmak ve yönlendirme yapabilmek için bazı yazı, söz, kural vb. unsurlardan yararlanılmıştır. Bu tür sorulara örnek aşağıdaki gibidir (s. 16):

S o r u l a r :

1 — «Bu, budur.» demekle «Bu, bunun gibidir.» demek arasında Düşünme Prensipleri bakımından ne fark görürsünüz?

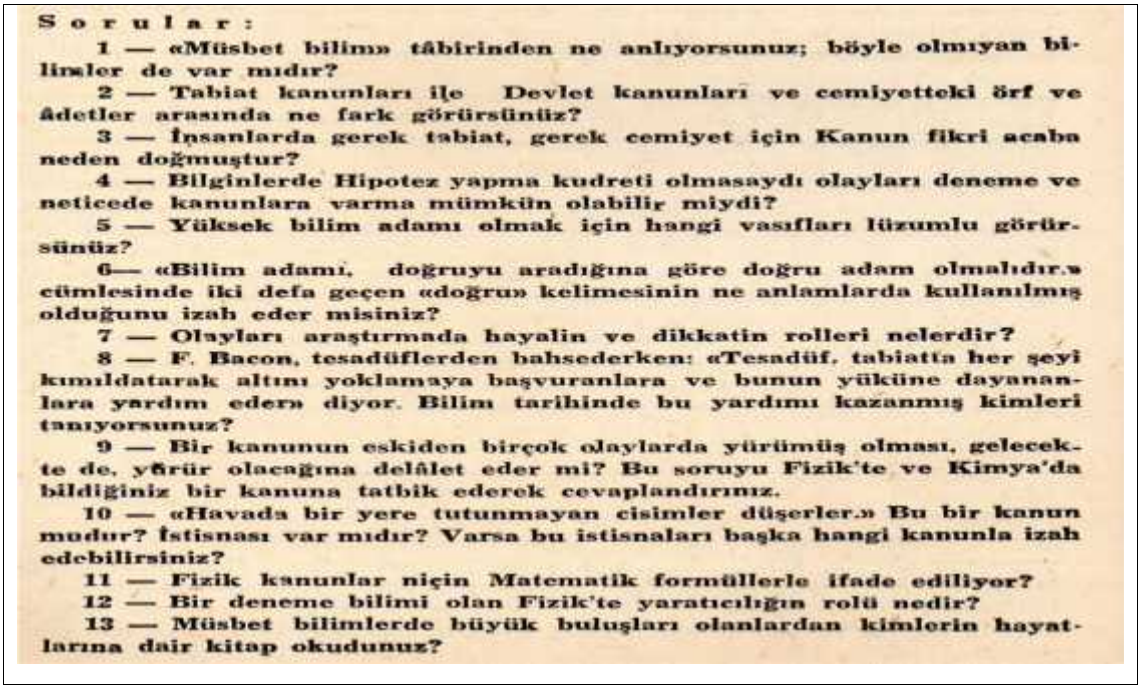
2 — «Bir şey ne ise odur.», «Her şey kendinin aynıdır.», «Olan, olmuş olandır.» cümlelerini hangi Akıl prensipile izah edebilirsiniz?

3 — «Bir dairenin eşit olmayan çapları vardır.» diyebilir miyiz? Diyemezsek, bunun sebebi nedir?

4 — Hakkında «Evet, doğrudur.» dediğimiz bir fikrin tam zıddını kabul edersek zihnimizin düştüğü hale nasıl bir isim verirsiniz?

5 — Shakespeare'in Hamlet'e söylettiği şu «Var olmak veya var olmamak; mesele budur.» cümlesinde Düşünme Prensiplerinin hangisi işlemektedir?

Kitaptaki değerlendirme sorularında "…söyleyiniz.", "…açıklayınız.", "…anlatınız.", "…nedir?" gibi bilgi ve kavrama basamaklarında sorular yer alırken "…gösteriniz.", "…bulunuz." gibi uygulama basamağında sorular da yer almaktadır. Ayrıca "…farkı bulunuz." şeklinde analiz sorularına ve "…tartışınız.", "…karşılaştırınız.", "…düşününüz.", "…değerlendiriniz." gibi değerlendirme basamağında sorulara da yer verilmiştir. Bu soru tiplerinin büyük kısmının örneğini gördüğümüz sorular aşağıdaki gibidir (s. 70):

S o r u l a r :

1 — «Müsbet bilim» tâbirinden ne anlıyorsunuz; böyle olmıyan bilimler de var mıdır?

2 — Tabiat kanunları ile Devlet kanunları ve cemiyetteki örf ve âdetler arasında ne fark görürsünüz?

3 — İnsanlarda gerek tabiat, gerek cemiyet için Kanun fikri acaba neden doğmuştur?

4 — Bilginlerde Hipotez yapma kudreti olmasaydı olayları deneme ve neticede kanunlara varma mümkün olabilir miydi?

5 — Yüksek bilim adamı olmak için hangi vasıfları lüzumlu görürsünüz?

6— «Bilim adamı, doğruyu aradığına göre doğru adam olmalıdır.» cümlesinde iki defa geçen «doğru» kelimesinin ne anlamlarda kullanılmış olduğunu izah eder misiniz?

7 — Olayları araştırmada hayalin ve dikkatin rolleri nelerdir?

8 — F. Bacon, tesadüflerden bahsederken: «Tesadüf, tabiatta her şeyi kımıldatarak altını yoklamaya başvuranlara ve bunun yüküne dayananlara yardım eder» diyor. Bilim tarihinde bu yardımı kazanmış kimleri tanıyorsunuz?

9 — Bir kanunun eskiden birçok olaylarda yürümüş olması, gelecekte de, yürür olacağına delâlet eder mi? Bu soruyu Fizik'te ve Kimya'da bildiğiniz bir kanuna tatbik ederek cevaplandırınız.

10 — «Havada bir yere tutunmayan cisimler düşerler.» Bu bir kanun mudur? İstisnası var mıdır? Varsa bu istisnaları başka hangi kanunla izah edebilirsiniz?

11 — Fizik kanunlar niçin Matematik formüllerle ifade ediliyor?

12 — Bir deneme bilimi olan Fizik'te yaratıcılığın rolü nedir?

13 — Müsbet bilimlerde büyük buluşları olanlardan kimlerin hayatlarına dair kitap okudunuz?

Sorularda fizik, kimya, biyoloji, sosyoloji, matematik, psikoloji, tarih gibi çeşitli ders kitaplarından parçalar, sorular ve örnekler bulunarak mantık dersinin bu derslerle bağlantısı sağlanmıştır.

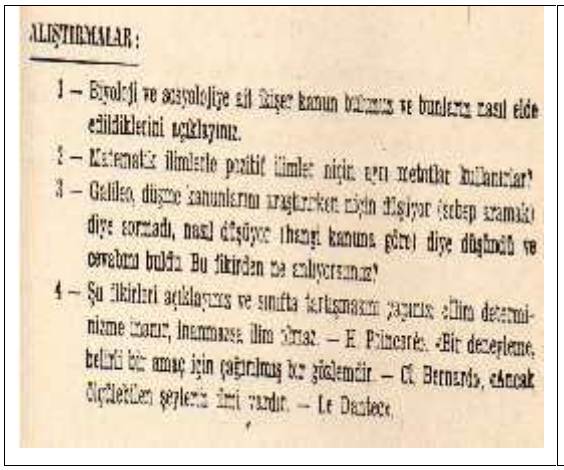
Kitapta bilimlerin gelişme devirlerinden bu devirlerdeki ilim adamlarının eserlerinden, yerine göre parçalar ve örnekler alınmış, alıştırmalarda bunlardan mümkün olduğu kadar faydalanılmıştır.

Sorular; sınıfça, grupça, tartışmalara götürebilecek nitelikte olan sorulardır.

4.4.10.4. Osman Pazarlı (1973)

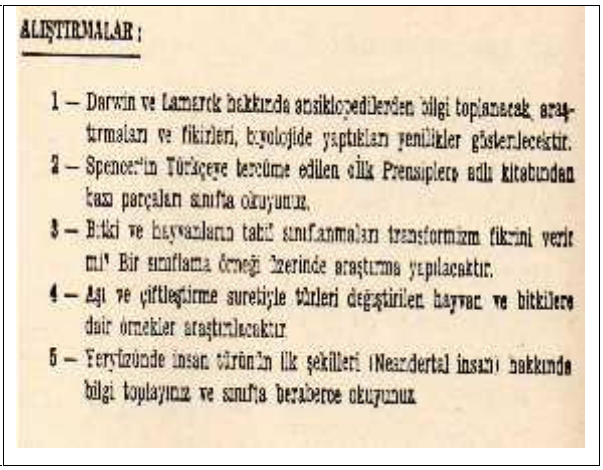
Kitapta konu sonlarında “Alıştırmalar” ve “Sorular” başlıkları altında iki ayrı grupta sorular sorulmuştur.

“Alıştırmalar” başlığı altında sorulan sorular genellikle açık uçlu, hazırlık gerektiren sorulardır. Bu nedenlerle “Alıştırmalar” başlığı içerisindeki sorular, hazırlık soruları niteliğinde olan sorulardır. Fakat bu sorular içerisinde araştırma, inceleme ve tartışma yapmayı gerektiren sorular bulunduğundan uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarında yer alan sorular olduklarını da söylemek mümkündür. Bu sorulardan bir bölümü aşağıdaki gibidir (s. 109, 122):

ALIŞTIRMALAR:

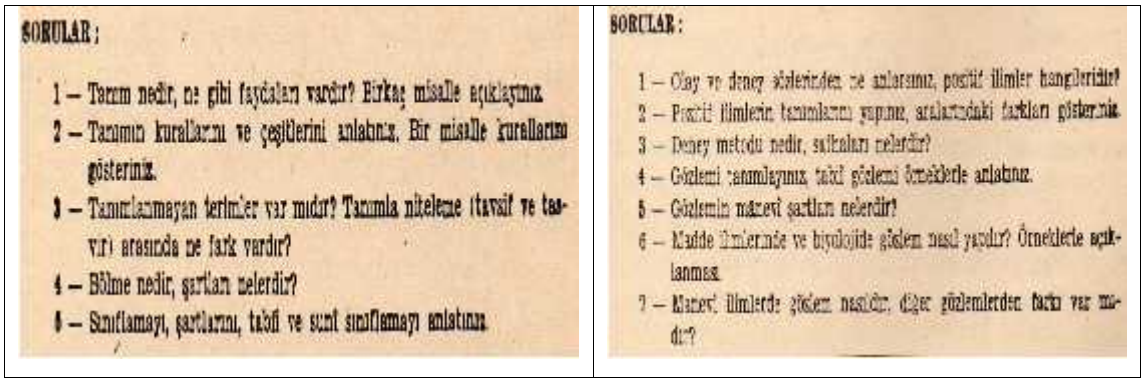
1 – Biyoloji ve sosyolojiye ait ikişer kanun bulunuz ve bunların nasıl elde edildiklerini açıklayınız.
2 – Matematik ilimlerle pozitif ilimler niçin aynı metotlar kullanırlar?
3 – Galileo, düşme kanunlarını araştırırken niçin düşüyor (sebep aramak) diye sormadı, nasıl düşüyor (hangi kanuna göre) diye düşündü ve cevabını buldu. Bu fikirden ne anlıyorsunuz?
4 – Şu fikirleri açıklayınız ve sınıfta tartışmasını yapınız: «İlim determinisme inanır, inanmaz; ilim ilimdir. – H. Poincaré. «Bir deneyleme, belirli bir amaç için çağırılmış bir gözlemdir. – Cl. Bernard». «Ancak ölçülebilen şeylerin ilmi vardır. – Le Dantec».

ALIŞTIRMALAR:

1 – Darwin ve Lamarck hakkında ansiklopedilerden bilgi toplanacak, araştırmaları ve fikirleri, biyolojide yaptıkları yenilikler gösterilecektir.
2 – Spencer'in Türkçeye tercüme edilen «İlk Prensipler» adlı kitabından kısa parçaları sınıfta okuyunuz.
3 – Bitki ve hayvanların tabii sınıflanmaları transformizm fikrini verir mi? Bir sınıflama örneği üzerinde araştırma yapılacaktır.
4 – Aşı ve çiftleştirme suretiyle türleri değiştirilen hayvan ve bitkilere dair örnekler araştırılacaktır.
5 – Yeryüzünde insan türünün ilk şekilleri (Neandertal insanı) hakkında bilgi toplayınız ve sınıfta beraberce okuyunuz.

Yukarıdaki örnekte görüldüğü gibi alıştırmalar bölümünde verilen sorular ise bilgi ve kavrama basamaklarında yer alan sorulardır. Bu sorular bilgi ve kavrama basamaklarında yer alan sorulardır. Fakat soruların içerisinde "…farkları gösteriniz.", "…farkları nelerdir?" gibi analiz basamağında yer alan sorular da bulunmaktadır.

SORULAR:

1 – Tarif nedir, ne gibi faydaları vardır? Birkaç misalle açıklayınız.
2 – Tarifin kurallarını ve çeşitlerini anlatınız. Bir misalle kurallarını gösteriniz.
3 – Tanımlanmayan terimler var mıdır? Tanımla niteleme (tavsif ve tasvir) arasında ne fark vardır?
4 – Bölme nedir, şartları nelerdir?
5 – Sınıflamayı, şartlarını, tabii ve suni sınıflamayı anlatınız.

SORULAR:

1 – Olay ve deney bilgilerinden ne anlarsınız, pozitif ilimler hangileridir?
2 – Pozitif ilimlerin tanımlarını yapınız, aralarındaki farkları gösteriniz.
3 – Deney metodu nedir, safhaları nelerdir?
4 – Gözlemi tanımlayınız, tabii gözlemi örneklerle anlatınız.
5 – Gözlemin müsait şartları nelerdir?
6 – Madde ilimlerinde ve biyolojide gözlem nasıl yapılır? Örneklerle açıklayınız.
7 – Manevi ilimlerde gözlem nasıldır, diğer gözlemlerden farkı var mıdır?

Sorularda fizik, kimya, biyoloji, sosyoloji, matematik, psikoloji, tarih gibi çeşitli ders kitaplarından parçalar, sorular ve örnekler verilerek mantık dersinin bu derslerle bağlantısı sağlanmıştır.

Kitapta bilimlerin gelişme devirlerinden bu devirlerdeki ilim adamlarının eserlerinden, yerine göre parçalar ve örnekler alınmış, alıştırmalarda bunlardan mümkün olduğu kadar faydalanılmıştır.

Sorular; sınıfça, grupça, tartışmalara götürebilecek nitelikte olan sorulardır.

4.4.11. 1957 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Kaynakçası

4.4.11.1. İhsan Kongar (1959)

Kitapta "Bibliyografya" başlığı altında Türkçe ve Fransızca eserler gösterilmiştir. Kaynak gösterimine ilişkin örnek gösterimler aşağıdaki gibidir (s. 69):

-Mantık Tarihi, Hilmi Ziya Ülken.
-Organon, Aristo'dan Tercümeler (Klasikler Serisinde), H. R. Atademir.
-Logique Deductive, A. Padoa.

Kitaptaki kaynak gösteriminin dönemin kriterlerine uygun olduğu söylenebilir. Ayrıca kitabın ait olduğu öğretim programında ve özel kriterlerde kaynak gösterimine ilişkin bir açıklama bulunmamaktadır. Hatta kriterlerde, kitaplarda kaynak gösterilmesi gerektiğine dair bir açıklama da yer almamaktadır. Dolayısıyla kitap yazarlarının kaynak gösterme gibi bir zorunluluğu bulunmamaktadır.

4.4.11.2. Hatemi Senih Sarp (1968)

Kitapta kaynakça verilmemiştir. Fakat içerikte bazı bilgilerden sonra bilginin alındığı kaynak kaynakça bağlacına benzer bir şekilde belirtilmiştir. Bu gösterime ilişkin örnekler aşağıdaki gibidir:

-Poincare, Bilimin Değeri, 141.
-Bilim ve Hipotez, 208.

Yukarıda belirtilen iki kaynak gösterimine bakıldığında iç tutarlılığın sağlanmadığı dikkati çekmektedir. Çünkü ikinci eserin yazarı belirtilmemiştir.

4.4.11.3. Hasan Ali Yücel (1969)

Kitabın içerik kısmında ya da sonunda herhangi bir kaynak gösterilmemiştir. Fakat okuma parçalarının kaynakları belirtilmiştir. Okuma parçalarındaki kaynak gösterim şekilleri aşağıdaki gibidir:

-Nusret Hızır, Mantık Dersleri:2.
-Aristo (Organon I. s. 7-8, Çev. ?).
-G. W. Leibniz. -İnsan Müdrikesi Üzerine Yeni Denemeler.

-Hans Reichenbach (Felsefe Semineri Dergisi, sayı 1, 1939).

-Hans Reichenbach-The Rise of Scientific Philosophy.

-Nusret Hızır, Bildiri Özetleri, VI. Türk Tarih Kongresi, 1961.

Kaynak gösterim şekillerine bakıldığında iç tutarlılığın sağlanamadığı dikkati çekmektedir. Ayrıca ilgili kaynakların yayınevlerinin adlarının yazılmadığı göze çarpmaktadır.

4.4.11.4. Osman Pazarlı (1973)

Kitabın içeriğinde ve sonunda kaynak belirtilmemiştir.

4.5. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programı

"1976 Mantık Dersi Öğretim Programı" na bakıldığında mantık dersinin felsefe grubu dersleri içerisinde yer aldığı anlaşılmaktadır. Programda mantık dersinin lise son sınıflarda okutulduğu, edebiyat kollarında haftalık 2 saat, fen kollarında haftada 1 saat okutulduğu ifade edilmiştir.

Programda felsefe grubu derslerinin genel amaçları ve bu amaçlara dair açıklamalar verilmiştir. Bunlardan mantık dersi ile ilgili olanlar aşağıdaki gibidir (Tebliğler Dergisi, sayı: 1900, s. 333, 334):

a. Öğrencilere doğru düşünme yollarını incelemeleri için olanak sağlamak
b. Öğrencilerin okumuş oldukları dersleri sistemleştirmelerinde ve belli bir dünya ile hayat görüşü edinmelerine yardımcı olmak
c. Öğrencilere Türk milletinin sosyal ve fikri mirasını kavratmak ve böylece onları yarınki meslek hayatlarının ötesini görebilen ve memleketine en faydalı yolda doğru düşünebilen ve Türk toplumunun gelişmesine yarayacak işler yapabilen yurttaşlar olarak yetiştirmektir.

Yukarıda belirtilen genel amaçların gerçekleştirilmesinde:

a. Felsefe grubu derslerini okutmakla görevli öğretmenler, sınıfta derslerini işlerken, bu derslerin aynı zamanda lise derslerini bütünleyici ve birleştirici bir fonksiyonu bulunduğunu daima hesaba katmalı, öğrencilerde tenkitçi düşünme davranışının oluşmasını sağlayacak bir tutum takip etmelidir.

b. Birden çok felsefe öğretmeninin görevli bulunduğu liselerde, öğretmenlerin ihtisaslaştıkları alanlara göre, sınıf içinde veya sınıflar arasında felsefe grubu derslerini paylaşmaları ve böylece öğrencilerin daha çok öğretmenle temasının sağlanması mümkün olmakla beraber, dersin sonucunun tek notla değerlendirilmesinin gerektiği de asla unutulmuş bulunmamalıdır.

c. Bu duruma göre notla değerlendirmede, özellikle fen kolunda basit aritmetik ortalama yerine dersin saat sayısını da hesaba katan bir tutumun uzlaştırıcı yolları bulunmadan, programdaki felsefe grubu derslerinin paylaşılmaya geçilmesinin sakıncaları, okul idaresince dikkate alınmalıdır.

d. Öğretmen dersine girişte konunun amacına açıklık kazandıracak biçimde bir çerçeve çizmeyi alışkanlık haline getirmeli ve dersin bitiminde de varılan noktayı özetlemeyi ihmal etmemelidir. Özellikle her yeni dersin mümkün olduğu ölçüde önceki derslerle bağlantısı kurulmalı ve gerekli görülüyorsa sorular ve ev ödevleriyle konu geliştirilmelidir.

e. Öğretmen zaman zaman ev ödevlerinde farklı anlayışı veya yanlış değerlendirmeleri gidermek için derslerinde bir zaman ayarlaması yapmalıdır.

Programa bakıldığında amaçların gerçekleşmesinde öğretmene önemli görevler düşmektedir. Programın amacına istenilen seviyede ulaşabilmesi için öğretmenlerin görevlerini ve sorumluluklarını bilerek bu doğrultuda özveri ile derslerini işlemeleri gerekmektedir. Fakat programda bunların istenilen şekilde yapılıp yapılmadığını, düzenli ve sistemli şekilde kontrolünün nasıl sağlanacağına ilişkin bir açıklama verilmemiştir.

“Mantık Dersi Öğretim Programı”nın amaçları ise aşağıdaki gibidir (Tebliğler Dergisi, sayı: 1900, s. 334, 335): Öğrencilerin:

a. Mantık ve mantıklı düşünme alanında fikir ve görüşlerini pekiştirmeyi ve geliştirmeyi sağlamak,
b. Mantığın ilmî çalışma alanları ile metotlardaki yerini ve ilgisini kavramalarına yardımcı olmak,
c. Doğru düşünmenin yollarını edinmelerine ve zihin disiplini kazanmalarına yardımcı olmak,
d. Özellikle matematik derslerinde, mantık kurallarından faydalanılarak matematikî (matematiksel) düşünmeye yatkınlıklarını artırmalarına yardımcı olmak,
e. Felsefe dersi ile birlikte tenkitçi düşünme kabiliyeti kazanmalarını sağlamaktır.

Programa ilişkin açıklamalar aşağıdaki gibidir (Tebliğler Dergisi, sayı: 1900, s. 334, 335):

a. Mantık dersinden beklenen amaçların gerçekleştirilmesi için, program muhtevasına alınan mantık konularına, fen kolunda (edebiyat koluna nazaran) bu derse ayrılan haftalık zamanın ancak yarısı nisbetinde yer verildiğinden, bu dersi okutan öğretmenlerin (Mantık dersinin yıllık dağıtımındaki nisbet ve dengesi bozulmaksızın) gerektiğinde, iki haftada bir olmak üzere, 2 saat zaman ayırmaları da mümkündür. Ayrıca fen kolunda, mantık dersinde, gerek görülmedikçe Aristo Mantığına ayrıntılı olarak yer verilmemeli, ilgili bahislerin Sembolik Mantık içinde işlenmesi için imkân ve fırsatlar değerlendirilmelidir. Çağımızın modern mantığının bir bakıma Klasik (Aristo) mantığının geliştirilmiş ve genişletilmiş bir biçimi olduğu ve esasen bu genişliği nedeniyle modern mantığın pek çok uygulama alanı bulduğu ve çağdaş ilimlerin temel metodu durumuna geldiğini de derslerin işleniş sürecinde bahsedilmesi uygun olur.
b. Şimdiye kadar mantık programlarının muhtevasında büyük ağırlığı metodoloji konuları teşkil ettiği halde, sembolik mantıkla başlatılan deneme uygulamasından edinilen tecrübelerin altında mantığın metodoloji bağlantısının lise seviyesinde kurulmasına gerek duyulmuş ve bu bakımdan programa adına uygun bir muhteva kazandırılmıştır.

Öğretmen bu tür muhtevanın tertibini öngören bir mantık öğretiminde bol bol örnekler üzerinde uygulamaya yer vermelidir ki, öğrencilerin bu dersin amaçlarına yaklaşmaları mümkün olabilsin. Zira mantık programı, amacı ve muhtevası itibariyle daha ziyade apodiktik (ispata dayanan) bir amaca yönelmiştir. Program özellikle öğrencilerin, matematik derslerine ve matematik düşünmeye yatkınlığını artırmayı hedef tutmuştur.

c. Mantık okutan öğretmenler, ister klasik mantık bahislerinde, ister sembolik mantık bahislerinde olsun, muhtevasız, boş bir tutarlı yapı olarak ezberletmeyi değil, matematikle karşılaştırmalar kurulması mümkün düşünce yapılarına bir giriş şeklinde derslerini yönlendirmelidir.

4.5.1. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri

Tablo 7. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri

	ADI	YAZARI	BASKI-CİLT	YAYIN TARİHİ	YAYINEVİ	KABUL TARİHİ	SAYI	EBATLAR	SAYFA
1	Mantık	Komisyon	1976	1976	MEB	29.07.1976	313	15x25	176
2	Mantık	Osman Pazarlı	1982	1982	Remzi Kitabevi	-	-	15x25	150
3	Mantık	Nurettin Topçu	1984	1984	İnkılap ve Aka Kitabevleri	-	-	15x25	80

Tabloya göre Osman Pazarlı ve Nurettin Topçu'ya ait mantık ders kitapları 1976 yılı mantık öğretimi programına göre yazılmış gibi görünse de içerikleri 1957 yılındaki mantık öğretimi programına göre oluşturulmuştur. Bu kitaplar basım yıllarından dolayı bilgi vermek amacı ile 1976 yılı mantık öğretimi programına göre yazılan kitaplar içerisine de alınmıştır. Kitapların içerikleri önceki basımları ile tamamen aynı olduğundan daha önce tespit edilen hususları tekrar etmemek için alt başlıklara göre burada incelemeye alınmamıştır. Ayrıca bu kitapların kabul tarih ve sayıları belirtilmemiştir.

Osman Pazarlı ve Nurettin Topçu'ya ait mantık ders kitaplarının yeniden kabul edilmiş gibi görünmesinin nedeni 1950'li yıllarda serbest basıma bırakılan ders kitaplarının bu yayınevleri tarafından belirli yıllarda tekrar basılmış olmasından kaynaklanabilir.

4.5.2. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Fiziksel Özellikleri

4.5.2.1. Komisyon (1976)

Kitap toplam 176 sayfadan oluşmaktadır ve saman kâğıda basılmıştır. Kitabın ön ve arka kapağının zemin rengi lacivert renktedir. Ön kapakta krem renkli şerit üzerinde büyük harflerle ve lacivert renkte dersin adı yazmaktadır.

Kitabın ana kapağında görsel olarak “Aristo Karesi”ne yer verilmiştir. Kapaktaki dersin adı kapatıldığında görsele bakan öğrencilerden konu ile ön bilgileri olan kişiler kitabın mantık kitabı olduğunu anlayabilirler. Kitabın arka kapağında fiyatı, satış ve dağıtım yeri ile iletişim bilgileri yer almaktadır. Kitabın ilk on sayfası kabul yazısı, içindekiler ve dönemin Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı Rıza Kardaş’ın önsözüne ayrılmıştır. Kitabın son yedi sayfasında ise “Özel Terimler Sözlüğü”ne alfabetik olarak yer verilmiştir.

Kitabın içeriğinin yazıları yaklaşık 12 yazı puntosu ve yaklaşık 1,15 satır aralığı ile yazılmıştır. İçerikte tarihler parantez içerisinde verilmiştir. Ünite başlıkları büyük harflerle ve bold olarak yazılmıştır. Ünite içlerindeki ana başlıklar büyük harflerle ve bold olarak yazılırken alt başlıklar küçük harflerle ve bold olarak yazılmıştır. Tanımı yapılan kavramlar italik olarak yazılmıştır. Bazı kavramların eş anlamlarını vermek için yanlarında parantezler kullanılmıştır. Özellikle “Sembolik Mantık” ünitesinde tablo ve şekillerden yararlanılmıştır. Bu durum da ünitenin yapısı gereğidir.

Kitapta kişi görseli, grafik ile içerikte siyah renklerin dışında da renk kullanılmadığından kitabın albenisi öğrenciler açısından düşük kalabilir.

4.5.3. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Ünitelere Göre Dağılımları

Tablo 8. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Ünitelere Göre Dağılımları

MANTIĞIN TARİHÇESİ ÜNİTESİ *Programda Bakanlığın belirlediği %'lik dilim: 5*						
Kitaplar	**Baskı**	**Ebatlar**	**Kitabın toplam sayfası**	**Hesaplanan toplam sayfa**	**Üniteye ayrılan sayfa**	**Hesaplanan %'lik dilim**
Mantık	1976	15X25	176	160	4	2.50
ARİSTO MANTIĞI ÜNİTESİ *Programda Bakanlığın belirlediği %'lik dilim: 25*						
Kitaplar	**Baskı**	**Ebatlar**	**Kitabın toplam sayfası**	**Hesaplanan toplam sayfa**	**Üniteye ayrılan sayfa**	**Hesaplanan %'lik dilim**
Mantık	1976	15X25	176	160	45	28,12
SEMBOLİK MANTIK ÜNİTESİ *Programda Bakanlığın belirlediği %'lik dilim: 65*						
Kitaplar	**Baskı**	**Ebatlar**	**Kitabın toplam sayfası**	**Hesaplanan toplam sayfa**	**Üniteye ayrılan sayfa**	**Hesaplanan %'lik dilim**
Mantık	1976	15X25	176	160	104	65,00
TARİHİ SEYRİ İÇİNDE TÜRKİYE'DE MANTIK ÇALIŞMALARI ÜNİTESİ *Programda Bakanlığın belirlediği %'lik dilim: 5*						
Mantık	1976	15X25	176	160	6	3.75

Kitabın ünitelerinin yüzdelik dağılımlarına bakıldığında “Sembolik Mantık” ünitesinin istenen yüzdelik dilimle birebir örtüştüğü görülmektedir. “Tarihi Seyri İçinde Türkiye’de Mantık Çalışmaları” ünitesinin yüzdelik dağılımının da istenen kriterlere yakın olduğu dikkati çekmektedir. Yüzdelik dağılımlara uymayan ünitelerin “Mantığın Tarihçesi” ve “Aristo Mantığı” üniteleri olduğu anlaşılmaktadır. Bu ünitelerden “Mantığın Tarihçesi” ünitesinde yaklaşık % 2,5 eksiklik olduğu “Aristo Mantığı” ünitesinde ise yaklaşık % 3 oranında fazlalık olduğu görülmektedir. Dolayısıyla “Aristo Mantığı” ünitesindeki fazlalığın “Mantığın Tarihçesi” ünitesine ayrılması istenen kriterlere uygunluğu artırabilirdi.

Tabloya bakıldığında kitaptaki ünitelerin yüzdelik dağılımlarının istenen kriterlere yakın olduğu sonucu çıkabilir. Ders kitaplarında ünitelerde yer alan fazla sayfalara Bakanlık tarafından incelenirken hata puanı eklenmektedir. Dolayısıyla kitabın bu hata puanlarına rağmen kabul edilmesinden, okutulması için yeterli puanı aldığı sonucu çıkarılabilir.

4.5.4. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Muhtevasının Öğretim Programına Uygunluğu

4.5.4.1. Komisyon (1976)

1976 yılı “Mantık Öğretimi Programı”na göre ders kitaplarında yer alması gereken konular aşağıda tablodaki gibidir (Tebliğler Dergisi, sayı: 1900, s. 335):

Tablo 9. 1976 yılı “Mantık Öğretimi Programı”na Göre Mantık Ders Kitaplarında Yer Alması Gereken Konular

I.	**MANTIĞIN TARİHÇESİ**
	Eski Çağda, Orta Çağda, Yeni Çağda, Çağdaş Mantık Akımları
II.	**ARİSTO MANTIĞI**
	A. Terim ve Kavram
	1. Tanımı ve Türleri
	2. Birbirleriyle Olan İlişkileri
	3. Beş Tümel
	B. Tarif ve Sınıflama
	C. Önerme
	1. Tanımı ve Yapısı

	2. Türleri
	3. Önermeler Arası İlişkiler
	D. Kıyas
	1. Tanımı ve Yapısı
	2. Çeşitleri
	E. Tümevarım ve Analoji
III.	**SEMBOLİK MANTIK**
	A. Sembolik Mantığın Dili
	1. Çıkarımlar, Önermeler, Terimler, Yüklemler, Eklemler, Niceleyiciler, Önerme Türleri.
	2. Sembolleştirme ve Yorumlama
	B. Çıkarımların Geçerliliği, Önermelerin Tutarlılığı ve Geçerliliği
	C. Önerme Eklemleri Mantığında Tutarlılık ve Geçerlilik Denetlemesi
	1. Doğruluk Çizelgesi
	2. Çözümleyici Çizelge
	Ç. Yüklemler Mantığında Tutarlılık ve Geçerlilik Denetlemesi
	1. Çözümleyici Çizelge
	D. Uygulama Örnekleri
	1. Kümeler
	2. Devreler
	3. Türkçeye Uygulama
	4. Klasik Mantığın Sembolleştirilmesi
	5. Teori ve Tarif
IV.	**TARİHİ SEYRİ İÇİNDE TÜRKİYE'DE MANTIK ÇALIŞMALARI**

Kitaptaki tüm konular öğretim programına uygundur. Öğretim programında belirtilerek kitapta yer verilmeyen konu bulunmamaktadır. Fakat bazı başlıklarda öğretim programındaki başlıklara uyulmamıştır. Örneğin öğretim programında "Aristo Mantığı" olarak belirtilen ünite adı kitapta "Klasik Mantık" olarak belirtilmiştir. Öğretim programında "Tarif ve Sınıflama" olarak belirtilen konu kitapta "Tanım ve Sınıflama" olarak karşılık bulmuştur. Sonuçta öğretim programında "tarif" olarak belirtilen ifadeler kitapta "tanım" olarak karşılık bulurken, "türleri" olarak belirtilen ifadeler ise "çeşitleri" olarak ifade edilmiştir.

Kitapta "Sembolik Mantık" ünitesindeki konular öğretim programı ile tamamen aynıdır. Fakat "Klasik Mantık" ünitesindeki konularda programa uyulsa da ana başlık ve alt başlıklar çerçevesinde öğretim programına tam olarak uyulamamıştır. Kitapta bu ünitede ana başlık ve alt başlık ayrımları yanlış numaralandırma yapılmasından kaynaklı olarak ayırt edilememektedir. Bu durumun örneği aşağıdaki gibidir (s. 4):

Kıyas 34
Kıyasın Tanımı 34
Kıyas Çeşitleri 34
1. Basit Kıyaslar 35
1.1. Kesin Kıyaslar 35
A — Yüklemli veya Basit Kesin Kıyaslar 35
B — Şartlı Kesin Kıyaslar 42
1.2. Seçmeli Kıyaslar 44
Bileşik Kıyaslar 45
1 — Zincirleme Kıyas 45
2 — Sorit 46
3 — Hulfi Kıyas 47
Düzensiz Kıyaslar 47
1. Entimem 47
2 — Delilli Kıyas 48
Kıyasın Değeri 48

Yukarıda “Kıyas” konusu ana başlık olmasına rağmen alt başlıklardan ayırt edilememektedir.

Kitapta mantık öğretimi programında istenen konulara yer verilmesinin yanında bu konuları ele alınırken çok sayıda alt başlığa ya da ayrıntı içeren bilgiye yer verilmiştir. Bu durum özellikle “Klasik Mantık” ünitesinde ana başlıkları ve alt başlıkları sınıflandıramama problemini beraberinde getirmiştir.

4.5.5. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Dil ve Anlatım

4.5.5.1. Komisyon (1976)

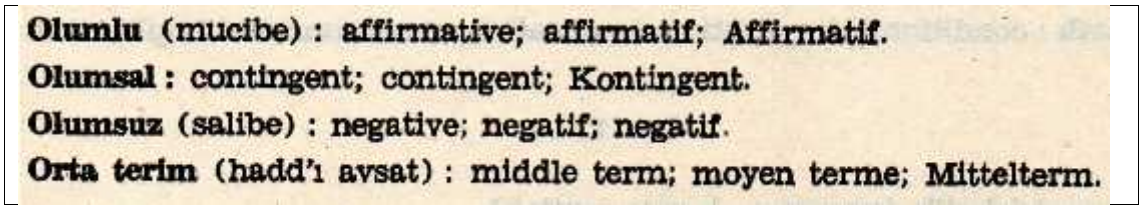
Kitabın “Sembolik Mantık” ünitesi dışında dil, anlatım ve yazım açısından öğrenci seviyesine uygun olduğu söylenebilir. “Sembolik Mantık” ünitesini anlamak diğer ünitelere göre daha güçtür. Bunun nedeni ders kitabına bu ünite dolayısıyla çok sayıda yeni konu eklenmesi ve bu konularda ayrıntıya inilerek çok sayıda kural verilmesidir. Ayrıca bu ünite çok sayıda örnek çözmeyi ve ders dışında da pratik yapmayı gerektirir.

Kitapta kişilerin doğum ve ölüm tarihleri yanlarında verilmiştir. Fakat isimlerin okunuşları yanlarında verilmemiştir. Örnek: “Farabî (870-950) (s. 11)”, “Leibniz (1646-1716) (s. 13)”, “De Morgan (1806-1876) (s. 13)”.

Kitapta anlaşılırlığı artırmak için bazı kelimelerin farklı kullanımları ya da eş anlamda kullanılan karşılıkları yanlarında parantez içerisine verilmiştir. Örnek: “Nelik (mahiyet) (s. 17)”, “göreli (izafi) (s. 20)”, “gerçek (hakiki-reel) (s. 22)”, “analoji (temsil) (s. 56)”, “olasılı (muhtemel) (s. 57)”.

Kitapta mantık literatürüne kazandırılan yeni kavramların daha önce kullanılan karşılıkları ile farklı dillerdeki isimleri yanlarında parantez içerisinde verilmiştir. Örnek: “Kısır döngü (devr-i batıl-cercle vicieux) (s. 22)”, “kiplik (cihet-modalite) (s. 31)”, “ikilem (kıyas-ı mukassem-dilemme) (s. 47)”, “tümevarım (istikra-induction) (s. 57)”.

Kitapta anlaşılırlığı artırmak ve mantık literatürüne kazandırılan yeni kavramların daha kolay öğrenilmesine katkıda bulunabilmek amacı ile yaklaşık 200 kelime alfabetik olarak sözlük kısmında yabancı dilde ve daha önceki dönemlerde kullanılan karşılıkları ile verilmiştir. Bu duruma aşağıdaki gibi örnek gösterilebilir (s. 173):

Olumlu (mucibe) : affirmative; affirmatif; Affirmatif.
Olumsal : contingent; contingent; Kontingent.
Olumsuz (salibe) : negative; negatif; negatif.
Orta terim (hadd'ı avsat) : middle term; moyen terme; Mittelterm.

Yukarıdaki örnek gösterim incelendiğinde terimler sırasıyla “Türkçe, eski terim, İngilizce, Fransızca ve Almanca” karşılıkları ile yazılmıştır.

Kitabın olumlu özelliklerine rağmen kitapta bazı bölümlerde anlamayı güçleştirebilecek ve yanlış anlamalara neden olabilecek nitelikte anlatımlar söz konusudur. Bu durumlar aşağıdaki gibidir (s. 85, 86):

Örnek olarak yorumlama çizelgesi

(3)

p	q	~r
D	D	Y
Y	Y	D
D	D	D

olan p, q ∴ r çıkarımı geçersizdir. Buna karşılık yorumlama çizelgesi

(4)

p	q	~r
D	D	Y
Y	Y	D
D	Y	D

olan p, q ∴ r çıkarımı geçerlidir.

Eşdeğer olan p ile q önermelerinin yorumlama çizelgesi şu biçimlerdedir:

(1)

p	q
D	D
Y	Y

2)

p	q
D	D

3)

p	q
Y	Y

Yukarıdaki üç satırlık tablolar yanlış anlamaya neden olabilir. Çünkü tablodaki yalın önerme sayısı 3'tür. Bu nedenle 8 satırlık tablo olması gereklidir. Burada kısa bir anlatım yapılmaya çalışılmıştır fakat öğrencilerin daha önce öğrendikleri bilgilerle ve kitapta daha önce anlatılan bilgilerle çelişen bilgilerin olması bilgi karışıklığına neden olabilir. Dolaysıyla yukarıdaki tabloların 3 satır değil 8 satır olması uygun olan durumdur.

Yukarıdaki 2 satırlık tablolar yanlış anlamaya neden olabilir. Çünkü tabloda iki yalın önerme olduğunda satır sayısı 4 olmalıdır. Yukarıdaki gösterimlerin 4 satırlık tablo üzerinden gösterilmesi uygun olan durumdur.

(4) İki sayısı ya çift ya tektir.

biçiminde dile getiririz. *'Ya ... ya...'* ile dile getirdiğimiz bu yeni eklem için '⟸|⟹' işareti kullanılır. Doğruluk çizelgesi de

(5)

p	q	p⟸|⟹q
D	D	Y
D	Y	D
Y	D	D
Y	Y	Y

biçimindedir. Bu ekleme *tekil-evetleme eklemi* denir.

Yukarıda tabloda belirtilen önerme eklemi Cumhuriyet döneminden günümüze kadar ortaöğretim düzeyinde kullanılmamıştır. Bu önerme eklemi lisans düzeyinde dahi

her üniversitede anlatılmamaktadır. Bu nedenle tabloda verilen bilgi lise öğrencilerinin anlayamayacağı seviyede üst düzeyde bir bilgidir.

Kitapta bazı konuları daha sistematik anlatmak için şekil, görsel, şema, tablo, grafik vb. unsurlardan yararlanılmamıştır. Sadece "Sembolik Mantık" ünitesinde şekil ve tablolardan yararlanılmıştır. Bu durum da ünitenin yapısı gereği kaçınılmazdır.

Kitabın büyük kısmını "Sembolik Mantık" ünitesi oluşturmaktadır. Bu ünitede çok sayıda kural ve işlem bulunmaktadır. Kuralları bilmeyen ve çok sayıda örnek çözerek pratik yapamayan öğrenciler konuları anlamakta, içselleştirmede ve daha sonraki zamanlarda hatırlamakta zorlanabilir. Ayrıca bu konuların pratik hayatta somut olarak öğrencilere aktarılması, bilgilerin kalıcılığını artırabilir. Dolayısıyla "Sembolik Mantık" ünitesinin, bu kadar kapsamlı olması ve soyut bilgiler içermesi nedenleriyle öğrenciler için uygulamaya dökme problemi yaratabileceği söylenebilir.

4.5.6. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Bilimsel İçerik

4.5.6.1. Komisyon (1976)

Kitaptaki bilimsel hata aşağıdaki gibidir (s. 102):

Kitaptaki durum	Olması gereken durum
(2) $\sim(p \Longleftrightarrow q) = (p \wedge \sim q) \vee \sim(p \wedge q)$	~(p ↔ q) ≡ (p^~q) v (~p^q)

4.5.7. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Baskı-Dizgi-Yazım

4.5.7.1. Komisyon (1976)

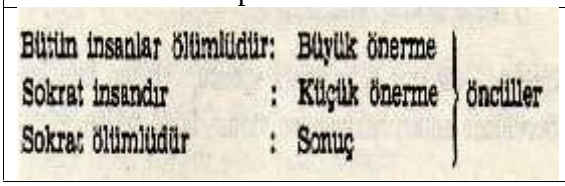
Kitap genel olarak baskı, dizgi ve yazım açısından eksiksiz hazırlanmıştır. Fakat kitabın bazı sayfalarında az da olsa hatalara rastlamak mümkündür. Kitapta göze çarpan önemli dizgi hatalarından bir tanesi "İçindekiler" bölümünde belirtilen sayfa numaralarının yanlış olmasıdır. Bu bölümdeki numaralarla kitabın içeriğindeki konuların sayfa numaraları örtüşmemektedir. Örneğin "İçindekiler" bölümünde "Kıyas"

konusu 34. sayfa olarak belirtilmiştir. Fakat bu konu içerikte 38. sayfadan başlamaktadır.

Kitapta görülen baskı, dizgi ve yazım hataları aşağıdaki gibidir:

-“gelen’in” ifadesi “gelenin” olmalıdır (s. 27).
-“karşıt’dır” ifadesi “karşıttır” olmalıdır (s. 33).
-“Bütün kedigiller kırmızı kanlıdır?” ifadenin sonundaki “?” “.” olmalıdır.
-“olduğnnda” ifadesi “olduğunda” olmalıdır (s. 127).
-“Fig” ifadesi “FiG” olmalıdır (s. 155).
-“~Fig” ifadesi “~FiG” olmalıdır (s. 155).
-“Bool” ifadesi “Boole” olarak yazılmalıdır (s. 166).

Kitabın 40. sayfasındaki dizgi hatası aşağıdaki gibidir:

Kitaptaki durum	Olması gereken durum
	Sadece “büyük önerme” ve “küçük önerme” “öncüller” olarak belirtilmelidir.

4.5.8. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Okuma Parçaları

4.5.8.1. Komisyon (1976)

Kitapta okuma parçası bulunmamaktadır.

4.5.9. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Hazırlık Soruları

4.5.9.1. Komisyon (1976)

Kitapta hazırlık sorusu verilmemiştir.

4.5.10. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Değerlendirme Soruları

4.5.10.1. Komisyon (1976)

Kitapta değerlendirme soruları "Alıştırmalar" başlığı altında sorulmuştur. Kitapta birinci ve dördüncü ünitelerden sonra değerlendirme sorusu sorulmamıştır. Bu üniteler "Mantığın Tarihçesi" ünitesi ve "Türkiye'de Mantık Çalışmaları" ünitesidir.

Kitapta "Klasik Mantık" ünitesinde genellikle uygulama basamağında yer alan sorular sorulmuştur. Bu sorular "…birbirinin nesi olur?", "…ilişkilerden hangisi vardır? Gösteriniz.", "Aşağıdaki kıyasların şekil ve modlarını bulunuz." gibi sorulardır.

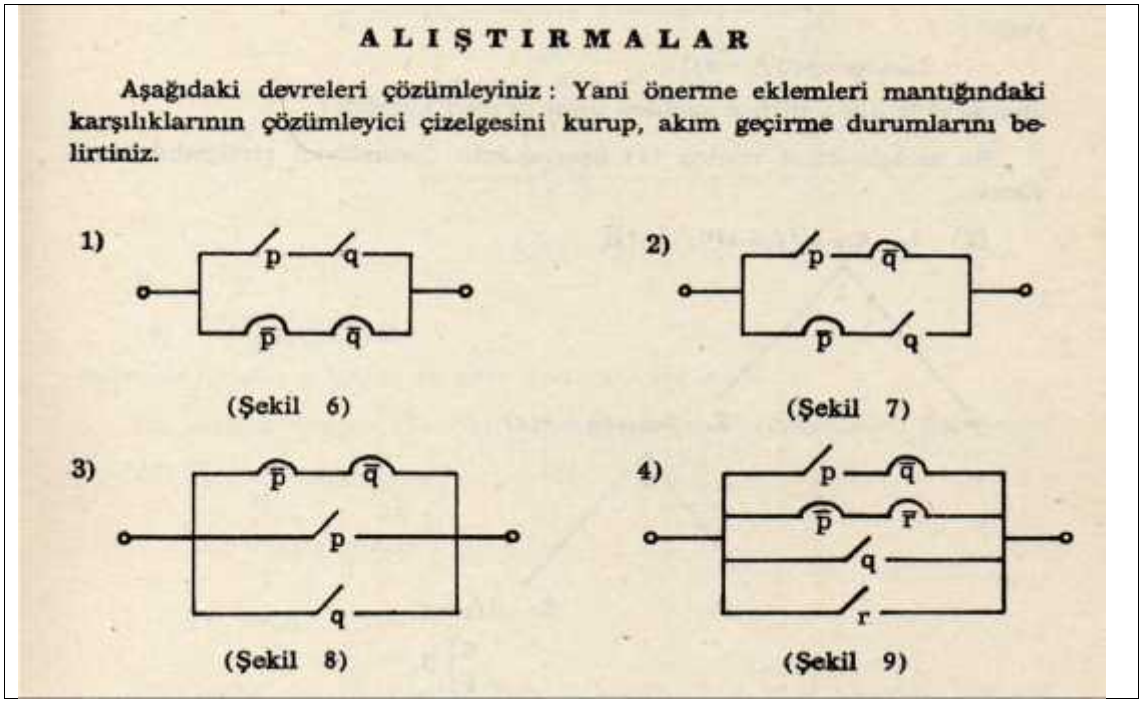
"Klasik Mantık" ünitesinde "…söyleyiniz.", "…belirtiniz." gibi bilgi ve kavrama basamaklarında yer alan sorulara da rastlamak mümkündür.

Kitapta "Klasik Mantık" ünitesinde her konudan sonra değerlendirme sorusu sorulmamıştır. Örneğin "Analoji ve Tümevarım" ile "Tanım ve Bölme" konularından sonra değerlendirme sorusu sorulmamıştır. Bu konular mantığın temel konularıdır. Bu konuların öğrenilip öğrenilmediğini belirleyebilmek için değerlendirme sorusu sorulması önem taşımaktadır. Aynı ünitede bazı konulardan sonra sorulan değerlendirme sorularının sayısının az olması ve bu soruların, konunun bütününü kapsamaması nedenleriyle yetersiz olduğu söylenebilir. Bakanlığın belirlediği ölçütlerden bir tanesi de "Değerlendirme soruları konunun bütününü kapsamalıdır." ölçütüdür. Bu duruma "Klasik Mantık" ünitesinde tam olarak uyulduğu söylenemez.

Kitapta "Sembolik Mantık" ünitesindeki soruların tamamı uygulamaya yönelik sorulardır. Dolayısıyla bu ünitedeki soruları bilişsel alan basamaklarından uygulama basamağında kabul etmek uygun olan durumdur. Bu ünitede her konudan sonra çok sayıda uygulamaya dönük sorular sorulmuştur. Dolayısıyla sorular konuları kapsayıcı niteliktedir. Ayrıca sorular konuların öğrenilip öğrenilmediğini belirlemek için yeterlidir denilebilir. Soruların tamamını çözen öğrenciler konuların pekişmesi için yeterli sayıda uygulama örneği çözmüş olurlar.

"Sembolik Mantık" ünitesindeki soru tipleri "Aşağıdaki deyimlerin hangileri önermedir?", "…doğruluk değerlerini hesaplayınız.", "…evrende doğruluk değerini

bulunuz.”, “…altını çiziniz.”, “…sembolleştiriniz”, “…denetleyiniz.”, “…ispatlayınız.” gibi sorulardır. Bu ünitedeki dikkati çeken soru örneklerinden bir tanesi aşağıdaki gibidir (s. 139):

ALIŞTIRMALAR

Aşağıdaki devreleri çözümleyiniz: Yani önerme eklemleri mantığındaki karşılıklarının çözümleyici çizelgesini kurup, akım geçirme durumlarını belirtiniz.

1) p q $\bar{p}$ $\bar{q}$

(Şekil 6)

2) p $\bar{q}$ $\bar{p}$ q

(Şekil 7)

3) $\bar{p}$ $\bar{q}$ p q

(Şekil 8)

4) p $\bar{q}$ $\bar{p}$ $\bar{r}$ q r

(Şekil 9)

Yukarıdaki sorulara bakıldığında sembolik mantık konusunun kitaplara kapsamlı şekilde eklenmesiyle fizik konularına da yer verildiği anlaşılmaktadır. Ayrıca sembolik mantığın elektrik devrelerindeki işleyiş yapısının bu dönemde kitapta yer bulduğu görülmektedir. Sonuçta sembolik mantık ile elektronik sistemlerin ilişkisi vurgulanmaya çalışılmıştır.

4.5.11. 1976 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Kaynakçası

4.5.11.1. Komisyon (1976)

Kitabın içeriğinde ya da sonunda kaynak gösterilmemiştir. Bunun nedeni, kitap yazarlarının mantık alanında Türkiye’nin önde gelen isimleri olması olabilir. Ders kitaplarında içerik kısımlarında kaynak gösterim zorunluluğu bulunmamaktadır. Fakat içerikte eğer farklı kaynaklardan yararlanılmış ise bunların kitabın sonunda gösterilmesi

konuya ilgi duyan kişilerin bu eserlerden de haberdar olmaları ve bunlara kolaylıkla ulaşabilmeleri için yararlı olabilir.

4.6. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programı

Program, Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nın teklifi üzerine karar tarihi: 14.02.1986, karar sayısı: 8 olarak kabul edilmiştir. Dolayısıyla "Lise 3. Sınıf Mantık Dersi Öğretim Programı"nın 1986-1987 öğretim yılından itibaren uygulamaya konulmak ve denenip geliştirilmek üzere bağlı örneğine göre kabulü kararlaştırılmıştır.

Programın amaçları aşağıdaki gibidir (Tebliğler Dergisi, sayı: 2206, s. 81): Öğrencilerin:

a. Mantık ve mantıklı düşünme alanında fikir ve görüşlerini pekiştirmeyi ve geliştirmeyi sağlamak,
b. Mantığın ilmî çalışma alanları ile metotlardaki yerini ve ilgisini kavramalarına yardımcı olmak,
c. Doğru düşünmenin yollarını edinmelerine ve zihin disiplini kazanmalarına yardımcı olmak,
d. Özellikle matematik derslerinde, mantık kurallarından faydalanılarak matematikî (matematiksel) düşünmeye yatkınlıklarını artırmalarına yardımcı olmak,
e. Felsefe dersi ile birlikte tenkitçi düşünme kabiliyeti kazanmalarını sağlamaktır.

Programa ilişkin açıklamalar aşağıdaki gibidir (Tebliğler Dergisi, sayı: 2206, s. 81):

a. Mantık dersinden beklenen amaçların gerçekleştirilmesi için, program muhtevasına alınan mantık konularına, fen kolunda (edebiyat koluna nazaran) bu derse ayrılan haftalık zamanın ancak yarısı nisbetinde yer verildiğinden, bu dersi okutan öğretmenlerin (Mantık dersinin yıllık dağıtımındaki nisbet ve dengesi bozulmaksızın) gerektiğinde, iki haftada bir olmak üzere, 2 saat zaman ayırmaları da mümkündür.
b. Şimdiye kadar mantık programlarının muhtevasında büyük ağırlığı metodoloji konuları teşkil ettiği halde, sembolik mantıkla başlatılan deneme uygulamasından edinilen tecrübelerin ışığı altında mantığın metodoloji bağlantısının lise seviyesinde kurulmasına gerek görülmemiş ve bu bakımdan programa adına uygun bir muhteva kazandırılmıştır.

Öğretmen bu tür muhtevanın tertibini öngören bir mantık öğretiminde bol bol örnekler üzerinde uygulamaya yer vermelidir ki, öğrencilerin bu dersin amaçlarına yaklaşmaları mümkün olabilsin. Zira mantık programı, amacı ve muhtevası itibariyle daha ziyade apodiktik (ispata dayanan) bir amaca yönelmiştir. Özellikle öğrencilerin, matematik derslerine ve matematik düşünmeye yatkınlığını artırmayı hedef tutmuştur.

c. Öğretmen, ister klasik mantık bahislerinde, ister sembolik mantık bahislerinde olsun, muhtevasız, boş bir tutarlı yapı olarak ezberletmeyi değil, matematikle karşılaştırmalar kurulması mümkün düşünce yapılarına bir giriş şeklinde derslerini yönlendirmelidir.

"1986 Mantık Öğretimi Programı"na göre yazılan ders kitabı 1986 tarihli Milli Eğitim Gençlik ve Spor Bakanlığı'nca kurulan bir komisyona yazdırılan "Lise ve Dengi Okullar İçin Mantık" ders kitabıdır.

4.6.1. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri

Tablo 10. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri

	ADI	YAZARI	BASKI-CİLT	YAYIN TARİHİ	YAYINEVİ	KABUL TARİHİ	SAYI	EBATLAR	SAYFA
1	Mantık	Komisyon	1986	1986	Oğul Matbaacılık Sanayii	04.06.1986	117	15x25	168

İncelenen kitap, Yayımlar Dairesi Başkanlığının 22.07.1986 tarih ve 5682 sayılı yazısı ile onuncu defa basılan kitaplardan bir tanesidir.

Kitapların içeriğinin değişmesi ve içerikte konuları pekiştirmek için uygulama sorularının sayısının artırılması ile kitapların sayfa sayılarının arttığı dikkati çekmektedir.

4.6.2. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Fiziksel Özellikleri

4.6.2.1. Komisyon (1986)

Kitapta iç kapak, içindekiler vb. 8 sayfadan oluşmaktadır. Bu sayfalar roma rakamıyla numaralandırılmıştır. Dolayısıyla kitapta roma rakamlarından sonraki sayfalardan itibaren sayfa 1'den başlayarak numaralandırma yapılmış ve toplam 160 sayfa kullanılmıştır. Kitabın içerik kısmı 157. sayfada bitmiştir. Bundan sonraki sayfalarda "Öğretmen Marşı" ve "Türkiye Haritası" yer almaktadır. Sonuçta kitapta toplam 168 sayfa kullanılmıştır. Kitap saman kâğıda basılmıştır. İçerik kısmında siyah yazılar ve bold yazılar dışında renklendirme yapılmamıştır. Fakat ön kapak sarı, beyaz ve siyah renklerden oluşmaktadır. Kitabın ön kapağında görsel olarak "Aristo Karesi" yer almaktadır. Bu konu ise klasik mantığın konusudur. Ayrıca mantık dersini ilk kez alan öğrenciler için bu görselin anlamlı olduğunu söylemek güçtür. Sonuçta dersi daha önce almamış ve mantık dersi ile ilgili ön bilgisi olmayan öğrenciler kapaktaki "Aristo Karesi"ne baktıklarında bu kitap mantık kitabıdır ve bu görsel de "Aristo Karesi"dir diyemezler.

Kitapta ana başlıklar büyük harflerle ve bold, alt başlıklar küçük harflerle ve bold, ara başlıklar ve tanımı yapılan kavramlar ise italik olarak yazılmıştır.

Kitapta içeriği anlamlı hale getirecek ve anlamayı kolaylaştıracak şema, tablo, resim, fotoğraf vb. unsurlar kullanılmamıştır. Sadece "Devreler" konusunda "şekil" olarak adlandırılan devre çizimlerine yer verilmiştir. Bunların dışında kitapta sadece Türkiye Haritası renkli olarak verilmiştir.

4.6.3. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Ünitelere Göre Dağılımı

Tablo 11. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Ünitelere Göre Dağılımı

GİRİŞ ÜNİTESİ *Programda Bakanlığın belirlediği %'lik dilim: 15*						
Kitaplar	**Baskı**	**Ebatlar**	**Kitabın toplam sayfası**	**Hesaplanan toplam sayfa**	**Üniteye ayrılan sayfa**	**Hesaplanan %'lik dilim**
Komisyon	*1986*	*15X25*	*168*	*153*	*16*	*10.46*
KLASİK MANTIK ÜNİTESİ *Programda Bakanlığın belirlediği %'lik dilim: 30*						
Kitaplar	**Baskı**	**Ebatlar**	**Kitabın toplam sayfası**	**Hesaplanan toplam sayfa**	**Üniteye ayrılan sayfa**	**Hesaplanan %'lik dilim**
Komisyon	1986	15X25	168	153	36	23.53
SEMBOLİK MANTIK ÜNİTESİ *Programda Bakanlığın belirlediği %'lik dilim: 55*						
Kitaplar	**Baskı**	**Ebatlar**	**Kitabın toplam sayfası**	**Hesaplanan toplam sayfa**	**Üniteye ayrılan sayfa**	**Hesaplanan %'lik dilim**
Komisyon	1986	15X25	168	153	101	66.01

Tabloya bakıldığında "Giriş" ünitesine belirlenen kriterlere göre yaklaşık % 5 eksik yer verildiği anlaşılmaktadır. "Klasik Mantık" ünitesine yaklaşık olarak % 6,5 daha az yer verilmiştir. Bunun nedeni son üniteye ayrılan orana bakıldığında anlaşılmaktadır. Son ünite olan "Sembolik Mantık" ünitesine, belirlenen yüzdeye göre yaklaşık olarak % 11 fazla yer ayrıldığı anlaşılmaktadır.

4.6.4. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Muhtevasının Öğretim Programına Uygunluğu

4.6.4.1. Komisyon (1986)

1986 Mantık Öğretimi Programı'na göre ders kitaplarında yer alması gereken konular ile ünitelerin kitap içerisinde yüzdelik dağılım açısından oranları aşağıda tablodaki gibidir (Tebliğler Dergisi, sayı: 2206, s. 81, 82):

Tablo 12. 1986 Mantık Öğretimi Programı'na Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Yer Alması Gereken Konular

	BİRİNCİ BÖLÜM **GİRİŞ (% 15)**
I.	MANTIK NEDİR?
II.	MANTIĞIN TARİHÇESİ VE TARİHİ SEYRİ İÇİNDE TÜRKİYE'DE MANTIK ÇALIŞMALARI
III.	MANTIK DERSLERİNİN YARARLARI
IV.	ATATÜRK'ÜN MANTIKLILIĞI
	İKİNCİ BÖLÜM **KLASİK MANTIK (% 30)**
I.	TERİM VE KAVRAM
	A. Tanımı ve Türleri
	B. Birbirleriyle Olan İlişkileri
	C. Beş Tümel
II.	TANIM VE SINIFLAMA
III.	ÖNERME
	A. Tanımı ve Yapısı
	B. Türleri
	C. Önermeler Arası İlişkiler
IV.	KIYAS
	A. Tanımı ve Yapısı
	B. Çeşitleri
V.	ENDÜKSİYON (TÜMEVARIM) VE ANALOJİ
	ÜÇÜNCÜ BÖLÜM **SEMBOLİK MANTIK (% 55)**
I.	ÖNERMELER MANTIĞI
	A. Çıkarımlar, Önermeler, Eklemler
	B. Sembolleştirme

	C. Çıkarımların Geçerliliği, Önermelerin Tutarlılığı ve Geçerliliği
	D. Önerme Eklemleri Mantığında Tutarlılık ve Geçerlilik Denetlemesi
1.	Doğruluk Çizelgesi
2.	Çözümleyici Çizelge
II.	YÜKLEMLER MANTIĞI (NİCELEME MANTIĞI)
	A. Terimler, Yüklemler, Niceleyiciler
	B. Sembolleştirme, Yorumlama, Tutarlılık ve Geçerlilik
	C. Yüklemler Mantığında Çözümleyici Çizelge Yoluyla Tutarlılık ve Geçerlilik Denetlemesi
III.	UYGULAMA ÖRNEKLERİ
	A. Kümeler
	B. Devreler
	C. Türkçeye Uygulama
	D. Klasik Mantığın Sembolleştirilmesi

Kitapta mantık öğretim programında belirtilen tüm başlıklar verilmiştir. Bu başlıkların dışında alt başlıklara da yer verilmiştir. İlk ünitede ifade edilen başlıklara yer verilirken programdaki başlık sırasına uyulmamıştır. Bu farklılığın dışında kitaptaki tüm içerik öğretim programında belirtilen içerikle paraleldir.

4.6.5. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Dil ve Anlatım

4.6.5.1. Komisyon (1986)

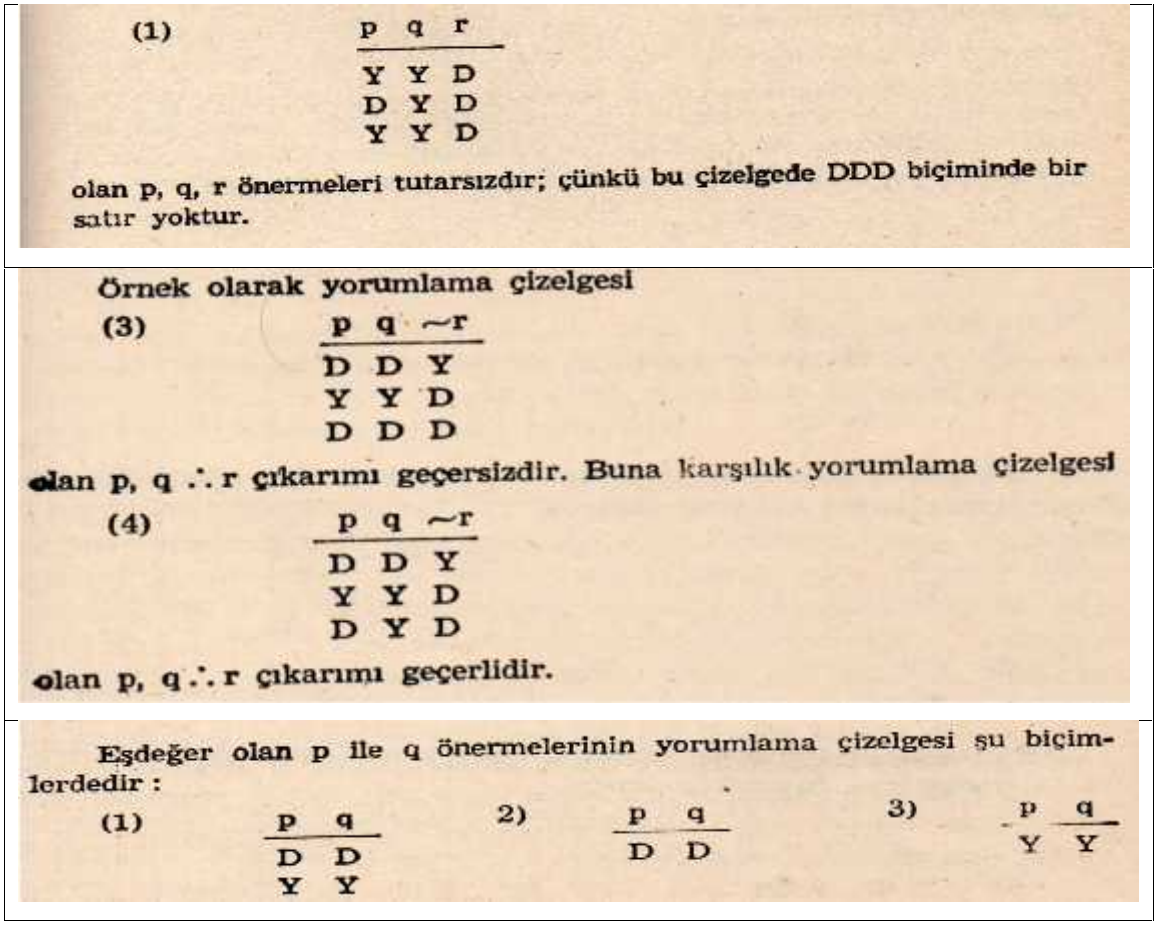
Kitapta kullanılan dil ve anlatım öğrenci seviyesine uygundur denilebilir. Nitekim yabancı kelimelerin Türkçe karşılıkları ya da Türkçe kelimelerin yabancı dildeki karşılıkları yanlarında parantez içerisinde verilmiştir. Örneğin Prelogique (mantık ötesi) , nedensellik (causalite), tümevarım (induction) gibi.

Kitapta bazı kelimelerin ise aynı anlamda kullanılan karşılıkları yanlarında parantez içerisinde yazılmıştır. Analoji (temsil), özgülük (hassa), döndürme (akis), karşı olma (tekabül) vb.

Kişilerin doğum ve ölüm yılları yanlarında parantez içerisinde verilmiştir fakat yabancı isimlerin Türkçe okunuşların yanlarında verilmemiştir. Ali Sedad (1857-1900), Petrus Ramus (1515-1572), Boole (1815-1864) vb.

Kitapta anlatımı ayrıntılı şekilde ve daha açık halde anlatabilmek adına bazı açıklamaların yanlarında parantez içerisinde ek anlatımlar yapılmıştır. Örneğin "…(yani söz ve sembol dizisine)" (s. 59) gibi.

Kitapta yanlış anlaşılmalara ve yanlış öğrenmelere neden olabilecek anlatımlar bulunmaktadır. Bu durumlar aşağıdaki gibidir (s.77-79):

(1)

p	q	r
Y	Y	D
D	Y	D
Y	Y	D

olan p, q, r önermeleri tutarsızdır; çünkü bu çizelgede DDD biçiminde bir satır yoktur.

Örnek olarak yorumlama çizelgesi

(3)

p	q	~r
D	D	Y
Y	Y	D
D	D	D

olan p, q ∴ r çıkarımı geçersizdir. Buna karşılık yorumlama çizelgesi

(4)

p	q	~r
D	D	Y
Y	Y	D
D	Y	D

olan p, q ∴ r çıkarımı geçerlidir.

Eşdeğer olan p ile q önermelerinin yorumlama çizelgesi şu biçimlerdedir :

(1)

p	q
D	D
Y	Y

2)

p	q
D	D

3)

p	q
Y	Y

Yukarıdaki üç tane yalın önermelerin tablolarına bakıldığında üç satırlık tablolar oluşturulduğu dikkati çekmektedir. Bu durum öğrencilerin daha önce öğrendikleri bilgilerle çelişkiye düşmelerine neden olabilir. Çünkü doğruluk fonksiyonu tablosunda birbirinden farklı üç yalın önerme varsa sekiz satırlık tablo gereklidir. Benzer şekilde tablonun alt kısmında iki farklı yalın önermeden iki ve birer satırlık tablolar

oluşturulmuştur. Bu durum konuların anlatımında iç tutarlılığın sağlanmamasına da neden olmaktadır. Bu tabloların da dört satırlık bir tablo olması gerekmektedir.

4.6.6. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Bilimsel İçerik

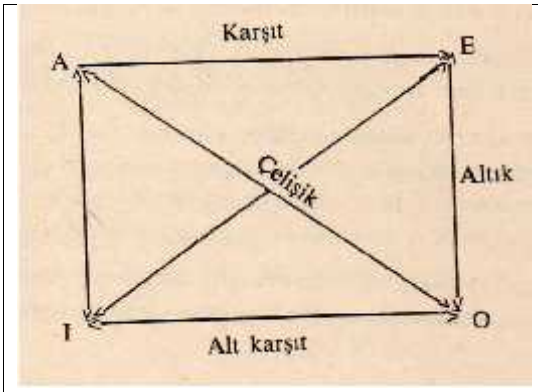
4.6.6.1. Komisyon (1986)

Kitapta bilimsel hataya rastlanılmamıştır.

4.6.7. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Baskı-Dizgi-Yazım

4.6.7.1. Komisyon (1986)

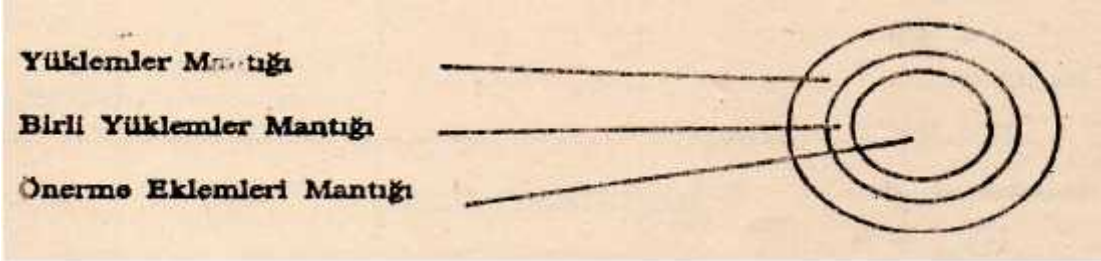
Kitapta ön kapaktaki şemada dizgi hatası bulunmaktadır. “çelişik” ifadesi şemanın ortasına uygun şekilde yerleştirilmemiştir. Aynı hata içerik kısmında 39. sayfada da yapılmıştır. Bu durum aşağıdaki gibidir:

	Yandaki şemada “çelişik” ifadesinin çaprazlama olarak her iki doğrultuda da belirtilmesi uygun olan durumdur.

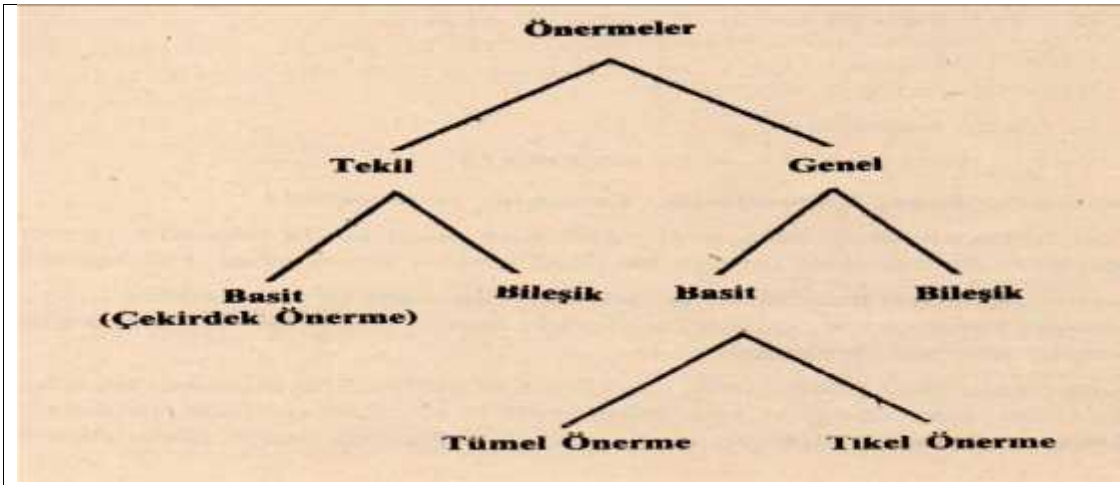
Kitabın 18. sayfasında “Hatemi Senih Sarp” olması gereken isim “Hatemi Sinih Sarp” olarak yazılmıştır. Benzer şekilde kitabın 20. sayfasında “T. Grünberg” olarak yazılması gereken isim “T. Gürnberg” olarak yazılmıştır.

Kitabın 71. sayfasında “şema” olarak adlandırılabilecek bir çizim söz konusudur. Fakat bu çizim için bir adlandırma yapılmamıştır. Ayrıca çizimde dizgi hataları

mevcuttur. Çünkü yazılardan şemaya doğru giden çizgiler simetrik değildir. Uçları yanlış yerde bitirilmiştir. Adı geçen çizim aşağıdaki gibidir:

Kitabın 111. sayfasında sınıflama olarak ifade edilen bir şema verilmiştir. Fakat verilen şema adlandırılmamıştır. Bu durum aşağıdaki gibidir:

Kitabın 54. sayfasında "Türkiye'nin" olarak yazılması gereken ifade "Türkiyenin" şeklinde yazılmıştır.

4.6.8. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Okuma Parçaları

4.6.8.1. Komisyon (1986)

Kitapta içerik dışında okuma parçasına yer verilmemiştir. Fakat mantık öğretimi programında da bu konuya ilişkin bir bilgi yoktur. Dolayısıyla kitapta okuma paçasının olmaması mevcut kriterlere göre bir eksiklik sayılamaz.

4.6.9. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Hazırlık Soruları

4.6.9.1. Komisyon (1986)

Kitapta hazırlık sorusu sorulmamıştır.

4.6.10. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Değerlendirme Soruları

4.6.10.1. Komisyon (1986)

Kitapta I. ünitede değerlendirme sorularına yer verilmemiştir. II. Ünite olan "Klasik Mantık" ünitesinde ise konularında ardından "Alıştırmalar" adı altında sorular sorulmuştur. Bu sorular "…kavramlar arasında, şu dört ilişkiden hangisi vardır?", "Beş tümel açısından aşağıdaki kavramlar birbirinin nesi olur?" gibidir. Ayrıca bu sorular bilgi ve kavrama basamaklarında yer alan sorulardır. Sorularda dikkati çeken olumlu bir özellik sorulan konuya uygun şekilde yönlendirme yapılmasıdır. Yani sorular açık ve anlaşılır bir dil ile ifade edilmiş ve öğrencilerin uygun cevapları verebilmeleri için doğru yönlendirme yapılmıştır.

"Önerme Çeşitleri" konusu anlatıldıktan sonra 11 cümleden oluşan bir alıştırma sorusu sorulmuştur. Bu soru "Aşağıdaki önerme türlerini gösteriniz." şeklindedir. Sorunun altında "Bütün kuşlar kanatlıdır." gibi cümleler verilmiş ve bu cümlelerin türlerinin ne olduğu sorulmuştur. Soru, uygulama basamağında yer alan bir sorudur.

"Klasik Mantık" ünitesinde "Kıyas" ile "Analoji ve Tümevarım" konuları anlatıldıktan sonra bu konulara ilişkin alıştırma sorusu verilmemiştir.

III. Ünite olan "Sembolik Mantık" ünitesinde sıklıkla "Alıştırma" soruları yer almaktadır. Bu soruların içerisinde "…hangileri önermedir?", "…yüklemleri bulunuz. Yüklemlerin kaçlı yüklem olduklarını belirtiniz.", "…hangilerinin basit, hangilerinin bileşik olduğunu söyleyiniz." gibi uygun yönlendirme cümleleri ile bilgi ve kavrama basamaklarında olan sorular yer almaktadır. Ayrıca "…doğruluk değerlerini hesaplayınız.", "…altını çizip ana eklemini bulunuz.", "…sembolleştiriniz.",

"…çizelgelerinde bir sınırlandırma olup olmadığını, bir sınırlandırma varsa, hangi satırların eksik olduğunu bulunuz.", "…denetleyiniz.", "…doğruluk değerini bulunuz.", "…eşdeğerlerine çeviriniz.", "…çözümleyici çizelgesini kurup, akım geçirme durumlarını belirtiniz.", "…uygun devreleri kurunuz." gibi uygulama basamağında yer alan sorular sorulmuştur. Bu durum ünitenin yapısına uygundur. Soruların sıklığı da ünitenin değerlendirilmesi ve yeterli pratiğin yapılması için uygundur. Her alt başlıktan sonra en az 6-7 adet uygulama düzeyince alıştırma soruları sorulmuştur.

"Sembolik Mantık" ünitesinde öğretim programında bu ünite için yapılan "çok sayıda uygulama yapılması" önerisi fazlasıyla karşılık bulmuştur.

4.6.11. 1986 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Kaynakçası

4.6.11.1. Komisyon (1986)

Kitapta yararlanılan kaynaklar kaynakça olarak belirtilmemiştir. Eğer kitap için herhangi bir kaynaktan yararlanılıp kaynakçada belirtilmemiş ise bu akademik ölçütlere ve bilimsel kriterlere uygun olan bir durum değildir. Fakat 1986 mantık öğretimi programında kaynakçanın belirtilmesine ilişkin bir zorunluluk ifade edilmemiştir. Kaynakça bu sebeple belirtilmemiş olabilir. Ayrıca kitap yazarlarının Türkiye'nin mantık alanında önde gelen isimleri olduğu da göz önünde bulundurulduğunda başka bir kaynaktan yararlanmadan bu kitabı yazabilecekleri yorumunu yapmak mümkündür.

4.7. 1993 Mantık Dersi Öğretim Programı

4.7.1. 1993 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri

Tablo 13. 1993 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Künyeleri

	ADI	YAZARI	BASKI-CİLT	YAYIN TARİHİ	YAYINEVİ	KABUL TARİHİ	SAYI	EBATLAR	SAYFA
1	Mantık	Necati Öner-Teo Grünberg	1994	1994	Emel Yayınevi	12.05.1994	439	210x297	80
2	Mantık	Emine Yamanlar	1996	1995	Ders Kitapları A.Ş.	08.09.1995	319	176x250	160
3	Mantık	Suna Atabek-Semra Gençoğlu	1998	1998	Bem Koza Eğt.B.Y. S.T.L.Ş.	10.07.1998	100	15x25	112
4	Mantık	Doğan Özlem	1999	1999	İnkılap	23.07.1999	178	15x25	152
5	Mantık	Necati Öner-Teo Grünberg	2000	2000	Pasifik Yay.	22.05.2000	327	15x25	128
6	Mantık	İbrahim H. Vural	2000	2000	Serhat Yayınları	15.11.2000	408	15x25	132
7	Mantık	A. Kadir Çüçen	2004	2001	Fil Yayınevi	17.05.2001	119	15x25	128
8	Mantık	Emine Yamanlar	2003	2001	Ders Kitapları A.Ş.	17.05.2001	122	15x25	142
9	Mantık	Yalçın Öztürk	2001	2001	Altın Kitaplar	18.05.2001	260	15x25	128
10	Mantık	F. Nur Eyüboğlu Necati Yankın	2004	2004	MEB	21.05.2004	88	15x25	176
11	Mantık	Doğan Özlem	2009	2006	İnkılap	13.04.2006	39	15x25	150
12	Mantık	Gülşen Öz	2008	2008	Fil Yayınevi	06.12.2007	186	15x25	151
13	Mantık	Özge Köroğlu	2008	2008	Serhat Yay.	06.12.2008	191	15x25	135

Tabloya bakıldığında N. Öner ve T. Grünberg'in 1994 yılındaki kitaplarının ebatlarının diğer kitaplardan büyük olması nedeni ile saya sayısının onlara göre daha az olduğu anlaşılmaktadır. Buna rağmen kitap sayfa sayısı açısından istenen kriterlere

uygundur. S. Atabek ve S. Gençoğlu'nun kitabının forma sayısının istenen kriterlerden bir forma eksik olduğu görülmektedir.

Ders kitaplarının basımlarının farklı yayınevleri tarafından yapılması, kitapların basımlarının yayınevlerine bırakılmasından kaynaklı olabilir. Bu dönemlerde yayınevleri kabul gören ders kitaplarını MEB okullarında tanıtmakta ve okutulacak ders kitaplarını okullardaki öğretmenlerin ve idarecilerin görüşleri doğrultusunda okullar kendileri seçmektedirler.

Tabloda 15 yıllık aralıkta 1999-2001 yılları arasında çok sayıda kitap kabul edildiğinden bu aralıkta yığılma olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bazı kitaplarda, aynı yazarlara ait kitapların okutulma süresi dolduktan sonra aynı kitapların okutulmak üzere tekrar kabul edildiği dikkati çekmektedir.

4.7.2. 1993 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Fiziksel Özellikleri

Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 03.05.1993 tarih ve 139 sayılı kararına göre 1994-1995 öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere mantık-3 (Ders kitapları forma sayısı standartları sınıf sistemini uygulayan liseler) ders kitaplarının forma sayıları A4 (210x297) için 5-6 forma, B5 (176x250) için 8-10 forma olarak belirlenmiştir. Yine aynı tarih ve karar sayısına göre ders kitapları forma sayısı standartları ders geçme ve kredi sistemini uygulayan ortaöğretim kurumlarında okutulan mantık-1 dersinin forma sayıları A4 (210x297) için 4-5, B5 (176x250) için 6-7 forma olarak belirlenmiştir (Tebliğler Dergisi, sayı: 2385, s. 469-471).

Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın 07.06.1993 tarih ve 267 sayılı kararına göre ön incelemeden geçen eserler esas incelemeye alınır. Bu incelemede eserler; konuların işlenişi, dil özellikleri, görsel düzen, hazırlık ve değerlendirme olmak üzere dört ana kritere göre değerlendirilir. Bu kriterlere verilecek puanlar, ilgili dersin özellikleri ve öğrenci seviyeleri dikkate alınarak belirlenir (Tebliğler Dergisi, sayı: 2385, s. 463-466).

Kitapların; dış ve iç kapakları ile ön ve arka bölümleri ve içeriğine ait diğer sayfalarında aşağıda belirtilen bilgiler bulunur (Tebliğler Dergisi, sayı: 2434, s. 606, 607):

a. Ön kapakta; kitabın adı, kullanılacağı okul türü, sınıf veya dönemi (Program sayısı), yazarın adı, soyadı, yayın evinin adı, kısaltılmış adı veya amblemi, dersin özelliğine uygun kapak düzeni.
b. Kitabın kapak sırtında; kitabın adı (Kitabın ön kapağı üstte veya yatay konumda iken soldan sağa doğru okunabilecek şekilde düzenlenir), sınıf veya dönemi (Program sayısı), varsa yayın evinin adı, kısaltılmış adı veya amblemi, basıldığı yıl.
c. Arka kapakta; fiyatı (sağ alt köşede), ISBN (sağ alt köşede fiyatın üzerinde yer alacak şekilde), basım evi veya firmanın adı, varsa tescilli markası, adresi, basıldığı yıl, baskı adedi, kitapların standart işaret ve numarası (TS 10220).
d. İç kapakta; kitabın adı, kullanılacağı okul türü, sınıf veya dönemi (Program sayısı), yazarın adı, soyadı, yayın evinin adı, adresi varsa amblemi, basıldığı yıl ve yeri, kitabın uygun bulunduğuna dair kurul kararının tarih ve sayısı. İç kapağın arka yüzünde; genel yayın seri ve dizi numaraları, telif hakkı, baskı kararı veya onayı, baskı sayısı, baskı adedi, yazar dışında katkısı bulunanların adı ve soyadı.
e. İkinci yaprak ve devamında; yaprağın ön yüzünde Türk Bayrağı ve İstiklal Marşı (on kıt'a), Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi (Yaprağın arka yüzünde), Atatürk resmi (Atatürk resminin alt kısmında, "Mustafa Kemal Atatürk" yazısı), "İçindekiler".
f. Diğer yapraklar; sayfaların yazı alanı dışında kalan alt, üst, sağ ve sol yanlarında en çok 20 mm boşluk bırakılır. Kitaplarda konu ile ilgili resim, fotoğraf, grafik, şema, plan, harita vb. unsurlara ait olduğu sayfalarda yer verilir. Bunların konuyu desteklemesine, ilgi ve merak uyandırmasına, eğiticilik ve öğreticilik özelliğinin olmasına özen gösterilir. Baskıların açık, net, renkli, estetik yönden ve seviyeye uygun konu ile bağlantılı ve anlaşılır olması gerekir.

Yukarıda belirtilen niteliklere ek olarak, ders kitaplarının sınıflandırılma ve özellikleri, örnek alma, muayene ile piyasaya arzı hususlarında Türk Standartları Enstitüsü'nün TS 10220 numaralı standardına uyulur. Dipnotlar sayfa altlarında verilir.

g. Kitapların son bölümünde yer alan yapraklarında; dersin özelliğine göre açıklanması gerekli kelime ve terimleri belirten alfabetik sözlük, sınıf veya dönem seviyesine uygun olan ve yararlanılan eserleri gösterir kaynakça.
h. Metin kısımlarının başlıklar dışında kalan bölümlerinde (resim altı yazıları, dipnotlar vb. hariç) kullanılan yazılarda; ortaöğretim ders kitaplarında 10 punto büyüklüğünde harfler kullanılır.

Görsel düzen yönünden aşağıdaki kriterler göz önünde bulundurulur (Tebliğler Dergisi, sayı: 2434, s. 611):

a. Konuların öğrenciler tarafından daha iyi öğrenilebilmesi için açıklayıcı, tamamlayıcı ve eğitici nitelikteki öğretime yardımcı unsurlara (Harita, kroki, fotoğraf, şema, grafik, resim vb.) yeterince yer verilip verilmediği,
b. Bayrağın, "Türk Bayrağı Kanunu" ve "Türk Bayrağı Tüzüğü"ne uygun olarak verilip verilmediği,
c. Öğretime yardımcı unsurların, öğrencilerin gelişim basamaklarına ve konulara uygun olup olmadığı,
d. Öğretime yardımcı unsurların estetik yönden uygun, net ve temiz baskılı olup olmadığı, istatistiki verilerin en son bilgileri yansıtıp yansıtmadığı,
e. Öğretime yardımcı unsurların, kitaba ilgi çekicilik katıp katmadığı (Renkler, gerçekçilik, estetik sayfa düzenleme, iyi algılama için büyüklük, ilişkisiz ayrıntılardan kaçınma).

4.7.2.1. Necati Öner-Teo Grünberg (1994)

Kitabın zemin rengi siyah renkten oluşmaktadır. Kitabın ön kapağının yüzünde dersin adı ve altında yazarların adı yer almaktadır. Ayrıca 4 adet farklı büyüklüklerde küpler yer almaktadır. Bu küplerin ön yüzlerinde mantıkla ilişkisi kurulmaya çalışılmış görseller ve simgeler bulunmaktadır. Üst solda yer alan küpün ön yüzünde "pvq", "$p \rightarrow r$", "$q \rightarrow r$", "rvp", üst sağ küpte Satürn gezegeninin görseli, alt soldaki küpte beyin görseli ve alt sağdaki görselde farklı renklerde yönleri gösteren oklar yer almaktadır. Ön kapağın en altına ise yayın evinin ismi yazılmıştır. Kitabın arka kapağında dağıtıcı yayınevinin adı, adresi ve iletişim bilgilerinin yanında "ISBN" numarası ve fiyatı yazılmıştır.

Kitabın ön ve arka kapağında yer alan yazılar, Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın bu kitaplar için belirlediği ders kitapları hazırlama ve inceleme esaslarına uygundur. Kitabın ön kapağındaki küplerden birindeki mantık simgelerine bakıldığında ilk bakışta kitabın mantık kitabı olduğu anlaşılmaktadır. Diğer kübteki gezegen görseli mantığın dünyayı mantıksal olarak anlamamıza yardımcı olduğuna ilişkin bilgi vermek amaçlı verilmiş olabilir. Beyin görseli mantığın beyinle ilişkili olduğu bilgisini vermektedir. Yani bu görsel, mantığın akli dengesi yerinde olan kişiler

için geçerli olduğunu çağrıştırabilir. Diğer görseldeki yönlerin anlamı ise mantığın yaşamda yönümüzü bulmamızı ya da çok yönlü düşünmeyi sağlaması olabilir.

Kitabın ön kapağının arkasındaki sayfada kitabın adı, yazarların isimleri, yayın evi ve yeri ile kabul tarihi, karar sayısı yer almaktadır. Bu özellikler de ders kitapları hazırlama ve inceleme esaslarına uygundur.

Kitapta ilk ünitenin başlangıcına kadar numaralandırma yapılmamıştır. İlk ünitenin başlangıcında "1" numara ile başlanmıştır. Numaralandırma işlemi son ünitenin son sayfasına kadar yapılmıştır. Kitabın sözlük, kaynakça, harita ve öğretmen marşı sayfalarına ise numara verilmemiştir. Kitap sadece numara verilen kısma göre değerlendirildiğinde toplam 75 sayfadan oluşmaktadır. Diğer sayfalar da hesaba katıldığında ise toplam 88 sayfadan oluşmaktadır.

Kitapta içindekiler bölümünde, içindekiler ile ünite başlıkları mavi renkte ve büyük harfle verilmiştir. Ayrıca bu bölümde ünite içindeki ana başlıklar siyah renkte, büyük harfle verilirken bu ana başlıkların alt başlıkları siyah renkte ve küçük harflerle yazılmıştır. Bu durum ünite adlarının, ana başlıkların ve alt başlıkların kolaylıkla ayırt edilmesini sağlamaktadır.

Kitabın içeriğinde ünite adları mavi zemin üzerine büyük harflerle beyaz renkte yazılmıştır. Ünitelerin ana başlıkları mavi renkle gösterilmişken alt başlıklar pembe zemin üzerinde siyah renkte yazılmıştır.

Kitapta "Hazırlık Çalışmaları" adları koy siyah renkte, sorular ise sarı zemin üzerine siyah renkle yazılmıştır. Değerlendirme soruları pembe zemin üzerine siyah renkle yazılmıştır. "Okuma parçaları" adları kırmızı zemin üzerine beyaz renkle yazılmıştır. Okuma parçaları başlıkları ise mavi renkte ve büyük harfle yazılmıştır. Okuma parçalarının içeriği de siyah renkte ve italik olarak verilmiştir.

Kitapta alıştırmalar mavi zemin üzerinde siyah yazılarla yazılmıştır. Kitabın sayfa numaraları sayfanın altında ve sağda verilirken her sayfanın altında mavi şerit verilmiştir. Bu şeritlerin solunda ünite adı yazılmıştır. Kitap genelinde kurallar yeşil zeminde ve çerçeve içerisinde verilmiştir. Klasik mantık ünitesinde iki adet şema turuncu zemin üzerinde verilmiştir.

Sembolik mantık ünitesine kadar “Örnek” yazısı siyah renkte yazılmışken sembolik mantık ünitesinde kırmızı renkte yazılmıştır. Ayrıca sembolik mantık ünitesinde ana başlıklar kırımızı renkte ve büyük harfle yazılmıştır. Kitapta sadece “Mantık Felsefesi” ünitesinde hazırlık çalışmaları soruları turuncu zemin üzerinde verilmiştir.

Kitaptaki renklendirmeler genel olarak; ünite adları, ana başlıklar, alt başlıklar, hazırlık çalışmaları, alıştırmalar, değerlendirme soruları, okuma parçaları, kurallar ve şemaların ayırt edilmesini sağlamaktadır.

Kitap 11 punto ve tek satır aralığı ile yazılmıştır. Bazı açıklamalar için parantezler kullanılmıştır.

Kitapta parantez kullanımlarının açıklayıcı özellik taşıması bakımından öğrenci açısından olumlu nitelik taşıdığı söylenebilir. Fakat yabancı kişilerin adlarının Türkçe okunuşları da parantez içerisinde verilseydi öğrenciler bu isimleri daha kolay okuyabilirdi.

Kitap genelinde görsel kullanılmamıştır. Kitabın ebatlarının A4 ebadı, yazı puntosunun 11, satır aralığının tek satır olduğu düşünüldüğünde ve buna da görsel unsur olmayışını eklediğimizde bu durumun öğrencilere ilk bakışta sıkıcı gelebileceği söylenebilir.

4.7.2.2. Emine Yamanlar (1996)

Kitabın dış kapağı lacivert renkte olup ön kapakta koyu renkte ders kitabının adı verilmiştir. Koyu zemin üzerine koyu yazı yazılması nedeniyle “Mantık” yazısı net olarak okunamamaktadır. Ön kapakta dünya görseli ile insan kafası arasında olan yapboz parçaları yer almaktadır. Burada insan kafası ve dünya görseli tam olarak verilmeden bu görsellerden koparılmış yapboz parçaları iki görselin arasında verilmiştir. Ön kapaktaki görsele bakıldığında mantığın dünya ve zihni tamamlayan, bütünü parçalara ayıran ya da parçalardan bütüne giden özellikleri vurgulanmış olabilir. Bu görsele ilişkin kapakta ya da kitabın arkasında bir açıklama yapılmamıştır. Kitapta görselle mantık arasında nasıl bir ilişki kurulduğunun açıklanması görseli daha anlamlı hale getirebilirdi. Kitabın arka kapağında basım evi ve adresi yer almaktadır.

Kitap 160 sayfadan oluşmaktadır. İlk 7 sayfada iç kapak, önsöz, istiklal marşı, Atatürk, Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi bulunmaktadır. Kitabın 4 sayfası sözlüğe, 2 sayfası dizin kısmına, 1 sayfası kaynakçaya, 1 sayfası Türkiye İdari Haritasına ve 1 sayfası öğretmen marşına ayrılmıştır.

Kitabın içerik kısmının zemini beyaz renktir. Yazısı 11 punto ve 1,5 satır aralığı ile yazılmıştır. Yazıların satır aralığının 1,5 olması okumayı kolaylaştırmaktadır. İçindekiler kısmında ünite numaraları ve ünite adları büyük harf ve mavi renkte yazılmıştır. Üniteler içerisindeki ana başlıklar koyu ve büyük harfle yazılmışken alt başlıklar küçük harflerle yazılmıştır. İçerikte ise üniteler içerisindeki ana başlıklar büyük ve mavi renk ile yazılmıştır. Ayrıca içerikte "Hazırlık Soruları", "Değerlendirme Soruları", "Okuma Parçası" başlıkları mavi renkte yazılmıştır. Kitapta genel olarak mavi ve siyah renkler dışında renk kullanılmamıştır.

Kitapta okuma parçaları ile hazırlık soruları italik şekilde yazılmıştır. Ayrıca bu bölümler mavi çizgili bir çerçeve içerisinde yer almaktadır.

Kitapta parantezlerden yararlanılmıştır. Örneğin kitapta kişi adlarının yanında parantez içerisinde doğum ve ölüm yılları verilmiştir. Yabacı isimlerin okunuşları parantez içerisinde doğum ve ölüm yıllarından önce verilmiştir. Örneğin; George Boole (Corc Bull, 1815-1864), Charles Sanders Peirce (Çarls Sendırs Piirs, 1839-1914).

Kitapta bazı ifadelerin sembolik olarak karşılıkları yanlarında parantez içerisinde gösterilmiştir. Örneğin; tümel olumlu (A), toplama (+) vb.

Kitapta görsel bir unsur kullanılmamıştır. Belirli bölümlerde şema ve sınıflamalar yer almaktadır.

4.7.2.3. Suna Atabek-Semra Gençoğlu (1998)

Kitap toplam 112 sayfadan oluşmaktadır. İlk ünite 7. sayfa ile başlatılmıştır. Son ünite de 109. sayfanın sonunda bitirilmiştir. Kitabın ön kapağında demir bir sandalye ve sandalyenin bir kolundan aşağı doğru sarkan demir gülleye sahip kelepçe bulunmaktadır. Ayrıca görsel arka fonda da büyük şekilde verilmiştir. Kitabın ön kapağındaki bu görsel mat bir tondadır. Bu görselin mantık dersi ile ilişkisi nasıl kurulmuş belli değildir. Sadece kapağa bakıldığında bu kitabın mantık dersi kitabı olduğunu anlamak oldukça güçtür. Kitabın ön kapağında dersin adı, yazarların adları ve

yayınevinin adı yer almaktadır. Arka kapakta ise yayınevinin adı ile dağıtın yerlerinin iletişim bilgileri ve adresleri bulunmaktadır. Bu durumlar istenen kriterlerle örtüşmektedir.

"İçindekiler" yazısı büyük ve sarı renkte yazılmıştır. "İçindekiler" bölümünde ünite yazıları büyük harflerle ve mavi renkte yazılmışken ünite adları büyük ve kırmızı renkte yazılmıştır. Bunların dışındaki bütün alt başlıklar siyah renkte yazılmıştır. Ayrıca sözlük, dizin, kaynakça yazıları büyük ve koyu siyah renkte yazılmıştır.

Kitabın içeriğinde ünite yazıları büyük tonda ve gri renkte yazılırken ünite adları büyük ve koyu siyah renkte yazılmıştır. Bunların dışında içerikte tüm başlıklar siyah renkte yapılmıştır. Yani içerikte siyah renk tonları dışında renk kullanılmamıştır. Kitabın bu özelliği ile dikkat çekici özelliği düşüktür denilebilir. Ayrıca içerikte farklı renklerden yararlanılmaması, bazı kavram ve konuların vurgulanamamasına neden olmaktadır.

Kitapta hazırlık çalışmaları ile okuma parçaları italik olarak yazılmıştır.

Kitapta önemli kavramlar ve kişi isimleri koyu siyah olarak yazılmıştır. Fakat kişi isimlerinin koyu yazılmasında kitap genelinde bir tutarlılık sağlanmamıştır. Bazı isimler koyu renkte yazılırken bazıları koyu renkte yazılmamıştır. Yabancı isimlerin Türkçe okunuşları için yanlarında parantez kullanılmıştır. Whitehead (Vayted, 1861-1947) gibi.

Kitapta herhangi bir şema, tablo ve resim kullanılmamıştır. Kitabın son üç sayfası sözlük, kaynakça ve dizin kısmından oluşmaktadır. Bu kitapta diğer kitaplarda karşılaşılmayan dizin bölümü bulunmaktadır. Bu olumlu bir özelliktir.

Sözlük kısmında 57 kavramın açıklaması verilmiştir. Sözlük kısmında dikkati çeken bir nokta Aristoteles ve Bacon'un da yer almasıdır.

4.7.2.4. Doğan Özlem (1999)

Kitap 151 sayfadan oluşmaktadır. Fakat kitap 149. sayfaya kadar numaralandırılmıştır. Kitabın 150. ve 152. sayfaları boş bırakılmıştır. Kitabın 151. sayfasında ise Türkiye idari haritası yer almaktadır. Kitabın dış kapağı ağırlıklı olarak bordo, lacivert ve kum renklerinden oluşmaktadır. Ön kapakta Aristoteles görseline yer

verilmiştir. Bu görselin Aristoteles'e ait olduğu görselin altında belirtilmiştir. Görselin altında kime ait olduğuna ilişkin açıklama yapılması görselin kime ait olduğunu bilmeyen öğrencilerin olabileceği düşünüldüğünde olumlu bir özelliktir. Kitabın ön kapağında "Lise MANTIK" şeklinde kitabın adı yazılmış ve bunun altında unvanı ile birlikte yazarın adına yer verilmiştir.

Kitapta 7. 8. ve 9. sayfalarda "İçindekiler" kısmına yer verilmiştir. Ünite 1, 11. sayfadan başlatılmıştır. Yani içerik kısmı 10. sayfadan itibaren başlamaktadır.

İçindekiler başlığı ve içindekiler bölümünde yer alan ünite isimleri pembe renkle yazılmışken ana başlıklar mavi renkte yazılmıştır. Bunlar alt başlıkları ise siyah renkle yazılmıştır. İçindekiler bölümünde "okuma parçası" yazıları da küçük harflerle ve mavi renkte yazılmıştır. İçerikte ise okuma parçalarının isimleri büyük harflerle ve mavi renkte yazılmıştır. Ayrıca okuma parçaları italik olarak yazılmıştır.

Kitabın içerik kısmında ağırlıklı olarak mavi ve lila renkleri kullanılmıştır. Ünite numaraları mavi zeminde beyaz renkle yazılmıştır. Ünite isimleri koyu mavi renkte yazılmıştır. Ana başlıklar ve alt başlıklarda mavi renk ve tonları kullanılmıştır. Hazırlık çalışmaların, tabloların, değerlendirme sorularının, alıştırmaların zemin renkleri lila olarak verilmiştir.

Kitap 1,5 satır aralığı ile 11 punto olarak yazılmıştır. Paragraflardan sonra başlıklara geçerken iki boşluk bırakılmıştır. Böylece yazılar iç içe geçmemiştir.

Kitapta tablo ismi altında toplam 11 adet tablo kullanılmıştır. Fakat bunların hepsinin tablo olduğu söylenemez. Örneğin "tablo 1"de dedüksiyon örneği verilmiştir. "Tablo 2"de içlem ve kaplama ilişkin bir şema yer alırken "tablo 3"de kavram çeşitlerine ait örnek ve şema verilmiştir. "Tablo 6"da basit kıyas unsurları anlatılmıştır. "Tablo 9" da önerme eklemleri ve niceleyicilerin günlük dildeki kullanımları ile sembolik karşılıları verilmiştir. "Tablo 11" de niceleme mantığında önerme eklemlerinin sınıflandırılması yapılmıştır. Tüm bu açıklamalardan hareketle kitapta tablo olarak verilen bilgilerin tablo olmadığı anlaşılmaktadır. Bunların ayrımı yapılarak bir sınıflandırma yapılması öğrencilerin konuları, bilgileri daha kolay şekilde anlamalarına ve ayrıştırmalarına yardımcı olabilirdi.

Kitabın sözlük kısmında 39 kavramın açıklaması verilmiştir. Kaynakça alfabetik olarak sıralanmış ve kaynak gösterim kurallarına uyulmuştur.

Kitapta önemli olan kavramlar italik olarak yazılmıştır. Fakat yazıda farklı bir renk kullanılmadığı için metin içerisinde bu tür kavramlar çok belirgin değildir. Dolayısıyla bu kavramları metin içerisinde ayırt etmek güçleşmiştir. Kitabın ön ve arka kapağındaki yazılar istenen ölçütlere uygundur.

4.7.2.5. Teo Grünberg-Necati Öner (2000)

Kitabın kapağı renklidir. Kapaktaki yazılarda da renklendirmeler yapılmıştır. Kapakta mantıkla ilgili olan fakat rahatlıkla okunamayan yazılara yer verilmiştir. Ünite başlıkları sarı zemin üzerinde kırmızı renkle yazılmıştır ve başlıkların altlarında yeşil renkte açıklamalar yazılmıştır. Hazırlık çalışmalarının zemini mor renktedir. Konu başlıkları kırmızı, alt konu başlıkları mavi renkte yazılmıştır. Değerlendirme sorularının ve alıştırmaların zemini pembedir. Mantık kurallarının zemin rengi mavidir. “Okuma parçaları” ifadeleri yeşil zeminde beyaz renkle yazılmıştır. Kitap 11 yazı puntosu ile yazılmıştır. Kitapta okuma parçaları italik olarak yazılmıştır. Kapakta arka planda net olarak anlaşılamayan Aristoteles resmi bulunmaktadır.

Sözlük kısmında 41 tane kelimenin açıklaması alfabetik sıraya uygun şekilde verilmiştir.

Kitabın baskı kalitesi düşüktür. Yazılar arka taraftan da görülmektedir. Diğer kitaplardan farklı olarak her sayfanın üzerinde mor zeminde şerit halinde, soldaki sayfaya ünite sayısı, sağdaki sayfaya ise ünite adı yazılmıştır.

Kitabın ön ve arka kapağındaki yazılar istenen ölçütlere uygundur.

4.7.2.6. İbrahim H. Vural (2000)

Kitabın ön ve arka kapak rengi mavidir. Ön kapakta dersin adı, kitabın yazarının adı sarı renkte yazılmıştır. Ön kapağın alt kısmında yayınevinin adı yer almaktadır. Kitabın ön kapağında şeffaf bir satranç tahtası yer almakta ve tahtanın arkasında düşünen adam ve gezegen yer almaktadır. Satranç tahtasının en üstünde yine düşünen adam görseli bulunmaktadır. Satranç tahtasının üzerindeki iki karede kale taşı bulunmakta bunlardan birinin üzerinde şeffaf bir balonun içerisinde sembolik

mantıktaki önerme sembolü ile önerme eklemi yer almakta iken diğerinin üzerinde Aristoteles'in kafa kısmının görseli bulunmaktadır. Arka kapakta ise yayınevine ait bilgiler yer almaktadır.

Kitapta içindekiler, hazırlık çalışmaları, değerlendirme soruları, okuma parçaları, şemalar, tablolar ve sözlük kısımları turuncu zemin üzerine yazılmıştır. Her sayfanın üst kısmında turuncu zemin üzerine "mantık" yazısı yazılmıştır. Her sayfanın alt kısmında ise turuncu zemin üzerine sayfa numaraları yazılmıştır.

Kitap içeriğinde ünite adları kahverengi renkte ve büyük harflerle ve büyük punto ile yazılmıştır. Diğer ana başlıklar da kahverengi renkte ve büyük harflerle yazılmıştır. Alt başlıklar ise kırmızı renkte ve küçük harflerle yazılmıştır. Alt başlıkların içeriğinde verilen daha küçük konu başlıkları da kalın, siyah renkte ve küçük harflerle yazılmıştır. "Hazırlık çalışmaları" ile "değerlendirme soruları" yazıları büyük harf ile beyaz renkte yazılmıştır. Okuma metinlerinin başlıkları kırmızı renkte ve büyük harflerle yazılmıştır.

Kitap toplam 132 sayfadan oluşmaktadır. İçindekiler kısmı 6. sayfadan başlamaktadır. İlk ünite ise 9. sayfadan başlamıştır. Kitabın son sayfası olan 132. sayfaya "Notlar" başlığı altında not yazılması için boşluklar bırakılmıştır. Bu özelliği ile kitap diğer kitaplardan farklıdır.

Kitabın içeriğindeki yazılar 11 punto ve 1,5 satır aralığı ile yazılmıştır. Kitapta üzerinde durulması gereken temel kavramlar ile kişi adları koyu renkte yazılmıştır. "**Çıkarım**", "**mantık doğrusu**", "**Leibniz**", "**Petrus Ramus**" gibi. Ayrıca yabancı isimlerin Türkçe okunuşları ile kişilerin doğum ve ölüm tarihleri için parantez kullanılmıştır. "Raymond Lulle (Raymonf Lul, 1235-1315)", "Bertrand Russell (Bertrand Rasıl, 1872-1970)".

Kitapta olumlu bir özellik olarak 6 adet şema ve 4 adet kişi resmi bulunmaktadır. Bu resimler Aristoteles, Fârâbî, Descartes ve Leibniz'e aittir. Ayrıca verilen şemalar konuların daha net anlaşılmasını, zihinde daha kolay şekilde sınıflandırılmasını sağlayabilecek niteliktedir.

Kitabın ön ve arka kapağındaki yazılar istenen ölçütlere uygundur.

4.7.2.7. A. Kadir Çüçen (2001)

Kitabın ön kapağında kırmızı zeminde üzerinde özdeşlik ilkesini anlatan bir resim bulunmaktadır. Resimde, özdeşlik ilkesinin, bir varlığın sudaki veya aynadaki yansımasını değil, o varlığın kendisiyle özdeş olduğunu ifade etmektedir. Fakat bu resim mantık dersini yeni alacak öğrenciler için ilgi çekici olmayabilir.

Kitabın iç kapağında yazar doçent olarak tanıtılmışken dış kapakta profesör olarak tanıtılmıştır. Bunun sebebi kitabın yayımlandığı ilk yıl ile basıldığı yıl arasındaki farklılık olabilir. Çünkü 2001 yılında kitap ilk kez yayımlandığında yazar doçent iken, 2004 yılında yayımlandığında profesör olmuştur. Sonuçta yeni baskıda gerekli düzeltme yapılmamıştır.

Kitap 128 sayfadan oluşmaktadır. Sayfalar ön kapağın hemen ardından numaralandırılmaya başlanmıştır.

Kitapta iç kapaktan başlayarak ilk üniteye gelinceye kadar her bir sayfa farklı şekilde renklendirilmiştir. Sözlüğe kadar olan kısım beyaz renkle, sözlük, dizin ve kaynakçaya kadar olan son kısımda ise pembe renkli zemin kullanılmıştır. Her bir sayfada yazılar siyah renkte yazılmıştır.

Kitaptaki ünite başlıklarında düzensiz bir renk dağılımı söz konusudur. Kimi başlıklar açık pembe kimi başlıklar koyu pembe renktedir. Ayrıca bu zeminler üzerine yazılar siyah renkte büyük puntolarla yazılmıştır. Aynı şekilde okuma parçaları ve hazırlık çalışmalarının zeminleri yer yer açık, yer yer koyu mavi renktedir. Bunların üzerine siyah renkte yazılar yazılmıştır. Değerlendirme soruları pembe zemin üzerine siyah renkte, alıştırma sorularında ise sarı zemin üzerine siyah renkte yazılar yazılmıştır.

Kitabın yazı karakteri ‘Times New Roman’ olup 12 punto ile yazılmıştır. Hazırlık çalışmaları, değerlendirme ve alıştırma soruları, içerik kısmı aynı yazı karakterinde fakat okuma parçaları farklı yazı karakterinde (calibri ve italik) yazılmıştır. Ayrıca konu başlıkları, ana başlıklar büyük punto, alt başlıklar daha küçük puntolarla ve önemli görülen bazı yazılar kalın, koyu siyah renkte yazılmıştır.

Kitapta görsel olarak mantık dersi gereği çizelgelerden yararlanılmıştır. Kitapta kavram haritalarına ve tablolara da yer verilmiştir. Tablolar mavi, kavram haritaları sarı, çizelgelerde beyaz zemin üzerinde siyah yazılarla gösterilmiştir. Fakat kitaptaki resim

sayısı dokuzu geçmemekte, cansız, soluk renkli olmakla birlikte alt kısımlarında açıklamalara yer verilmiştir. Ayrıca kitabın baskı kalitesinin istenen seviyenin altında kaldığı söylenebilir. Çünkü yazılar arka taraftan görülmektedir.

Kitabın sözlük kısmında 70 tane kelime alfabetik sıraya göre açıklanmıştır. 19 tane kaynaktan yararlanılmıştır. Ayrıca 9 sayfa dizin kısmına yer verilerek, bunlar alfabetik bir sırada açıklanmıştır.

Kitabın ön ve arka kapağındaki yazılar istenen ölçütlere uygundur.

4.7.2.8. Emine Yamanlar (2001)

Kitabın ön kapak görseli 1995 yılında aynı yazar tarafından yazılmış olan kitabın ön kapağıyla aynıdır. Yani kitap 2001 yılında TTKB tarafından tekrar kabul edilmiştir. Kitabın aynı yazar tarafından yazılmış olması ve aynı yayınevinde tasarımının yapılmış olması nedenleriyle kitabın ön kapak görseli değiştirilmemiş olabilir. Ön kapakta dünya görseli ile insan kafası arasında yer alan yapboz parçaları yer almaktadır. Burada insan kafası ve dünya görseli tam olarak verilmemiş bu görsellerden koparılmış yapboz parçaları iki görselin arasında verilmiştir. Ön kapaktaki görsel bakıldığında mantığın dünya ve zihni tamamlayan, bütünü parçalara ayıran ya da parçalardan bütüne giden özellikleri vurgulanmış olabilir. Bu görsele ilişkin kapakta ya da arkasında bir açıklama yapılmamıştır.

Önceki kitaba göre bu kitaptaki görsel daha büyüktür. Ayrıca dersin adı diğerinden farklı olarak görselin altında turuncu renkte ve büyük şekilde verilmiştir. Bunların yanında yazar adı beyaz renkte ön kapakta yer almaktadır. Kitabın arka kapağında ön kapaktaki görsele simetrik şekilde aynı görsel yer almaktadır. Ön kapakta yer alan insan kafası sağa bakarken arka kapağa bakıldığında buradaki insan kafası sola bakmaktadır.

Kitap toplam 142 sayfadır. İçindekiler bölümü 6 sayfadan başlarken ilk ünite 9. sayfadan başlamaktadır. Son ünite 136. sayfada bitirilmiştir. 136. sayfadan sonra sözlük ve kaynakça bölümleri yer almaktadır. Kitabın ilk sayfasında dersin adı, kabul tarihi, karar sayısı, yazar adı, yayınevinin adı ve yayınevinin iletişim bilgileri bulunmaktadır. Bu durum ise istenen ölçütlere uygundur.

Kitap genelinde içerikte yoğun şekilde yeşil renk kullanılmıştır. İçindekilerin, hazırlık çalışmalarının, değerlendirme sorularının, okuma parçalarının, şemaların, tabloların, sözlük ve kaynakçanın zemin renkleri yeşil renktedir. Sayfaların üst kısımlarında ünite başlangıçlarında ünite sayıları yeşil şerit içerisinde yeşil renkle yazılmıştır. Her sayfanın altında sayfa numaraları yeşil şerit içerisinde ortada siyah renkte yazılmıştır.

Ünite numaraları, ünite adları ile ana başlıklar büyük harflerle kırmızı renkte yazılmıştır. Ana başlıkların altındaki başlıklar küçük harflerle yeşil renkte yazılırken bunların altındaki başlıklar ise küçük harflerle koyu siyah renkte yazılmıştır. “Hazırlık çalışmaları” ve “değerlendirme soruları” yazıları büyük harflerle yeşil renkte yazılmıştır. Okuma parçalarının adları büyük harflerle siyah renkte yazılmıştır. İçerikte yer alan şemalarda daha çok kırmızı renkte yazılar tercih edilmiştir.

Kitabın içeriğinde üzerinde durulması gereken temel kavramlar bold ve siyah renkte yazılmıştır. Yabancı kişilerin isimlerinin okunuşları ile kişilerin doğum ve ölüm yılları için yanlarında parantez kullanılmıştır. Ayrıca kişi adları bold ve siyah renkte yazılmıştır. **Hans Reichenbach** (Hans Rahınbah, 1891-1953), **Jan Lukasiewicz** (Jan Lukaziyeviç, 1878-1956) gibi. Bazı kelimelerin açıklaması ya da diğer adları yanlarında parantez içerisinde verilmiştir. Hayal (imge), nesne tanımı (gerçek tanım), ön bileşen (önce gelen) gibi. Bunların yanında belirli bölümlerde açıklama ihtiyacı duyulduğunda açıklamalar parantez içerisinde yapılmıştır.

Kitapta toplam 6 resim, 8 şema ve 1 tablo kullanılmıştır. “Sembolik Mantık” ünitesinde yer alan tablolar ve işlemlerde tablo numarası kullanılmamıştır. İlk resimde karikatür şeklinde insan kafası üzerinden yükselen karmaşık bir icadı andıran görsel kullanılmıştır. Görselin altına “Düşünme, nesne ve olayların yerin alan semboller arasında bağ kurma etkinliğidir.” şeklinde bir bilgi verilmiştir. İkinci resimde Aristoteles görseli, üçüncü resimde Fârâbî görseli, dördüncü resimde Francis Bacon görseli, beşinci resimde Leibniz görseli, altıncı resimde Bertrand Russell görseli yer almaktadır.

İlk şemada kavram çeşitleri, 2. şemada içlem ve kaplam ilişkisi, 3. şemada Porphyrios ağacı, 4. şemada tanım çeşitleri, 5. şemada önerme çeşitleri, 6. şemada

Aristoteles karesi, 7. şemada kıyas çeşitleri ve 8. şemada niceleme mantığında önermeler verilmiştir.

Kitabın sözlük kısmı 5 sayfadan oluşmaktadır. Burada toplam 63 kelimenin açıklaması yer almaktadır. Bu bakımdan sözlük kısmının kapsamlı olduğu söylenebilir.

4.7.2.9. Yalçın Öztürk (2001)

Kitap 127 sayfadan oluşmaktadır. Kitabın ön kapağında bulunan resim öğrenciler açısından ilgi çekici olabilir. Fakat bu resim daha çok psikolojideki algı konusuna uygun olabilir. Kitapta görsel olarak mantık dersinin gereği diğer kitaplarda da olduğu gibi çizelgelerden yararlanılmıştır. Ayrıca bu kitapta diğer kitaplardan farklı olarak bazı görseller, şema başlıkları altında verilmiştir. Bunların yanında her üniteden önce ön kapaktaki resme benzer algı konusuyla ilgili görsellere de yer verilmiştir.

Kitapta ünite başlıkları ve okuma parçaları pembe renkte; ana konu başlıkları, şema başlıkları ve örnekler bordo renkte yazılmıştır. Ayrıca hazırlık çalışmaları ve değerlendirme çalışmalarının zemin renklerinde açık pembe ton kullanılmıştır. Bunların dışında kitabın kapak rengi laciverttir. Kapaktaki diğer yazılar da beyaz ve sarı olarak yazılmıştır. Bu renklerin dışında kitapta yer alan diğer tüm yazılarda siyah renk kullanılmıştır. Fakat ara başlıklar ve bazı önemli görülen noktalar kalın ve koyu siyah renkte yazılmıştır. Kitabın yazı karakteri, puntosu ve satır aralıkları standartlara uygundur. Kitaptaki hazırlık çalışmaları, değerlendirme çalışmaları, okuma parçaları ve içerik kısmını oluşturan yazıların puntoları aynıdır. Ayrıca kitapta konu başlarında küçük punto ve italik olarak yazılmış olan mantıkla ilgili sözler bulunmaktadır.

Kitabın sözlük kısmında 57 tane kelime alfabetik sıraya göre yer almaktadır.

4.7.2.10. F. Nur Eyüboğlu-Necati Yankın (2004)

Kitap VII+165=172 sayfadan oluşmaktadır. Diğer kitaplarda ön kapağın hemen ardından numaralandırma yapılırken bu kitapta ilk üniteye kadar roma rakamı kullanılmıştır. Bu yöntem kitapların ünitelere göre dağılımını hesaplarken ünitelerin öğretim programına uygunluğunu artırmaktadır.

Kitapta hazırlık çalışmaları, bazı örnekler, açıklamalar ve önemli görülen konular ile tablolar pembe zemin üzerine daha küçük yazı puntolarıyla yazılmıştır.

Okuma parçalarının da yazı puntoları küçüktür. Değerlendirme sorularının zemini mor renktedir. Kitapta konu başlıkları ve önemli görülen yerler koyu, kalın siyah renkle yazılmıştır.

Kitabın kapak rengi açık yeşil ve koyu yeşil renklerden oluşmakta ve üzerinde dişli (çark) şekli bulunmaktadır. Bu şeklin mantık dersi ile ilgisini kurmak güçtür. Kitabın kapak yazıları ise beyaz renktedir.

Kitapta ünite başlıkları, hazırlık çalışmaları, değerlendirme çalışmalarının zemin rengi sarıdır. Ek okuma kaynaklarının zemin rengi ise turuncudur. Ünite başlarına mantıkla ilgili olduğu düşünülen şekiller ve mantığın önemini belirten sözler konulmuştur.

Kitapta her ünite başında mantık öğretim programında yer alan amaç ve davranışları yeşil zemin üzerinde verilmiştir.

Kitabın sözlük kısmında 47 tane kelime alfabetik sıraya göre açıklanmıştır.

Kitabın ön ve arka kapağındaki yazılar istenen ölçütlere uygundur.

4.7.2.11. Doğan Özlem (2006)

Kitabın ön ve arka kapak rengi kırmızıdır. “Mantık” başlığı beyaz zemin üzerine siyah renk ile yazılmıştır. Kitabın ön kapağında Aristoteles heykelinin başına elini koymuş bir kişi resmi vardır. Kitabın arka kapağında ise “Okul Yap!”, “Haydi kızla okula!”, “Ormanlarımızı koruyalım” görselleri ve uyarıları bulunmaktadır.

Kitabın ilk beş sayfası İstiklal Marşı, Atatürk’ün Gençliğe Hitabesi, Atatürk’ün resmine ayrılmıştır. Kitabın 6. ve 7. sayfalarında “İçindekiler” kısmı bulunmaktadır. İçindekiler kısmında programda yer alan beş ünite adı pembe renk ile yazılmıştır. Ünitelerin altındaki ana başlıklar mor renk ile yazılmıştır. Ara başlıklar ise siyah renk ile yazılmıştır. Başlıkların böyle bir sistematikle verilmesi ünite adları, ana ve ara konu başlıklarını ayırt etmeye yardımcı olmaktadır. Kitabın 146. sayfasında terimler sözlüğü ve 148. sayfasında kaynakça kısmı yer almaktadır.

Kitapta içerikte ünite adları pembe zemin üzerine mavi tonda yazılmıştır. Hazırlık çalışmaları açık mavi zemin üzerine siyah tonda yazılmıştır. Ünite numaraları mavi zeminde beyaz renkle yazılmıştır. Kitapta değerlendirme soruları pembe zemin

üzerine yazılırken alıştırma soruları mor zemin üzerine yazılmıştır. Kitap genelinde tablolar, şemalar ve kurallar sarı zemin üzerine yazılmıştır.

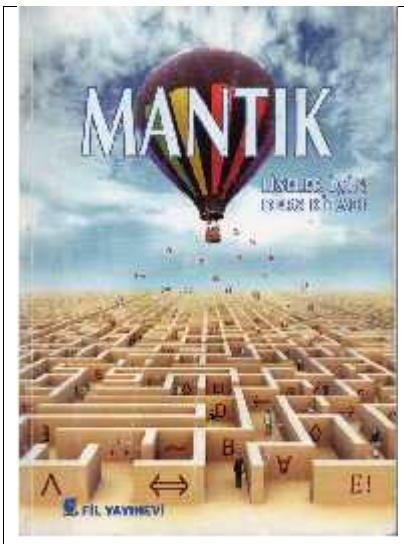
Kitabın tamamında görsel kullanılmamıştır. Konu ile ilgili tablolar, şemalar, görseller konuların daha somut, sistematik, düzenli, anlaşılır hale gelmesinde yardımcı unsurlardır. Bu bağlamda konu ile ilgili olduğu düşünülen bazı yerlerde resimlerden de yararlanılması güdülenmeyi, öğrenmeyi olumlu yönde etkileyebilir. Örneğin ilk ünite veya ikinci ünitede Aristoteles görseli olabilir. Kitabın 96. sayfasında De Morgan kuralları anlatılırken De Morgan görseli eklenebilir.

Kitapta hazırlık çalışmalarının yazı puntosu diğer içeriklerden daha küçük punto ile yazılmıştır.

Kitabın sözlük kısmında 43 kelimenin açıklaması verilmiştir. Kitabın kaynakçasına bakıldığında 16 eser ve 12 farklı yazardan yararlanıldığı anlaşılmaktadır.

Kitap 12 yazı puntosu ile yazılmıştır. Kitapta yabancı isimlerin okunuşları yanlarında parantez içerisinde verilmiştir. Ayrıca kişilerin doğum ve ölüm tarihleri için de parantez kullanılmıştır. Örnek: “(H. Reichenbach-H. Rayhınbah, 1891-1953) (s. 17)”. Kitap bu özellikleri fiziksel açıdan öğrenci seviyesine uygundur.

4.7.2.12. Gülşen Öz (2008)

	Kitabın ön kapağında bulutlu bir gökyüzünde uçan balon bulunmaktadır. Aşağıda ise insanların yol aradığı karmaşık bir labirent bulunmaktadır. Yukarıdaki balondan labirente doğru mantık dersinin içeriğine ait simge ve semboller dökülmektedir. Labirenti oluşturan duvarların üzerinde de mantığa ilişkin simge ve semboller bulunmaktadır. Ayrıca kapakta tam balonun üzerine gelecek şekilde büyük ve beyaz harflerle dersin adı yazılmıştır. Kapağın alt tarafında ise mavi renklerle yayınevinin adı yer almaktadır. Kitabın ön kapağında dersin adı kapatıldığında görsel bu kitabın mantık kitabı olduğu izlenimini vermektedir. Kapaktaki görselin, mantık

	dersine ait bilgileri çağrıştırması nedeniyle ders için uygun bir görsel olduğu söylenebilir.

Kitabın arka kapağının zeminini bulutlu bir gökyüzü oluşturmaktadır. Burada “”okul yap!”, “haydi kızlar okula”, “satranç öğrenin!”, “Satranç oynayın” görsel ve yazıları yer almakla beraber yayınevini adı ve iletişim bilgileri bulunmaktadır. Bu durum ise istenen ölçütlere uygundur.

Kitap toplam 152 sayfadan oluşmaktadır. Fakat son sayfanın boş bırakılması nedeniyle 151. sayfaya kadar numaralandırma yapılmıştır. Kitabın 6. ve 7. sayfalarında “İçindekiler” bölümü bulunmaktadır. İlk ünite 8. sayfadan başlamaktadır. 149. ve 150. sayfalarda sözlük bölümü bulunmaktadır. 151. sayfada ise “Kaynakça” yer almaktadır. “Sözlük” kısmında toplam 64 kavramın açıklaması yapılmıştır. Bu kavramlar alfabetik sıraya göre yazılmıştır. Ayrıca seçilen kavramlar özellikle içerikte olmayan ve açıklama ihtiyacı duyulan kavramlardır. Kitapta toplam 26 farklı yazardan olmak üzere 32 farklı kitaptan yararlanılmıştır. Bu açılardan kitap zengin bir kaynakçaya sahiptir.

Kitabın içeriği 10 yazı puntosu ile yazılmıştır. Ayrıca önceki kitaplardan farklı olarak her sayfa iki sütuna ayrılmış ve önce sol sütun sonra sağ sütun kullanılmıştır. Kitapta önceki kitaplardan farklı olarak çok sayıda şekil, şema, tablo, resim ve fotoğraf kullanılmıştır. Kitapta sistematik şekilde fazla sayıda renk kullanılmış ve renklendirme yapılmıştır. Şema, tablo, resim ve fotoğraflar önceki kaplar gibi birbirine karıştırılmamıştır. Yani şemanı altında gerçekten şema denilebilecek unsur, tablo bölümünde ise gerçekten tablo denilebilecek unsur bulunmaktadır. Dolayısıyla kitapta bu tür unsurlara isim verilirken dikkat edilerek kavramla bunların karşılığına gelen unsurlar doğru şekilde kullanılmıştır.

Kitabın içindekiler bölümünde ünite yazıları bordo renkte, ana başlıklar lacivert renkte, bunların alt başlıkları mavi renkte, en alt başlıklar ise siyah renkte yazılmıştır. Ayrıca okuma metni ifadeleri kırmızı renkte yazılmıştır. Zemin rengi ise açık turuncu renktedir.

4.7.2.13. Özge Köroğlu (2008)

Kitap 135 sayfadan oluşmaktadır. Son sayfa boş bırakılmıştır. İlk ünite 10. sayfadan başlamaktadır. Kitabın içindekiler bölümünde sadece siyah renk yazılar kullanılmıştır. Bu bölümde ünite isimleri koyu renkte ve büyük harflerle yazılmıştır. Ana başlıklar sadece büyük harflerle yazılmışken bunların alt başlıkları küçük harflerle yazılmıştır. Sayfa numaraları önceki kitaplardan farklı olarak sayfanın üst kısmında açık mavi bir şerit üzerinde beyaz renkte yazılmıştır.

Kitabın içeriğinde ünite numaraları ve isimleri mavi zemin rengi üzerine beyaz renkte ve büyük harflerle yazılmıştır. Ayrıca "hazırlık çalışmaları", "değerlendirme çalışmaları", "okuma metinleri", başlıkları da mavi zemin üzerine yazılmıştır. Ana başlıklar büyük harfle ve pembe renkte yazılırken bunların altındaki başlıklar mavi renkte ve küçük harflerle yazılmıştır. Bu başlıkların altında yer alan alt başlıklar ise koyu siyah renkte yazılmıştır.

Kitabın genelinde özellikle "Sembolik Mantık" ünitesinde kurallar ve tablolar koyu turuncu çerçeve içerisinde açık turuncu zeminde gösterilmiştir. Tablolarda vurgulanmak istenen noktalar kırmızı çizgi ile belirtilmiştir.

Kitapta toplam 4 resim ve 7 şema bulunmaktadır. Resimler ilk ünitede yer almaktadır. Birinci resim Aristoteles'e, ikinci resim Fârâbî'ye, üçüncü resim Descartes'e ve dördüncü resim Leibniz'e aittir. Şemalardan 6 tanesi klasik mantık ünitesinde yer alırken 1 tanesi sembolik mantık ünitesinde bulunmaktadır.

Kitabın sözlük kısmında toplam 78 tane kavram açıklanmıştır. Bunlar alfabetik sıraya göre verilmiştir. Sözlük kısmında kitabın içeriğinde açıklaması yapılan kavramlara da yer verilmiştir.

Kitapta toplam 8 yazardan olmak üzere toplam 11 kitaptan yararlanılmıştır. Kaynakça kaynak gösterme kriterlerine uygundur.

Kitapta kişi isimleri ile önemli kavramlar koyu siyah renkte yazılmıştır. İçerikteki yazılar 11 punto ve tek satır aralığı ile yazılmıştır. Bu unsurlar istenen ölçütlere uygundur.

4.7.3. 1993 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Ünitelere Göre Dağılımları

Tablo 14. 1993 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının 'Mantık Ünitesi'ne Göre Dağılımları

MANTIK ÜNİTESİ ***Programda Bakanlığın belirlediği %'lik dilim: 5***						
No	***Kitaplar***	***Baskı***	***Kitabın toplam sayfası***	***Hesaplanan toplam sayfa***	***Üniteye ayrılan sayfa***	***Hesaplanan %'lik dilim***
1	N. Öner- T. Grünberg	1994	88	75	6	8.00
2	E. Yamanlar	1996	160	140	14	10
3	S. Atabek- S. Gençoğlu	1998	112	103	9	8.73
4	D. Özlem	1999	152	136	14	10.29
5	N. Öner-T. Grünberg	2000	128	115	11	9.56
6	İ. H. Vural	2000	132	116	12	10.34
7	A. K. Çüçen	2004	128	101	13	12.87
8	E. Yamanlar	2003	142	128	14	10.93
9	Y. Öztürk	2001	127	114	10	8.77
10	F. N. Eyüboğlu- N. Yankın	2004	173	159	16	10.06
11	D. Özlem	2009	150	137	14	10.21
12	G. Öz	2008	151	140	22	15.71
13	Ö. Köroğlu	2008	135	122	12	9.83

Kitapların “Mantık” ünitelerindeki oranlarına bakıldığında genel olarak tamamının istenen yüzdelik dilimi aştığı dikkati çekmektedir. Özellikle G. Öz (2008)’ün kitabında bu üniteye istenen yüzdenin yaklaşık olarak 3 katı kadar yer ayrıldığı görülmektedir. İstenen kriterlere en yakın kitap N. Öner ve T. Grünberg’in 1994 yılındaki mantık kitaplarıdır.

Tüm kitapların ilk ünitede istenen kriteri aşmasının nedeni öğretim programından kaynaklı olabilir. Çünkü öğretim programında bu ünite için istenen içerikle belirlenen yüzdelik dilim örtüşmüyor olabilir. Sonuç olarak kitapların ilk ünitelerinin yüzdelik dilimlerinin istenen ölçütlerden farklı olduğu ve kitapların bu şekilde kabul edildiği anlaşılmaktadır.

Tablo 15. 1993 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının ‘Klasik Mantık Ünitesi’ne Göre Dağılımları

KLASİK MANTIK ÜNİTESİ ***Programda Bakanlığın belirlediği %’lik dilim: 30***						
No	***Kitaplar***	***Baskı***	***Kitabın toplam sayfası***	***Hesaplanan toplam sayfa***	***Üniteye ayrılan sayfa***	***Hesaplanan %’lik dilim***
1	N. Öner- T. Grünberg	1994	88	75	21	28.00
2	E. Yamanlar	1996	160	140	42	*30*
3	S. Atabek- S. Gençoğlu	1998	112	103	27	*26.21*
4	D. Özlem	1999	152	136	47	36.02
5	N. Öner-T. Grünberg	2000	128	115	35	30.43
6	İ. H. Vural	2000	132	116	34	29.31
7	A. K. Çüçen	2004	128	101	31	30.69
8	E. Yamanlar	2003	142	128	44	34.37
9	Y. Öztürk	2001	127	114	39	34.21

10	F. N. Eyüboğlu- N. Yankın	2004	173	159	48	30.18
11	D. Özlem	2009	150	137	49	35.76
12	G. Öz	2008	151	140	59	42.14
13	Ö. Köroğlu	2008	135	122	35	28.68

Kitaplardaki “Klasik Mantık” ünitesindeki yüzdelik dilimlerin büyük kısmının istenen dilime yakın olduğu görülmektedir. Kitaplarda genellikle istenen dilime göre yüzdelik dilim aşılmıştır. Sadece N. Öner ve T. Grünberg’in 1994 mantık kitabında ve S. Atabek ve S. Gençoğlu’nun mantık kitabında yüzdelik dilim istenen yüzdelik dilime göre eksik oluşturulmuştur. Bu ünite için yüzdelik dilime tam olarak uyulan kitap E. Yamanlar’ın 1996 yılında kabul edilen kitabıdır. G. Öz’ün kitabında ise yaklaşık olarak % 12 fazlalık söz konusudur.

Tablo 16. 1993 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının ‘Sembolik Mantık Ünitesi’ne Göre Dağılımları

SEMBOLİK MANTIK ÜNİTESİ ***Programda Bakanlığın belirlediği %’lik dilim: 40***						
No	***Kitaplar***	***Baskı***	***Kitabın toplam sayfası***	***Hesaplanan toplam sayfa***	***Üniteye ayrılan sayfa***	***Hesaplanan %’lik dilim***
1	N. Öner- T. Grünberg	1994	88	75	31	41.33
2	E. Yamanlar	1996	160	140	52	37.14
3	S. Atabek- S. Gençoğlu	1999	112	103	53	51.45
4	D. Özlem	1999	152	136	53	38.97
5	N. Öner-T. Grünberg	2000	128	115	47	40.86
6	İ. H. Vural	2000	132	116	52	44.82
7	A. K. Çüçen	2004	128	101	40	39.60

8	E. Yamanlar	2003	142	128	48	37.50
9	Y. Öztürk	2001	127	114	51	44.73
10	F. N. Eyüboğlu- N. Yankın	2004	173	159	70	44.02
11	D. Özlem	2009	150	137	56	40.87
12	G. Öz	2008	151	140	42	30
13	Ö. Köroğlu	2008	135	122	53	43.44

10 kitabın yüzdelik diliminin “Sembolik Mantık” ünitesi için istenen yüzdelik dilime yakın olduğu görülmektedir. Fakat S. Gençoğlu ve S. Atabek’in kitaplarında yaklaşık % 11. 5 fazlalık söz konusudur. Ayrıca G. Öz’ün kitabında bu üniteye % 10 eksik yer verildiği dikkati çekmektedir.

Tablo 17. 1993 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının ‘Mantığın Uygulamaları Ünitesi’ne Göre Dağılımları

MANTIĞIN UYGULAMALARI ÜNİTESİ ***Programda Bakanlığın belirlediği %’lik dilim: 20***						
No	***Kitaplar***	***Baskı***	***Kitabın toplam sayfası***	***Hesaplanan toplam sayfa***	***Üniteye ayrılan sayfa***	***Hesaplanan %’lik dilim***
1	N. Öner- T. Grünberg	1994	88	75	14	18.66
2	E. Yamanlar	1996	160	140	24	17.14
3	S. Atabek- S. Gençoğlu	1999	112	103	8	7.76
4	D. Özlem	1999	152	136	14	10.29
5	N. Öner-T. Grünberg	2000	128	115	14	12.17
6	İ. H. Vural	2000	132	116	12	10.34
7	A. K. Çüçen	2004	128	101	11	10.89

8	E. Yamanlar	2003	142	128	14	10.93
9	Y. Öztürk	2001	127	114	10	8.77
10	F. N. Eyüboğlu- N. Yankın	2004	173	159	16	10.06
11	D. Özlem	2009	150	137	16	11.67
12	G. Öz	2008	151	140	20	14.28
13	Ö. Köroğlu	2008	135	122	12	9.83

Bu ünite için kitaplarda istenilen yüzdelik dilime genel olarak uyulmadığı dikkati çekmektedir. Kitapların büyük kısmında istenen yüzdelik dilimin yaklaşık olarak yarısına yer verilmiştir. İstenen yüzdelik dilime en yakın kitap T. Grünberg ve N. Öner'in 1994 yılındaki kitabı ile E. Yamanlar'ın 1996 yılında yazdığı kitaptır. Fakat bu kitaplarda da yüzdelik dilim açısından eksiklik söz konusudur. İstenen yüzdelik dilime en uzak kitap ise S. Gençoğlu ve S. Atabek'in yazdıkları mantık kitabıdır. Bu ünite için kitaplar istenen yüzdelik dilime tam olarak uyulmadan kabul edilmiştir.

Tablo 18. 1993 Mantık Dersi Öğretim Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının 'Mantık Felsefesi Ünitesi'ne Göre Dağılımları

MANTIK FELSEFESİ ÜNİTESİ ***Programda Bakanlığın belirlediği %'lik dilim: 5***						
No	***Kitaplar***	***Baskı***	***Kitabın toplam sayfası***	***Hesaplanan toplam sayfa***	***Üniteye ayrılan sayfa***	***Hesaplanan %'lik dilim***
1	N. Öner- T. Grünberg	1994	88	75	3	4.00
2	E. Yamanlar	1996	160	140	8	5.71
3	S. Atabek- S. Gençoğlu	1998	112	103	6	5.82

4	D. Özlem	1999	152	136	6	4.41
5	N. Öner-T. Grünberg	2000	128	115	7	6.08
6	İ. H. Vural	2000	132	116	6	5.17
7	A. K. Çüçen	2004	128	101	6	5.94
8	E. Yamanlar	2003	142	128	8	6.25
9	Y. Öztürk	2001	127	114	8	7.01
10	F. N. Eyüboğlu- N. Yankın	2004	173	159	9	5.66
11	D. Özlem	2009	150	137	6	4.37
12	G. Öz	2008	151	140	10	7.14
13	Ö. Köroğlu	2008	135	122	7	5.73

Bu ünitede kitaplarda istenen yüzdelik dilime genel olarak uyulduğu anlaşılmaktadır. Fakat N. Öner ve T. Grünberg'in 1994 yılındaki kitaplarında bu üniteye eksik yer verilmiştir. Ayrıca Y. Öztürk'ün kitabı ile G. Öz'ün kitabında bu üniteye yaklaşık olarak % 2 fazla yer verildiği dikkati çekmektedir.

4.7.4. 1993 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Muhtevasının Öğretim Programına Uygunluğu

Ders kitapları öğretim programlarına uygun olarak hazırlanmaya çalışılmaktadır. Kitaplar yazıldıktan sonra bakanlığın belirlediği birimler tarafından kitapların programa uygun olup olmadığı incelendikten sonra okutulmak üzere kabul edilmektedir. Yani kitapların muhtevası öğretim programında ortaya konulmaktadır. Dolayısıyla kitapların muhtevasının öğrenci seviyesine uygunluğu ortaya konulurken öğretim programında belirlenen muhtevanın öğrenci seviyesine uygun olup olmadığı belirlenmiş olacaktır. Ayrıca öğretim programında olup kitaplarda olmayan içeriklerin yanında kitaplarda olup öğretim programında olmayan içerikleri de belirlemekte yarar bulunmaktadır.

Konuların işlenişinde aşağıdaki kriterler göz önünde bulundurulur (Tebliğler Dergisi, sayı: 2434, s. 610):

a. Konuların, Türk Milli Eğitiminin genel amaçları ve temel ilkeleri ile kitabın hitap ettiği öğrencinin öğrenim gördüğü kurumun amaçlarına uygun olup olmadığı,
b. Konuların, ilgili öğretim programında öğrencilere kazandırılmak üzere belirlenen bilgi, beceri, tutum, tavır, davranış ve iş alışkanlıklarının tamamını kapsayacak şekilde yapılıp yapılmadığı,
c. Atatürk ilke ve inkılapları ile ilgili olmak üzere programlara ve kurulca alınan kararlara uygun olup olmadığı,
d. Konuların ilgili dersin o sınıf veya dönem için belirlenen amaçlarına uygun olarak işlenip işlenmediği,
e. Kitaptaki bölümler, üniteler ve konular arasında hacim bakımından uygun bir denge kurulup kurulmadığı,
f. Kişi veya kuruluşları yıpratıcı nitelikte olup olmadığı,
g. Konuların, sosyal, ekonomik ve kültürel bütünlük içerisinde; öğrencinin günlük yaşantısında yararlanabileceği şekilde işlenip işlenmediği,
h. Konuların işlenişinde; yakından uzağa, basitten karmaşığa, kolaydan zora, somuttan soyuta gişen bir yöntem izlenip izlenmediği,
i. Konuların işlenişinde öğrencilerin daha önce kazandığı bilgi, beceri, tutum, tavır ve davranışların dikkate alınıp alınmadığı işlenen konuların aynı sınıf veya dönemde okutulan diğer derslerle ilişkisinin göz ününde bulundurulup bulundurulmadığı,
j. Konuların, öğrenci seviyesine uygun olarak işlenip işlenmediği,
k. Gereksiz bilgi ve fazla ayrıntıya yer verilip verilmediği,
l. Konuların; öğrenciyi daha çok öğrenmeye, araştırmaya, incelemeye, başka kaynaklara başvurmaya teşvik edecek şekilde işlenip işlenmediği,
m. Konuların; öğrencileri muhakeme etmeye, bağımsız ve yaratıcı düşünmeye, kıyaslamaya, edinilen bilgilerden hareketle sonuçlar çıkartmaya yöneltecek şekilde işlenip işlenmediği,
n. Öğrencilerin kitaptan verimli şekilde yararlanmalarını sağlayacak unsurlara yer verilip verilmediği.

Ders kitaplarının muhtevasının öğretim programına uygunluğunu belirleyebilmek ve karşılaştırma yapabilmek için öğretim programında yer alan amaç ve davranışlar ile kitaplarda yer alması gereken konu başlıkları ve terimleri açıklamakta yarar vardır. Çünkü muhtevaya uygunluk bu noktalar üzerinden belirlenebilir.

1993 mantık öğretimi programında toplam 7 tane genel amaç, 31 tane özel amaç ve bu amaçlara ait 201 tane davranış yer almaktadır.

Programın genel amaçları aşağıdaki gibidir (MEB, 1993, s. 4):

a. Mantığın konusunu ve tarihi gelişimini bilir.
b. Aristo mantığının temel kavramlarını ve kurallarını kavrar.
c. Sembolik mantığın temel kavram ve kurallarını kavrar.
d. Kazanılan temel kurallara dayanarak, işlemleri doğru yapar ve sonuçları değerlendirir.
e. Mantığın uygulandığı alanları kavrar; uygulamalarla ilgili temel kavram ve kuralları kazanır.
f. Mantık felsefesi hakkında bilgi sahibi olur.
g. Mantıklı, tutarlı düşünme, değerlendirebilme ve eleştirebilme becerisini kazanır.

1993 mantık öğretimi programında belirtilen ders kitaplarında yer alması gereken konu başlıkları ile içerikte işlenmesi gereken terimler aşağıdaki gibidir (MEB, 1993, s. 7-31):

Tablo 19. 1993 Mantık Öğretimi Programında Belirtilen Mantık Ders Kitaplarında Yer Alması Gereken Konular ve Terimler

I. ÜNİTE -MANTIK	
KONULAR	**TERİMLER**
A. MANTIĞIN KONUSU B. MANTIĞIN TARİHÇESİ	Mantık, düşünme, doğru düşünme, mantık doğrusu, özdeşlik, çelişmezlik, üçüncü halin imkânsızlığı, yeter-sebep ilkesi.
II. ÜNİTE-KLASİK MANTIK (ARİSTO MANTIĞI)	
KONULAR	**TERİMLER**
A. KAVRAM ve TERİMLER 1. Kavram Tanımı 2. Terim Tanımı 3. Kavram Çeşitleri 4. Kavramlar Arası İlişkiler 5. Beş Tümel B. TANIM C. ÖNERME 1. Önermenin Tanımı ve Yapısı 2. Önerme Çeşitleri	Klasik mantık, kavram-terim, tümel-tikel kavram, somut-soyut kavram, kollektif-distribütif kavram, pozitif-negatif kavram, kavramda özlük-ilintililik, nelik, gerçeklik, kimlik, içlem-kaplam, cins-tür-

a. Yargının Niteliği Bakımından Önermeler b. Yargı Sayısı Bakımından Önermeler c. Yargının Kipliği Bakımından Önermeler 3. Önermeler Arası İlişkiler4 D. KIYAS 1. Kıyasın Tanımı ve Yapısı a. Basit Kıyaslar b. Bileşik Kıyaslar c. Düzensiz Kıyaslar	ayrım, özgülük-ilintililik, nitelik-nicelik-yargı, kiplik, karşı olma-döndürme, kıyas.
III. ÜNİTE-MODERN (SEMBOLİK) MANTIK	
KONULAR	**TERİMLER**
A. İKİ DEĞERLİ MANTIK 1. ÖNERMELER MANTIĞI a. Önerme Eklemleri ve Doğruluk Çizelgeleri b. Mantık Değişmezleri, Geçerlilik, Tutarlılık, Denklik (eşdeğerlik) c. Çözümleyici Çizelge 2. NİCELEME MANTIĞI a. Niceleyiciler ve Açık Önermeler b. Yorumlama, Geçerlilik ve Tutarlılık c. Çözümleyici Çizelge B. ÇOK DEĞERLİ MANTIK 1. Değişmezler ve Doğruluk Değerleri 2. Yorumlama, Geçerlilik, Tutarlılık ve Denklik C. KİPLİK MANTIĞI 1. Kiplik Değişmezleri ve Doğruluk Değerleri 2. Yorumlama, Geçerlilik, Tutarlılık, Denklik D. ÖZDEŞLİK MANTIĞI 1. Özdeşlik Değişmezi ve Doğruluk Değeri 2. Yorumlama, Geçerlilik, Tutarlılık, Denklik E. VARLIK MANTIĞI 1. Varlık Değişmezi ve Doğruluk Değeri 2. Yorumlama, Geçerlilik, Tutarlılık, Denklik	Sembolik mantık, önermeler mantığı, niceleme mantığı (yüklemler mantığı), önerme eklemi, doğruluk çizelgesi, çözümleyici çizelge, iki değerli mantık, çok değerli mantık, yorumlama, geçerlilik, tutarlılık, denetleme, eşdeğerlik, niceleyici, açık önerme, özelleme, gerçekleme.
IV. ÜNİTE-MANTIĞIN UYGULAMALARI	
KONULAR	**TERİMLER**
A. MANTIK-MATEMATİK 1. Matematik Dilini Sembolleştirme 2. Tanım-Aksiyom-Teorem 3. Tanım Metotları 4. İspat Metotları 5. Matematik Teorilerinin Aksiyomlaştırılması B. MANTIK ve DOĞA BİLİMLERİ 1. Deneysel Metot 2. Varsayımlı Dedüktif Metot C. MANTIĞIN ELEŞTİREL DÜŞÜNME VE AKILCI TARTIŞMA UYGULAMASI	Tanım, teori, aksiyom, teorem, ispat, aksiyomatik teori, tam tümevarım, eksik tümevarım, aksine örnek verme yoluyla ispat, doğrudan ispat, koşullandırma yoluyla ispat, dolaylı ispat, tümevarımlı ispat, varsayımlı dedüktif metot.

V. ÜNİTE-MANTIK FELSEFESİ	
KONULAR	**TERİMLER**
MANTIK FELSEFESİ 1. Mantık Felsefesinin Konusu 2. Mantık Felsefesinin Ele Aldığı Bazı Sorunlar a. Aklın İlkeleri ve Varlıkla Olan İlişkileri b. Tümevarımın Değeri	Mantık felsefesi Bilim felsefesi

Talim Terbiye Kurulunun 30.04.1998 tarih ve 67 sayılı kararı ile 1993 mantık öğretimi programından bazı amaç ve davranışlar çıkarılmış ve programın yeni hali bu karar ile kabul edilmiştir.

1993 mantık öğretimi programından çıkarılan özel amaçlar, amaç ve bunların alt davranışları aşağıdaki gibidir (Tebliğler Dergisi, sayı: 2488, s. 638-640):

1. Amaç 6 "Önermenin yapısını kavrayabilme." içerisindeki 7. davranış: Basit önermelerin niceliğini açıklama.
2. Amaç 17 "Çok değerli mantık sistemleri bilgisi." içerisinde:

Davranış 4: Değişmezlerin işlevlerini belirtme.

Davranış 6: Çok değerli mantıkta sembolleştirme ve yorumlamayı belirtme.

Davranış 7: Çok değerli mantıkta geçerliliği belirtme.

Davranış 8: Çok değerli mantıkta tutarlılığı belirtme.

Davranış 9: Çok değerli mantıkta denkliği (eşdeğerlik) belirtme.

3. Amaç 18 "Kiplik mantığı bilgisi." içerisinde:

Davranış 4: Kiplik değişmezlerinin doğruluk çizelgelerini belirtme.

Davranış 5: Kiplik mantığında temel kiplikleri sıralama.

Davranış 6: Kiplik mantığında sembolleştirme ve yorumlamayı belirtme.

Davranış 7: Kiplik mantığında geçerliliği belirtme.

Davranış 8: Kiplik mantığında tutarlılığı belirtme.

Davranış 9: Kiplik mantığında denkliği (eşdeğerlik) belirtme.

4. Amaç 19 "Özdeşlik mantığı bilgisi." içerisinde:

Davranış 4: Özdeşlik değişmezlerinin doğruluk çizelgesini belirtme.

Davranış 5: Özdeşlik mantığında sembolleştirme ve yorumlama.

Davranış 6: Özdeşlik mantığında geçerliliği belirtme.

Davranış 7: Özdeşlik mantığında tutarlılığı belirtme.

Davranış 8: Özdeşlik mantığında denkliği belirtme.

5. Amaç 20 "Varlık mantığı bilgisi." içerisinde:

Davranış 4: Varlık değişmezinin doğruluk çizelgesini belirtme.

Davranış 5: Varlık mantığında sembolleştirme ve yorumlamayı belirtme.

Davranış 6: Varlık mantığında geçerliliği belirtme.

Davranış 7: Varlık mantığında tutarlılığı belirtme.

Davranış 8: Varlık mantığında denkliği (eşdeğerlik) belirtme.

6. Amaç 21 "Mantığın uygulama alanları bilgisi" içerisinde:

Davranış 1: Mantığın çeşitli düşünce alanlarıyla ilişkisini belirtme.

7. Amaç 22: "Matematik dilinin sembolleştirilmesi bilgisi" içerisinde:

Davranış 2: Dilin sembolleştirilmesinin önemini belirtme.

Davranış 3: Yüklemler mantığına dayanan dilin özelliğini belirtme.

Davranış 4: Yüklemler mantığına göre sembolleştirmeyi örnekle açıklama.

Davranış 5: Yüklemler mantığına dayanan teorilerin sembolleştirilmesi ile ilgili kuralları belirtme.

8. Amaç 23: "Sembolik mantıkta, mantık-matematik (teori, tanım, aksiyom ve teorem) ilişkisinin incelenmesi bilgisi." içerisinde:

Davranış 5: Teorilerle ilgili sembolleri belirtme.

Davranış 6: Teorilerin sembolleştirilmesi ile ilgili kuralları belirtme.

Davranış 8: Tanımların özelliğini belirtme.

Davranış 9: Tanımla ilgili sembolleri belirtme.

Davranış 10. Tanımla ilgili sembolleştirme kurallarını belirtme.

9. Amaç 24: "Sembolik mantıkta tanım metotları bilgisi"nin tamamı.

10. Amaç 25: "Sembolik mantıkta ispat metotları bilgisi"nin tamamı.

11. Amaç 26: "Matematik teorilerinin aksiyomlaştırılması bilgisi"nin tamamı.

12. Amaç 27: "Sembolik mantığın doğa bilimlerine uygulanması bilgisi" içerisinde:

Davranış 3: Deneysel metodu sembolleştirme kurallarını belirtme.

Davranış 5: Tam tümevarımın sembolleştirme kurallarını belirtme.

Davranış 7: Eksik tümevarımın sembolleştirme kurallarını belirtme.

Davranış 9: Varsayımlı dedüktif metodu sembolleştirme kurallarını belirtme.

13. Amaç 28: "Mantığın eleştirel düşünmeye ve akılcı tartışmaya uygulanmasını kavrayabilme." içerisinde:

Davranış 3: Tartışma mantığında çözümleme kurallarını açıklama.

Mantık öğretimi programında yukarıdaki amaç ve davranışlar çıkarılırken bunların paralelinde ders kitaplarında içerikte yer alması gereken bazı konu başlıkları da çıkarılmıştır. Bu konu başlıkları aşağıdaki tabloda verilmiştir:

Tablo 20. 1998 Yılında 1993 Mantık Öğretimi Programından Çıkarılan Konu Başlıkları

B.	SEMBOLİK MANTIK ÜNİTESİ ÇOK DEĞERLİ MANTIK 1. Değişmezler ve Doğruluk Değerleri 2. Yorumlama, Geçerlilik, Tutarlılık, Denklik
C.	KİPLİK MANTIĞI 1. Kiplik Değişmezleri ve Doğruluk Değerleri 2. Yorumlama, Geçerlilik, Tutarlılık, Denklik
D.	ÖZDEŞLİK MANTIĞI 1. Özdeşlik Değişmezi ve Doğruluk Değeri 2. Yorumlama, Geçerlilik, Tutarlılık, Denklik
E.	VARLIK MANTIĞI 1. Varlık Değişmezi ve Doğruluk Değeri 2. Yorumlama, Geçerlilik, Tutarlılık, Denklik
A.	MANTIĞIN UYGULMALARI ÜNİTESİ MANTIK-MATEMATİK 1. Matematik Dilini Sembolleştirme 2. Tanım Metotları 3. İspat Metotları 4. Matematik Teorilerin Aksiyomlaştırılması
	MANTIK FELSEFESİ ÜNİTESİ 1. Mantık Felsefesinin Ele Aldığı Bazı Sorunlar a) Aklın İlkeleri (Presipleri) ve Varlıkla Olan İlişkileri b) Tümevarımın Değeri

4.7.4.1. Necati Öner-Teo Grünberg (1994)

Adı geçen kitapta, programda yer alan 30 amaç ve 197 davranış işlenmiştir. Buna göre 31. amaç ve bu amacın içerisinde verilen 4 adet davranış işlenmemiştir. 31. amaç programın son amacıdır. Kitapta "Tümevarımın değeri ile ilgili sorunlar" başlığı anlatılırken yarım bırakılmıştır. Dolayısıyla bundan sonra verilmesi gereken içerik olan, 31. amaç ve amaca ait 4 adet davranış verilmemiştir. Bu durum dizgi ve baskı hatasından kaynaklanmış olabilir.

Kitapta "Tümevarımın Değeri" konu başlığı tam olarak anlatılmamıştır. Ayrıca "Bilim felsefesi" terimine ilişkin bir açıklamaya yer verilmemiştir.

Kitapta bunların dışında programda yer alan tüm amaç ve davranışlar işlenmiştir. Dolayısıyla programda yer alan konu başlıkları ve terimler kitapta açıklanmıştır. Konu başlıkları öğretim programına uygun şekilde yapılmıştır.

Öğretim programındaki bazı konular ve davranışlar birebir olarak örtüşmemektedir. Yani bazı davranışların konu başlığı yoktur. Bazı konu başlıkları da amaçta yer verilmemiştir. Bu durum öğretim programının bir eksikliğidir. Bunlara rağmen kitapta hem programdaki amaç ve davranışlar sırayla işlenmiş hem de konu başlıkları ele alınmıştır. Bu durum kitabın olumlu özelliklerinden birisidir.

Ders kitabında yer alan programdaki 26. amaç ‘Matematik teorilerinin aksiyomlaştırılması bilgisi’ ile 30. amaç olan ‘Mantık felsefesinin sorunlarını kavrayabilme’ amaçları ve alt davranışlarının konu içeriklerinin öğrenci seviyesine uygun olmadığı söylenebilir. Çünkü bu konular öğrenci için diğer konulara göre daha soyut gelebilir. Ayrıca bu konulardan önceki konuların tam olarak anlaşılması gerekliliği söz konusudur. Bu konular yerine klasik mantık ve sembolik mantık ünitelerinde uygulama gerektiren konular için örnek soruların artırılması daha uygun olabilirdi.

4.7.4.2. Emine Yamanlar (1995)

Kitaptaki konu başlıkları ile öğretim programındaki konu başlıkları birebir örtüşmektedir.

Öğretim programında özellikle değinilmesi gereken terimler içerisinde olmamasına rağmen kitapta “yalınç (basit) kavram” ve “karmaşık kavram” da açıklanmıştır. Buna göre kavramlar içlemleri açısından ikiye ayrılmıştır. “Birbirleriyle ilişkili olan iki kavramdan içlemi az olana **yalınç kavram,** içlemi fazla olana **karmaşık kavram** adı verilir. Örneğin canlı ve insan kavramlarından içlemi az olan canlı kavramıdır ve insan kavramına göre yalınçtır. İnsan kavramıysa, içlemi daha fazla olduğundan, canlı kavramına göre daha karmaşıktır.” (s. 29).

Öğretim programında yer almayan kavram çeşitlerinin burada belirtilmesi öğrencinin konuyu anlamasını güçleştirecek niteliktedir. Çünkü “içlem” ve “kaplam” ın ne olduğunu öğrenemeyen öğrencinin buradaki açıklamaları anlaması olanaksızdır. Öğretim programında olmayan konuların ders kitaplarında yer alması kitabın inceleme komisyonları tarafından fazladan eleştiri almasına neden olabilmektedir.

Programdaki 31. amaç ile bu amacı içerisindeki 4 davranış kitapta ele alınmamıştır.

Kitapta 31. amaç ile bu amaca ait davranışlara yer verilmediği anlaşılmaktadır. Bu amaç ve davranışlar aşağıdaki gibidir:

> "Amaç 31: Mantık ile varlığın bilgisi arasındaki ilişkiyi kavrayabilme.
> Davranışlar:
> 1. "Mantık" ile "günlük hayat bilgisi"nin ilişkisini açıklama.
> 2. "Mantık" ile "bilimsel bilgi"nin ilişkisini açıklama.
> 3. "Mantık" ile "matematik bilgi"nin ilişkisini açıklama.
> 4. Günlük hayat bilgisinin, bilimsel bilginin ve matematik bilginin temellerini açıklama."

Bu amaçla ilgili programda yer alan "İşleniş" kısmındaki açıklamalarda amaç ve davranışlarla ilgili uyarılara rağmen kitapta da "amaç 31" işlenmemiştir. Hatta kitapta değerlendirme sorularında bu amaca ilişkin bir soru sorulmamıştır. Dolayısıyla kitap bu amaç ve davranışlara yer vermemesine rağmen Talim Terbiye Kurulu tarafından ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

4.7.4.3. Suna Atabek-Semra Gençoğlu (1998)

Mantık öğretimi programında "Mantık Ünitesi"nde özdeşlik (aynilik) olarak yer alırken ders kitabında özdeşlik (aynılık) olarak ifade edilmiştir. Kitaptaki kavramı öğrencilerin anlaması programdakine göre daha kolaydır. Yazar kelimeyi öğrencilerin anlayabileceği, günlük yaşamda kullanmış oldukları kavramla ifade etmiştir.

Mantık öğretimi programında belirtilmemesine rağmen kitapta "çelişmezlik ilkesi (yıkışmazlık)" olarak ifade edilmiştir. Yani "yıkışmazlık" ile eş anlamlı tutulmuştur. Programda belirtilmemesine rağmen öğrencilerin anlamakta güçlük çekebilecekleri kavramların kitaplarda kullanılması uygun değildir. Çünkü Türkçe sözlüklerde bu "yıkışmazlık" kavramının karşılığı bulunamamıştır. Ders kitaplarında alan literatüründe kabul edilen, kullanılan kavramların kullanılması öğrencilerin konuyu anlamaları ve bilimsel hataya düşülmemesi açısından gereklidir.

Mantık öğretimi programında kavram çeşitlerinin içerisinde "pozitif-negatif kavramlar"a değinilmesi gerektiği ifade edilmiştir. Fakat ders kitabında bu konuya "olumlu ve olumsuz kavramlar" olarak yer verilmiştir. Bu açıdan programa uyulmadığı anlaşılmaktadır.

Kitabın 43. sayfasında “Sembolik Mantık Ünitesi”nde yer alan konular aşağıdaki şekilde verilmiştir:

A. İKİ DEĞERLİ MANTIK
1. ÖNERMELER MANTIĞI
a. Önerme Eklemleri ve Doğruluk Çizelgeleri
b. Mantık Değişmezleri, Geçerlilik, Tutarlılık, Eş Değerlik (Denklik)
c. Çözümleyici Çizelge
2. NİCELEME MANTIĞI
a. Niceleyiciler ve Açık Önermeler
b. Yorumlama, Geçerlilik ve Tutarlılık
c. Çözümleyici Çizelge
B. ÇOK DEĞERLİ MANTIK
C. KİPLİK MANTIĞI
D. ÖZDEŞLİK MANTIĞI
E. VARLIK MANTIĞI

Mantık öğretimi programında konu başlıklarında olmamasına rağmen yukarıdaki içeriğe bakıldığında kitapta “Çok Değerli Mantık”, “Kiplik Mantığı”, “Özdeşlik Mantığı”, “Varlık Mantığı” konularına yer verilmiştir. Bunun nedeni “17, 18, 19 ve 20.” amaçlarda bu konuların yer almasıdır. Bu konuların kapsamı 1998 yılında yapılan değişiklikler ile daraltılmıştır. Ders kitabında yapılan bu değişikliklere uyularak içerik oluşturulmuştur.

Mantık öğretimi programının 11. amacının 4. davranışında “özdeşlik” ve “niceleme” terimlerinin tanımlanması gerektiği belirtilmesine rağmen kitapta konu içerisinde bu terimler tanımlanmamıştır.

Kitapta “Amaç 29: Mantık ile varlığın bilgisi arasındaki ilişkiyi kavrayabilme.” ile dört tane alt davranışına yer verilmemiştir.

Kitapta yukarıdaki açıklamalar dışında diğer tüm amaç ve davranışlar işlenmiştir. Konu başlıkları sırasına uyulmuştur. Sonuçta ders kitabının muhtevasının mantık öğretimi programına uygun olduğu söylenebilir.

4.7.4.4. Doğan Özlem (1999)

Kitapta “Mantık Ünitesi”nde, mantık öğretimi programında olmamasına rağmen “Mantık İlkelerinin Kaynağı” ve “Mantık Sistemi” konularına yer verilmiştir. Ayrıca bu konulara sonraki ünitelerde yer verileceğine ilişkin not yazılmıştır. Sonraki konularda değinilecek olan konuların programda olmamasına rağmen bu üniteye de eklenmesi bir karışıklığa neden olmaktadır.

Mantık öğretimi programında “Klasik Mantık Ünitesi”nde “pozitif-negatif kavram” değinilmesi gereken terimler arasındadır. Kitapta bu kavramlar yerine “olumlu-olumsuz kavram” isimleri kullanılmıştır. Ayrıca programda belirtilmemesine rağmen kitapta “açık-seçik kavram”lara da yer verilmiştir.

Mantık öğretimi programında 23. amaç “Sembolik mantıkta, mantık-matematik (teori, tanım, aksiyom ve teorem) ilişkisinin incelenmesi bilgisi” dir. Bu amaca ve alt davranışlarına “Mantık-Matematik” başlığı içerisinde yer verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Fakat ders kitabında bu başlık içerisinde bu konuya ve kavramlara yer verilmemiştir. Bu kavramlar “Bilimsel Teori” adlı okuma parçası içerisinde açıklanmıştır. Bu açıdan kitapta programın bu yönlendirmesine uyulmamıştır.

Mantık öğretimi programındaki 29. amaç olan “Mantık ile varlığın bilgisi arasındaki ilişkiyi kavrayabilme.” ders kitabında işlenmemiştir. Bu amaca ait olan dört davranışa da kitapta yer verilmemiştir. 28. amaca ait bilgiler verildikten sonra ünite sonlandırılmıştır. Dolayısıyla kitap, bir amaç ve bu amaca ait dört davranış eksikliği ile kabul edilmiştir.

Kitap yukarıda belirtilen uyumsuzluklar dışında programla birebir örtüşmektedir. Diğer tüm amaç ve bu amaçlara ait davranışlara kitapta yer verilirken programda belirtilen temel konu başlıklarına ve terimlere uyulmuştur.

Mantık öğretimi programında “kavram çeşitleri”, “önerme çeşitleri”, “kıyas çeşitleri” gibi konularda bütünün kavranması açısından şematik açıklamalara yer verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Fakat kitapta bu konularda bu şekilde bir şematik açıklamaya yer verilmemiştir.

4.7.4.5. N.Öner-T. Grünberg (2000)

Mantık öğretimi programına göre “Yargının Kipliği Bakımından Önermeler”e ders kitaplarında yer verilmesi gerekmektedir. Bu konuya ilişkin programda amaç ve davranışa yer verilmemesine rağmen konu başlıkları sıralamasında ve işlenmesi gereken terimlerde “kiplik” kavramı yer almaktadır. Ders kitabında bu başlıklara ve kavrama yer verilmiştir. Fakat mantık öğretimi programında istenenden daha fazla ayrıntı üzerinde durulmuştur. Diğer ders kitapları ile de paralel düşünüldüğünde olursak “Aristo’da Önermelerin Kipliği” konusuna yer verilmesi gerekir. Bu konu anlatıldığında programda ifade edilen noktalar yerine getirilmiş olur. Fakat kitaptaki “Klasik Batı

Mantıkçılarında Önermenin Kipliği”, “İslam Mantıkçılarında Önermelerin Kipliği”, “A. İlk Mantıkçılar”, “B. Son Mantıkçılar” konuları tamamen ayrıntıdır. Bu ayrıntılar öğrencilerin zihinlerini karıştırabilir.

Ders kitaplarının içeriğinin programla örtüşmesi ve mümkün olduğunca öğrencilerin anlamasını kolaylaştıracak nitelikte ve sadelikte olması uygun olan durumdur.

Kitabın 40 ve 41. sayfalarında “Kıyas Biçimleri” ile “Kıyasların Kipleri” konularına yer verilmiştir. Bu konular programda yer almamaktadır. Dolayısıyla bunlar ayrıntı bilgilerdir. Özellikle 41. sayfada yer alan “19 Kip” öğrenci açısından anlaşılması güç olan ayrıntı bir bilgidir. Bu bilgiler öğrencilerde derse karşı olumsuz bir ön yargı da oluşturabilir. Bu durum aşağıdaki gibidir:

Bu kitapta diğer kitaplardan farklı olarak, programdaki alt davranışların her birine ait ve sıralı olarak alt başlıklar verilerek muhteva oluşturulmuştur. Bu durum kitabın diğer kitaplara göre olumlu özelliğidir.

Kitapta “Mantığın Uygulamaları Ünitesi”nde amaç ve davranışlarla konu başlıkları içeriği ayırt edici şekilde, basitleştirilerek birbirine karıştırılmadan ele alınmıştır. Bu durum da kitabın olumlu bir özelliğidir.

Kitapta “Amaç 29”a ve alt davranışlarına yer verilmemiştir.

Mantık öğretimi programında “kavram çeşitleri”, “önerme çeşitleri”, “kıyas çeşitleri” gibi konularda bütünün kavranması açısından şematik açıklamalara yer

verilmesi gerektiği vurgulanmaktadır. Fakat kitapta bu konularda bu şekilde şematik açıklamaya yer verilmemiştir.

4.7.4.6. İbrahim H. Vural (2000)

Kitapta programda belirtilen tüm amaç ve kazanımlara yer verilmiştir. Ayrıca üzerinde durulması gereken terimler ile konu başlıkları sıralamasına da uyulmuştur.

Kitapta özellikle ilk ünitede amaç ve davranış sırasına sistematik şekilde uyularak içerik oluşturulmuştur.

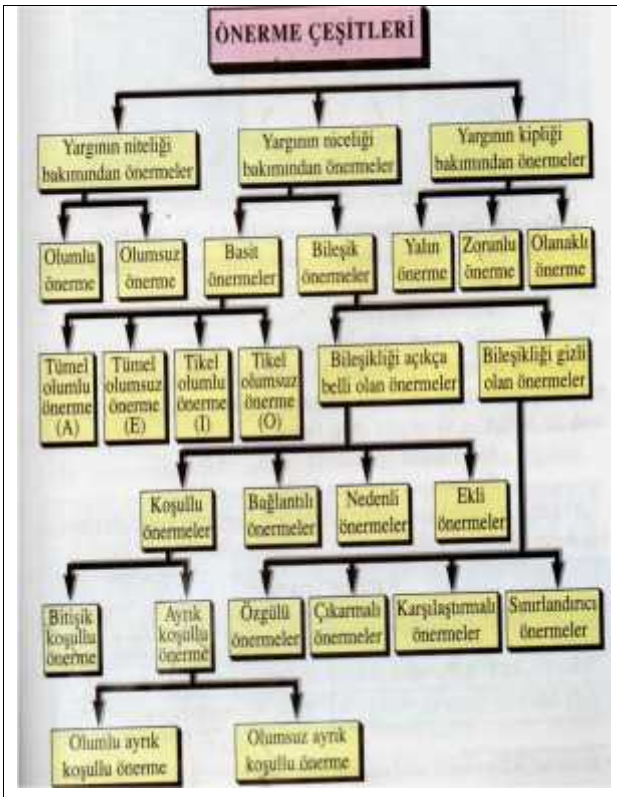
Mantık öğretimi programında kavram çeşitleri içerisinde yer alan "pozitif-negatif kavramlar"a ders kitabında değinilmiştir. Ancak pozitif (olumlu), negatif (olumsuz) kavram ile eş anlamda tutulmuştur.

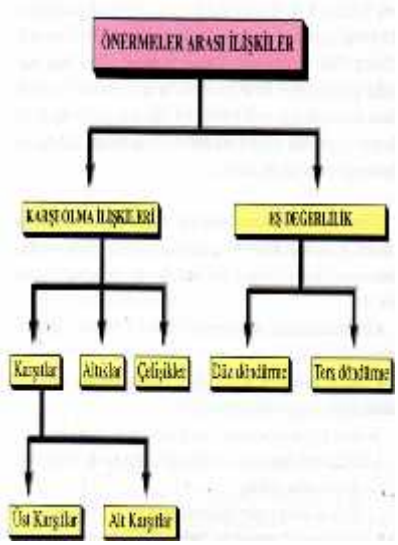
Programdaki 29. amaç ve alt davranışların diğer kitaplarda da olmaması, programdaki bir hatadan kaynaklandığı düşüncesini oluşturmaktadır.

4.7.4.7. A. Kadir Çüçen (2001)

Kitapta kavram çeşitleri anlatılırken "olumlu-olumsuz", "bağıl-bağıl olmayan" ve "açık-seçik" kavramlar da anlatılmıştır. Mantık öğretimi programına göre "olumlu-olumsuz kavram" ifadeleri yerine "pozitif-negatif kavram" ifadelerinin kullanılması gerekmektedir. Ayrıca "bağıl-bağıl olmayan" ve "açık-seçik" kavramlar mantık öğretimi programında yer almamaktadır. Dolayısıyla bu konular ayrıntıdır ve özellikle "bağıl-bağıl olmayan kavram" öğrencilerin zihninde karışıklığa neden olabilecek niteliktedir.

Mantık öğretimi programında belirtilen "kavram çeşitleri", "önerme çeşitleri", "kıyas çeşitleri" şematik şekilde de gösterilmiştir. Bu gösterimlerden bazıları aşağıdaki gibidir:

Bu şematik gösterim diğer kitaplarda yoktur. Diğer kitaplarda Aristo karesi şematik olarak verildiğinden buna gerek duyulmamıştır. Fakat bu kitapta her ikisi de gösterilmiştir.

Kitapta programın 24. amacı olan “Sembolik mantıkta tanım metotları bilgisi” konusuna değinilmemiştir. Bu amacın içeriğinde bahsedilmesi gereken “İşlemleri tanımlama ve kurallarını örnekle gösterme” bilgisine kitapta yer verilmemiştir.

Kitapta özellikle “Tartışma mantığı” konusu detaylı şekilde temel kavramları ile açıklanmıştır. Diğer kitaplara göre bu konuya daha ayrıntılı şekilde yer verilmiştir.

Kitapta önceki kitaplar gibi mantık öğretimi programında yer alan 29. amaç ve bunun dört adet davranışına yer verilmemiştir. Sonuçta kitap bu amaç ve davranışlar ayırt edici şekilde belirtilmeden ders kitabı olarak kabul edilmiştir.

4.7.4.8. Emine Yamanlar (2001)

Kitapta kavram çeşitleri anlatılırken programda yer almayan “Yalınç-karmaşık kavram” konusuna da yer verilmiştir. Bu içerik muhteva fazlalığı sayılabilir. Ayrıca mantık öğretimi programında “Pozitif-negatif kavram” olarak açıklanması istenen içerik şema 1’de “olumlu-olumsuz kavram” olarak ele alınmıştır.

Kitabın olumlu özelliklerinden birisi mantık öğretimi programında 22. amaç olan “Matematik dilinin sembolleştirilmesi bilgisi”ne ayrıntılı şekilde yer verilmesidir. Kitap bu amaca yer veren nadir kitaplardan birisidir.

Kitabın diğer kitaplara göre başka bir olumlu özelliği de 24. amaç olan “Sembolik mantıkta tanım metotları bilgisi” amacının içerikte işlenmiş olmasıdır. Bu tarihe kadar Bakanlıkça kabul edilen kitaplar içerisinde sadece bu kitapta adı geçen amaçlar belirgin şekilde içerikte işlenmiştir.

Mantık öğretimi programındaki 29. amaç ve bu amaca ait dört davranış bu tarihten önce kabul edilen ders kitaplarındaki gibi bu kitapta da işlenmemiştir.

4.7.4.9. Yalçın Öztürk (2001)

Mantık öğretimi programında “pozitif-negatif kavram” olarak belirtilen kavram çeşitleri kitapta “olumlu-olumsuz kavram” olarak ele alınmıştır. Bu farklılık dışında mantık öğretimi programında verilen kavram çeşidi sayısına uyulmuştur. Sonuç olarak kitapta, kavram çeşitleri açısından muhteva fazlalığı yoktur. Ayrıca kavram çeşitleri öğretim programında belirtildiği gibi şematik olarak da gösterilmiştir.

Önerme çeşitleri ile kıyas çeşitleri de benzer şekilde şematik olarak gösterilmiştir. Fakat kıyas çeşitlerinin şematik gösteriminde “Düzensiz kıyas”lar içerisinde “safsata (sofizma)” da gösterilirken içerik kısmında bu konu ve kavramlara ait bir açıklama yapılmamıştır. Mantık öğretimi programında bu başlığın ders kitaplarında olması gerekliliğine ilişkin açıklama yapılmamıştır. Dolayısıyla bu başlık muhteva olarak mantık öğretimi programı ile farklılık göstermektedir. Ayrıca iç tutarlılık açısından şemada verilen kavramın içerikte açıklanması gereklidir. Ya da şemada verilmemesi uygun olan durumdur.

Kitapta “amaç 29” işlenmemiştir.

4.7.4.10. F. Nur Eyüboğlu-Necati Yankın (2004)

Mantık öğretimi programında “pozitif-negatif kavram” olarak belirtilen kavram çeşitleri kitapta “olumlu-olumsuz kavram” olarak ele alınmıştır. Bu farklılık dışında mantık öğretimi programında verilen kavram çeşidi sayısına uyulmuştur.

Kitabın 52. sayfasında anlatılan “Kıyas Kipleri” ile bu kiplere ait çerçeve içerisinde verilen biçimler mantık öğretimi programında yoktur. Dolayısıyla bu konular muhteva açısından fazlalıktır. Ayrıca bu muhtevanın öğrenci seviyesine de uygun olmadığı söylenebilir. Çünkü çerçeve içerisinde verilen ifadeler öğrencilerin anlayabileceği düzeyde olan bilgiler değildir. Bu “biçim”ler öğrencilerde konuya karşı ön yargı oluşturabilir. Kitaptaki yapı aşağıdaki gibidir:

1. Biçim	2. Biçim	3. Biçim	4. Biçim
MAP	PEM	MIP	PAM
SAM Barbara	SAM Cesare	MAS Disamis	MES Camenes
SAP	SEP	SIP	SEP
MEP	PAM	MAP	PIM
SAM Celaren	SEM Camestres	MIS Datisi	MAS Dimaris
SEP	SEP	SIP	SIP
MAP	PEM	MOP	PEM
SIM Darii	SIM Festino	MAS Bocardo	MIS Fresison
SIP	SOP	SOP	SOP
MEP	PAM	MEP	
SIM Ferio	SOM Baroco	MIS Ferison	
SOP	SOP	SOP	

Kitapta “Amaç 29”a ve alt davranışlarına yer verilmemiştir.

4.7.4.11. Doğan Özlem (2006)

Kitapta programda ilk ünite için belirtilmemesine rağmen “Mantık İlkelerinin Kaynağı” ve “Mantık Sistemi” konularına yer verilmiştir. Sonuçta bu konular farklı ünitelere aittir. Bu ünitede özet olarak verilen bu konular ayrıntıdır.

Programda “Pozitif-negatif kavram” olarak belirtilen kavram çeşidi kitapta “Olumlu-olumsuz kavram” olarak karşılık bulmuştur. Ayrıca mantık öğretim programında belirtilmemesine rağmen kitapta “Açık-seçik kavram” konusu da açıklanmıştır. Bu kavram çeşidi öğretim programına göre ayrıntıdır.

Mantık öğretimi programındaki “Sembolik mantıkta, mantık-matematik (teori, tanım, aksiyom ve teorem) ilişkisinin incelenmesi bilgisi.” amacı başlık olarak kitapta yer almış gibi görünse de “teori, tanım, aksiyom ve teorem” kavramları açıklanmamıştır. Ayrıca bu amaç ve kavramlara ilişkin beş alt davranış da kitapta ayrıntılı olarak açıklanmamıştır. Bu alt davranışlar teori, tanım, aksiyom ve teorem gibi kavramların mantık ve matematikle ilişkilendirilmesi ile ilgilidir.

4.7.4.12. Gülşen Öz (2008)

Kitapta ilk ünitede öğretim programında olmamasına rağmen "Mantık-Düşünme-Dil İlişkisi" başlığı içerisinde bu kavramlar açıklanmıştır. 1993 yılı "Mantık Öğretimi Programı"nda olmamasına rağmen bu konu hakkında bilgilendirme yapılması mantığı anlama ve ilişkilendirme yapabilme açısından gereklidir. Nitekim bu konu 2009 yılı "Mantık Öğretimi Programı"na eklenmiştir.

Mantık öğretim programında olmamasına rağmen ilk ünitede "bilgi ya da içerik doğrusu" açıklanmıştır. Bu konunun da açıklanması "mantık doğrusu" kavramını öğrenmek için önemlidir. Çünkü bu kavramlar zaman zaman karıştırılmaktadır. Kavramların ayırt edici özelliklerini, birbirlerinden farklarını bilmek öğrenme düzeyini geliştirmeye katkıda bulunur.

Kitapta mantığın tarihçesi konusu önceki kitaplara göre daha sistematik olarak ele alınmıştır. Ayrıca kitapta ilk ünitede "Organon" kavramı ve "Organon"u oluşturan kitaplar açıklanmıştır. Bu tanıtım öğretim programı dışında bir içerik olsa da önceki kitaplardan farklı bir özelliktir. Fakat bu özelliğin öğrenciyi sıkmaması açısından okuma parçası olarak verilmesi daha uygun olabilir.

Önceki kitapların çoğunda olduğu gibi bu kitapta da mantık öğretimi programında "pozitif-negatif kavram" olarak belirtilen kavram çeşidi "olumlu-olumsuz kavram" olarak anlatılmıştır. Ayrıca önceki "bağıl ve bağıl olmayan kavramlar" kavram çeşidi olarak anlatılmıştır. Bu konu mantık öğretimi programında olmadığı için muhteva fazlasıdır.

Kitapta "Klasik Mantık" ünitesinde "Kategoriler" konusu yer almaktadır. Bu konu mantık öğretimi programında yer almamaktadır. Dolayısıyla konu muhteva fazlasıdır. Ayrıca ilgili programa göre yazılan kitapların hiçbirinde bu bilgi yer almamaktadır. Bu yönüyle kitap diğer kitaplardan farklıdır. "Kategoriler" konusu Aristoteles'in mantık anlayışını ve mantığın işlevini ayırt etmek ve daha iyi anlamak için gerekli bir konudur. Fakat dersi alan öğrencilerin seviyelerine uygunluğu ve kitap içerisinde yer alış pozisyonu tartışılabilir.

Kitapta "Mantığın Uygulamaları" ünitesinde muhteva fazlalığı olarak "Fizik biliminin dil alanı" tablosu verilmiştir. Tablonun içeriği "ilke, kuram ve yasa" kavramları dışında mantık dersi ile ilgili değildir.

“Mantığın Uygulamaları” ünitesinde mantık öğretimi programının 29. amacı ve bu amaca ait dört alt davranış belirgin olarak ele alınmamıştır.

4.7.4.13. Özge Köroğlu (2008)

Kitapta “Kıyas” konusundan önce üç akıl yürütme türü olarak tümevarım, tümdengelim ve analoji (örnekseme, benzeşim) konuları anlatılmıştır. Dolayısıyla konu muhteva fazlalığı gibi anlaşılmaktadır. Programda belirtilmemesinde rağmen konu bazı konuların temelini oluşturması bakımından mantık için önem arz etmektedir. Fakat bu konunun incelenen diğer kitaplarda “Mantık” ünitesi içerisinde anlatıldığı dikkati çekmektedir. Ayrıca analoji için alan literatüründe eşdeğer kavram olarak benzeşim ifadesi kullanılırken örnekseme ifadesinin kullanılmadığı bilinmektedir. Sonuçta örnekseme ile benzeşim ifadelerinin aynı anlama geldiği söylenemez.

Kitapta “Mantığın Uygulamaları” ünitesindeki amaç ve davranışlar atlanmadan sırası ile işlenmiştir.

Programda diğer kitaplarda olduğu gibi 29. amaç olan“ Mantık ile varlığın bilgisi arasındaki ilişkiyi kavrayabilme.” ile bu amaca ait olan dört adet alt davranış işlenmemiştir. Bu davranışlar ise aşağıdaki gibidir:

-“Mantık” ile “günlük hayat bilgisinin ilişkisini açıklama.
-“Mantık” ile “Bilimsel bilgi”nin ilişkisini açıklama.
-“Mantık” ile “Matematik bilginin” ilişkisini açıklama.
-Günlük hayat bilgisinin, bilimsel bilginin ve matematik bilginin temellerini açıklama.

4.7.5. 1993 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Dil ve Anlatım

Kitaplardaki dil özellikleri ve imla kuralları aşağıdaki gibi olmalıdır (Tebliğler Dergisi, sayı: 2434, s. 611):

a. Metinlerde kullanılan dil ve anlatım, öğrencilerin gelişim basamakları ve kavrama düzeylerine uygun olur. Bunun için; anlatımın sade olup olmadığı, Türkçenin özellikleri bozulmadan ve aşırılığa kaçılmadan doğru olarak kullanılıp kullanılmadığı, Türkçe imla kurallarına uyulup uyulmadığı, kelimelerin, nüanslarına

dikkat edilerek titizlikle seçilip seçilmediği, metinlerde akıcılık, mantık dokusu ve fikir bütünlüğü sağlanıp sağlanmadığı, kullanılan kelimelerin ve cümle yapılarının öğrenci seviyelerine uygun olup olmadığı.

b. Aynen yazılması gereken yabancı kelimelerin ve özel isimlerin orijinal şekliyle yazılıp yazılmadığı, bunların Türkçe okunuşlarının parantez içerisinde gösterilip gösterilmediği.

4.7.5.1. Necati Öner-Teo Grünberg (1994)

Kitabın 1. sayfasında "….doğru yani mantıklı düşünme…." ifadeleri tam olarak birbirini karşılamaz. Çünkü mantıkta doğru düşünme, mantılı düşünme olarak açıklanır. Bu nedenle burada da doğru kelimesinden sonra düşünme ifadesinin kullanılması daha uygun olabilir.

Kitabın ilk sayfasının son paragrafında yabancı kişi adının Türkçe okunuşu yanında parantez içerisinde Levi-Bruhl (Levi Brül) verilmiştir. Fakat bunun dışında yabancı kişilerin isimlerinin Türkçe okunuşları kitap genelinde verilmemiştir. Bu açıdan kitapta tutarsızlık söz konusudur.

Bazı kelimelerin diğer adları yanlarına parantez içerisinde yazılmıştır. Örneğin; yol (veya dal), D (veya 1), terim (veya ad), mümkün (veya olanaklı), nesnel (objektif), yansız (tarafsız), denkliğini (eşdeğerliğini). Bazı kelimelerin ise parantez içerisinde eski dilde ve yabancı dildeki karşılıkları verilmiştir. Örneğin; tür (nev'i), özgülük (hassa), ilinti (araz), ayırım (fasıl), dedüksiyon (tümdengelim), kipli (modal), gerçek (hakiki-reel), adsal (ismî-nominale), keyfî (arbitraire), kısır döngü (devr-i batıl, cercle, vicieux), tanım (had-definition), tümel (küllî-i ârızi), önce gelen (mukaddem-antecedent).

Kitapta bazı noktalarda açıklamaya ihtiyaç duyulduğunda yine parantez kullanılmıştır. Örneğin; kitabın 2. sayfasında "yeter-sebep ilkesi" başlığının içeriğinde "(Bu sebepler çok defa bizce belli değildir.) açıklaması yapılmıştır. Kitabın 23 sayfasında ise "Bir şeyin yok iken varolması batıldır (Yani bir şey yok iken varolması imkânsızdır)." şeklinde kullanım söz konusudur.

Kitabın belirli bölümlerine parantezler, örneklendirme yapmak için de kullanılmıştır. Ayrıca kişilerin doğum ve ölüm yılları parantez içerisinde belirtilmiştir. Örneğin; Farabî (870-950), Raymond Lulle (1235-1315).

Kitapta kriterlere uygun şekilde kişilerin doğum ve ölüm tarihleri yanlarında parantez içerisinde belirtilmiştir. Birden fazla kişi isminin yan yana gelmesi durumlarında ise kronolojik sıralama kullanılmıştır. Bu durum öğrenci açısından olumlu bir özelliktir. Çünkü bu durum öğrencilerin kişileri zihinlerinde, yaşadıkları yıllara göre sıralamasına ve böylece kategorize etmelerine olanak sağlamaktadır.

Kitabın bazı bölümlerinde günlük dil kullanıldığı dikkati çekmektedir. Örneğin 8. sayfada "gene" kelimesi.

Sayfa 15'te "1.Arı ve basit önerme" ifadesinde "ve" bağlacı anlamı değiştirmektedir. "Ve" bağlacı kullanıldığında bu kavramlar iki ayrı kavram olarak anlaşılmaktadır. Fakat bu ifadeler mantıkta aynı anlama gelmektedir.

Kitapta kavram birlikteliği açısından farklılıklar bulunmaktadır. Örneğin 15. sayfada "misal" kelimesi kullanılırken 20. sayfada "örnek" kelimesi kullanılmıştır.

Kitabın 25. sayfasında "Abartmadan denilebilir ki…" şeklinde günlük dil kullanılmıştır. 27. sayfada okuma parçasının kaynakçasındaki "z. bs" ifadesinin anlamı ya da açıklaması hiçbir yerde belirtilmemiştir.

31. sayfada " '4' teriminden '4' karmaşık terimini oluşturan '…' ve 'Ali' adından 'Alinin babası' karmaşık terimini oluşturan 'nın babası' birer 1-li işlem işaretidir." cümlesinde belirsiz bir anlatım söz konusudur. Ayrıca 'Alinin babası' olarak yazılan ifade, 'Ali'nin babası' şeklinde olmalıdır.

Kitabın 34. sayfasında "Eşdeğer önermeler için bütün yorumlamalarda doğruluk değerleri eşit olan önermeler…" açıklaması yapılmıştır. Burada 'eşit' yerine 'aynı' sözcüğünün kullanılması 'aynı doğruluk değeri' olarak anlaşılması açısında daha uygun olabilir.

Kitabın dilinin öğrenci seviyesine uygun olduğu söylenebilir. Kitapta genel olarak mantık dersinin teknik terimleri dışında anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Bazı kelimelerin eş anlamları yanlarına parantez içerisinde verilmiştir. Bazı anlatımların daha net anlaşılması için farklı bir ifadeyle parantez içerisinde tekrar açıklandığı göze çarpmaktadır. Ayrıca kitabın sözlük kısmında bazı kavramların açıklaması verilmiştir. Öğrencilerin anlayamayacağı düzeyde uzun cümlelerden kaçınılmıştır. Bunların yanında kitabın bazı noktalarında ayrıntılı bilgi vermek için parantez içerisinde ilaveler

yapılmıştır. Fakat kitabın okuma parçalarının dili diğer bölümlere göre öğrenci seviyesine uygun değildir. Çünkü okuma parçaları uzundur ve akademik düzeyde yazılmıştır. Ayrıca kitabın belirli yerlerinde öğretim programında olmayan ayrıntıların yer alması nedeniyle bu bölümleri dilsel açıdan öğrencilerin anlaması güçleşmiştir.

Kitabın 24. sayfasında "Heva ve hevesine tabi olan daima ızdırap içindedir." cümlesinde "heva" kelimesinin anlamı içerik ve sözlükte açıklanmamıştır. Bu kelimenin anlamının açıklanması öğrencinin cümleyi anlaması açısından önem taşımaktadır.

4.7.5.2. Emine Yamanlar (1996)

Kitabın dilinin öğrenci seviyesine uygun olduğu söylenebilir. Kitapta anlaşılırlığı artırmak için bazı kelimelerin anlamları, farklı kullanımları, eş anlamlıları ya da açıklamaları yanlarında parantez içerisinde verilmiştir. Örnek: Normatif (kural koyucu), yalınç (basit), distribütif (üleştirimsel), tanımlanan (özne), tanımlayan (yüklem), nesne tanımı (gerçek tanım), art bileşen (sonra gelen), koşul eklemi (ise), kiplik (modalite), eksik önermeli kıyas (kısaltılmış kıyas, entimem), ispatlanmadan kabul edilen öncül (aksiyom, postüla), serbest düşme koşulu (uygulanan gözlem koşulu).

Kitapta kişi adlarının okunuşları ve doğum-ölüm tarihleri yanlarında parantez içerisinde verilmiştir. Örnek: Leibniz (Laybniz, 1646-1716), George Boole (Corc Buul, 1815-1864), Jan Lukasiewicz (Jan Lukaziyeviç, 1878-1956).

Farklı bir bilgi ya da ek bir bilgi gerekli görüldüğünde parantez içerisinde yazılmıştır. Bu durumlara aşağıdaki gibidir:

-"Yüklemin ve öznenin karşıtı alınmalıdır. (Karşıt, "olmayan" sözcüğüyle alınır.)" (s. 47).

-"Matematiğin yöntemini mantığa uygulama isteği (Böylece çıkarımların geçerliliğinin daha kesin denetimi sağlanabilecektir.)" (s. 68).

-"Önermenin ana eklemini bulduk (tümel evetleme eklemi) ve önermenin yanına adım sayısını verdik (1)" (s. 81).

Kitapta bazı kelimelerin İngilizce karşılıkları ve bunların okunuşları yanlarında parantez içerisinde verilmiştir. Tüme varım (induction, indüksiyon) vb. Ayrıca bazı

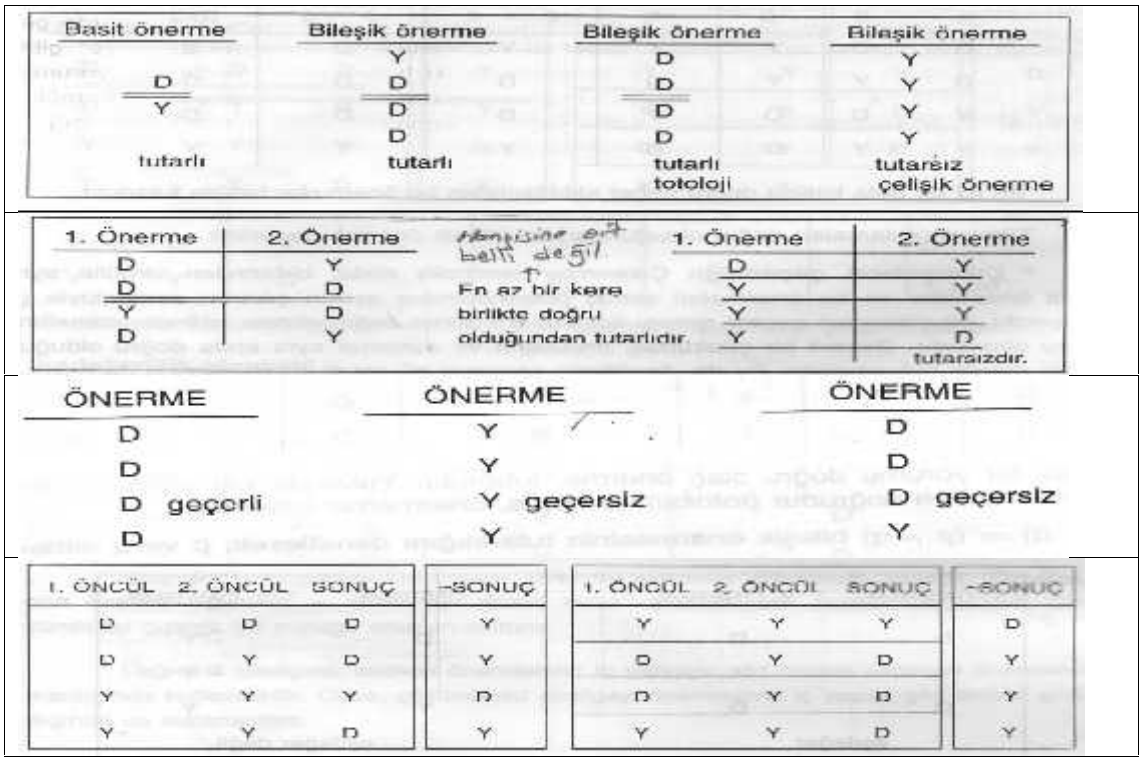
kelimelerin eş anlamları ya da farklı adla kullanımları yanlarında parantez içerisinde gösterilmiştir. Örneğin; hayal (imge), yalınç (basit), distribütif (üleştirimsel), nesne tanımları (gerçek tanım), kiplik (modalite), zorunlu (apoiktik).

Kitapta bazı kısaltmaların karşılıkları yanlarında "D: Doğru, Y: Yanlış, DY: Doğru da yanlış da olabilir." şeklinde verilmiştir.

Kitapta 29. sayfada kavram çeşitleri anlatılırken pozitif ve negatif kavramlar olarak bir anlatım yapılmışken bir sonraki sayfada kavram çeşitleri sınıflandırması yapılmış ve burada pozitif negatif kavram kullanılmamıştır. Bunun yerine olumlu ve olumsuz kavram ifadeleri kullanılmıştır. Yani pozitif kavram ile olumlu kavram, negatif kavram ile olumsuz kavram birbirlerine eşdeğer tutulmuştur.

Kitapta bazı bölümlerde anlatımda belirsizlikler söz konusudur. Örneğin 69. sayfada sembolik mantığın uygulama alanlarında bahsedilirken "Sembolik mantık, günümüz felsefesi için de yeni ufuklar açmıştır." gibi bir açıklama yapılmıştır. Bunun nasıl olduğuna ilişkin bir açıklama yapılmamıştır.

Sembolik mantık ünitesinde tablolarda yanlış anlamalara neden olabilecek durumlar söz konusudur. Çünkü yalın önerme sayısı bilinmeden rastgele tablo oluşturmak öğrencilerin zihinlerinde bilgi karışıklığına neden olabilir. Bu durumlar aşağıdaki gibidir (s. 75, 76, 77, 78):

Basit önerme	Bileşik önerme	Bileşik önerme	Bileşik önerme
D	Y	D	Y
Y	D	D	Y
	D	D	Y
	D	D	Y
tutarlı	tutarlı	tutarlı tutoloji	tutarsız çelişik önerme

1. Önerme	2. Önerme
D	Y
D	D
Y	D
D	Y

En az bir kere birlikte doğru olduğundan tutarlıdır.

1. Önerme	2. Önerme
D	Y
Y	Y
Y	Y
Y	D

tutarsızdır.

ÖNERME
D
D
D
D

geçerli

ÖNERME
Y
Y
Y
Y

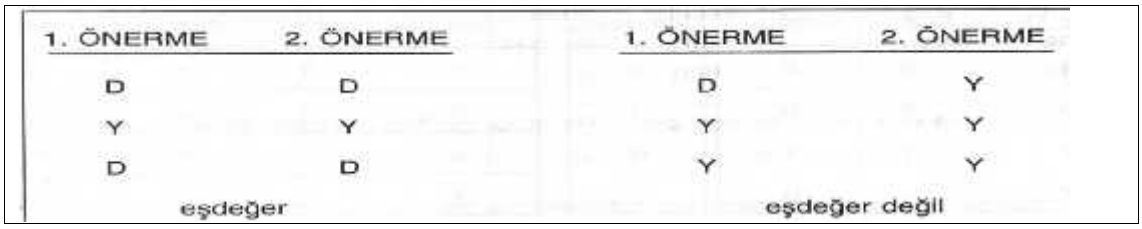
geçersiz

ÖNERME
D
D
D
Y

geçersiz

1. ÖNCÜL	2. ÖNCÜL	SONUÇ	~SONUÇ
D	D	D	Y
D	Y	D	Y
Y	Y	Y	D
Y	Y	D	Y

1. ÖNCÜL	2. ÖNCÜL	SONUÇ	~SONUÇ
Y	Y	Y	D
D	Y	D	Y
D	Y	D	Y
Y	Y	D	Y

1. ÖNERME	2. ÖNERME
D	D
Y	Y
D	D

eşdeğer

1. ÖNERME	2. ÖNERME
D	Y
Y	Y
Y	Y

eşdeğer değil

Doğruluk fonksiyonu tablolarında iki değerli mantıkta 3 satırlık bir tablo oluşturmak mümkün değildir. Çünkü tablo oluşturma kuralına göre denetlenecek yalın önerme sayısı, satır sayısını belirlemeye yardımcı olur. Bunun kuralı ise 2^n'dir. Burada "n" yalın önerme sayısıdır. 2'nin hiçbir kuvvetinde 3 satırlık bir doğruluk fonksiyonu tablosu oluşturulamaz. Dolayısıyla bu durum hem yanlış anlamaya hem de bilgi hatasına neden olmaktadır.

Kitabın 105. sayfasında "En az bir doğru değer aldığından tutarlı, tüm değerlemeleri doğru olmadığından geçersiz önermedir." cümlesindeki "değerleme" sözcüğü sembolik mantıkta kullanılan bir terim değildir. Bu sözcük yerine "değerleri" sözcüğü kullanılmalıdır.

4.7.5.3. Suna Atabek-Semra Gençoğlu (1998)

Kitabın dili öğrencilerin anlayabileceği seviyededir. Genellikle yabancı isimlerin okunuşları ve doğum-ölüm tarihleri yanlarına parantez içerisinde verilmiştir. Örnek: Albert le Grand (Alber lö Grand, 1193-1280), Aquino'lu Saint Thomas (Akinolu Sen Tomas, 1225-1274), Pierre d'Espagne (Piyer Despayn, 1226-1277).

Kitapta bazı kavramların daha net olarak anlaşılması için yanlarında parantez içerisinde başka kavramlara yer verilmiştir. Örnek: "Yargının niceliği (sayısı)", "niteliği (özelliği)", "ilkelere (yasalara)", "akıl yürütmelerimizin (çıkarımların)", "empirik (deneysel)", "gerçek (hakiki)".

Kitapta bazı kavramların geçtiği yerde kavramların daha sonra açıklanacağına ilişkin açıklama yapılmıştır. Örnek: "Önermeler mantığının; önerme, çıkarım, denetleme, önerme eklemi, sembol ve doğruluk değeri gibi temel kavramları vardır (Bu kavramlar konu içinde yeri geldiğinde açıklanacaktır)." Aynı zamanda ek bilgi vermek için de parantez kullanılmıştır. Örnek: "(Aristoteles aynı zamanda Aristo olarak da kısaca ifade edilir)".

Kitapta sembolik mantık ünitesinde doğruluk fonksiyonu tablosu anlatılırken belirsiz bir anlatım söz konusudur. Bu durum aşağıdaki gibidir (s. 55):

Basit önerme	Bileşik önerme	Bileşik önerme	Bileşik önerme
D	D	D	Y
Y	D	D	Y
	Y	D	Y
	Y	D	Y
tutarlı	tutarlı	tutarlı-totoloji	tutarsız-çelişik önerme

Kitapta mantık ilkeleri anlatılırken çelişmezlik (yıkışmazlık) ilkesi olarak verilmiştir. Burada yıkışmazlık ifadesi çelişmezlik ifadesinin karşılamamaktadır. Çünkü literatürde çelişmezlik ilkesi yerine yıkışmazlık ilkesinin kullanıldığına rastlanmamıştır. Bu ilkenin yerine Cumhuriyet yıllarında "Tenakuzluk" ifadesinin kullanıldığı saptanmıştır. Dolayısıyla burada kullanılan ifadenin kitap yazarının kendi görüşü olduğu anlaşılmaktadır.

4.7.5.4. Doğan Özlem (1999)

Kitabının 11. sayfasında mantık, düzgün düşünme, mantıksal düşünme olarak ifade edilmiştir. Klasik mantıkta "Tanımın Koşulları" konusu içerisinde tanım açık olmalıdır ilkesi bulunmaktadır. Tanım açık olmalıdır koşuluna göre tanımlanan şeyi kendisinden daha açık olan bir kavramla tanımlamak gerekir. Yani bir kavram kendisinden daha açık olmayan bir şeyle tanımlanamaz. Buna göre "Mantık, düzgün düşünmeyi ifade eder." cümlesi açık bir ifade olmayabilir. Burada "düzgün" kavramının mantıktan daha açık bir kavram olup olmadığı tartışılabilir.

"Kitabın 12. sayfasında "doğru (geçerli)" ifadesi kullanılmıştır. Kitap genelinde parantez içlerinde kelimelerin eş anlamları verilmeye çalışılmıştır. Örneğin endüksiyon (tüme varım). Bu bağlamda doğru kelimesinin yanında parantez içerisinde geçerli ifadesini kullanmak eş anlamını vermek gibi algılanabileceğinden bir yanlış anlaşılmaya neden olabilir.

Kitabın 14. sayfasında "Üçüncü halin imkânsızlığı ilkesi" "Üçüncü halin olmazlığı ilkesi" şeklinde farklı kullanımlar olduğu dikkat çekmektedir. Ders kitaplarında kavram birlikteliğinin sağlanması, kavramları kitabın genelinde aynı şekilde ifade etmek, kavram tutarlılığı Talim Terbiye Kurulu'nun dikkat ettiği hususlardandır.

15. sayfa üstten ilk paragrafta “çok geniş” ile “kapsamlı” ifadelerinden birini kullanmak daha uygun olabilir. 18. sayfadaki “bölük pörçük” ifadesi günlük dil niteliği taşımaktadır. Günlük dilde kullanılan ifadelerin ders kitaplarında kullanılması uygun değildir.

Ders kitaplarında kavram birlikteliğinin olması kavram kargaşasının ve yanlış anlaşılmaların önüne geçmek açısından önem taşır. Bu bağlamda kitabın 55. sayfasının üst kısmında verilen tabloda “çelişik” kavramının tablonun altındaki açıklamalarda “çelişki” olarak verildiği dikkati çekmektedir.

Ders kitaplarında ele alına konular ve ifadeler açık olmalıdır. Konular öğrenilirken öğrenilecek kavramların birbirlerinden temel farklılıkları var ise bunlar belirtilmelidir. Özellikle konu anlatımı kısmında öğrencinin kavramlar ya da işlemler arasındaki farkı kavramaları sağlanmalıdır. Bu bağlamda kitabın 113. sayfasında mor zeminde verilen tümel özelleme ve tikel özelleme kurallarının birbirlerinden farklılıkları açık şekilde anlaşılamamaktadır. Hatta bu açıklamalar bu niceleyicilerin çözüm kurallarının aynı olduğu izlenimini vermektedir.

Kitabın 124. sayfasının son paragrafında “nesneyi (veya kişiyi)” ifadesinde parantez içindeki anlatım açıklamayı zenginleştirmiştir. Ardından gelen “nesneyi (yeri)” ifadesi de aynı amaçla kullanılmaya çalışılmıştır. Fakat parantez içerisinde veya bağlacının yazılmaması farklı anlaşılmalara neden olacak bir durumdur. Örneğin parantez içerisindeki ifade “nesne”nin eş anlamlısı olarak anlaşılabilir. Ayrıca kitap genelinde iç tutarlılığın sağlanması açısından buradaki parantez içerisinde “veya” bağlacının kullanılması uygun olabilirdi.

Kitabın 55. sayfasında tablo olarak belirtilen Aristoteles karesinin tablo mu şema mı olduğu tartışılabilir.

Kitabın 88. sayfasında 1. paragraftan sonra önermelerin tutarlı veya tutarsız olmalarına ilişkin verilen örnek yanlış anlamaya neden olabilir. Buna göre verilen örneklerde birbirinden farklı 3 tane yalın önermenin tablosunun neden 3 satır olduğu 8 satır olmadığı şeklinde bir soru akla gelebilir. Bu durum öğrencilerde bilgi hatasına yol açabilir. Ayrıca ilk tablonun hangi satırdan dolayı tutarlı olduğu vurgulandığında ikinci tablodaki tutarsızlık daha net anlaşılabilir.

Kitabın 90. sayfasında örnek 2'de verilen tablonun en sağında verilen doğruluk değerleri ana eklemin (∧) altında olmalıdır. Buradaki dizgi hatası sütunda yer alan doğruluk değerlerinin "v" eklemine ait olduğu izlenimi vermektedir. Bu şekilde düşünen öğrenciler için bu durum yanlış anlamaya hatta bilgi hatasına dahi neden olabilir.

4.7.5.5. Necati Öner-Teo Grünberg (2000)

Kitap cümle uzunlukları bakımından standartlara ve hitap ettiği yaş grubunun özelliklerine uyumludur. Ayrıca içerikte çok detaylı ya da gereksiz anlatımlardan kaçınılmıştır. Kelimeler titizlikle seçilmiş olup, Türkçe özellikleri bozulmadan kullanılmıştır. Aynen yazılması gereken yabancı kelimeler ve özel isimler orijinal şekilde yazılmıştır ve bunların okunuşları ise parantez içinde gösterilmiştir. Örneğin, sayfa 13'de B. Russell (Rasıl), S. Kanger (Kengır) olarak yazılmıştır.

Kitapta filozofların doğum ve ölüm yılları parantez içerisinde yanlarına yazılmıştır. Bu kitapta diğer kitaplardan farklı olarak daha çok eski dile yer verilmiştir. Örneğin sayfa 25'de külli-i zati (özsel tümeller), sayfa 45'de karma (hulfi) olarak yazılmıştır. Ayrıca diğer kitaplara göre bu kitabın olumlu bir özelliği de bazı kelimelerin orijinal isimlerinin ve İngilizce karşılıklarının parantez içerisinde yazılmasıdır. Örneğin sayfa 28'de yardımcı cümle (incidenste), sayfa 44'de zincirleme kıyas (le polysyllogisme) olarak yazılmıştır. Konular daha kısa ve öz şekilde anlatılmaya çalışılmıştır.

4.7.5.6. İbrahim H. Vural (2000)

Kitapta yabancı kişilerin adlarının okunuşları ile doğum ve ölüm tarihleri yanlarında parantez içerisinde yazılmıştır. Örnek: Albert le Grand (Alber lö Grand, 1193-1280) (s. 13), Stanley Jevons (Stanli İvıns, 1835-1882) (s. 15).

Kitapta bazı kelimelerin mantıkta diğer kullanımları ya da eş anlamlıları yanlarında parantez içerisinde yazılmıştır. Örnek: Biçimsel (formel) (s. 21), pozitif (olumlu), negatif (olumsuz) (s. 23), basit (yüklemli, kategorik) (s. 32), normatif (kural koyucu) (s. 108).

1993 mantık öğretimi programında pozitif ve negatif kavramlara değinilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu programa göre yazılmış olan bazı kitaplarda kavram

çeşitleri anlatılırken programa uygun olarak “pozitif-negatif” kavramlar yer alırken bazı kitaplarda bunun yerine “olumlu-olumsuz” kavramlar yer almıştır.

Kitapta bu kavramlar için bir eşleştirme yapılmıştır. Yani pozitif (olumlu), negatif (olumsuz) kavramlar eş tutulmuştur. Bu kavramlar günlük yaşamda eş anlamda kullanılmaktadır fakat kavramların % 100 örtüştüğünü söylemek güçtür. Dolayısıyla bu kavramlar kullanıldıkları bağlamlara göre aynı anlamda kullanılabilmektedir.

Kitapta anlatımı daha açık hale getirmek için bazı kelimelerin yanlarına parantez içerisinde açıklama yapılmıştır. Bu durum anlamayı kolaylaştırmaktadır. Örnek: “Koşullu önermelerde aradaki bağ (örnekte “sa” bağı) (s. 33) kaldırılırsa iki tarafta birer yargı kalır.”, “doğruluk değerini (doğru ya da yanlışlığını)” (s. 39), “deney verileriyle karşılaştırma (bulma)” (s. 113).

Kitabın belli bölümlerinde dil ve anlatım açısından yanlış anlamalara neden olabilecek ifadeler yer almaktadır. Örneğin 42. sayfada “Önceden verilen önermelere öncül adı verilir.” cümlesinde “önceden” kelimesi çok anlamlılık içermektedir. Cümle bu şekilde başladığında bu cümleden önceki verilen cümleler “öncül”dür anlamı ortaya çıkmaktadır. Bu ifade “kıyasta ilk iki önermeye” ya da “son önermeden önceki önermelere” veya “sonuca dayanak olan önermelere” şeklinde kullanıldığında daha uygun olabilir.

Kitapta düzensiz kıyasın tanımı yapılmamıştır. Doğrudan çeşitleri açıklanmıştır. Buna ilişkin genel bir açıklama yapılması düzensiz kıyas çeşitleri için de temel olabilirdi.

Kitabın 49. sayfasında “en güzel örneği” ifadesi yer almaktadır. Burada “güzel” kavramı akademik, bilimsel dile uymamakta ve görecelilik taşımaktadır. Bu ifadenin kullanılmaması daha doğrudur.

Kitabın 60. sayfasında sembolik mantıkta doğruluk fonksiyonu tablolarında satır sayıları anlatılırken “bileşik önermede iki bileşen varsa 4 satırlık tablo, üç bileşen varsa 8 satırlık tablo söz konusudur.” açıklaması yapılmıştır. Burada “bileşen” ifadesi yerine “iki farklı yalın önerme” ifadesinin kullanılması açıklamayı daha belirgin hale getirebilir.

Sembolik mantık ünitesinde tablolarda yanlış anlamalara neden olabilecek durumlar söz konusudur. Bu durumlar aşağıdaki gibidir (s. 65, 68, 69):

1. ÖNERME	2. ÖNERME
D	Y
D	D
Y	Y
Y	D

1. ÖNERME	2. ÖNERME
D	Y
Y	D
D	D
D	D

1. ÖNERME	2. ÖNERME
D	Y
Y	D
Y	D
Y	Y

1. ÖNERME	2. ÖNERME
D	D
Y	Y
Y	Y
D	D

1. ÖNCÜL	2. ÖNCÜL	SONUÇ	~ (SONUÇ)
D	Y	Y	D
D	Y	D	Y
D	D	D	Y
Y	Y	Y	D

Kitabın 92. sayfasında “Tablo 1” olarak verilen açıklamalar tablo değildir. Burada başlık adı yanlış seçilmiştir. “Tablo” ifadesi yerine “kural” ifadesinin kullanılması daha uygun olabilirdi. Bu durum aşağıdaki gibidir:

1. Niceleyici değilleme kuralları
- Tümel niceleyicinin değillemesi
- Tikel niceleyicinin değillemesi

2. Alt alta yazma kuralı
- Tümel evetleme
- Koşul önermesinin değillemesi
- Tikel evetlemenin değillemesi

3. Tikel özelleme kuralı

4. Çatal açma kuralları
- Tikel evetleme
- Koşul önermesi
- Tümel evetlemenin değillemesi
- Karşılıklı koşul önermesi
- Karşılıklı koşul önermesinin değillemesi

5. Tümel özelleme kuralı

Tablo 1: Çözümleyici çizelgeyle denetlemede işlem sıralaması

4.7.5.7. A. Kadir Çüçen (2001)

Aynen yazılması gereken yabancı kelimeler ve özel isimler orijinal şekilde yazılmıştır ve bunların okunuşları ise parantez içinde gösterilmiştir. Örneğin; Rene Descartes (Röne Dekart) olarak (s. 15) ve Leibniz (Laybniz) olarak (s. 16) verilmiştir.

Kitapta filozofların doğum ve ölüm yılları parantez içerisinde gösterilmiştir. Örneğin 15. sayfada Farabi (870-950), 16. sayfada Francis Bacon (1561-1626) şeklinde verilmiştir. Verilen bu tarihler doğru şekilde yazılmıştır. Ayrıca belli isim ve önemli

kavramları vurgulamak ve kavramlara dikkat çekmek amacıyla yer yer koyu renk karakteri kullanılmıştır.

Kitapta bazı yabancı kavram/terimlerin Türkçe karşılıkları parantez içerisinde verilmiştir. Örneğin; 12. sayfada apriori (önsel), aposteriori (sonsal) şeklinde verilmiştir. Aynı şekilde bazı Türkçe kavramların yabancı karşılıkları da parantez içerisinde verilmiştir. Örneğin; sayfa otuz altıda yalın (assertorik), zorunlu (apodiktik) şeklinde verilmiştir.

Kitapta bazı kelimelerin anlaşılırlığını artırmak için farklı şekilde kullanılan karşılıkları parantez içerisinde yazılmıştır. Örneğin; çok değerli (üç, dört ve n değerli), bileşik kıyas (basit olmayan kıyas) şeklinde yazılmıştır.

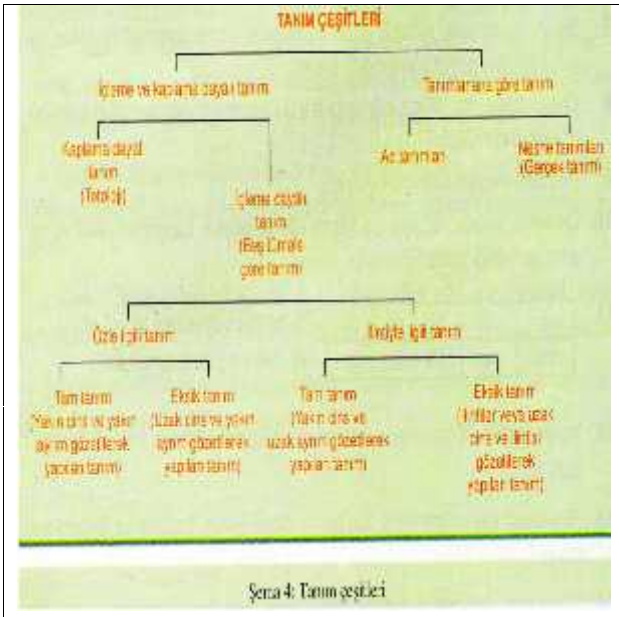
Bunların yanında kitapta bazı sembolik ifadelerin okunuşları yanlarına parantez içerisinde yazılmıştır. Örneğin “A → A” (A ise A) ve “~ (A∧~A)” (A, hem A hem de A olmayan değil) şeklinde yazılmıştır (s. 12). Dili öğrenci seviyesine göre sade, açık, anlaşılır değildir.

Sözlük kısmında kitapta yer alan kelimelere yer verilmiş fakat kitapta yer alıp da günlük hayatta kullanmadığımız bazı kelimelerin anlamına yer verilmemiştir. Örneğin sayfa elli sekizde geçen ‘notasyon’ kelimesinin ne anlama geldiğine kitabın iç kısmında ve sözlük kısmında açıklanmamıştır. Ayrıca sözlükte çok basit kavramlara yer verilmiştir. Örneğin; doğal sayı. Sözlükte ‘kıyas’ın tanımını vermek yerine ‘tasım’ın tanımını verseydi daha uygun olabilirdi. Çünkü kitapta kıyas kısmında üç ayrı kıyas tanımı vardır, fakat hiç birinde parantez içinde tasım kavramına yer verilmemiştir.

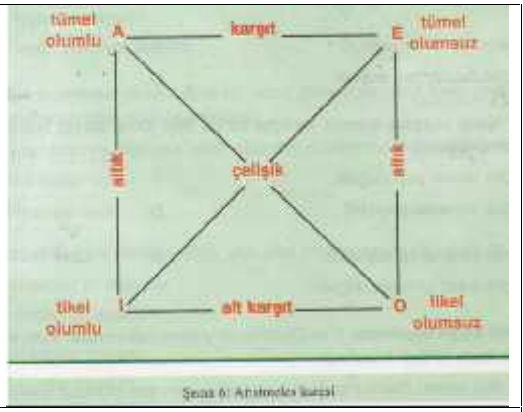
4.7.5.8. Emine Yamanlar (2001)

Kitabın dili okuma parçalarının dışında öğrenci seviyesine uygundur. Bazı kavramların eş anlamları ve farklı kullanımları yanlarında parantez içerisinde verilmiştir. Ayrıca yabancı kişilerin isimlerinin okunuşları ile doğum-ölüm tarihleri yanlarına parantez içerisinde yazılmıştır. Fazladan açıklama yapma gereği duyulduğunda parantez içerisinde yapılmıştır. Bu durum anlaşılırlığı artırmıştır.

Kitapta anlaşılırlığı artırmak ve konunun genel hatlarını anlatmak amacı ile şemalar kullanılmıştır. Bu durum aşağıda örneklendirilmiştir (s. 32, 43):

Şema 4: Tanım çeşitleri

Şema 6: Anlamdaş karşıt

Bu şema diğer kitaplarda da yer almaktadır. Bu kitaptaki şemanın diğer kitaplardan artı özelliği dizgi hatası yapılmamış olmasıdır. "çelişik" ifadesi burada doğru yazılmıştır ve tablonun tam ortasına yerleştirilebilmiştir.

Bu şemalara benzer anlatımlar 1993 programına uygun olarak yazılmış olan mantık kitaplarının büyük kısmında da vardır. Fakat bazı kitaplarda "şema" bazılarında "tablo", bazılarında ise "resim" olarak adlandırma yapılmıştır.

Kitabın 75, 76 ve 77. sayfalarında yanlış anlamaya neden olabilecek anlatım söz konusudur. Çünkü burada önermelerin kendileri verilmediğinden 4 satırlık tabloların oluşturulması bilgi eksikliğine neden olabilmektedir. Bu durum aşağıdaki gibidir:

1. önerme	2. önerme
D	Y
D	D
Y	D
D	Y
	tutarlı

1. önerme	2. önerme
D	Y
Y	Y
Y	Y
Y	D
	tutarsız

ÖNERME	ÖNERME	ÖNERME
D	Y	D
D	Y	D
D	Y	D
D	Y	Y
geçerli	geçersiz	geçersiz

1. ÖNCÜL	2. ÖNCÜL	SONUÇ	~SONUÇ
D	D	D	Y
D	Y	D	Y
Y	Y	Y	D
Y	Y	D	Y

1. ÖNCÜL	2. ÖNCÜL	SONUÇ	~SONUÇ
D	D	Y	D
D	Y	D	Y
Y	Y	D	Y
D	Y	D	Y

Kitapta 25. sayfada "Şema 1" de kavram çeşitleri içerisinde "olumlu-olumsuz kavramlar" yer alırken arka sayfada bunun yerine "pozitif-negatif kavramlar" başlığı kullanılmıştır. Bu durum iç tutarlılığa uymamaktadır. Bu durumlar öğrencilerin konuyu tam olarak kavramalarını güçleştirebilir. Öğrenciler bu başlıkların birbirinden farklı olduğunu da düşünebilirler. Sonuçta burada yanlış anlamaya neden olabilecek bir durum söz konusudur.

Kitapta bazı sayfalarda görsel temaları adlandırırken kavram yanlışlığı yapılmıştır. Ders kitaplarında kavramları doğru ve yerinde kullanılması gerekmektedir. Kitaptaki görsel aşağıdaki gibidir (s. 106):

Yanda "Resim 6" olarak verilen görsel resim değil fotoğraftır.

4.7.5.9. Yalçın Öztürk (2001)

İçerik cümle uzunlukları bakımından standartlara ve hitap ettiği yaş grubunun özelliklerine uygundur. Ayrıca kitapta detaylı ya da gereksiz anlatımlardan kaçınılmıştır. Kelimeler titizlikle seçilmiş olup, Türkçe özellikleri bozulmadan kullanılmıştır. Aynen yazılması gereken yabancı kelimeler ve özel isimler orijinal şekilde yazılmıştır ve bunların okunuşları ise parantez içinde gösterilmiştir. Örneğin; Leibniz (Laybniz) olarak (s. 12) ve Francis Bacon (Fransis Beykın) olarak (s. 13) verilmiştir.

Kitapta dil ile ilgili olumlu bir özellik olarak imla kurallarına dikkat edildiği ve konuya özgü terminolojinin (sözcükler) kullanıldığı dikkati çekmektedir. Bazı yabancı kavram/terimlerin Türkçe karşılıkları parantez içerisinde verilmiştir. Örnek: "Pegasus (uçan at)" (s. 102), "emprik (deneysel)" (s. 108). Kitapta belli isim ve önemli kavramları vurgulamak ve dikkat çekmek amacıyla, sıklıkla renk öğesi ve yer yer koyu renk kullanılmıştır.

Kitapta filozofların doğum ve ölüm yılları parantez içerisinde gösterilmiştir. Örnek: "Leibniz (1646-1716)" (s. 12), "Descartes (1596-1650)" (s. 13). Verilen bu tarihlerin doğru şekilde yazıldığı görülmüştür.

Kitapta bazı kelimelerin anlaşılırlığını artırmak için faklı şekilde kullanılan karşılıkları parantez içerisinde yazılmıştır. Örnek: "konusunu (nesnesini)" (s. 11), "mümkün (olanaklı)" (s. 100) olarak yazılmıştır.

Bunların yanında kitapta bazı sembolik ifadelerin okunuşları yanlarına parantez içerisinde yazılmıştır. Örneğin 11. sayfada "$A \rightarrow A$" (A ise A) ve "A^~A" (A ve değil A) şeklinde yazılmıştır.

Kitabın 24. sayfasında bir cümlede yanlış kavram kullanımından kaynaklı anlam problemi vardır. " 'Canlı' kavramının kaplamı, 'bitki' kavramını kaplamına göre daha geniştir. 'Çiçek' kavramının içlemi, 'gül' kavramının içleminden daha dardır." cümlesinde "geniştir" yerine "kapsamlıdır", "dardır" yerine "sınırlıdır" kavramlarının kullanılması uygun olan durumdur.

Kitabın 71. sayfasında "$(p \leftrightarrow q)$, (~pv~q) önermeleri tüm yorumlamada farklı doğruluk değerleri aldıkları için eş değer değildir." cümlesi uygun bir ifade değildir.

p	q	~ p	~ q	$(p \Rightarrow q)$	$(\sim p \vee \sim q)$
D	D	Y	Y	D	Y
D	Y	Y	D	Y	D
Y	D	D	Y	D	D
Y	Y	D	D	D	D

Eş değer değildir.

Tabloda ilk iki satırın yorumları farklı iken diğer satırlarda aynı yorumlar yer almaktadır. Yapılan açıklamada ise tüm yorumlamada farklı doğruluk değeri aldıkları

için eş değer değil denilmektedir. Tabloya bakıldığında bu açıklamanın yanlış olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca bu açıklama "tabloda eşdeğerlik denetleme" kuralının da yanlış anlaşılmasına neden olabilir. Çünkü önermelerin eşdeğer olabilmesi için tabloda tüm olanaklı durumların (aynı anda tüm satırların) aynı doğruluk değerine sahip olması gerekirken, önermelerin aynı anda aynı satırda en az bir doğruluk değerlerinin farklı olması ise eş değersizlik durumudur. Dolayısıyla yapılan açıklamadan eş değersizlik durumu için tüm yorumların farklı olması gerektiği anlaşılabilir. Sonuçta eşdeğerliği denetlenen farklı iki önermenin doğruluk değeri tablosunda aynı anda aynı satırda en az bir satırın doğruluk değeri farklılık gösteriyorsa buna önermeler eşdeğer değildir denir.

Kitabın sözlük kısmında "C" harfi ile başlayan kavram olmamasına rağmen "C-Ç" olarak sözlükte gösterilmiştir. Fakat "F" harfi sözlükte belirtilmemiştir. Tutarlılık açısından "C" harfinin de sözlükte belirtilmemesi daha uygun olabilirdi.

4.7.5.10. F. Nur Eyüboğlu-Necati Yankın (2004)

Kitabın dili öğrenci seviyesine uygundur. Kitapta sade ve akıcı bir dil kullanılmıştır. Kitapta yabancı isimlerin okunuşları parantez içerisinde verilmiştir. Örneğin, sayfa 13'de R.Lulle (Lul), F.Bacon (Beykın) gibi. Bunun yanında kitapta bazı kelimelerin eş anlamları olabilecek ifadeler de yanlarına parantez içerisinde yazılmıştır. Örneğin, sayfa 13'de iki değerli(doğru ve yanlış), sayfa 12'de kıyas (tasım), sayfa 50'de yüklemli kesin kıyas (kategorik kıyas), sayfa 140'da teori (kuram) olarak belirtilmiştir.

Kitapta filozofların doğum ve ölüm yılları yanlarına parantez içerisinde yazılmıştır. Ayrıca bazı tanımlamalarda koyu siyah renklerden yararlanıldığı dikkati çekmektedir. Örneğin sayfa 22'de tanımları yapılan "kavram" ve "imge" ifadeleri koyu siyah renkle yazılmıştır.

4.7.5.11. Doğan Özlem (2006)

Kitabın dili öğrenci seviyesine uygundur. Kitabın belirli bölümlerinde eş anlamlı kelimeler, kavramı başka bir kavramla ifade edebilmek, anlaşılırlığı artırmak, eklemeler yapmak, uyarılarda bulunmak, yabancı kişilerin adlarının okunuşlarını yazmak, kişilerin doğum ve ölüm tarihleri, önerme sembollerinin anlamları için parantezler kullanılmıştır.

Bu kullanımların örnekleri şöyledir: Kanıtlama (ispat) (s. 9), Endüksiyon (Tüme varım) (s. 10), Leibniz (Laybniz, 1646-1716) (s. 11), Boethius (Boetyus, 470-525) (s.

15), deneyci (empirist) (s. 13), mantık ilkelerinin kaynağı (Bu konu üzerinde Ünite 5'te "Mantık Felsefesi" başlığı altında durulacaktır.) (s. 13), klasik mantık iki değerli bir mantık sistemidir (Ünite 3'te görüleceği gibi, çok değerli mantık sistemleri de vardır.) (s. 13), bir sınıfın üyeleri (fertleri) (s. 25), duyumlar (renkler, sesler, kokular, vb.) (s. 35), gerçek (reel) (s. 34), kip (modus) (s. 44), doğru değeri (veya 1) (s. 75), ve (^) (s. 77), bir önermenin niteliğine (olumluluğuna veya olumsuzluğuna) (s. 49).

Bu kitaptaki olumlu bir özellik te yukarıda örneklendirildiği gibi bazı konuların adı geçtiğinde o konuya nerede yer verildiğinin parantez içerisinde belirtilmesidir. Bu durum 1993 mantık programına göre yazılmış ders kitapların bazılarında olan bir özelliktir.

Kitaptaki bu olumlu özelliklerin yanında bazı konuların öğrenciler tarafından daha kolay anlaşılması için yapılan bir kaç anlatımda yanlış öğrenmeye ya da yorumlamaya neden olabilecek bir kaç durum söz konusudur. Bu durumlar aşağıdaki gibidir:

"Bu unsurları örnek basit kıyasımızda görelim" ifadesi "Bu unsurları basit kıyas örneğimizde görelim" şeklinde olmalıdır. Ayrıca bu ifadenin altında "Tablo 2: Aşağıda bir basit kıyas örneğinde kıyasın unsurları görülmektedir." başlığı ile verilen ifadenin tablo niteliğinde olmadığı anlaşılmaktadır. Bu nedenle öğrenciler tablonun nasıl olduğu konusunda ikilemde kalabilirler. Kitaptaki durum aşağıda belirtilmiştir (s. 54):

Tablo 2: Aşağıda bir basit kıyas örneğinde kıyasın unsurları görülmektedir.

Basit Kıyas Örneği	**Kıyasın Unsurları**
Bütün *insan* lar *ölümlü* dür. orta terim (M) büyük terim (P)	İnsan..... orta terim (M)
	Ölümlü..... büyük terim (P)
	Aristoteles..... küçük terim (S)
***Aristoteles* bir *insan* dır.** küçük terim (S) orta terim (M)	Bütün insanlar ölümlüdür..... büyük önerme
	Aristoteles insandır..... küçük önerme
***Aristoteles ölümlü* dür.** küçük terim (S) büyük terim (P)	Aristoteles ölümlüdür..... sonuç

Kitabın 124. sayfasında nesneyi (veya kişiyi) şeklinde bir kullanım varken aynı sayfada nesneyi (yeri) şeklinde bir kullanım vardır. Tutarlı gösterim açısından burada da

parantez içerisinde (veya yeri) şeklinde bir kullanım olmalıdır. Ayrıca parantez içerisindeki ifadelerin “nesne” için kullanıldığı anlaşılmaktadır. Eğer iki ifade de aynı işleve sahipse birini kullanmak uygundur. Fakat kapsamı artırmak için ikisinin de kullanılması gerekiyorsa her iki parantezde ikisini de kullanmak karışıklığı ortadan kaldırabilirdi.

Kitapta birden fazla önermenin doğruluk tablosunda tutarlılığının denetlenmesinde yanlış anlamaya sebebiyet veren bir anlatım söz konusudur. Bu durum aşağıda gösterilmiştir (s. 86):

p	q	r
D	D	D
D	D	Y
Y	Y	D
Önermeler tutarlıdır.		

p	q	r
Y	Y	D
D	Y	D
Y	Y	Y
Önermeler tutarsızdır.		

Yukarıdaki tablolar üç yalın önermeden oluşmaktadır. Doğruluk tablosu kuralına göre 3 yalın önermeden sekiz satırlık bir tablo oluşturulması gerekmektedir. Dolayısıyla buradaki tablonun üç satırdan meydana gelmesi yanlış anlamaya neden olmaktadır.

4.7.5.12. Gülşen Öz (2008)

Kitabın dili öğrenci seviyesine uygundur. Kitap 1993 mantık programına göre yazılmış kitaplar içesinde dil, konu anlatım ve verilen örnekler açısından en zengin olan kitaptır. Örneklerin yeterliliği yanında diğer kitaplara göre daha fazla alıştırma ve değerlendirme çalışmasına yer verilmesi kitabın olumlu bir özelliğidir.

Kitap içerisinde kullanılan renklendirmeler ayırt edilebilirliği artırdığından bu durum, konuların da anlaşılırlığına katkıda bulunmaktadır. Etkili renk ve ikon kullanımı; ana başlık, alt başlık, kural, tablo, şema, alıştırma, etkinlik, örnek, tablo, tanım, hazırlık, değerlendirme çalışmaları ile okuma parçalarının kolaylıkla ayırt edilmesini sağlamakta ve aranan içeriğin daha kolay şekilde bulunabilmesine yardımcı olmaktadır.

Kitabın diğer kitaplara göre olumlu bir özelliği de bir karışıklık dışında şema, tablo, resimlerde bu kavramların doğru ve yerinde kullanılmış olmasıdır. Yani bu kitapta tabloya bakıldığında şema görülmemektedir. Tablo başlığı altında tablo, şema

başlığı altında şema bulunmaktadır. Dolayısıyla bu kavramlar da öğrencilerin konuları daha etkili şekilde öğrenebilmelerine katkıda bulunabilecek niteliktedir. Bu durumlar aşağıda örneklendirilmiştir:

Şema 2.7: Kıyas çeşitleri

Tablo 3.5: Önermeler mantığı ile niceleme mantığının dilsel farklılığı

günlük dildeki önerme	önermeler mantığındaki ifadesi	niceleme mantığındaki ifadesi
Gül dürüsttür.	p	Fa
Gül dürüst değildir.	~p	~Fa
Gül dürüst ve çalışkandır.	p ∧ q	Fa ∧ Ga
Gül dürüst veya çalışkandır.	p ∨ q	Fa ∨ Ga
Gül dürüst ise ahlaklıdır.	p ⇒ q	Fa ⇒ Ha
Gül ancak ve ancak dürüst ise ahlaklıdır.	p ⇔ q	Fa ⇔ Ha

Kitapta 24. sayfada “fotoğraf” kavramı yerine “resim” kavramının kullanılması bu anlamda yapılan tek hatadır. Bu durum aşağıdaki gibidir:

Resim kişiler tarafından el becerisi ile çizilen bir unsur iken fotoğraf teknolojik olarak tasarlanan alet vasıtasıyla olduğu gibi görüntü verebilen bir unsurdur. Bu nedenle yukarıdaki görsellerin bir çizim olmadığı ilk bakışta açıkça belli olmaktadır. Dolayısıyla burada "resim" yerine "fotoğraf" ifadesinin kullanılması uygundur.

Kitapta diğer kitaplara göre olumlu bir özellik de değerlendirme çalışmalarında çoktan seçmeli ve doğru-yanlış şeklinde sorulara yer verilmiş olmasıdır. Bu durum çoklu zekâ kuramına uygun olmakla beraber yapılandırmacı eğitim anlayışının da temelinde yer almaktadır. Her ne kadar bu ders kitabı davranışçı yaklaşım temelinde yazılan öğretim programına uygun olarak yazılmışsa da yapılandırmacı yaklaşımın da izlerini yansıtmaktadır. Dolayısıyla bu dönemdeki eğitim sistemimizin davranışçı yaklaşımdan yapılandırmacı yaklaşıma doğru bir geçiş döneminde olduğunun göstergesi olarak sayılabilir.

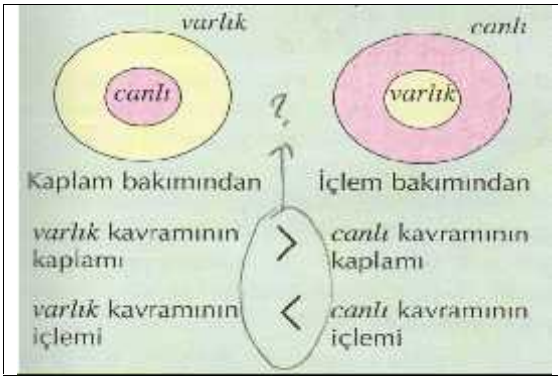
Kitapta anlatımı zenginleştirmek için parantez içerisinde bazı kelimelerin farklı kullanımları ya da eş anlama gelen karşılıkları verilmiştir. Bu özellik diğer kitaplarda da mevcuttur. Fakat bu kitapta bu tür kullanım diğer kitaplardan daha fazladır. Örnek: Geçmiş yaşantısı (deneyimleri) (s. 9), doğaçlama (kendiliğinden, önceden planlamadan) (s. 9), kıstas (ölçüt) (s. 9), tümce (cümle) (s. 10), Pi sayısı (3,14) (s. 13), fizyolojik (beyinle ilgili) (s. 9), mümkün (olanaklı) (s. 107).

Yabancı isimlerin Türkçe okunuşları ile kişilerin doğum ve ölüm tarihleri parantez içerisinde yanlarında verilmiştir. Örnek: Thales (Tales, MÖ 625-545) (s. 17), Duns Scotus (Don Sıkatıs, 1265-1308) (s. 21).

Kitapta konu anlatılırken açıklayıcı nitelikte parantez içerisinde örnek verilmiştir. Örnek: "Eğer bir özellik, türü (örneğin, insanı) yakın cinsindeki (örneğin, duygulu canlılardaki) diğer varlıklardan ayırıyorsa yakın ayrım" (s. 40).

Konu anlatılırken anlatımı desteklemek ve gerekçelendirmek için parantez içerisinde açıklama yapılmıştır. Örnek: "Çözümleme sonucunda tüm yollar kapalıysa önerme geçerlidir (Çünkü değilli önerme tutarsızdır)." (s. 105). Fakat burada "değilli" ifadesi yerine "değili alınmış önerme" denilmesi daha uygun olabilirdi.

Kitapta 37. sayfada açıklama yapılmamasından kaynaklı anlam belirsizliğine ya da tam anlaşılamamaya neden olabilecek bir durum söz konusudur. Bu durum aşağıdaki gibidir:

	Yandaki açıklamada " > " ile " < " simgelerinin anlamları anlaşılırlığı artırmak ve belirsizliği önlemek için verilmeliydi.

4.7.5.13. Özge Köroğlu (2008)

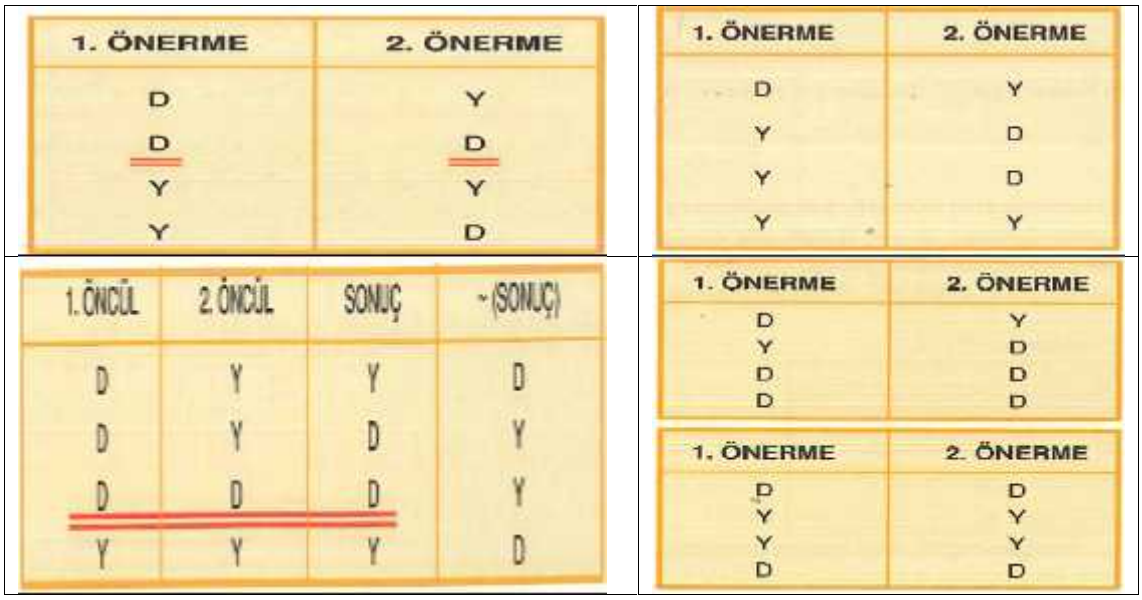
Kitabın dilinin öğrenci seviyesine uygun olduğu söylenebilir. Çünkü yabancı isimlerin Türkçe okunuşları yanlarında parantez içerisinde verilmiştir. Ayrıca kişilerin doğum ve ölüm tarihleri de yanlarına yazılmıştır. Örnek: Aquinolu Saint Thomas (Akinolu Sen Toma, 1225-1274) (s. 14), Francis Bacon (Frensis Beykın, 1561-1626) (s. 15).

Kitapta fazladan bilgi vermek amacıyla parantezler kullanılmıştır. Örnek: Port-Royal Okulu (kuruluşu 1204, esas faaliyeti 1640-1710) (s. 15), Sonuç daima öncüllerin zayıf olanına bağlıdır (Tikel tümele, olumsuz da olumluya göre daha zayıftır) (s. 45).

Eş anlama gelebilecek kelimelerin anlaşılırlığı artırmak amacı ile yanlarına parantez içerisinde karşılıkları yazılmıştır. Örnek: Sembol (simge) (s. 57), koşul (ise) (s. 60), nesne tanımı (gerçek tanım) (s. 30).

Kitap içerisinde anlamı öğrenci tarafından bilinemeyecek olan kavramlar sözlük kısmında açıklanmıştır. Bazı kavramlar ise kitap içerisinde konu anlatılırken açıklanırken aynı kavramlar sözlük te de tanımlanmıştır. Örnek: Analoji.

Kitabın olumlu özelliklerine rağmen, kitapta öğrenci açısından yanlış yorumlanabilecek dolayısıyla konunun yanlış öğrenilmesine neden olabilecek durumlar da bulunmaktadır. Bu durumlar aşağıdaki gibidir (s. 67, 70, 71):

1. ÖNERME	2. ÖNERME
D	Y
D	D
Y	Y
Y	D

1. ÖNERME	2. ÖNERME
D	Y
Y	D
Y	D
Y	Y

1. ÖNCÜL	2. ÖNCÜL	SONUÇ	~(SONUÇ)
D	Y	Y	D
D	Y	D	Y
D	D	D	Y
Y	Y	Y	D

1. ÖNERME	2. ÖNERME
D	Y
Y	D
D	D
D	D

1. ÖNERME	2. ÖNERME
D	D
Y	Y
Y	Y
D	D

Yukarıdaki tüm tablolarda kaç yalın önerme olduğu bilinmediğinden 4 satırlık bir tablo üzerinden konuyu anlatmak yanlış algılanabilir bir durumdur. Dolayısıyla bu anlatımlarda 4 satırlık tablo olacak şekilde önermelerin kendisinin verilmesi doğru anlaşılmak için uygun olabilirdi.

Kitabın 93. sayfasında "Tablo 3.1. Çözümleyici Çizelge İle Denetlemede İşlem Sırası" olarak verilen ifadenin tablo olarak isimlendirilmesi öğrencilerin tablo algısını yanlış öğrenmelerine neden olabilir. Bu nedenle "tablo" ifadesi yerine "kural" ifadesinin kullanılması daha uygun olabilirdi. Kitapta verilen "Tablo 3.1." aşağıdaki gibidir:

Tablo 3.1: Çözümleyici çizelgeyle denetlemede işlem sıralaması

1. Niceleyici değilleme kuralları
- Tümel niceleyicinin değillemesi
- Tikel niceleyicinin değillemesi

2. Alt alta yazma kuralı
- Tümel evetleme
- Koşul önermesinin değillemesi
- Tikel evetlemenin değillemesi

3. Tikel özelleme kuralı

4. Çatal açma kuralları
- Tikel evetleme
- Koşul önermesi
- Tümel evetlemenin değillemesi
- Karşılıklı koşul önermesi
- Karşılıklı koşul önermesinin değillemesi

5. Tümel özelleme kuralı

4.7.6. 1993 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Bilimsel İçerik

4.7.6.1. Necati Öner-Teo Grünberg (1994)

Kitabın 33. sayfasında bilimsel hataya neden olabilecek bir açıklama söz konusudur. “Önerme kümesinin tutarlılığı önerme kümesinin her öğesi aynı bir yorumlamada doğru ise bu önerme kümesi tutarlıdır.” olarak açıklanmıştır.

Önerme kümesinin her öğesi aynı yorumlamada doğru değerini alabilir. Fakat bu doğruluk değerleri aynı satırda olmazsa önerme kümesi tutarlı olamaz. Bu nedenle buradaki ifade “…her öğesi aynı yorumlamada aynı anda aynı satırda doğru ise önerme kümesi tutarlıdır.” olarak ifade edilmelidir. Kitabın 34. sayfasında da “Önerme kümesinin tutarlılığı için önerme kümesinin en az bir doğrulayıcı yorumunun bulunması gerekir.” ifadesi benzer bir bilimsel hataya neden olabilir. Bu ifade de aynı öneri ile düzeltilebilir.

Mantıkta; özellikle sembolik mantık alanında önerme eklemlerinin, önerme sembollerinin, parantezlerin yanlış ya da eksik yazılması bilimsel hatalara neden olabilmektedir.

Kitabın 41. sayfasında “(9) $(p \wedge q) \leftrightarrow p$” önermesi geçerliliği denetlenecek önerme olarak yazılmış fakat (10) “$[(p \wedge p) \leftrightarrow p$” (~Ö) önermesi çözümlenmiştir. Sonuçta da “$p \wedge q$” ile “p”nin denk olduğu ifade edilmiştir. Buradaki yanlışlık iki şekilde çözülebilir. Birincisi (9) numaralı önerme yerine (10) numaralı önermeyi yazmaktır. İkincisi ise (10) numaralı önerme yerine (9) numaralı önermeyi yazmak ve bu önermenin çözümlemesini yapmaktır.

Kitabın 43. sayfasında ilk paragrafta bilimsel bir hata bulunmaktadır. Burada “Hiçbir F G değildir.” Kalıbındaki önermelerin tümel olumlu önermeler olduğu ve (13) $\forall x(Fx \rightarrow \sim Gx)$ biçiminde sembolleştirildiği ifade edilmiştir. Verilen önerme ve sembolik hali tümel olumlu değil tümel olumsuz önermedir. Nitekim yazar 44. sayfada (13) numaralı maddeye atıfta bulunarak bu önermenin tümel olumsuz önerme olduğunu doğrulamaktadır.

Kitabın 50. sayfasında (5) ve (6) numaralı tablolarda bilimsel hata bulunmaktadır.

(5)

p	pv~p
D	D
B	B
Y	Y (Bu satır D olmalıdır.)

(6)

p	~(p^~p)
D	D
B	B
Y	Y (Bu satır D olmalıdır.)

Sayfa 50'de (12) tablonun açıklamasında hata vardır. Bu tablonun üç değerli bir çelişki olduğu ifade edilmiştir. Fakat tabloda üç değerli bir çelişki yoktur. Değerlerden biri "B" dir.

p	~ (pv~p)
D	Y
B	B (Bu satır "Y" olmadığından üçlü bir çelişki değildir.)
Y	Y

4.7.6.2. Emine Yamanlar (1996)

Kitapta "Yüklemli kesin kıyasın şekilleri" anlatılırken örneklendirmede hatalar bulunmaktadır. Bu hatalar aşağıdaki gibidir:

"Orta terim, her iki önermede de yüklem olursa, **ikinci biçim kıyas** elde edilir.

Hiçbir meyve tahıl (Orta terim) değildir.
Her buğday (Orta terim) tahıldır."

İkinci önermede "tahıldır" ifadesine orta terim denilmesi gerekmektedir.

"Orta terim, büyük önermede yüklem, küçük önermede özne olursa dördüncü biçim kıyas elde edilir.

Bütün kuşlar (Orta terim) hayvandır.
Hiçbir hayvan (Orta terim) akıllı değildir."

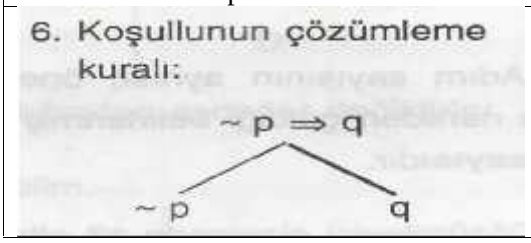
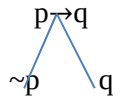
Birinci önermede "hayvandır" ifadesi orta terim olarak belirtilmelidir.

Kitapta "(pv~q), (p→q), ∴(p↔q)" çıkarımının geçerliliği aşağıda verilen tablodaki gibi denetlenmiştir.

p	q	~q	pv~q	p→q	p↔q	~ (p↔~q)
D	D	Y	D	D	D	Y
D	Y	D	D	Y	Y	D
Y	D	Y	Y	D	Y	D
Y	Y	D	D	D	D	Y

Yukarıdaki tabloda son sütunda “~(p↔~q)” önermesi, “~(p↔q)” olmalıdır. Çünkü bu önermelerin doğruluk fonksiyonu tablosunda alacakları doğruluk değerleri aynı değildir. Bu durum bilimsel hataya neden olmaktadır.

Kitabın 80. sayfasında çözümleyici çizelge ile ilgili temel çözümleme kuralları verilirken “6. Koşullunun çözümleme kuralı” yanlış ifade edilmiştir. Bu durum aşağıda belirtilmiştir:

Kitapta verilen durum	Olması gereken durum
	

4.7.6.3. Suna Atabek-Semra Gençoğlu (1998)

Kitapta tikel evetlemenin, çözümleyici çizelgedeki çözümleme kuralı yanlış verilmiştir. Bunun nedeni önerme sembollerinin arasına tikel evetleme eklemi yerine tümel evetleme ekleminin yazılmış olmasıdır. Dolayısıyla “p^q” olarak verilen ifadenin “pvq” olması gerekmektedir.

4.7.6.4. Doğan Özlem (1999)

Kitabın 81. sayfasında son paragrafta “Bir bileşik önermenin basit önerme biçimindeki bileşenlerine basit bileşen adı verilir. Örneğin; p → ~q bileşik önermesinin bileşenleri p ve ~q basit bileşenleridir.” ifadesi geçmektedir. Sembolik mantıkta ~q önermesi bir bileşik önermedir. Bu durum kitabın 79. sayfasının alttan 2. paragrafında da doğrulanmaktadır.

90. sayfanın ortasındaki tablonun 5. sütununun 3. ve 4. satırlarında verilen doğruluk değerleri 3. Y, 4. D şeklindedir. Burada bilimsel bir hata söz konusudur. Çünkü "→" ekleminin tablodaki kuralı gereği 3. satır "D", 4. satır "Y" olmalıdır. Bu durum aşağıdaki gibidir:

p	q	~p	p^q	~p → q	~p → q
D	D	Y	D	D	D
D	Y	Y	Y	D	D
Y	D	D	Y	**Y**	**D**
Y	Y	D	Y	**D**	**Y**
				YANLIŞ OLAN	**OLMASI GEREKEN**

4.7.6.5. Necati Öner-Teo Grünberg (2000)

Kitapta tümel özelleme kuralına ilişkin örnek çözülürken "(5) ∀x~(Fx → Gx)" örneği verilmiştir. Fakat özellemesi yapılan ifade "(6) ∀x(Fx → Gx)" olmuştur.

Kitapta 92. sayfada (1) önermesinin değillemesi olan (13) ~(p→ ~p) ifadesinin üç değerli bir çelişki olduğu belirtilmiştir. Bu durum da doğruluk fonksiyonu tablosu ile aşağıdaki gibi gösterilmiştir:

(14)

p	~(p→ ~p)
D	Y
B	Y
Y	Y

Tabloda sağ sütundaki ilk satır yanlış verilmiştir. Burada "Y" olarak verilen ifade "D" olmalıdır. Dolayısıyla çözümlemesi yapılan önerme üç değerli bir çelişki değildir. Ayrıca (1) önermesinin değillemesi ~(p→p) şeklinde olmalıdır.

4.7.6.6. İbrahim H. Vural (2000)

Kitapta bilimsel hataya neden olabilecek bir duruma rastlanılmamıştır.

4.7.6.7. A. Kadir Çüçen (2001)

Kitapta çözümleyici çizelge ile önermelerin geçerliliği konusu anlatılırken ikinci örnekte hata yapılmıştır. "~FaʌGa" bileşik önermesi "~Fa" ve "~Ga" olarak çözümlenmiştir. Burada "~Ga" ifadesinin "Ga" olması gerekmektedir.

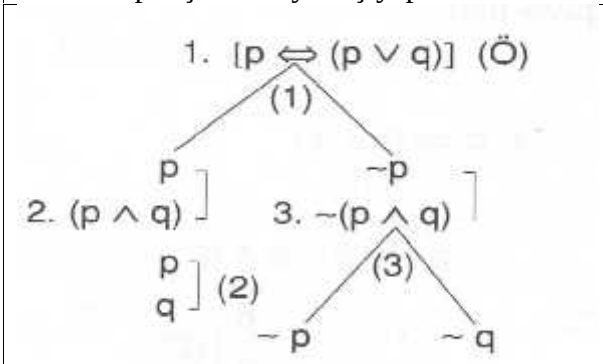
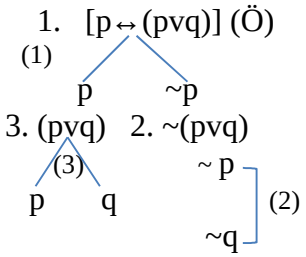
4.7.6.8. Emine Yamanlar (2001)

Kitapta bilimsel hataya neden olabilecek bir duruma rastlanılmamıştır.

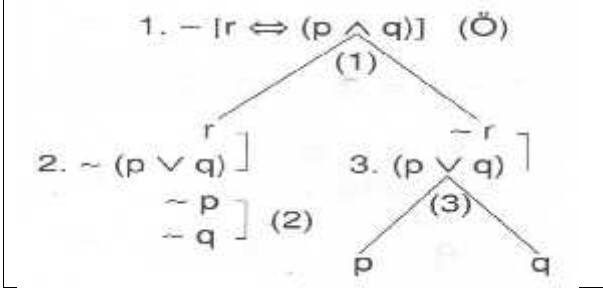
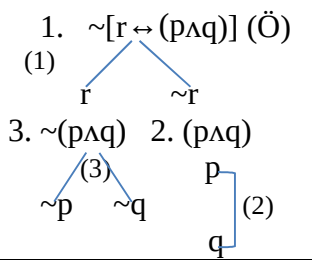
4.7.6.9. Yalçın Öztürk (2001)

Kitapta kavram çeşitleri anlatılırken olumsuz kavramlara verilen örneklerden biri de "zayıf" kavramıdır. Bu kavramın olumsuz bir kavram olup olmadığı tartışmaya açıktır.

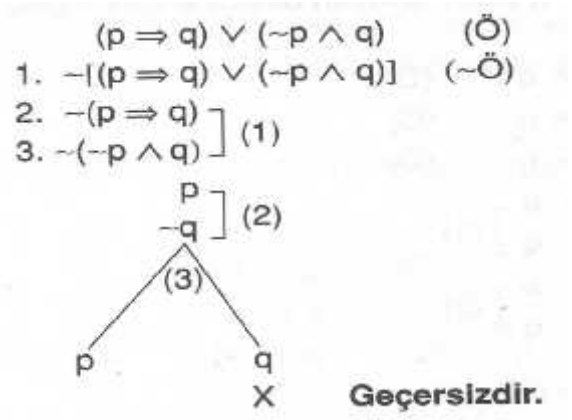
Kitapta çözümleyici çizelge kuralları konusunda karşılıklı koşul kuralında çözülen örnek hatalı çözülmüştür (s. 78):

Kitapta çözümü yanlış yapılan örnek	Doğru çözüm
	

Çözümleyici çizelge kuralları konusunda karşılıklı koşullunun değillemesinin kuralında çözülen örnek hatalı çözülmüştür (s. 78):

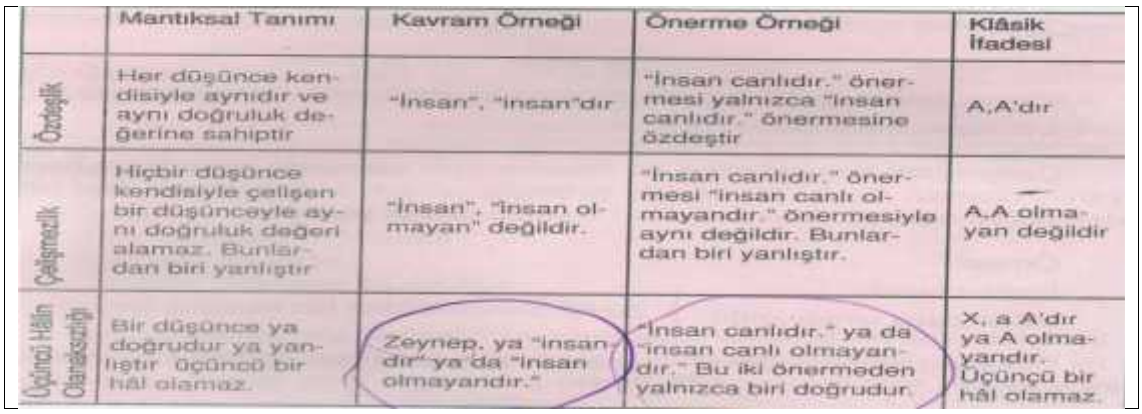
Kitapta çözümü yanlış yapılan örnek	Doğru çözüm
	

Kitapta önermelerin geçerliliğinin denetlenmesinde verilen örnekte hata bulunmaktadır. Bu durum aşağıda belirtilmiştir (s. 84):

Kitapta çözümü yanlış yapılan örnek	Doğru çözüm
	(p→q)v(~p∧q) (Ö) 1. ~[(p→q)v(~p∧q)] (~Ö) 2. ~(p→q) (1) 3. ~(~p∧q) p (2) ~q (3) p ~q Geçersizdir. En altta sağdaki yol kapalı yol değil açık yoldur.

4.7.6.10. Fatma Nur Eyüboğlu-Necati Yankın (2004)

Kitapta mantık ilkeleri ortak bir tabloda verilmiştir. Bu tablo aşağıdaki gibidir (s. 10):

	Mantıksal Tanımı	Kavram Örneği	Önerme Örneği	Klâsik İfadesi
Özdeşlik	Her düşünce kendisiyle aynıdır ve aynı doğruluk değerine sahiptir	"İnsan", "insan"dır	"İnsan canlıdır." önermesi yalnızca "İnsan canlıdır." önermesine özdeştir	A,A'dır
Çelişmezlik	Hiçbir düşünce kendisiyle çelişen bir düşünceyle aynı doğruluk değeri alamaz. Bunlardan biri yanlıştır	"İnsan", "insan olmayan" değildir.	"İnsan canlıdır." önermesi "insan canlı olmayandır." önermesiyle aynı değildir. Bunlardan biri yanlıştır.	— A,A olmayan değildir
Üçüncü Hâlin Olanaksızlığı	Bir düşünce ya doğrudur ya yanlıştır. Üçüncü bir hâl olamaz.	Zeynep, ya "insandır" ya da "insan olmayandır."	"İnsan canlıdır." ya da "insan canlı olmayandır." Bu iki önermeden yalnızca biri doğrudur.	X, a A'dır ya A olmayandır. Üçüncü bir hâl olamaz.

Yukarıdaki tabloda alt ortadaki satırda "Zeynep" yerine "İnsan" kavramı olmalıdır. Çünkü bu ifadenin doğru bir açıklama olması için aynı kavramın kullanılması gereklidir. Ayrıca tabloda alt soldan dördüncü satırda "Bu iki önermeden yalnızca biri doğrudur." ifadesi yerine "Bu iki önermenin alacağı doğruluk değeri dışında üçüncü bir durum yoktur." ifadesinin vurgulanması gereklidir. Ayrıca en alttaki sağ sütundaki ifade "X, ya A'dır ya da A olmayandır. Üçüncü bir hâl olamaz." olmalıdır.

Kitabın 24. sayfasında tekil kavrama örnek olarak "Milli Eğitim Bakanı" verilmiştir. Genel kavrama örnek olarak ise "bakan" kavramı verilmiştir. Verilen iki

kavram da genel kavrama uygun olan örneklerdir. Çünkü “Milli Eğitim Bakanı” ifadesi tek bir kişiye karşılık gelmemektedir. Bu kavram söylendiğinde akla doğrudan bir kişi gelmemektedir. Bu ifadenin doğru olması için “İlk Milli Eğitim Bakanı”, “Son Milli Eğitim Bakanı” vb. şeklinde bir kullanım daha uygundur.

Kitapta “Önermenin Tanımı ve Yapısı” konusu anlatılırken dilek cümlesine örnek olarak “Trafik kazaları olmasın.” cümlesi verilmiştir. Bu ifade dilek cümlesi örneği değil de daha çok emir cümlesine örnek olabilecek yapıdadır.

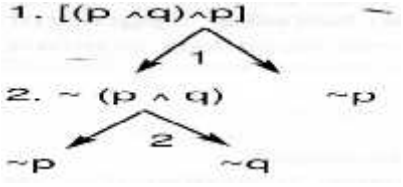
Kitapta “Doğruluk çizelgeleri” konusu anlatılırken karşılıklı koşul ekleminin çizelgedeki kuralı yanlış gösterilmiştir. Bu durum aşağıda belirtilmiştir (s. 78):

		Kitapta verilen yanlış gösterim	Olması gereken gösterim
p	q	p↔q	p↔q
D	D	D	D
D	Y	Y	Y
Y	D	D	Y
Y	Y	D	D

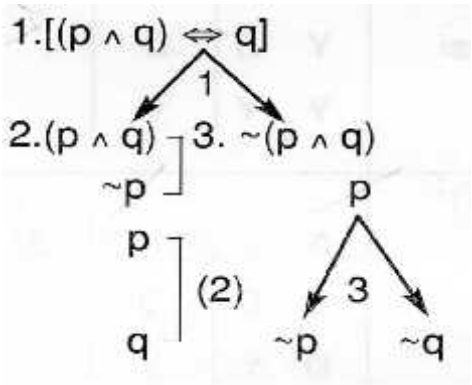
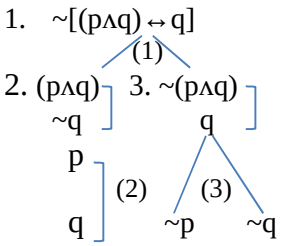
Çıkarımların geçerliliği denetlenirken “örnek 2” de hata yapılmıştır. Soruda “~pvq, p↔q, ∴p∧q” çıkarımının geçerliliğinin denetleneceği ifade edilirken tabloda aşağıdaki gibi önerme hatası yapılmıştır (s. 89):

		Kitapta verilen yanlış gösterim	Olması gereken gösterim
p	q	pvq	p∧q
D	D	D	D
D	Y	Y	Y
Y	D	Y	Y
Y	Y	Y	Y

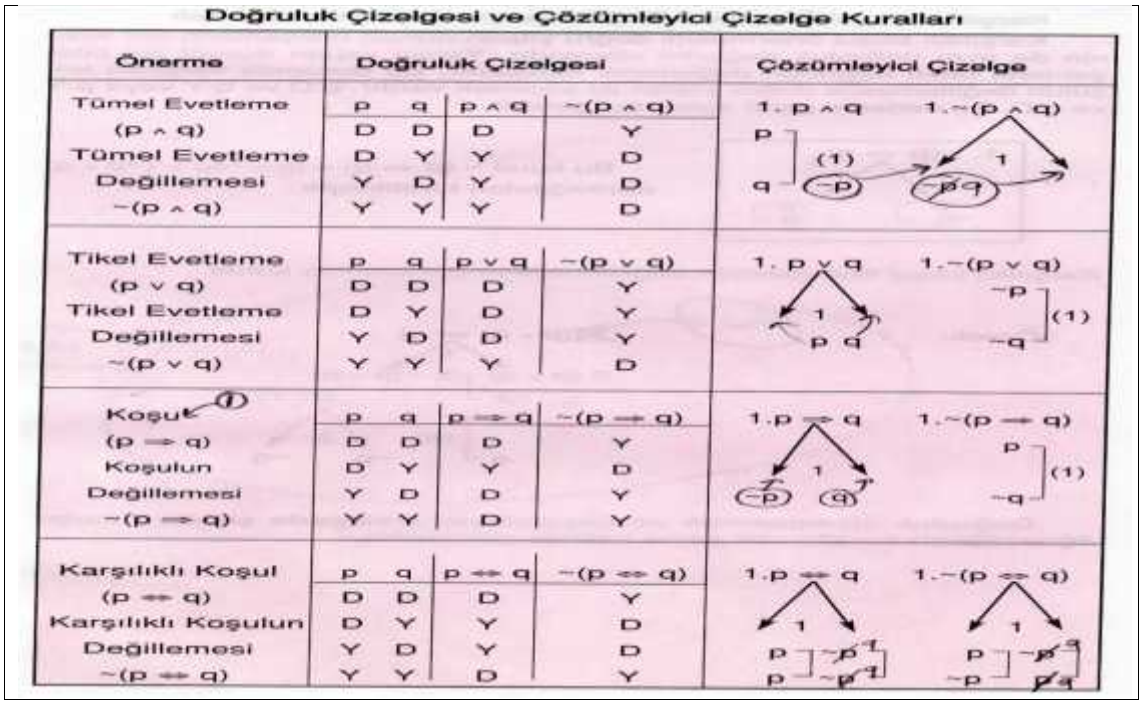
Kitapta “Tümel evetleme değillemesinin çözümleme kuralı” anlatılırken verilen örnekte tümel evetleme önermesinin değili yazılmamıştır. Değilleme sembolü yazılmadığında verilen ifadenin çözümleme işlemleri farklı olduğundan bilimsel hataya neden olmaktadır. Bu durum aşağıda belirtilmiştir (s. 98):

Kitapta çözümü yanlış yapılan örnek	Doğru çözüm
	1. ~[(p∧q)∧p] (1) 2. ~(p∧q) ~p (2) ~p ~q Verilen önermenin tamamını değili alınmıştır.

“Karşılıklı koşul önermesinin değillemesinin çözümleme kuralı” anlatılırken çözümü yapılan örnekte hatalar bulunmaktadır. Bu durum aşağıda belirtilmiştir (s. 101):

Kitapta çözümü yanlış yapılan örnek	Doğru çözüm
	 Verilen önermenin tamamını değillemesi alınmıştır. Ayrıca iki numaralı çözümlemelerin altındaki satırlar “p” değil “q”dur.

Kitapta “Doğruluk Çizelgesi ve Çözümleyici Çizelge Kuralları” olarak verilen tablo içerisinde bilimsel hatalar bulunmaktadır. Bu hatalar aşağıdaki gibidir (s. 102):

Tabloda sağ üst köşede çözümleyici çizelgedeki “~p” ifadelerinde birisi “~q” olmalıdır. Ayrıca tablonun sağ alt köşesindeki çözümleyici çizelgedeki çözümlenmesi yapılan sağ koldaki “p” simgelerinin “q” olması gerekmektedir.

4.7.6.11. Doğan Özlem (2006)

Kitapta bilimsel hataya rastlanılmamıştır.

4.7.6.12. Gülşen Öz (2008)

Kitapta "tikel evetlemenin çözümleme kuralı" verilirken yanlışlık yapılmıştır. Bu durum aşağıdaki gibidir (s. 92):

Kitapta verilen yanlış gösterim	Olması gereken gösterim
(1) 1. pʌq (Ö) p q	(1) 1. pvq (Ö) p q

4.7.6.13. Özge Köroğlu (2008)

Kitapta bilimsel hataya rastlanmamıştır. Konular özünden uzaklaşmadan verilmiştir. Konular anlatılırken program dışında ayrıntılardan kaçınılmıştır. Bu durum da içeriği sadeleştirmiş ve kitap yazarının bilimsel hataya düşmemesine katkıda bulunmuştur.

4.7.7. 1993 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Baskı-Dizgi-Yazım

4.7.7.1. Necati Öner-Teo Grünberg (1994)

Kitabın 1. sayfasında yazım yanlışı bulunmaktadır. "…..akıl yürütme'de…" şeklinde kesme işareti ile ayrım yapılmıştır. Buna benzer yanlışlar kitabın genelinde yapılmıştır. Yazar önemli kavramları vurgulamak amacı ile bu şekilde kesme işareti kullanmayı tercih etmiştir. Benzer şekilde aynı sayfanın üstten 7. satırında "Doğru ile yanlış'a…..", "Doğru ile yanlış'tan….." olarak yazım söz konusudur. Kitap genelinde bu tür hatalar aşağıdaki gibidir:

"…Avrupa'da…" (s. 2), "…Arapça'ya…" (s. 2), "…kıyas'a…" (s. 3), "…Yeniçağ'la…" (s. 5), "…plastik'e…" (s. 14), "…sonuç'tan…" (s. 18) şeklindedir.

3. sayfadaki "Boe'ce" olarak yazılan ismin doğrusu "Boèce" olmalıdır.

Kitabın 1. sayfasında “(A∧~A (A ve değil A)”de ilk ifade için parantez açılmasına gerek yoktur. Parantez açılırsa da kapatılması gerekir. Kitabın 2. sayfasında “A∨~A (A veya değil A)” şeklinde doğru gösterim verilmiştir. Bu gösterimde yanlışlık yoktur. Tutarlılık açısından ilk ifadenin de bu şekilde verilmesi uygun olanıdır.

Kitabın 5. sayfasındaki okuma parçasında Mehmet Hilmi’nin yazdığı Türkçe Hulüsat-ul Mantık’ın tarihi 1973 değil 1873 olmalıdır.

15. sayfanın sonunda sadece konu başlığı yer almaktadır. Konu sonraki sayfada kalmıştır. Benzer şekilde 16. sayfada da başlık sayfa sonunda kalmıştır. Sayfa sonunda kalan başlıkların sonraki sayfalarda verilmesi konu bütünlüğü ve görsel açıdan daha uygun olabilirdi.

17. sayfada örnek olarak verilen bazı cümlelerin sonuna nokta konulmuş bazılarının sonuna nokta konulmamıştır. Ayrıca “” işaretlerinin içerisinde verilen cümlelerde nokta bazen cümle sonunda tırnak içinde bazen de cümle sonunda tırnak dışında kullanılmıştır. Örnek: “Bütün insanlar ölümlüdür”, “Bazı balıklar memelidir”., “Ali ve Ahmet çalışkan ve zekidir”, “Ne Ali ne de Ahmet çalıştı”, “İnsan ancak ektiğini biçer.”, “Üç gündür bu yol trafiğe kapatıldı”. Bu ifadelerde noktaların kullanımında tutarlılık sağlanmamıştır. Kitabın 19. sayfasındaki örnek cümlelerin sonuna nokta işareti konulmamıştır.

Kitabın 19. sayfasında aşağıdaki gibi bilgi karışıklığına neden olan dizgi hatası bulunmaktadır:

Büyük önerme
Küçük önerme öncüller
Sonuç

Bu gösterim soldaki tüm ifadelerin ya da sadece 2. ifadenin öncül olduğu izlenimini vermektedir.

Sekizinci sayfada nelik ifadesi “nelih” olarak yazılmıştır. Kitabın 23. sayfasında “O halde” olarak yazılması gereken ifade “o halde” olarak yazılmıştır.

Sayfa 31’de üstten 2. paragrafta zeminde “√” şeklinde baskı hataları bulunmaktadır. Ayrıca “…” işaretlerinin eksik kullanıldığı ya da içlerine bilgi yazılmadığı anlaşılmaktadır.

35. sayfada " ˜q ∴ ˜p" şeklinde yazılan ifade "~q∴~p" şeklinde olmalıdır. 38. sayfada örnek 5'te değillenmiş tümel evetleme biçimindeki "(10) ~p^[p(p→q)]" önermesi yanlış yazılmıştır. Doğrusu "~[p^(p→q)]" şeklinde olmalıdır.

39. sayfada "II. ile V.VIII. kurallara" olarak yazılan ifadenin "II.,V. ile VIII. kurallara" şeklinde yazılması yanlış anlamaya neden olmaması açısından daha uygundur. Aynı sayfada "I.-VIII çözümleme kurallarına göre" ifadesi sadece I. ve VIII. maddeye göre anlaşılmaktadır. Tamamının anlaşılması için bu ifadenin "I,……VIII." olarak belirtilmesi uygun olan durumdur.

40. sayfada son paragrafta "…geçerli ise q ile q denktir, …." ifadesi yanlış yazılmıştır. Doğrusu "…geçerli ise p ile q denktir,…." olmalıdır. 41. sayfada ilk paragrafta örnek 5'te yazım yanlışı yapılmıştır. "p p ile p önermelerinin denkliğini…denetleyelim." ifadesinde eksik simge vardır. Bu ifadenin doğrusu "(p^p) ile p önermelerinin denkliğini…denetleyelim." olmalıdır.

42. sayfada "İnsandır'i" ifadesinde "i" harfi yerine "ı" harfi olmalıdır. 45. sayfada "İbni Sina" yanlış yazılmıştır. Doğrusu "İbn Sina" ya da "İbn-i Sina" olmalıdır.

45. sayfada büyük küçük harf yazımında tutarsızlık bulunmaktadır. Paragrafın birinde "Filozof" olarak yazılan ifade bir alt paragrafta "filozof" olarak yazılmıştır. Ayrıca 47. sayfada da yazım yanlışı bulunmaktadır. "…(x) işareti'de kapalı…belirtir." olarak yazılan ifade "…(x) işareti de kapalı…belirtir." şeklinde olmalıdır.

Kitabın 50. sayfasında yazım yanlışı vardır. "(11)'in aşağıdaki …hep v değerinden oluşuyor." ifadesindeki "v" "Y" olmalıdır.
Kitabın 75. sayfasında son paragraf yarım kalmıştır. "…dayanarak, bir kıs-" olarak cümle bitmeden değerlendirme sorularına geçilmiştir.

4.7.7.2. Emine Yamanlar (1995)

Kitabın 31. sayfasında "beş tümel" konusu anlatılırken "Nesnelerin görünüşteki değişikliklere rağmen, değişmeden kalan yönü, öz, cevher" açıklaması sola dayalı olarak yazılmıştır. Bu açıklamanın iki yana yaslı olması gereklidir.

Kitabın 44. sayfasında "Aristoteles karesi" şemasında "altık" ve "karşıt" olarak yazılması gereken ifadeler "altk" ve "karşt" olarak yazılmıştır.

Kitabın 70. sayfasında “o halde” olması gereken ifade “…” olarak gösterilmiştir. Ayrıca 71. sayfada tümel evetleme sembolünün günlük dildeki karşılığı açıklanırken “ve” olarak yazılması gereken ifade “e” olarak yazılmıştır.

4.7.7.3. Suna Atabek-Semra Gençoğlu (1998)

Kitabın 9. sayfasında “özdeşlik” ve “üçüncü halin imkânsızlığı” ilkelerinin sembolik mantıktaki karşılıkları bold olarak yazılmıştır. Fakat “çelişmezlik” ilkesinin sembolik mantıktaki karşılığı bold olarak yazılmamıştır.

Kitabın 35. sayfasında şemada “yüklemli kesin kıyas” olarak yazılması gereken ifade “yüklemeli kesin kıyas” olarak yazılmıştır.

Kitabın 44. sayfasında “ÜNİTE 3” olarak yazılması gereken ifade “ÜNÜNİTE 3” şeklinde yazılmıştır.

Kitabın 59. sayfasındaki “5, 7, 9” numaralı alıştırma sorularında önerme eklemleri simgeleri yerine “ğ” yer almaktadır. Dolayısıyla bu soruları soruda belirtilen şekilde doğruluk çizelgesi ile denetlemek mümkün değildir.

Kitabın 100. sayfasındaki değerlendirme sorusunda “nasıl” olarak yazılması gereken ifade “nsıl” şeklinde yazılmıştır.

Kitabın 106. sayfasının sonundaki kelimenin kesme işareti yanlış yerden yapılmıştır. “mantık bilim-inin” şeklinde ayrılan ifadenin “mantık bili-minin” şeklinde ayrılması uygun olanıdır.

Sembolik mantık ünitesinde doğruluk çizelgeleri tablolarında ana önermelerin çözümlemeleri ana eklemlerin altlarına hizalı şekilde yazılmamıştır. Bundan dolayı çözümlemeler başka önerme eklemlerinin altlarına denk gelmiştir. Bu durum, ilk bakışta çözümlemelerin yanlış anlaşılmasına neden olabilmektedir.

4.7.7.4. Doğan Özlem (1999)

Kitabın 17. sayfasındaki “İbni Sînâ” adı ya “İbn-i Sînâ” ya da “İbn Sînâ” olarak yazılmalıdır.

Kitabın 55. sayfasında “Aristoteles Karesi”nde “altık” şeklinde olması gereken ifade “altlık” olarak yazılmıştır.

Kitabın genelinde maddelendirme yapılırken alfabetik sıraya uyulmamıştır. Örneğin, sayfa 62'de "D. Kıyas" başlığı "Ç. Kıyas" şeklinde olmalıdır. Benzer şekilde kitabın 68. sayfasında "c" maddesinden sonra "ç" maddesi gelmelidir.

Kitabın 115. sayfasında "Birden Fazla Önermenin Tutarlılığı" başlığı altında verilen örnekte "→" olması gereken yer "Ş" olarak belirtilmiştir.

4.7.7.5. Necati Öner-Teo Grünberg (2000)

Kitabın 59. sayfasında "p" olarak yazılması gereken ifadeler "P" olarak yazılmıştır.

Kitabın 65. sayfasında "~q∴~p" olarak yazılması gereken ifadeler "˜q∴˜p" şeklinde yazılmıştır.

Kitabın 66. sayfasında "[" parantezi açılmış fakat parantez kapatılmamıştır.

Kitabın sözlük kısmında "A" harfinde "öltık önermeler" ifadesi açıklanmıştır. Bu ifade "Altık önermeler" şeklinde yazılmalıdır.

4.7.7.6. İbrahim H. Vural (2000)

Kitapta içindekiler kısmında ve içerikte başlıklandırma yapılırken "ç" harfi atlanmıştır. Kitabın 36. sayfasında "şema 4" te tüm ifadeler bold olarak yazılmışken "A ile E nicelik bakımından farklıdır." ifadesi bold olarak yazılmamıştır.

Kitapta bazı tanımlar bold olarak yazılmışken bazı tanımlar bold yazılmamıştır. Kitapta bu açıdan tutarlılık yoktur. Örneğin kitabın 42. sayfasında "kıyas", 43. sayfasında "basit kıyas" ve "kesin kıyas" tanımlamaları yapılmasına rağmen bu ifadeler bold olarak yazılmamıştır.

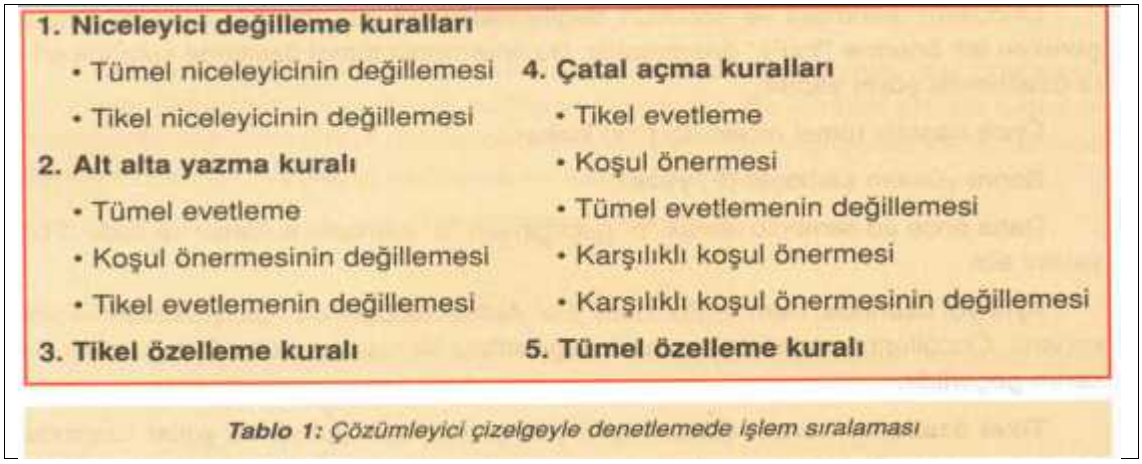
Kitabın sembolik mantık ünitesinde doğruluk fonksiyonu tablolarında özellikle ana eklemlerin altlarında yer alması gereken doğruluk değerlerinde dizgiden kaynaklı kaymalar bulunmaktadır. Bu durum ise çözümlemelerin hem takibini güçleştirmekte hem de yanlış yorumlamaya neden olabilmektedir. Bu durumlar aşağıda örneklendirilmiştir.

[(1.ÖNCÜL)^(2.ÖNCÜL)]→(SONUÇ)	Bu durum kitabın 67. sayfasındadır. Tablodaki "D" değerlerinin "→" ekleminin tam olarak altında yer alması gerekmektedir.
D	
D	
D	
D	

[(p→q)^~q]→~p	Bu durum kitabın 68. sayfasında yer almaktadır. Tablodaki "D" değerlerinin "→" ekleminin tam olarak altında yer alması gerekmektedir.
D	
D	
D	
D	

(p↔q)↔[(p^q)v(~p^~q)]	Bu durum kitabın 70. sayfasında yer almaktadır. Tablodaki "D" değerlerinin "↔" ekleminin tam olarak altında yer alması gerekmektedir.
D	
D	
D	
D	

Kitabın 92. sayfasında aşağıdaki gibi bir anlatım söz konusudur.

Tablo 1: Çözümleyici çizelgeyle denetlemede işlem sıralaması

Yukarıdaki açıklamaların bir tablo olmadığı açıkça görülmektedir. Ayrıca bu ifadelerin birbirlerine karışmamaları için iki sütun halinde ve birbirine simetrik olarak verilmesi gereklidir.

4.7.7.7. A. Kadir Çüçen (2001)

Kitabın 17. ve 54. sayfasındaki görseller "resim 5" olarak adlandırılmıştır. 54. sayfadaki görselin "resim 6" olarak verilmesi gereklidir.

Kitabın 13. sayfasında “doğru” ifadesi “…do-ğru…”şeklinde kesme işareti ile ayrıldığından yanlışlık yapılmıştır. Ayrıca 15. sayfada “batıda” kelimesinin ilk harfi büyük yazılmalıdır.

Kitabın sembolik mantık ünitesinde doğruluk fonksiyonu tablolarında özellikle ana eklemlerin altlarında yer alması gereken doğruluk değerlerinde dizgiden kaynaklı kaymalar bulunmaktadır. Bu durum ise çözümlemelerin hem takibini güçleştirmekte hem de yanlış yorumlamaya neden olabilmektedir. Bu durumlar aşağıda örneklendirilmiştir.

$[(p \rightarrow q) \wedge p] \rightarrow q$	Bu durum kitabın 63. sayfasında yer almaktadır. Tablodaki “D” değerlerinin ana eklem olan sağdaki “$\rightarrow$” ekleminin tam olarak altında yer alması gerekmektedir.
D	
D	
D	
D	

Kitabın 42, 50 ve 79. sayfalarında verilen sınıflamaların tablo, şema vb. şekilde adları ve açıklamaları verilmemiştir. Ayrıca 42 ve 50. sayfalardaki sınıflandırmalar en üst kutudaki ifadelerle bağlanırken 79. sayfada dizgiden kaynaklı bağlantı yapılmamıştır. Ayrıca kitabın 79. sayfasında verilen şemada parantez içerisindeki açıklamaların bazıları büyük harflerle başlatılırken bazıları küçük harflerle başlatılmıştır.

Kitabın 128. sayfasında dizin kısmında “yeter sebep İlkesi” şeklinde yazılan ifadede “İ” harfi büyük yazılmıştır.

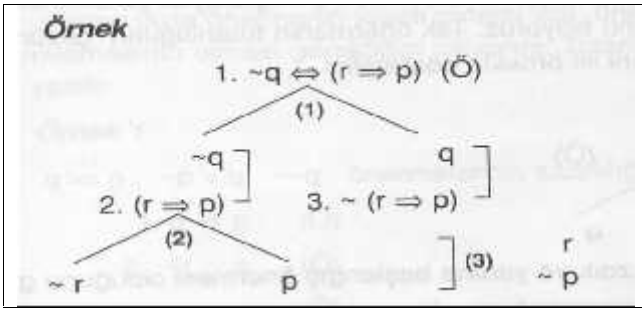
4.7.7.8. Emine Yamanlar (2001)

Kitabın 97. sayfasının sonunda yeşil zeminde yer alan “şema 7”nin “şema 8” olması gerekmektedir. Kitabın 103. sayfasında çözümleyici çizelgede çengel işareti önerme sembollerinin içerisine karışmıştır. Bu durum bir dizgi hatasıdır.

Kitabın genelinde özellikle sembolik mantık ünitesinde tablolarla ilgili çözümlemeler yapılırken ana eklemlerin sütunlarındaki işlemler (önermelerin doğruluk değerleri), ana eklemlerin altlarına getirilmemiştir. Bu nedenle ortaya çıkan doğruluk değerleri zaman zaman diğer önerme eklemlerine aitmiş gibi görünmektedir. Dolayısıyla bu durum yapılan çözümlemelerin yanlış anlaşılmasına neden olabilir.

Kitapta konu başlıklandırmaları yapılırken “Ç” harfi atlanmıştır. “C” harfinden sonra “D” harfine geçilmiştir.

Kitabın 87. sayfasında “Karşılıklı koşul önermesinin çözümleme kuralı”nın örneğinde dizgi hatası bulunmaktadır. Bu durum aşağıdaki gösterilmiştir:

	Çözümleyici çizelgenin altında sağ tarafta kaymalar bulunmaktadır.

4.7.7.9. Yalçın Öztürk (2001)

Kitabın 10. sayfasında “Mantık terimini” olarak yazılan ifadenin “Mantık teriminin” şeklinde olması gereklidir. Burada “n” harfi yazılmamıştır.

Kitabın 21. sayfasında “Şema 2” olarak verilen üçgen ile konu anlatımı içeren bilgiler içe içe geçmiştir. Bu karışıklığı önlemek için “şema 2” nin farklı bir zeminde ya da bir kutu içerisinde verilmesi uygun olabilir.

Kitapta 62. sayfada “Tablo 2” de “p” ile “q” önermeleri arasına “v” sembolü konulmamıştır. Bu durum aşağıda gösterilmiştir.

veya	v	Gül veya çam ağaçtır.	p q

Kitapta özellikle sembolik mantık ünitesinde dizgi hatasından kaynaklı yanlış anlamalara neden olabilecek durumlar söz konusudur. Örneğin kitabın 70. sayfasında önerme geçerliliği denetlenirken verilen tabloda yanlış anlamaya neden olabilecek dizgi hatası bulunmaktadır. Bu durum aşağıdaki gibidir:

[(~p↔~q)∧~p]→ ~q	
D D D D	“∧” ekleminin sütununda olan “D” değerlerinin “→” ekleminin sütununda olması gerekmektedir.

Yukarıdaki hataya benzer durumlar 71. ve 72. sayfalarda da yer almaktadır.

Kitabın sözlük kısmında “c” harfi ile başlayan kelime olmamasına rağmen sözlükte “C” harfi de gösterilmiştir.

4.7.7.10. F. Nur Eyüboğlu-Necati Yankın (2004)

Kitabın 4. sayfasında resim verilmesine rağmen “resim” olarak adlandırma yapılmamıştır. 8. sayfada “d üşünürken” şeklinde yazım yapılmıştır. Burada “d” harfinden sonra boşluk olmaması gereklidir. 9. sayfada pembe zeminde ve kutu içerisinde verilen anlatımlardan birinde “Örnek:” yazılırken diğerine yazılmamıştır. İç tutarlılık açısından yazılmayan kutuya da “Örnek:” ifadesinin yazılması uygun olan durumdur.

Kitabın 13. sayfasında “N.Jhitehead” olarak yazılan isim “N.Whitehead” şeklinde olmalıdır. 17. sayfada ünite girişinde verilen görseldeki kişinin kim olduğu belirtilmemiştir.

Kitabın 23. sayfasında verilen görsele ilişkin bir adlandırma ya da açıklama yapılmamıştır. 30. sayfada “Van kediri” olarak yazılan ifade “Van kedisi” olmalıdır. 38. sayfada “vğe” olarak yazılan ifade “ve” olmalıdır.

Kitabın 41. sayfasında örnek cümlenin altında verilen açıklamalar aynı yazı puntoları ile yazılmamıştır.

Kitabın 44. sayfasında “dört standart biçimi gözden geçimi gözden geçirelim:” denilmesine rağmen 4. biçim eklenmemiştir. Bu durum aşağıdaki gibidir:

Nicelik	Nitelik	Sembol
Tümel	Olumlu	A SaP
Tümel	Olumsuz	E SeP
Tikel	Olumlu	I Sıp

Doğru açıklama aşağıdaki gibi olmalıdır.

Nicelik	Nitelik	Sembol
Tümel	Olumlu	A SaP
Tümel	Olumsuz	E SeP
Tikel	Olumlu	I SıP
Tikel	Olumsuz	O SoP

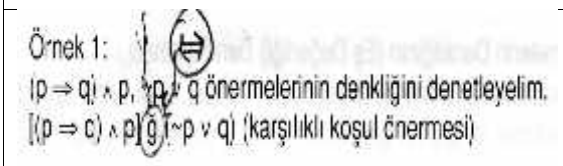
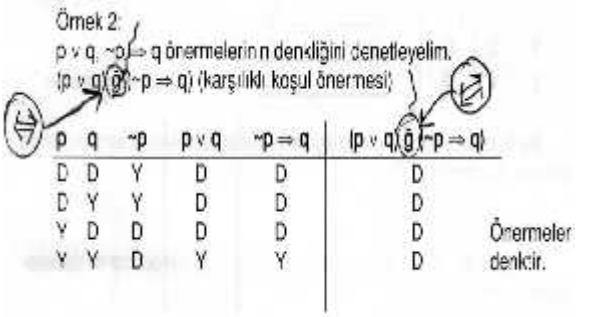
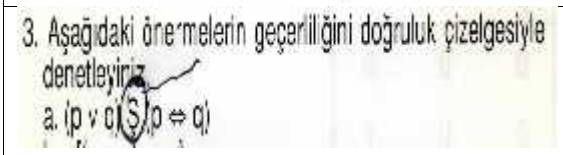
Kitabın 55. sayfasında “İkilem (Dilem)” olarak ifade edilen başlık “İkilem (Dilemma)” şeklinde olmalıdır.

Kitapta sembolik mantık ünitesinde doğruluk fonksiyonu tablolarında dizgiden kaynaklı hatalar yer almaktadır. Bu durum aşağıda örneklendirilmiştir (s. 89):

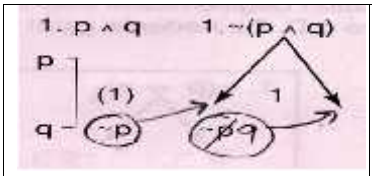
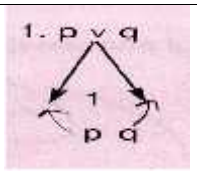
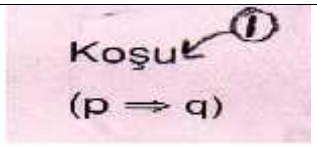
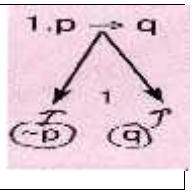
$[(p \rightarrow q) \wedge (pvq)] \rightarrow q$	Tabloda verilen "D" değerleri "→" ekleminin altında yer almalıdır.
D D D D	

$[(\sim pvq) \wedge (p \leftrightarrow q)] \rightarrow (p \wedge q)$	Kitapta "^" eklemini altında verilen doğruluk değerleri yandaki gibi "→" ekleminin altında yer almalıdır.
D D D Y	

Kitabın 91. sayfasında "p^(p ğ q), ~p Ş ~q" şeklinde basılan ifadeler "p^(p ↔ q), ~p → ~q" şeklinde olmalıdır. Benzer şekilde 92. ve 93. sayfalarda da baskı hataları yer almaktadır. Bu durumlar aşağıdaki gibidir:

Kitaptaki baskı hataları	Kitapta yer alan baskı hatalarının doğrusu aşağıdaki gibi olmalıdır.
	Örnek 1: $[(p \rightarrow q) \wedge p] \leftrightarrow (\sim pvq)$ (karşılıklı koşul önermesi)
	Örnek 2: $(pvq) \leftrightarrow (\sim p \rightarrow q)$ (karşılıklı koşul önermesi)
	93. sayfadaki 3.a. numaralı sorunun doğrusunun nasıl olacağı belirsizdir. Çünkü bu ifadeye ilişkin cevap anahtarı vb. bir durum söz konusu değildir. Dolayısıyla bu hatanın düzeltilmesi dersi okutan öğretmenlere bağlıdır.

Kitabın 102. sayfasında tablo olarak verilen "Doğruluk Çizelgesi ve Çözümleyici Çizelge Kuralları"nda önemli baskı ve dizgi hataları bulunmaktadır. Bu durumlar aşağıdaki gibidir:

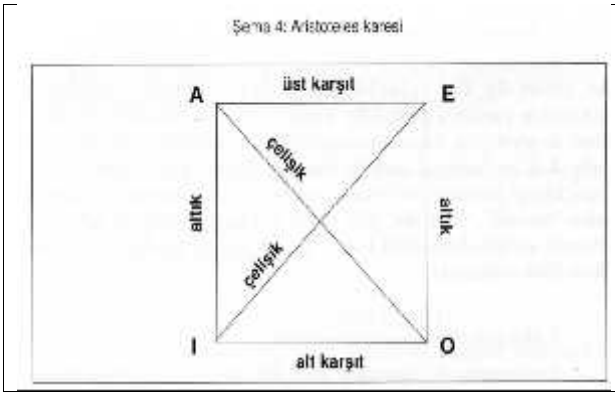
			

Kitabın 108, 109, 110, 111, 118, 120 ve 122. sayfalarında önemli baskı ve dizgi hataları yer almaktadır. Bu durumlar aşağıda belirtilmiştir:

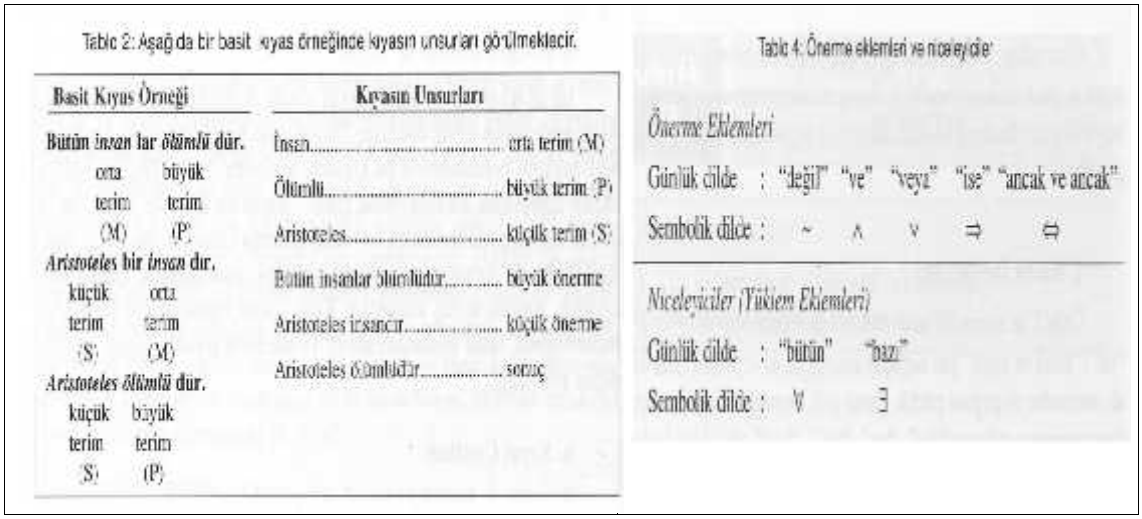
Kitapta yer alan ifadeler	Olması gereken durumlar
p → r, q → r, p∧q r	p → r, q → r, p∧q ∴ r
p → r, q → r, p∧q .. r	p → r, q → r, p∧q ∴ r
p → q, ~pv~q .. p	p → q, ~pv~q ∴ p
~(pvq) ğ (~p∧~q) (Ö)	~(pvq) ↔ (~p∧~q) (Ö)
~(pvq) ∫ (~p∧~q)	~(pvq) ≡ ~(pvq)
b. (~p→q) ğ (q→ ~p)	Bu ifade değerlendirme çalışmasında yer aldığından "ğ" yerine istenilen önerme eklemi getirilebilir.
e. (pvq)↔q, ~p, ~q v	Bu ifade değerlendirme çalışmasında yer aldığından "~q v " ifadesi istenilen önerme sembolü ile tamamlanabilir.
∀x Fx ↔ Gx)	∀x (Fx ↔ Gx)
~∃(Gx v Hx)	~∃x(Gx v Hx)
$xFx	∃xFx
∀xFx Ş Hc, ~Hc	∀xFx → Hc, ~Hc

4.7.7.11. Doğan Özlem (2006)

Kitapta "Şema 4: Aristoteles Karesi"nde "çelişik yazıları simetrik olarak yazılmamıştır. Bu durum aşağıdaki gibidir (s. 46):

	Yandaki şemada "çelişik" ifadelerinin şemanın tam ortasına yazılması veya karşılarına da aynılarının yazılması ifade edilen sıkıntıyı ortadan kaldırabilir.

Kitapta “Tablo 2” ve “Tablo 4” olarak verilen ifadelerin tablo olup olmadığı belli değildir. Çünkü bu ifadeler bir tablo haline tam olarak dönüştürülmemiştir. Bu durumlar aşağıdaki gibidir (s. 54, 74):

Tablo 2: Aşağıda bir basit kıyas örneğince kıyasın unsurları görülmektedir.

Basit Kıyas Örneği	Kıyasın Unsurları	
Bütün *insan* lar *ölümlü* dür.	İnsan	orta terim (M)
orta büyük	Ölümlü	büyük terim (P)
terim terim	Aristoteles	küçük terim (S)
(M) (P)	Bütün insanlar ölümlüdür	büyük önerme
***Aristoteles* bir *insan* dır.**	Aristoteles insandır	küçük önerme
küçük orta	Aristoteles ölümlüdür	sonuç
terim terim		
(S) (M)		
***Aristoteles ölümlü* dür.**		
küçük büyük		
terim terim		
(S) (P)		

Tablo 4: Önerme eklemleri ve niceleyiciler

Önerme Eklemleri

Günlük dilde : “değil” “ve” “veya” “ise” “ancak ve ancak”

Sembolik dilde : ~ ∧ ∨ ⇒ ⇔

Niceleyiciler (Tüketem Eklemleri)

Günlük dilde : “bütün” “bazı”

Sembolik dilde : ∀ ∃

Kitapta sembolik mantık ünitesinde doğruluk fonksiyonu tablolarında genel olarak hizalamadan kaynaklı dizgi sorunları bulunmamaktadır. Sadece 88. sayfada bu konuya ilişkin bir sorun bulunmaktadır. Bu durum aşağıdaki gibidir:

~(pvq)∧(~p∧~q)	
Y Y Y D	Tabloda verilen doğruluk değerlerinin “v” ekleminin altında değil de “∧” ekleminin altında olması gerekmektedir.

Kitabın 139. sayfasındaki “?3 (p,q,r)” ifadesi “$?_3$” şeklinde olmalıdır.

4.7.7.12. Gülşen Öz (2008)

Kitapta sembolik mantık ünitesinde ana eklemlerin sütunlarındaki doğruluk değerleri, ana eklemlerin tam olarak altına getirilmemiştir. Bu sütunlardaki doğruluk değerlerinin tam olarak ait oldukları önerme eklemlerinin altında yer alması yanlış anlaşılmaları ortadan kaldırabilirdi. Kitapta bu eksiklik dışında baskı ve dizgi hatası bulunmamaktadır.

Kitabın 1993 mantık öğretimi programına göre yazılan kitaplar içerisinde baskı ve dizgi açısından en kaliteli kitap olduğu söylenebilir. Bunun nedeni kitapta; renklendirmelerden yoğun şekilde yararlanılması ve bunun sistematik şekilde yapılması,

şekil, şema, resimlerden sıklıkla yararlanılması ve bu unsurların birbirine karıştırılmadan verilmesi, başlıklandırmaların sistematik şekilde oluşturulması, baskı ve dizgi hatasının bulunmamasıdır.

4.7.7.13. Özge Köroğlu (2008)

Kitapta "Şema 2.5: Karşı olum karesi" olarak verilen şemada "çelişik" ifadeleri simetrik yazılmamıştır. Bu durum aşağıdaki gibidir (s. 37):

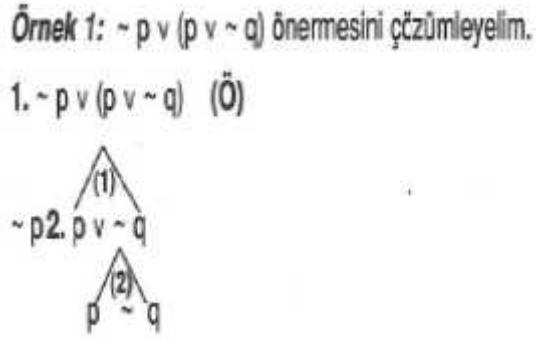

Şema 2.5: Karşı olum karesi

Kitapta sembolik mantık ünitesinde doğruluk fonksiyonu tablosunda ana eklemin altına hizalanmayan doğruluk değerleri yer almaktadır. Bu durum aşağıdaki gibidir (s. 69, 70, 72):

[(1. ÖNCÜL) ∧ (2. ÖNCÜL)] ⇒ (SONUÇ) D D D D	Tablodaki "D" değerlerinin "→" ekleminin tam olarak altında yer alması gerekmektedir.
(p ⇒ q) ∧ ~ q | [(p ⇒ q) ∧ ~ q] ⇒ ~ p Y | D Y | D Y | D D | D	Tabloda sol sütundaki doğruluk değerlerinin tam olarak "∧" ekleminin altında yer alması gerekirken sağ sütundaki doğruluk değerlerinin tam olarak "→" ekleminin tam olarak altında yer alması gerekmektedir.
(p⇔q)⇔[(p∧q)∨(~p∧~q)] D D D D	Tabloda "∧" ekleminin altında yer alan doğruluk değerlerinin tam olarak "v" ekleminin altında yer alması gerekmektedir.

Kitapta çözümleyici çizelge örneklerinde dizgiden kaynaklı anlamayı güçleştiren durumlar bulunmaktadır. Bu durum aşağıdaki gibidir (s. 76):

	Çözümleyici çizelgede çatal açma işlemleri tam olarak ana eklemin altından yapılmalıdır. Soldaki örnekte buna tam olarak uyulmadığında işlemler iç içe geçmiştir. Çözümlemesi yapılan önermelerin tam olarak nereden geldiği anlaşılamamaktadır.

4.7.8. 1993 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Okuma Parçaları

4.7.8.1. Necati Öner-Teo Grünberg (1994)

Kitapta 3 adet okuma parçası yer almaktadır. Birinci ünite olan "Mantık" ünitesinde yer alan "Türkiye'de Mantık Çalışmaları" adlı okuma parçası 1989 tarihli "Liseler İçin Mantık" kitabından alınmıştır. Okuma parçasının kimden alındığı ifade edilmemiştir.

Bu okuma parçası yaklaşık iki buçuk sayfadır. Parçada Türkiye'deki mantık çalışmalarının geçmişi üzerinde durularak çalışılan dilin sürece etkisi vurgulanmıştır. Türkiye'de mantık çalışmaları iki grupta ele alınmıştır. Birincisi "Geleneğe bağlı klasik mantık"tır. Burada Tercüme ve şerhler ile telif eserler yapan kişilerin adları kronolojik sırayla verilmiştir. İkinci olarak "Avrupa'da doğan yeni mantık anlayışları etkisinde yapılan çalışmalar"dır. Burada konuya ilişkin eserler üzerinde ilk çalışan ve eser verenler tanıtılmıştır. Daha sonra yeni döneme yayınlanan eserler üç grupta toplanarak açıklanmıştır. Bunlardan birincisi mantığın metodoloji kısmıdır. Bu kısımda, bilimlerin metotlarına ağırlık verilmiştir. İkincisi, klasik mantık anlayışıdır. Üçüncüsü ise iki grupta ele alınmıştır. İlki cebirsel mantık ikincisi ise sembolik mantıktır.

Bu okuma parçası mantığın Türkiye'deki tarihi gelişimini anlamak için son derece önemlidir. Ayrıca öğrencinin konuyu zihninde bir sıraya koyması ve sistematikleştirmesi için faydalı olabilecek niteliktedir. Fakat okuma parçasının öğrenci

açısından olumsuz olabilecek en önemli yanı çok yoğun bir şekilde kişi adlarının ve yıllarının içerikte yer alıyor olmasıdır. Tarihi gelişimi ortaya koyabilmek açısından böyle bir içeriğin verilmesi durumu da kaçınılmazdır.

Okuma parçasının ünite sonunda üç ayrı başlıkta üç ayrı okuma parçası olarak verilmesi ve içeriğin biraz daha sadeleştirilmesi öğrenci açısından daha uygun olabilirdi.

İkinci ünite olan "Klasik Mantık" ünitesinde "Kıyasın Değeri" adlı okuma parçası verilmiştir. Bu okuma parçası Necati Öner'in 1986 tarihli Klasik Mantık kitabından alınmıştır.

Bu okuma parçası yaklaşık olarak 4 sayfadır. Yazıların tek satır ve 10 punto olarak yazıldığını da hesaba kattığımızda öğrenci açısından uzun sayılabilecek bir okuma parçasıdır. Parçanın içeriğinde "Kıyasın Değeri" ana başlığı içerisinde kıyasa Yeniçağ Felsefesinde karşı koyanlardan özellikle Descartes, Stuart Mill'in karşı koymaları anlatılmıştır. Ardından bu karşı koymalara yapılan cevaplar açıklanmıştır. Descartes ve Stuart Mill'e verilen cevaplar ayrı ayrı isme göre başlık atılıp verilmiştir. Bu bölümde daha sonra Leibniz'in kıyasın değeri ile ilgili bir fikri ele alınmıştır. Bu konuların ardından analoji ve tümevarım konularına yer verilmiştir. Tümevarım konusunun içerisinde de tam tümevarımın değeri ile tam tümevarıma yapılan karşı koymadan bahsedilmiştir.

Okuma parçasının uzun ve ayrıntılı olması, içeriğinde gereğinden fazla bilgiye yer verilmesi nedenleriyle okuma parçası öğrenciler için sıkıcı olabilir. Dolayısıyla öğrencinin dikkatini parçaya verememesine neden olabilir.

Okuma parçasındaki "Analoji ve Tümevarım" konuları kitabın içeriğinde açıklanmıştır. Bu konular okuma parçasında anlatılmazsa metin daha kısa olabilirdi. Böylece öğrenci açısından içerik sıkıcı olmaktan çıkabilirdi. Ayrıca içerik diğer kısımlarda da özü verecek şekilde daha kısa olarak verilseydi öğrencilerin ilgisi daha da artırılabilirdi. Bunlara rağmen içerikte sık sık örneklerden yararlanılmıştır. Bu durum içeriğin daha somut olarak anlaşılmasını sağlayacak bir özelliktir.

Üçüncü ünite olan "Modern Mantık" ünitesinde okuma parçasında yer verilmemiştir.

Dördüncü ünite olan “Mantığın Uygulamaları” ünitesinde “Mantığın Başlıca Uygulama Alanları” çizelge yardımı ile sınıflandırılmıştır. Yani bu ünitede okuma parçası olarak verilen içerik bir sınıflama çizelgesidir. İçerik, 1990 tarihli Teo Grünberg’in yayınlanmamış ders notlarından alınmıştır.

Bu okuma parçasında “Bilgi alanları” ile “Mantığın uygulamaları ve uygulamalı özel mantık sistemleri” sistematik bir şekilde sıralanmıştır. Bilgi alanları içerisinde “Bilimsel bilgi”, “Felsefe bilgisi” ve “Günlük hayat bilgisi” ana başlıkları altında alt başlıklar sıralanmış ve bu başlıklara karşılık gelen mantık sistemlerinin isimleri verilmiştir.

Mantık sistemleri bilgi alanları ile eşleştirilecek şekilde bir sıra içerisine verilmiştir. Bu yapı, öğrencinin konuyu anlamlandırarak uygulama alanlarını zihninde canlandırmasına yardımcı olabilecek niteliktedir.

Beşinci ünite olan “Mantık Felsefesi” ünitesinde okuma parçasına yer verilmemiştir.

4.7.8.2. Emine Yamanlar (1995)

Kitapta altı adet okuma parçası bulunmaktadır. İkinci ünite olan “Klasik Mantık” ünitesinde iki adet okuma parçasına yer verilirken diğer ünitelerde birer adet okuma parçasına yer verilmiştir.

“Mantık” ünitesinde “Türkiye’de Mantık Çalışmaları” adlı okuma parçasına yer verilmiştir. Yazının kime ait olduğu okuma parçasında belirtilmemiştir. Fakat diğer mantık ders kitaplarına bakıldığında yazının Necati Öner ve Teo Grünberg’e ait olduğu anlaşılmaktadır. İtalik olarak ve 11 yazı puntosu ile yazılan okuma parçası yaklaşık dört sayfadır.

Okuma parçasının içeriğinde “Geleneğe bağlı klasik mantık”, “Avrupa’da doğan yeni mantık anlayışları etkisinde yapılan çalışmalar” alt başlıklarına yer verilmiştir. Bunlardan birincisi Farabî ve İbn Sîna geleneğine bağlı olan çalışmalar iken, ikincisi Yeni Çağ ile başlayan yeni mantık anlayışının etkisi ile yapılan çalışmalardır. Geleneğe bağlı klasik mantık içeriğinde Molla Fenari ve İsmail Gelenbevi’nin mantık eserleri en çok okutulan mantık kitaplarıdır.

Yeni mantık anlayışları etkisinde yapılan ilk çalışmalar Gallupi'den tercüme edilerek 1860'da yayınlanan "Miftah-ul Fünun" ve Ali Sedad'ın "Mizan-ul-Ukul fi'l mantık ve'l-Usul (Mantıkta ve usulde akılların ölçüsü) adlı eseridir. Bu dönemlerde "metot" mantığa ayrı bir bölüm olarak eklenmiştir.

Türkiye'de mantık çalışmaları yapan diğer isimlerden bazıları şunlardır: Salih Zeki, Kerim Erim, Nusret Hızır, Macit Gökberk, Vehbi Eralp, Hilmi Ziya Ülken, Teo Grünberg, Hüseyin Batuhan, Adnan Onart ve Necati Öner.

Okuma parçası, mantık öğretimi programında belirtilen içeriğe uygun olarak yazılmıştır. Ayrıca öğrencilerin bu tür tarihçelerden haberdar olması bilgilerini temellendirebilme açısından yararlı olabilir. Fakat bu tür bilgileri öğrencilerin güdülenmesini artırarak verebilmek önemlidir.

Okuma parçasının içeriği fazla sayıda isimden oluşmakla beraber öğrenci açısından uzun sayılabilecek niteliktedir. Bu açıdan okuma parçası öğrenciye sıkıcı gelebilir ve öğrencinin dikkatini çekmeyebilir. Dolayısıyla öğrenciyi sıkmadan ilgisini çekecek nitelikte ve uzunlukta bir okuma parçasının ünite sonuna eklenmesi öğrenci açısından daha yararlı olabilir.

"Klasik Mantık" ünitesindeki ilk okuma parçası "Mantığın Araştırma Alanının Sınırlandırılması ve Düşünce ile Düşünme Arasındaki Bağ" dır. Okuma parçası Takiyettin Mengüşoğlu'nun 1992 tarihli "Felsefeye Giriş" kitabından alınmıştır.

Okuma parçasında özet olarak doğa olayları arasındaki bağ ve düzen gibi düşünceler arasında da bir bağ ve düzen olduğu ifade edilmektedir. Bu bağ ve düzeni sağlayan ilkeler doğa olaylarında doğa bilimlerinin işi iken, düşünce ve düşünmenin ilkeleri mantığın işidir.

Mantık öğretimi programında bu tür bir okuma parçasına özellikle vurgu yapılmamasına rağmen bu okuma parçasının ünite içerisine yerleştirilmesi olumlu bir özelliktir. Çünkü mantığın ilk başta ne işe yaradığı sorusunun cevabı metin içerisinde gizlidir. Fakat metin daha sade, açık ve anlaşılır bir dil ile oluşturulsaydı daha işlevsel bir hale gelebilirdi.

Okuma parçasının ilk sayfasında ikinci sayfasına göre daha anlaşılır bir dil kullanılmıştır. Genel olarak okuma parçası hitap ettiği öğrenci seviyesinin üzerinde olan

bir içeriğe sahiptir. Kitap yazarının okuma parçasını özet halinde daha anlaşılır bir şekle dönüştürmesi öğrenci açısından daha yararlı olabilirdi.

"Klasik Mantık" ünitesindeki diğer okuma parçası "Kıyasın Değeri" adlı okuma parçasıdır. Yazının kime ait olduğu belirtilmemiştir. 1986 tarihli komisyon tarafından yazılmış olan "Mantık" kitabı kaynak olarak gösterilmiştir.

Yaklaşık dört sayfadan oluşan okuma parçasında kıyasa Yeni Çağ felsefesinde karşı koyanlardan Descartes ve Stuart Mill'in düşüncelerine yer verilmiştir. Daha sonra bu karşı koymalara verilen cevaplar ortaya konulmuştur. Yazı son olarak Leibniz'in bir sözü ile sonlandırılmıştır.

Okuma parçası öğrencilerin anlayabileceği nitelikte değildir. Çünkü dili anlaşılır olmasına rağmen, içeriği yoğundur. Felsefi alt yapı ile beraber felsefi bir sorgulama gerektiren okuma parçasının özet şeklinde ve anlaşılır ifadelerle verilmesi daha uygun olabilirdi.

"Sembolik Mantık" ünitesinde "Mantıklar" adlı okuma parçası yer almaktadır. Yaklaşık üç sayfadan oluşan okuma parçası Doğan Özlem'in 1990 tarihli "Mantık" kitabından alınmıştır.

Özet olarak klasik mantıklar ve klasik olmayan mantıklar olarak iki başlıkta irdelenen mantıklar, özlerinde özdeşlik ilkesine dayanırlar. Diğer mantık ilkeleri özdeşliğin değişik anlatımlarından ibarettir. Bununla birlikte iki değerli mantık ile çok değerli mantık sistemlerine ilişkin tartışmalardan bazıları ortaya konulmuştur. Ayrıca bu 'mantıklar'ın temelini oluşturan mantık ilkelerinden bahsedilmiştir. Okuma parçasının içeriği ünite ile ilgilidir. Fakat bu konu yerine sembolleştirmenin ne işe yaradığına ilişkin bir okuma parçasının olması öğrencinin üniteyi somutlaştırması bakımından daha uygun olabilirdi.

Okuma parçasının ilk sayfasının öğrencinin anlayabileceği niteliktedir. Fakat sonraki sayfalarının öğrencinin seviyesinin üzerinde olduğu söylenebilir. Çünkü okuma parçası kısa olursa, öğrenci metnin tamamını daha istekli şekilde okuyabilir. Dolayısıyla öğrenci metni okurken sıkılmayabilir. Bunların yanında ilk sayfadan itibaren konu ile ilgili çok sayıda kişinin düşüncelerine yer verildiğinden ve bu sayfalarda daha teknik terimler kullanıldığından öğrenciler bu sayfaları anlamakta güçlük çekebilir.

“Mantığın Uygulamaları” ünitesinde yer alan okuma parçası “İspat Nedir, Ne Değildir?” dir. Okuma parçası Cemal Yıldırım’ın 1987 tarihli “Mantık” kitabından alınmıştır. Okuma parçasının içeriği ünitenin tamamı ile ilgili değildir. Dolayısıyla mantığın uygulama alanlarına ilişkin somut örnekler içeren bir metnin okuma parçası olarak seçilmesi daha işlevsel olabilirdi.

Okuma parçasında ispatın ne olduğu, bir teoremin ispatı, aksiyomun ne olduğu, mantık ve matematikte ispat ile aksiyomun ele alınışı açıklanmıştır. Okuma parçası öğrenci açısından uzun sayılabilecek niteliktedir. Ayrıca içerik öğrencinin ilgisini çekmeyebilir.

“Mantık Felsefesi” ünitesinde “Mantık İlkelerinin Kaynağı Sorunu” adlı okuma parçası yer almaktadır. Okuma parçası Doğan Özlem’in 1990 tarihli “Mantık” kitabından alınmıştır. Bir sayfadan oluşan okuma parçası, diğer ünitelerdeki okuma parçalarına göre kısadır. Okuma parçası, ünitenin içeriğinin temellendirilmesi açısından ünite için önemlidir.

Okuma parçasında mantık ilkelerinin kaynağı olarak ileri sürülen fikirlerden bahsedilmektedir. Konu ile ilgili olarak rasyonalizm, empirizm, Aristoteles, Kant, psikoloji ve sosyolojinin ortaya attığı fikirler ortaya konulmuştur.

Özet olarak verilen okuma parçasının öğrencinin anlayabileceği nitelikte olduğu söylenebilir.

4.7.8.3. Suna Atabek-Semra Gençoğlu (1998)

Kitapta her ünitede bir adet olmak üzere toplam beş tane okuma parçası yer almaktadır.

“Mantık” ünitesindeki okuma parçası “Türkiye’de Mantık Çalışmaları” adlı parçadır. 1986 tarihli “Lise ve Dengi Okullar İçin Mantık” kitabından alınmıştır. Okuma parçasının içeriğinde “Geleneğe bağlı klasik mantık”, “Tercüme ve şerhler”, “Telif eserler”, “Avrupa’da yeni mantık anlayışları etkisinde yapılan çalışmalar” adlı alt başlıklar yer almaktadır. Üç sayfadan oluşan okuma parçası aslından kısaltılarak alınmıştır. Fakat üç sayfa da öğrencinin metni okuma isteğinin olması için uzun sayılabilir.

Okuma parçası konusu itibariyle gerekli olmakla beraber içeriğinde çok sayıda kişi adı olması nedeniyle öğrenci grubuna sıkıcı gelebilir. Okuma parçasının dili öğrencilerin anlayabileceği niteliktedir.

"Klasik Mantık" ünitesinde yer alan okuma parçası "Kıyasın Değeri" dir. Okuma parçası 1986 tarihli "Lise ve Dengi Okullar İçin Mantık" kitabından alınmıştır. Orijinali dört sayfa olan okuma parçası kısaltılarak alınmış ve iki sayfaya düşürülmüştür.

Yazının içeriğinde Descartes, S. Mill ve Leibniz'in konu ile ilgili düşüncelerine yer verilmiştir. Klasik mantığın temelini kıyas konusu oluşturduğu için okuma parçasının üniteye uygun olduğu söylenebilir.

"Sembolik Mantık" ünitesinde "Mantık ve Düşünce Yasaları" adlı okuma parçası yer almaktadır. Cemal Yıldırım'ın 1987 tarihli "Mantık Doğru Düşünme Yöntemi" adlı kitabından kısaltılarak alınan okuma parçası yaklaşık iki sayfadan oluşmaktadır.

Yazının içeriğinde mantığın ne ile uğraştığı ve mantık ilkeleri açıklanmaktadır. Yazının dili ve içeriği öğrenci seviyesine uygundur. Fakat sembolik mantığın işlevlerini somut olarak kavratacak içerikte bir yazının okuma parçası olarak verilmesi daha uygun olabilirdi.

"Mantığın Uygulamaları" ünitesinde "Bilimin Mantıksal Yapısı" adlı okuma parçası yer almaktadır. Yazı, Doğan Özlem'in 1991 tarihli "Mantık" kitabından alınmıştır. Bir sayfadan oluşan okuma parçası uzun olmaması nedeniyle öğrenciye sıkıcı gelmeyecek niteliktedir.

Yazının içeriğinde bilimin yapısı ve çalışma tarzı üzerine genel saptamalar anlatılmaktadır. Yazının başlığı ünite ile alakalı gibi görünmese de içerik üniteye uygundur denilebilir. Fakat içeriği ilgili öğrenci gurubu anlamakta güçlük çekebilir.

"Mantık Felsefesi" ünitesinde "Mantık Felsefesi" adlı okuma parçası yer almaktadır. Doğan Özlem'in 1991 tarihli "Mantık" kitabından alınan okuma parçası bir sayfadan oluşmaktadır.

Okuma parçası ünite ile doğrudan ilgilidir. Okuma parçasının içeriği ve dili öğrenci seviyesine uygundur. Okuma parçası, mantığın ve felsefenin ne olduğunu

ortaya koymakla beraber mantık felsefesinin konusunu da belirtmektedir. Ayrıca mantık ve felsefe ilişkisine de açıklık getirmektedir. Dolayısıyla okuma parçası, ilgili olduğu ünitenin daha ayrıntılı olarak anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır.

4.7.8.4. Doğan Özlem (1999)

Kitapta toplam altı adet okuma parçası bulunmaktadır. Bu okuma parçalarının dört tanesi "Klasik Mantık" ünitesinde yer alırken "Sembolik Mantık" ve "Mantık Felsefesi" ünitelerinde okuma parçalarına yer verilmemiştir. Diğer ünitelerde birer adet okuma parçası yer almaktadır.

"Mantık" ünitesinde "Türkiye'de Mantık Çalışmaları" adlı okuma parçası verilmiştir. Okuma parçası 1993 yılında yazılan "Liseler İçin Mantık" kitabından alınmıştır. Yaklaşık beş sayfa olan okuma parçası öğrenci açısından oldukça uzundur. İçerikte çok sayıda tarih ve isim verildiğinden bilgilerin akılda kalması güçtür. Okuma parçasının dili öğrencilerin anlayabileceği düzeydedir. Okuma parçasının içeriği öğretim programına ve üniteye uygundur.

"Klasik Mantık" ünitesindeki ilk okuma parçası "Sınıflandırma" başlıklı metindir. Doğan Özlem'e ait metin 1990 tarihli "Mantık" kitabından alınmıştır. Yaklaşık iki sayfa olan okuma parçasının dili öğrencilerin anlayabileceği niteliktedir. Metnin uzun olmaması da tamamının öğrenciler tarafından sıkılmadan okunması açısından olumlu bir durumdur.

Metnin içeriği genel olarak "Beş Tümel" konusu ile ilgilidir. İçerikte sınıflandırma ve koşulları, sınıflandırma çeşitlerinden yapay sınıflandırma ile doğal veya gerçek sınıflandırma yer almaktadır. Metin konusu itibariyle öğrencilerin dikkatini çekebilecek niteliktedir. Ayrıca uygun olduğunda ünite içerisinde konunun ardından okuma parçası verilmesi olumlu bir özelliktir.

"Klasik Mantık" ünitesindeki ikinci okuma parçası "Dedüksiyon, Endüksiyon ve Analoji" başlıklı metindir. Doğan Özlem'e ait olan okuma parçası 1990 yılındaki "Mantık" kitabından alınmıştır. Yaklaşık yedi sayfadan oluşan okuma parçasının içeriği dedüksiyon, endüksiyon, analoji, üç akıl yürütme çeşidinin değerlendirilmesi adlı alt başlıklarından oluşmaktadır.

Okuma metni “Kıyas” konusundan önce verilmiştir. Bu anlamda verildiği yer ünitenin uygun bölgesinde değildir. “Kıyas” konusundan sonra verilmesi daha uygun ve yararlı olabilirdi. İçerik olarak üniteye uygun olan okuma parçası uzunluğu dolayısıyla öğrenciler için sıkıcı bir nitelik taşımaktadır. Ayrıca ünitenin içerisinde adı geçen konular anlaşılır şekilde ifade edilmiştir. Bu nedenle ünite içerisinde değinilmeyen noktalar okuma parçası içerisinde ele alınsaydı daha uygun ve ilgi çekici olabilirdi. Okuma parçası olarak sadece metnin sonundaki “Üç akıl yürütme çeşidinin değerlendirilmesi” konusunun verilmesi daha uygun olabilirdi.

“Klasik Mantık” ünitesindeki üçüncü okuma parçası “Cins, Tür, Ayrım, Özgülük ve İlinti” başlıklı okuma parçasıdır. Betül Çotuksöken’in 1986 yılında Porphyrios’un İsagoge adlı eserinden çevirdiği kitaptan alınan içerik iki sayfadan oluşmaktadır. Okuma parçasının içerisindeki tanımları anlamak güçtür. Fakat bu tanımlar örneklerle desteklendiği için anlaşılır hale gelmiştir. Okuma parçası konusu itibariyle üniteye uygundur. Fakat ilgili olduğu konudan hemen sonra verilmesi daha uygun olabilirdi. Ayrıca kitabın içerisinde bu konular zaten basit bir düzeyde anlatılmıştır. Bu nedenle okuma metninin içeriği kitap içeriğini tekrar eder niteliktedir. Konuyu destekleyici ya da öğrencilerin ilgisini çekici farklı bir okuma metninin olması daha öğretici olabilirdi.

“Klasik Mantık” ünitesindeki dördüncü okuma parçası “Geçerli Kıyaslar” konusudur. Doğan Özlem’e ait olan okuma parçası 1990 yılındaki “Mantık” kitabından alınmıştır.

İçerikte zorunlu sonuç veren 19 kıyas biçimi kip ve biçim bakımından gösterilmiştir. En sonunda da dört şekle indirilen kıyas şekillerine birer örnek verilmiştir. Bir önceki okuma parçası ile ilintili olan içerik üniteye ile ilişkilidir. Fakat çok uzun olmamasına rağmen okuma parçası öğrencilere sıkıcı gelebilir. Çünkü içerikte teknik ve sembolik ifadeler yer almaktadır. Öğrencilerin içeriği yardım almadan anlamaları oldukça güçtür.

“Mantığın Uygulamaları” ünitesinde “Bilimsel Teori” adlı okuma parçası yer almaktadır. Cemal Yıldırım’ın 1979 yılındaki “Bilim Felsefesi” kitabından alınan okuma parçası yaklaşık üç sayfadan oluşmaktadır.

İçerikte bilimsel teori, hipotez, varsayım kavramları üzerinde durulmuştur. İçerik üniteye uygundur denilebilir. Fakat daha önceki kitaplar için belirtilen öneri bu ünite için de geçerlidir. Dolayısıyla mantığın uygulama alanlarını ifade eden ve örneklendiren kısa ve anlaşılır bir okuma parçasının olması daha uygun olabilirdi.

Kitaptaki altı okuma parçasından üçü ders kitabının yazarına aittir. Yazarın alan literatürüne katkısı tartışılmaz bir gerçektir. Fakat okuma parçaları için farklı kişilerden yararlanmak daha önce de belirtildiği gibi öğrencilerin bu kişilerden haberdar olmasına katkıda bulunabilir.

4.7.8.5. Necati Öner-Teo Grünberg (2000)

Kitapta toplam altı tane okuma parçasına yer verilmiştir. Bunlardan ikisi klasik mantık ünitesinde yer almaktadır.

Kitapta mantık ünitesinde yer alan okuma parçası N. Öner ve T. Grünberg'in 1989 yılında okutulan "Liseler İçin Mantık" kitabından alınmıştır. Okuma parçasının konusu "Türkiye'de Mantık Çalışmaları"dır. Okuma parçasında mantığın tarihçesinden bahsedilmiş, özellikle İslam dünyasındaki mantık anlayışı ve ünlü İslam mantıkçılarına değinilmiştir. Ayrıca geleneğe bağlı klasik mantık ve Avrupa'da doğan yeni mantık anlayışları etkisinde yapılan çalışmalar konuları yer almaktadır. Mantığın Türkiye'ye giriş süreci açıklanmıştır. Okuma parçası dört sayfadan oluşmaktadır. Ayrıca dili öğrenci seviyesine uygundur denilebilir. Metinde isim ve tarihçe kısmı çok fazladır. Bu durum öğrenci açısından sıkıcı bir özellik taşımaktadır.

Klasik mantık ünitesinde yer alan ilk okuma parçası N. Öner'in 1986 yılında yayımladığı "Klasik Mantık" adlı kitabından alınmıştır. Konu başlığı "Kıyasın Değeri"dir. Yaklaşık üç sayfalık bir yazıdır. Öğrenci açısından sıkıcı olabilecek nitelikte bir okuma parçasıdır. Konu olarak Y. Öztürk ve F. N. Eyüboğlu-N. Yankın'ın kitaplarındaki okuma parçasıyla aynıdır. Klasik mantık ünitesinde klasik mantığın temeli olan kıyas konusunun verilmesi uygun gibi görünmektedir. Fakat burada klasik mantığın önemini anlatmaktan ziyade kıyasa karşı yapılan itirazlar üzerinde durulması konuyu gerçek amacından uzaklaştırmıştır.

Klasik mantık ünitesindeki ikinci okuma parçası N. Öner'in 1986 yılındaki klasik mantık kitabından alınmıştır. Konu başlığı "Analoji ve Tümevarım"dır. Bu okuma parçası öncekine göre daha anlaşılır bir dile sahiptir. Analojinin ve tümevarımın

tanımları yapılmıştır. Tanımların ardından örneklendirmelerin yapılması konuyu daha anlaşılır hale getirmiştir. En son olarak tam tümevarımın değeri üzerinde durulmuştur. İçerik olarak öğrencilerin ilgisini çekebilecek veya öğrencileri bilgilendirebilecek bir okuma parçasıdır. Fakat bu okuma parçasının programa bakıldığında anlaşılacağı gibi, burada değil de içerikte verilmesi gerektiği görülmektedir.

Sembolik mantık ünitesinde yer alan okuma parçası, T. Grünberg'in 1968'de yayımladığı sembolik mantık kitabının önsözünden alınmıştır. Konu başlığı "Modern Mantık Uygulama Alanları"dır. Bir sayfalık bir yazı olduğu için öğrenci açısından sıkıcı bir nitelik taşımayan okuma parçasıdır. Konu sembolik mantığa uygun bir konudur. Mantık programında belirlenen amaca uygun bir yazıdır. Öğrencilere modern mantığın ne işe yaradığı ve nerelerde kullanılacağına ilişkin bilgi verebilecek nitelikte sade bir dille yazılmış, anlaşılır bir okuma parçasıdır.

Mantığın uygulamaları ünitesinde T. Grünberg'in yayınlanmamış ders notlarından alınmış "Uygulama Alanları Çizelgesi" başlıklı okuma parçası bulunmaktadır. Çizelge ünitenin de özeti niteliğindedir. Sistematik şekilde hazırlanmıştır. Çizelgeye bakıldığında mantığın önemi ve uygulama alanlarına ilişkin bir bilgiye sahip olmak mümkündür. Öğrencinin sıkılmadan okuyabileceği ve rahatlıkla anlayabileceği bir okuma parçasıdır. Programdaki amaca uygundur.

Mantık felsefesi ünitesinde yer alan okuma parçası T. Grünberg'in 1991'de Felsefe Dünyası Dergisi'nde yayınladığı çalışmasından alınmıştır. Konu başlığı "Mantık Felsefesi"dir. Kısa bir okuma parçasıdır ve dil bakımından öğrenci tarafından anlaşılabilecek özelliktedir. Konuya ve programdaki amaca uygun bir okuma parçasıdır.

4.7.8.6. İbrahim H. Vural (2000)

Kitapta her ünitede bir tane olmak üzere toplam beş adet okuma parçası yer almaktadır. Okuma parçalarının dört tanesinin aynı kişiye ait olması dikkat çekicidir.

"Mantık" ünitesi içerisinde "Türkiye'de Mantık Çalışmaları" adlı okuma parçası yer almaktadır. Teo Grünberg ve Necati Öner'e ait 1989 tarihli "Liseler İçin Mantık" kitabından alınan okuma parçası yaklaşık dört sayfadan oluşmaktadır.

Okuma parçasının içeriğinde "Geleneğe bağlı klasik mantık", "Tercüme ve şerhler", "Telif eserler", "Avrupa'da yeni mantık anlayışları etkisinde yapılan

çalışmalar” adlı alt başlıklar bulunmaktadır. Okuma parçası konusu itibariyle ünite için gerekli olmakla beraber içeriğinde çok sayıda kişi adı olması ve uzun olması dolayısıyla öğrenci grubuna sıkıcı gelebilir. Okuma parçasının dili öğrencilerin anlayabileceği niteliktedir.

“Klasik Mantık” ünitesindeki okuma parçası Cemal Yıldırım’ın 1985 tarihli “Bilim Felsefesi” kitabından alınmıştır. Okuma parçasının başlığı “Dedüktif ve İndüktif Çıkarımlar”dır. Yaklaşık dört sayfadan oluşan okuma parçasının dili öğrenci seviyesine uygundur denilebilir.

Okuma parçasının içeriğinde bilimde ve mantıkta dedüktif ve indüktif çıkarımların yeri ile öneminden bahsedilmektedir. İçerikte bu çıkarımlar örneklerle açıklanmaya çalışılmış ve özellikle bilimdeki ayırt edici özellikleri ortaya konulmuştur. Ayrıca bilimin bu çıkarım türlerini kullanış biçimlerine vurgu yapılmıştır.

Okuma parçası “Klasik Mantık” ünitesi ile alakalıdır. Çünkü klasik mantığın temelini kıyas oluşturur. Kıyasta da bu tür çıkarımlar kullanılmaktadır. Fakat metnin daha az sayfada özet olarak verilmesi öğrencinin içeriği sonuna kadar okuması açısından daha uygun olabilirdi.

“Sembolik Mantık” ünitesinde “Modern Mantığa Geçiş” adlı okuma parçası yer almaktadır. Cemal Yıldırım’ın 1987 tarihli “Mantık” kitabından alınan okuma parçası yaklaşık dört sayfadan oluşmaktadır. Uzunluğu dolayısıyla öğrenciye sıkıcı gelebilecek nitelikte olan okuma parçası konusu itibariyle ilgili olduğu ünite için uygundur.

Okuma parçasının içeriğinde geleneksel mantığın temel çalışma sistemi ve yetersiz yönlerine vurgu yapılmıştır. Bundan dolayı modern mantığın ortaya çıkış süreci temellendirilmiştir. İçeriğin yaklaşık iki sayfasından sonra “Mantıksal inceleme, ispat fikrinin doğduğu yerde başlar.” Düşüncesinden hareketle felsefe tarihinden ispat örnekleri verilerek devam edilmiştir. Burada Thales, Herakleitos, Zenon, Parmenides, Platon, Sofistler ve Aristoteles’in fikirlerine yer verilmiştir. Okuma parçasının bu bölümlerinde dikkat çekici noktalar olsa da konu itibariyle ana başlıktan uzaklaşılmış izlenimi vermektedir.

Okuma parçasının dili öğrenci seviyesine uygundur. Ayrıca felsefe dersi alan öğrencilerin metin ile ilgili alt yapıları olduğu için içeriği daha kolaylıkla anlamaları mümkündür.

“Mantığın Uygulamaları” ünitesinde “Matematiksel Teori ve Yorumu” başlıklı okuma parçası yer almaktadır. Cemal Yıldırım’ın 1985 tarihli “Bilim Felsefesi” kitabından alınan okuma parçası iki sayfadan oluşmaktadır.

Yazının içeriğinde ilkel önermeler (aksiyom), ispat edilen önermeler (teorem), ilkel terimler, aksiyomatik sistem, anlam vermek ve bunları yorumlama konularına değinilmiştir. Yazının dili öğrencilerin anlayabileceği niteliktedir.

Yazının içeriğinin bir kısmı ünite içerisinde yer almaktadır. Dolayısıyla ünite içeriği ile tekrar eden kavramlar bulunmaktadır. Sonuçta yazı ünite ile ilgili olsa da belli konuları tekrar etmek yerine mantığın uygulama alanlarına dair somut örnekler içeren bir metnin okuma parçası olarak verilmesi daha ilgi çekici ve anlamlı olabilirdi.

“Mantık Felsefesi” ünitesinde “Bilim Felsefesinin Felsefe İçindeki Yeri” adlı okuma parçası yer almaktadır. Cemal Yıldırım’ın 1997 tarihli “Bilimsel Düşünme Yöntemi” kitabından alınan okuma parçası bir sayfadan oluşmaktadır. Uzun bir metin olmaması sonuna kadar okunması açısından olumlu bir özelliktir. Okuma parçasının dili ve seviyesi öğrencilerin anlayabileceği niteliktedir. Metnin içeriği tamamıyla üniteye uygundur.

Kitapta beş adet okuma parçasının dört tanesinin aynı yazara ait olması alan literatürüne göre çok uygun değildir. Çünkü konu ile ilgili olarak sadece bir kişinin fikri varmış izlenimi oluşmaktadır. Öğrencilerin konu ile ilgili farklı kişileri tanıması açısından okuma parçalarını farklı yazarlardan seçmek daha uygun olabilir.

4.7.8.7. A. Kadir Çüçen (2001)

Kitapta Türk düşünürlerinin yazdığı makalelere ve yabancı düşünürlerden çeviri metinlere yer verilmiştir. Tek bir tanesi hariç diğer okuma parçaları öğrencilerin ilgisini çekecek niteliktedir.

Kitapta her ünitede birer tane olmak üzere toplam 5 tane okuma parçası bulunmaktadır. Mantık ünitesinde bulunan okuma parçasının başlığı ‘Türkiye’de Mantık Çalışmaları’ olup, Kadir Çüçen tarafından yazılmıştır. Beş sayfalık uzun denilebilecek okuma parçası yazarın ‘Mantık (1999)’ adlı kitabından alınmıştır. Parçada mantığın Türkiye’ye giriş süreci açıklanmıştır. Fakat parçada hem çok sayıda isim, tarih ve eser adı olması akılda tutulmayı zorlaştırabilir hem de uzun olması öğrencilere için

sıkıcı gelebilir. Bu nedenlerden dolayı öğrenci seviyesine uygun olmadığı sonucuna ulaştırmaktadır. Kitapta yer alan bu okuma parçasının yerine Cemal Yıldırım'ın 1987'deki "Mantık" adlı çalışmasından alınmış, "mantık öğreniminden ne bekleyebiliriz?" adlı parça olsaydı daha uygun olabilirdi.

Türkiye'deki mantık çalışmaları bu kadar ayrıntılı ve tarihsel şekilde değil de özet şeklinde ve dili basitleştirilerek verilseydi daha uygun olabilirdi. Fakat okuma parçasında dipnot kullanılması, kaynakların yerlerinin gösterilmesi olumlu bir özelliktir.

Klasik mantık ünitesinde verilen 'Mantık' başlıklı ikinci okuma parçası Hans Reichenbach'ın 'Bilimsel Felsefenin Doğuşu' adlı kitabından alınmıştır. Bu çalışmayı Türkçeye Cemal Yıldırım 1981 yılında çevirmiştir. İki sayfalık bir yazıdır. Parçada mantığın ne olduğu, mantıksal kurallara ilişkin teorik çalışmanın Aristoteles ile başladığını, onun sayesinde mantık alanında büyük adımların atıldığını, mantığın temel ilkelerinin formüle edilmesinde ona borçlu olduğumuzu kısa ve öz bir şekilde anlatmaktadır. Parça mantık açısından Aristoteles'in ne kadar önemli olduğunu göstermekle birlikte birinci ünitenin sonunda verilseydi daha uygun olabilirdi. Ancak metnin kısa olması ve dilinin anlaşılır olması bakımından öğrencilerin seviyesine uygundur.

Sembolik mantık ünitesinde yer alan 'Mantık' adlı okuma parçası da aynı kitaptan alınmıştır. Bir sayfalık kısa bir yazıdır. Parçada sembolik mantığın önemi açıklanmıştır. Açık, anlaşılır ve sade bir dil kullanılmıştır.

Mantığın uygulamaları adlı dördüncü ünitede Cemal Yıldırımın 1987 yılında yayımladığı 'Mantık, Doğru Düşünme Yöntemi' adlı çalışmasından alınmıştır. 'Mantığın Matematikle Etkileşimi' başlıklı okuma parçası iki sayfadan oluşmaktadır. Parçada mantığı matematiksel çözümleme yoluna giden yani mantığı matematikleştirmeye çalışan matematikçilere ve düşünürlere (Boole, Frege, Russell, Whitehead gibi) yer verilmiştir ve dili ağır değildir.

Mantık felsefesi ünitesinde yer alan okuma parçası Stephen F. Barker'in "Mantık: Doğru Düşünme Yöntemi" adlı çalışmasından alınmıştır. Eser, Türkçeye Cemal Yıldırım tarafından çevrilmiştir. İki sayfalık bir okuma parçasıdır. Okuma parçasının içerisinde 'Mantıksal yasalar tümevarımsal genellemeler midir? Mantıksal yasalar gerçekliğin ussal kavranmasının ürünleri midir? Mantıksal yasalar aklımızın

işleyişini mi yansıtmaktadır? Mantıksal yasalar sözsel konvensiyonlar mıdır?' adlı konulara yer verilmiştir. Metin üniteye uygun değildir. Fakat dili öğrenci seviyesine uygundur denilebilir.

4.7.8.8. Emine Yamanlar (2001)

Kitapta her ünitede bir tane olmak üzere toplam beş adet okuma parçası yer almaktadır. Yazarın 1995 yılında kabul edilen mantık ders kitabının "Klasik Mantık" ünitesindeki ilk okuma parçası olan "Mantığın Araştırma Alanının Sınırlandırılması ve Düşünce ile Düşünme Arasındaki Bağ" metninin bu kitapta olmadığı dikkati çekmektedir.

"Mantık" ünitesinde "Türkiye'de Mantık Çalışmaları" başlıklı okuma parçası bulunmaktadır. Yazarı belirtilmeyen metin 1986 tarihli "Lise ve Dengi Okullar İçin Mantık" adlı kitaptan kısaltılarak alınmıştır. Metnin kısaltılmış hali dört sayfadır.

Okuma parçasının içeriğinde "Geleneğe bağlı klasik mantık", "Tercüme ve şerhler", "Telif eserler", "Avrupa'da yeni mantık anlayışları etkisinde yapılan çalışmalar" adlı alt başlıklar yer almaktadır.

Okuma parçasının dili öğrencilerin anlayabileceği niteliktedir. Fakat metin kısaltılmış olmasına rağmen öğrenciler için uzun sayılabilir. Ayrıca içerikte yoğun şekilde tarih ve kişi adı olması anlamayı güçleştirmektedir.

"Klasik Mantık" ünitesindeki okuma parçası "Kıyasın Değeri" adlı okuma parçasıdır. Yazının kime ait olduğu belirtilmemiştir. 1986 tarihli komisyon tarafından yazılmış olan "Mantık" kitabı kaynak olarak gösterilmiştir.

Yaklaşık beş sayfadan oluşan okuma parçasında ağırlıklı olarak kıyasa Yeni Çağ felsefesinde karşı koyanlardan Descartes ve Stuart Mill'in düşüncelerine yer verilmiştir. Bu düşüncelerin ardından karşı koymalara verilen cevaplar ileri sürülmüştür. Yazı son olarak Leibniz'in konu ile ilgili sözü ile bitirilmiştir.

Okuma parçası öğrencilerin anlayabileceği nitelikte değildir. Çünkü dili ağırdır ve yoğun bir içeriğe sahiptir. Felsefi alt yapı ile beraber felsefi bir sorgulama gerektiren okuma parçasının özet şeklinde ve anlaşılır ifadelerle verilmesi daha uygun olabilirdi.

“Sembolik Mantık” ünitesinde “Mantıklar” adlı okuma parçası yer almaktadır. Yaklaşık üç sayfadan oluşan okuma parçası Doğan Özlem’in 1994 tarihli “Mantık” kitabından alınmıştır.

Klasik mantıklar ve klasik olmayan mantıklar olarak iki başlıkta irdelenen mantıklar, özlerinde özdeşlik ilkesine dayanırlar. Diğer mantık ilkeleri özdeşliğin değişik anlatımlarından ibarettir. Bununla birlikte iki değerli mantık ile çok değerli mantık sistemlerine ilişkin tartışmalardan bazıları içerikte yer almaktadır. Ayrıca bu ‘mantıklar’ın temelini oluşturan mantık ilkelerinden bahsedilmiştir. Okuma parçasının içeriği ünite ile ilgilidir. Fakat bu konu yerine sembolleştirmenin ne işe yaradığına ilişkin bir okuma parçasının konulması ünitenin somut uygulamalarını kavramak açısından daha yararlı olabilirdi.

“Mantığın Uygulamaları” ünitesinde “İspat Nedir, Ne Değildir?” başlıklı okuma parçası yer almaktadır. Cemal Yıldırım’ın 1987 tarihli “Mantık” kitabından alınan okuma parçası iki sayfadır. Metnin dili öğrencilerin anlayabileceği seviyededir. İçerikte aksiyom, teorem ve bunların ispatları üzerinde durulmuştur. Bu kavramlar örneklerle irdelenmiştir.

Okuma parçası konusu itibariyle ünitenin bir kısmına uygundur. Fakat ünitenin tamamını kapsayacak şekilde mantığın uygulandığı alanlar ve çalışma sistemi hakkında bilgi ve örnek içeren bir okuma parçasının verilmesi daha uygun olabilirdi.

“Mantık Felsefesi” ünitesinde “Mantık İlkelerinin Kaynağı Sorunu” başlıklı okuma parçası yer almaktadır. Doğan Özlem’e ait 1994 tarihli “Mantık” kitabından alınan okuma parçası iki sayfadan oluşmaktadır.

Okuma parçasında mantık ilkelerinin kaynağı olarak ileri sürülen fikirlerden bahsedilmektedir. Konu ile ilgili olarak içerikte rasyonalizm, empirizm, Aristoteles, Kant, psikoloji ve sosyolojinin ortaya attığı fikirler yer almaktadır.

Okuma parçasının dili ve içeriği öğrencilerin anlayabileceği niteliktedir. Okuma parçasının ünite ile ilgili olduğu söylenebilir.

4.7.8.9. Yalçın Öztürk (2001)

Kitapta klasik mantık ünitesinde üç, diğer ünitelerde birer tane olmak üzere toplam yedi tane okuma parçasına yer verilmiştir. Mantık ünitesinde bulunan okuma

parçasının başlığı “Türkiye’de Mantık Çalışmaları”dır. Yazı MEB’de Komisyon tarafından yazılmış olan liseler ve dengi okullar için mantık kitabından alınmıştır. Dört sayfalık uzun denebilecek bir okuma parçasıdır. Öğrencilerin bu kadar uzun bir okuma parçasını okuması zordur. Ayrıca kitapta çok sayıda isim, özel eser adlarına yer verilmesi akılda kalmasını güçleştirmektedir. Bunun yanında eski dildeki isimler öğrencilerin gözünü korkutacağı gibi seviyesi onlara ağır da gelebilir.

Bu okuma parçasında Türkiye’de mantık çalışmalarının tarihçesi ve günümüze kadar olan gelişim sürecine yer verilmeye çalışılmıştır. Okuma parçasında çok sayıda isim, tarih ve eser adı olması bu okuma parçasının dil açısından öğrenci seviyesine uygun olmadığı sonucuna ulaştırmaktadır.

Türkiye’deki mantık çalışmaları bu kadar ayrıntılı ve tarihsel şekilde değil de özet şeklinde ve dili basitleştirilerek verilseydi öğrenciler açısından daha uygun olabilirdi.

“Klasik Mantık” ünitesinde toplam üç tane okuma parçası bulunmaktadır.

Klasik mantık ünitesinde verilen “Tanım ve Kavram” başlıklı okuma parçası ise Doğan Özlem’in “Felsefe ve Doğa Bilimleri” adlı 1996’da yayımladığı çalışmasından alınmıştır. İki sayfalık bir yazıdır. Bu okuma parçasında tanım ve kavram ayrıntılı şekilde yeniden anlatılmaya çalışılmıştır. Bu konular zaten ünite içerisinde programa uygun şekilde anlatılmıştı. Aynı konunun ayrıntılı şekilde burada anlatılacağına konunun önemine ilişkin bir okuma parçası daha uygun olabilirdi. Bu konu klasik mantığın temelini teşkil eden bir konu olduğu için buraya konulmuş olabilir. Fakat klasik mantığın önemine ilişkin yazı daha uygun olabilirdi. Çünkü programda da okuma parçalarıyla ünitelerin önemi öğrencilere kazandırılmaya çalışılacaktır ifadesi yer almaktadır.

Klasik mantık ünitesindeki “anlam ve doğruluk değeri” başlıklı ikinci okuma parçası ise Cemal Yıldırım’ın “Mantık, Doğru Düşünme Yöntemi” adlı çalışmasından alınmıştır. İki sayfalık bir okuma parçasıdır. Bu okuma parçasının dilinin öğrenci seviyesine göre ağır olduğu söylenebilir. Bu okuma parçasında anlam ve doğruluğun ne olduğu anlatılmış ve örnekler verilmiştir. Fakat öğrenciler için fazlaca soyut ifadeler bulunmaktadır. Bu nedenle öğrenciler yazıyı okurken sıkılabilir.

Klasik mantık ünitesindeki “Kıyasın Değeri” başlıklı üçüncü okuma parçası ise Milli Eğitim Bakanlığı komisyon tarafından 1983 yılında yayımlanan “Mantık” çalışmasından alınmıştır. Dört sayfalık bir okuma parçasıdır. “Stuart Mill’de kıyasa iki açıdan karşı koyuyor”, “klasik mantığa yapılan karşı koymalara verilen cevaplar” ve “Stuart Mill’e verilen cevaplar” başlıklı konular yer almaktadır. Bu okuma parçası da öğrenciyi kolaylıkla sıkacak bir okuma parçasıdır. Ayrıca dili de öğrenci seviyesine uygun değildir.

“Sembolik Mantık” ünitesinde yer alan okuma parçası ise “Modern Mantık” başlıklı okuma parçası Hans Reichenbach’ın “Bilimsel Felsefenin Doğuşu” adlı çalışmasından alınmıştır. Bu çalışmayı Türkçeye Cemal Yıldırım 2000’de çevirmiştir. Okuma parçası da buradan alınmıştır. İki sayfalık bir okuma parçasıdır. Okuma parçasında özellikle simgesel mantığın öneminden ve kullanım alanından bahsedilmiştir. Okuma parçasının dilinin önceki okuma parçaları gibi dilinin ağır olduğu söylenebilir.

“Mantığın Uygulamaları” ünitesinde yer alan okuma parçası ise “Mantıkla Matematik Özdeş midir?” başlıklı Cemal Yıldırım’ın çalışmasıdır. Bu okuma parçası Cemal Yıldırım’ın 1999’da yayımladığı “Mantık: Doğru Düşünmenin Bilimi” başlıklı çalışmasından alınmıştır. Okuma parçasında mantık ile matematiğin ortak ve farklı yanlarına değinilmiştir. Okuma parçasının dilinin öğrenci açısından ağır olduğu ve sıkıcı olduğu söylenebilir.

“Mantık Felsefesi” ünitesinde yer alan okuma parçası Stephen F.Barker’in “Mantık: Doğru Düşünme Yöntemi” adlı çalışmasından alınmıştır. Eser, Türkçeye Cemal Yıldırım tarafından çevrilmiştir. Dört sayfalık bir okuma parçasıdır. Okuma parçasının içerisinde mantıksal yasalar tümevarımsal genellemeler midir? Mantıksal yasalar gerçekliğin ussal kavranmasının ürünleri midir? Mantıksal yasalar aklımızın işleyişini mi yansıtmaktadır? Mantıksal yasalar sözsel konvensiyonlar mıdır? Adlı konulara yer verilmiştir.

4.7.8.10. F. Nur Eyüboğlu-Necati Yankın (2004)

Bu kitapta toplam dört tane okuma parçası bulunmaktadır. Son ünite olan mantık felsefesi ünitesinde okuma parçasına yer verilmemiştir.

“Mantık” ünitesinde yer alan okuma parçası Cemal Yıldırım’ın 1987’deki “Mantık” adlı çalışmasından alınmıştır. Okuma parçasının adı “Mantık öğreniminden ne bekleyebiliriz?”dir. Okuma parçası yaklaşık bir sayfadır. Çok uzun olmaması ve dilinin sade olması öğrenci için sıkıcılığı ortadan kaldıracak bir özelliktir. Ayrıca Y. Öztürk’ün kitabındaki okuma parçasına göre de programa daha uygundur. Uygunluk derken, hem muhteva ve amaç hem de okuma parçasının dili kastedilmektedir. Mantık dersini alan bir öğrencinin derse motive olması ve derse karşı ilgisinin artması açısından öncelikle mantık bilmenin önemini kavraması gerekmektedir. Bu nedenle okuma parçası konu için uygundur.

“Klasik Mantık” ünitesindeki “Kıyasın Değeri” başlıklı okuma parçası N. Öner ve T. Grünberg’in 1994’te yayımladığı lise mantık kitabından alınmıştır. Üç sayfalık bir okuma parçasıdır, fakat yazı puntosu küçük olduğu için öğrencinin gözüne uzun gelebilir. Okuma parçasında Mill, Descartes, Tricot, Bacon ve Leibniz gibi mantıkçıların kıyasın değerine ilişkin görüşlerine yer verilmiştir. Ayrıca bunlara yapılan itirazlara da değinilmiştir. Buradan da anlaşılacağı gibi bu okuma parçasının seviyesi ve dili öğrenci için ağırdır denebilir.

“Sembolik Mantık” ünitesinde yer alan “Modern Mantık” adlı okuma parçası, Hans Reichenbach’ın “Bilimsel Felsefenin Doğuşu” adlı çalışmasından alınmıştır. Dört sayfalık uzun bir okuma parçasıdır. Okuma parçasında mantığın ilk ortaya çıkışı ve ardından tarihçesi verilmiştir. Simgesel mantık ve dil üzerinde durulmuştur. Derin ve uzun bir tarihçe, çok sayıda isim, ağır dil öğrenci açısından sıkıcı olabilir. Bu nedenlerle bu okuma parçasının öğrenci seviyesine uygun olduğunu söylemek güçtür.

“Mantığın Uygulamaları” ünitesinde yer alan “Siyah Beyaz Düşüncenin Cenderesi Biterken” başlıklı okuma parçası Alev Alatlı’nın 2003’de yayımladığı “Şimdi Değilse Ne Zaman” adlı çalışmasından alınmıştır. Okuma parçasının adı ilgi çekici olmasına rağmen içeriğinde daha çok bilimsel konulara yer verilmesi ve dilinin ağır olması nedenleriyle öğrenci açısından sıkıcı özellik taşıyabilir. Burada özellikle fuzzy mantığı üzerinde durulmuştur. Uzun bir okuma parçasıdır.

4.7.8.11. Doğan Özlem (2006)

Kitapta toplam altı adet okuma parçası yer almaktadır. Bunlardan dört adet okuma parçası ikinci ünite olan “Klasik Mantık” ünitesinde bulunmaktadır. “Sembolik

Mantık” ünitesinde ve son ünite olan “Mantık Felsefesi” ünitesinde okuma parçasına yer verilmemiştir. Diğer ünitelerde birer adet okuma parçası bulunmaktadır.

“Mantık” ünitesinde “Türkiye’de Mantık Çalışmaları” başlıklı okuma parçası verilmiştir. MEB tarafından bir komisyona yazdırılan 1993 tarihli “Liseler İçin Mantık” kitabından kısaltılarak alınan okuma parçası yaklaşık beş sayfadan oluşmaktadır.

Okuma parçasının dili öğrencilerin anlayabileceği düzeydedir. Fakat metnin uzun olması, içerikte çok sayıda tarih ve kişi adının olması sebepleriyle içeriğin tamamının öğrencilerin aklında kalması güçtür. Öğrenciler kısaltılarak alınan metnin tamamını okumakta isteksizlik yaşayabilir. Metnin içeriğine üç yerde kitap yazarına ait ek olması da içeriğin fazla görünmesine neden olmaktadır. Okuma parçasının içeriği öğretim programına ve üniteye uygundur.

“Klasik Mantık” ünitesinde yer alan ilk okuma parçası “Sınıflandırma” dır. Doğan Özlem’e ait metin 2004 tarihli “Mantık” kitabından alınmıştır. Yaklaşık iki sayfa olan okuma parçasının dili öğrencilerin anlayabileceği niteliktedir. Metnin uzun olmaması da tamamının sıkılmadan okunması açısından olumlu bir durumdur.

Metnin içeriği daha çok “Beş Tümel” konusu ile ilintilidir. İçerikte sınıflandırma ve koşulları, sınıflandırma çeşitlerinden yapay sınıflandırma ile doğal veya gerçek sınıflandırma yer almaktadır. Metin konusu itibariyle öğrencilerin dikkatini çekebilecek niteliktedir. Ayrıca yeri geldiğinde ünite içerisinde konunun ardından okuma parçası verilmesi olumlu bir özelliktir.

“Klasik Mantık” ünitesindeki ikinci okuma parçası “Cins, Tür, Ayrım, Özgülük ve İlinti” başlıklı okuma parçasıdır. Betül Çotuksöken’in 1986 yılında Porphyrios’un İsagoge adlı eserinden çevirdiği kitaptan alınan içerik iki sayfadan oluşmaktadır. Okuma parçasının içerisindeki tanımları anlamak güçtür. Fakat bu tanımlar örneklerle desteklendiği için anlaşılır hale gelmiştir. Okuma parçası konusu itibariyle üniteye uygundur. Fakat ilgili olduğu konudan hemen sonra verilmesi daha uygun olabilirdi. Ayrıca kitabın içerisinde bu konular zaten basit bir düzeyde anlatılmıştır. Bu nedenle okuma metninin içeriği kitap içeriğini tekrar eder niteliktedir. Konuyu destekleyici ya da öğrencilerin ilgisini çekici farklı bir okuma metninin olması daha öğretici olabilirdi.

“Klasik Mantık” ünitesindeki üçüncü okuma parçası “Dedüksiyon, Endüksiyon ve Analoji” başlıklı metindir. Doğan Özlem’e ait olan okuma parçası 2004 yılındaki

“Mantık” kitabından alınmıştır. Yaklaşık yedi sayfadan oluşan okuma parçasının içeriği dedüksiyon, endüksiyon, analoji, üç akıl yürütme çeşidinin değerlendirilmesi adlı alt başlıklarından oluşmaktadır.

Okuma metni “Kıyas” konusundan sonra verilmiştir. Bu anlamda verildiği yer ünitenin uygun bölgesindedir. İçerik olarak üniteye uygun olan okuma parçası uzunluğu dolayısıyla öğrenciler için sıkıcı bir nitelik taşımaktadır. Ayrıca ünitenin içerisinde adı geçen konular anlaşılır şekilde ifade edilmiştir. Bu nedenle ünite içerisinde değinilmeyen noktalara okuma parçası içerisinde değinilmesi daha uygun ve ilgi çekici olabilirdi. Yahut öğrencilere sıkıcı gelmemesi ve akıl yürütme çeşitlerinin mantık açısından özünü kavramak açısından okuma parçası olarak sadece metnin sonundaki “Üç akıl yürütme çeşidinin değerlendirilmesi” konusunun verilmesi daha uygun olabilirdi.

“Klasik Mantık” ünitesindeki dördüncü okuma parçası “Geçerli Kıyaslar” konusudur. Doğan Özlem’e ait olan okuma parçası 2004 yılındaki “Mantık” kitabından alınmıştır.

İçerikte zorunlu sonuç veren 19 kıyas biçimi kip ve biçim bakımından gösterilmiştir. En sonunda da dört şekle indirilen kıyas şekillerine birer örnek verilmiştir. Bir önceki okuma parçası ile ilintili olan içerik üniteye ile ilişkilidir. Fakat çok uzun olmamasına rağmen okuma parçası öğrencilere sıkıcı gelebilir. Çünkü içerikte teknik ve sembolik ifadeler yer almaktadır. Yardım almadan öğrencilerin içeriği anlamaları oldukça güçtür.

“Mantığın Uygulamaları” ünitesinde “Bilimsel Teori” adlı okuma parçası yer almaktadır. Cemal Yıldırım’ın 1979 yılındaki “Bilim Felsefesi” kitabından alınan okuma parçası yaklaşık üç sayfadan oluşmaktadır.

İçerikte bilimsel teori, hipotez, varsayım kavramları üzerinde durulmuştur. İçerik üniteye uygundur denilebilir. Fakat daha önceki kitaplar için belirtilen öneri bu ünite için de geçerlidir. Dolayısıyla mantığın uygulama alanlarını ifade eden ve örneklendiren kısa ve anlaşılır bir okuma parçasının olması daha uygun olabilirdi.

Kitaptaki altı okuma parçasından üçü ders kitabının yazarına aittir. Yazarın alan literatürüne katkısı tartışılmaz bir gerçektir. Fakat okuma parçaları için farklı kişilerden

yararlanmak daha önce de belirtildiği gibi öğrencilerin bu kişilerden haberdar olmasına katkıda bulunabilir

4.7.8.12. Gülşen Öz (2008)

Kitapta toplam altı adet okuma parçası bulunmaktadır. Bunlardan iki tanesi "Mantığın Uygulamaları" ünitesinde yer alırken diğer ünitelerde birer adet okuma parçası yer almaktadır. Okuma parçalarının dört tanesi kitap yazarı Gülşen Öz'e aittir. Gülşen Öz, literatürdeki kaynaklardan kendine göre bir sentez yapmıştır. Fakat içerikte kaynakça gösterilemediğinden hangi düşünceler alıntı hangileri yazara ait anlaşılamamaktadır.

"Mantık" ünitesinde "Türklerde Mantık Çalışmaları" adlı okuma parçası bulunmaktadır. Kitap yazarı Gülşen Öz, okuma parçasını bu kitap için yazmıştır. Yaklaşık üç sayfadan oluşan içeriğin dili öğrenci seviyesine uygundur. Fakat metin uzun olduğu için öğrenciye sıkıcı gelebilir. Metnin içerisinde çok sayıda kişi adı ve tarih olduğu için metnin tamamını kavramak güçtür. Ancak metin, geneli bütün olarak görebilmek için katkıda bulunacak niteliktedir.

Okuma parçasının içeriğinin üniteye uygun olduğu söylenebilir.

1993 yılı mantık öğretimi programına göre yazılarak kabul edilen kitaplar içerisinde ilk ünitede başlığı ve içeriği diğer kitaplara göre bir miktar farklılık gösteren tek kitap ün mantık kitabıdır.

"Klasik Mantık" ünitesinde "Klasik Mantık ve Kıyasın Değeri" adlı okuma parçası yer almaktadır. Yaklaşık üç sayfadan oluşan metni Gülşen Öz, 2005 yılında bu ders kitabı için yazmıştır.

Metnin içeriğinde ilk olarak Aristoteles ve Kant'ın mantıkla ilgili temel sözleri vurgulanmaktadır. Ardından klasik mantığın gelişim süreci kısaca özetlenmiştir. Daha sonra kıyası eleştirenlerin niçin eleştirdikleri ortaya konulmuştur. Bu noktada özellikle J. S. Mill'in görüşlerine yer verilmiştir. Bu eleştirilerin bir nevi aksini söyleyen W. Leibniz'in kıyas ile ilgili temel görüşü ortaya konulmuştur. En son olarak da yazar kıyasla ilgili olumlu ve olumsuz sonuçlara göre kendi sonucunu ifade etmiştir.

Okuma parçası konusu itibariyle ünite için uygundur. Metnin dili öğrencilerin anlayabileceği düzeydedir. Fakat metin uzun olduğu için öğrencilere sıkıcı gelebilir.

“Sembolik Mantık” ünitesinde “Simgeleştirmenin Önemi” adlı okuma parçası verilmiştir. Cemal Yıldırım’ın 1999 yılındaki “Mantık, Doğru Düşünme Yöntemi” adlı kitabından alınan metin iki sayfadan oluşmaktadır.

Okuma parçasında simgenin anlamı, işlevleri, mantıkta simgeleştirme, mantıktaki simgeleştirme sayesinde günlük dilin çok anlamlılıktan kurtularak açık ve anlaşılır hale getirilmesi üzerinde durulmaktadır.

Okuma parçası ünite ile ilişkilidir. Metnin dili ve içeriği öğrencilerin anlayabileceği niteliktedir. Önceki mantık ders kitaplarında “Sembolik Mantık” ünitesine konulması gereken okuma parçası önerisi bu kitapta karşılık bulmuştur. Öğrencilerin üniteyi, hatta mantığın somut olarak ne işe yaradığını kavramaları açısından okuma parçasının işlevi büyüktür.

“Mantığın Uygulamaları” ünitesindeki ilk okuma parçası Gülşen Öz’ün 2005 yılında bu kitap için yazdığı “Mantık ve Günlük Dil” adlı metindir. Metnin içeriğinde günlük dilde belirgin olmayan çıkarımları ve önermeleri mantık açısından belirgin hale getirebilmeye ilişkin örnekler ortaya konulmuştur. Günlük dildeki ifadeleri mantık açısından anlaşılır olarak ortaya koyabilmenin gereklilikleri ve yolları üzerinde durulan metinde, mantığın bu sürecin sonundaki yararına da vurgu yapılmaktadır.

Okuma parçasının içeriği ünite ile tamamıyla uygundur. Metnin dili ve içeriği öğrencilerin anlayabileceği niteliktedir. İçeriğin kısa olması nedeniyle öğrencilerin sıkılmadan okuyabileceği bir metindir. Okuma parçası öğrencilerin üniteyi daha somut olarak kavramalarını sağlayacak özelliktedir.

“Mantığın Uygulamaları” ünitesindeki diğer okuma parçası Gülşen Öz’ün 2005 yılında bu kitap için yazdığı “Mantık ve Bilgisayar Teknolojisi” adlı metindir. Okuma parçasında mantığın bilgisayar teknolojisinde basit anlamda nasıl kullanıldığından bahsedilmektedir. Bilgisayar teknolojisinin mantıktaki “0” ve “1” değerleri üzerinden çalıştığı vurgulanarak karmaşık ve uzun sürede yapılan işlerin bu sayede kolaylıkla yapılabildiği ifade edilmektedir.

Okuma parçasını içeriği ve dili öğrencilerin anlayabileceği niteliktedir. Metnin uzun olmaması da öğrenci tarafından sonuna kadar okunmasını sağlayacak bir özelliktir. Okuma parçası ünitenin öneminin kavranması ve somut uygulamalarının görülmesi

açısından üniteye uygundur. Her iki okuma parçası da ünite için son derece önemli metinlerdir. Yazarın bu noktada uygun ve yerinde bir tespit yaptığı anlaşılmaktadır.

"Mantık Felsefesi" ünitesinde "Mantıklar" adlı okuma parçası verilmiştir. Doğan Özlem'in 1991 yılındaki "Mantık" kitabından kısaltılarak alınan metin bir sayfadan oluşmaktadır. İçeriğin kısa olması öğrencilerin tamamını okuması açısından olumlu bir durumdur. Metnin içeriğinde "Klasik mantıklar" ve "Klasik olmayan mantıklar" dan bahsedilmektedir. Okuma parçası üniteye uygundur. İçerik ve dil öğrencilerin anlayabileceği niteliktedir.

4.7.8.13. Özge Köroğlu (2008)

Kitapta her ünitede birer tane olmak üzere toplam beş adet okuma parçası yer bulunmaktadır.

"Mantık" ünitesinde "Türkiye'de Mantık Çalışmaları" adlı okuma parçası yer almaktadır. Teo Grünberg ve Necati Öner'in 1989 yılında yazdıkları "Liseler İçin Mantık" kitabından kısaltılarak alınan okuma parçası üç sayfadan oluşmaktadır. İçerikte "Geleneğe bağlı klasik mantık", "Tercüme ve şerhler", "Telif eserler", "Avrupa'da doğan yeni mantık anlayışları etkisinde yapılan çalışmalar" konu edilmiştir.

Okuma parçasının içeriği üniteye uygundur. Metnin dili ve seviyesi öğrencilerin anlayabileceği niteliktedir. Fakat okuma parçasının uzun olması öğrenciler tarafından okuma isteksizliğine neden olabilir. Ayrıca içerikte çok sayıda kişi adı ve tarih bulunması dolayısıyla bilgilerin akılda kalıcılığı sağlanamayabilir. Bu çerçevede okuma parçasının parça parça ünite içerisinde ayrı noktalarda verilmesi daha yararlı olabilir.

"Klasik Mantık" ünitesinde "Dedüktif ve İndüktif Çıkarımlar" adlı okuma parçası verilmiştir. Cemal Yıldırım'ın 1985 yılındaki "Bilim Felsefesi" kitabından alınan okuma parçası üç sayfadan oluşmaktadır.

Okuma parçasının içeriğinde çıkarım türleri ve mantığın uğraşı alanına giren çıkarımlar, dedüktif ve indüktif çıkarımların yapısı ile bunlara ilişkin örnekler, bilimin bu çıkarım türlerini nasıl kullandığı konu edilmiştir.

Okuma parçasının konusu üniteye uygundur. Metnin dili ve seviyesi öğrenci seviyesine uygundur. İçerik örneklerle desteklendiğinden daha anlaşılır nitelik

kazanmıştır. Öğrenciler açısından okuma parçasının sıkıcı olabilecek özelliği uzun olmasıdır.

"Sembolik Mantık" ünitesinde "Modern Mantığa Geçiş" başlıklı okuma parçası yer almaktadır. Cemal Yıldırım'ın 1987 yılındaki "Mantık" kitabından alınan okuma parçası yaklaşık dört sayfadan oluşmaktadır.

Okuma parçasının içeriğinde başlangıçta Aristo mantığından ve onun yetersizliğinden bahsedilmektedir. Bu noktada özellikte Kant ve Russell'in sözlerine yer verilmiştir. Fakat bu bölümden sonra bir bakıma felsefe tarihi bilgileri niteliğinde içerik verilmiştir. Thales, Herakleitos, Parmenides, Zenon, Platon gibi düşünürlerin felsefelerinin temel prensiplerinden bahsedilmiştir. Bu durum da okuma parçasının içeriğinin fazla olmasına neden olmuştur. Dolayısıyla metin, öğrenci açısından sıkıcı olabilecek kadar uzun hale gelmiştir.

Okuma parçasının konusu üniteye uygundur. Ünitenin bir bölümü ile ilgili değil tamamı ile ilgilidir. Ünite için önerilebilecek en uygun metindir. Metnin dili ve seviyesi öğrenci seviyesine uygundur. İçeriğin gereğinden fazla olması ile konu dışına çıkan bir niteliğe dönüşmesi, öğrencilerin konunun özünden uzaklaşmalarına neden olabilir.

"Mantığın Uygulamaları" ünitesinde "Matematiksel Teori ve Yorumu" başlıklı okuma parçası verilmiştir. Cemal Yıldırım'ın 1985 yılındaki "Bilim Felsefesi" kitabından alınan okuma parçası yaklaşık iki sayfadan oluşmaktadır.

Okuma parçasının içeriğinde aksiyom, teorem ve aksiyomatik sistemler üzerinde durulmaktadır. Aksiyom ve teorem kitabın içeriğinde açıklanan konulardır. Okuma parçasının genel olarak dili ve seviyesi öğrenci seviyesine uygundur fakat metnin içeriğinde formüller ve teknik terimler yer almaktadır. Bu durum öğrencilerin içeriği anlamasını güçleştirebilir. Ayrıca okuma parçası olarak ünitenin tamamını ilgilendiren bir konu seçimi yapılması daha uygun olabilirdi. Örneğin mantığın uygulama alanlarını örneklerle somut hale getirecek bir okuma parçası öğrenci açısından daha anlamlı ve anlaşılır olabilir.

"Mantık Felsefesi" ünitesinde "Bilim Felsefesinin Felsefe İçindeki Yeri" başlıklı okuma parçası verilmiştir. Cemal Yıldırım'ın 1997 yılındaki "Bilimsel Düşünme Yöntemi" adlı kitabından alınan okuma parçası yarım sayfadır.

Okuma parçasında bilim felsefesinin felsefe içindeki yeri açıklanırken bir bakıma mantık felsefesinin mantık ve felsefe içindeki yerinden de söz edilmektedir. Okuma parçası üniteye uygundur. Dili ve seviyesi öğrencilerin anlayabileceği niteliktedir. İçeriğin kısa olması da tamamının öğrenciler tarafından sıkılmadan okunabilmesini kolaylaştırmaktadır.

Kitapta beş ünitede yer alan okuma parçalarının dört tanesi "Cemal Yıldırım" dan alınmıştır. Bu alanda önemli çalışmaları olan farklı isimler de bulunmaktadır. Öğrencilerin bu kişilerin isimleri ve fikirleri hakkında bilgi sahibi olmalarına katkıda bulunabilmek adına okuma parçalarını farklı kişilerden alınması daha yararlı ve uygun olabilirdi.

4.7.9. 1993 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Hazırlık Soruları

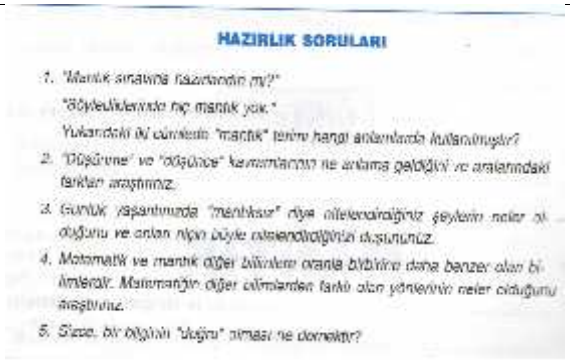
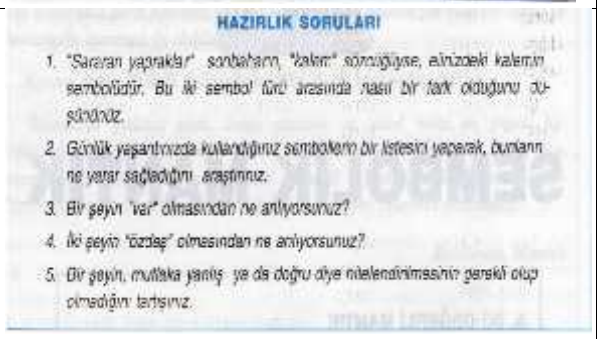
Ünite veya konu başlarında yer alan hazırlık çalışmalarındaki hazırlık sorularının; öğrencilerin yakın çevresi, ihtiyaçları ve günlük yaşantısı ile ilgili olup olmadığına, öğrencide ünite veya konuyu öğrenmek için ilgi ve istek uyandırıp uyandırmadığına, öğrencilerin fiziksel ve zihinsel altyapılarına uygun olup olmadığına, öğrencileri seviyelerine uygun araştırma, inceleme ve gözlem yapmaya teşvik edip etmediğine, konuları öğrenmek için öğrencilerin güdülenmesini artırıp artırmadığına bakılır.

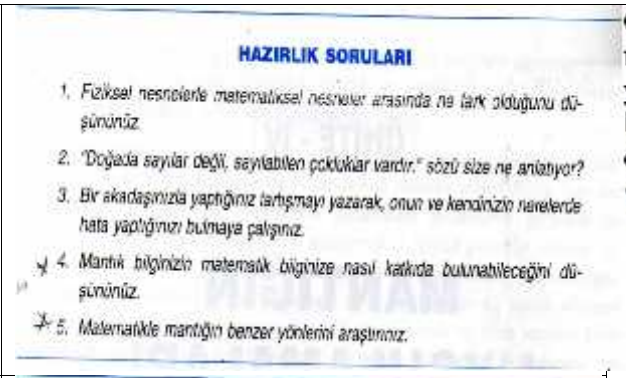
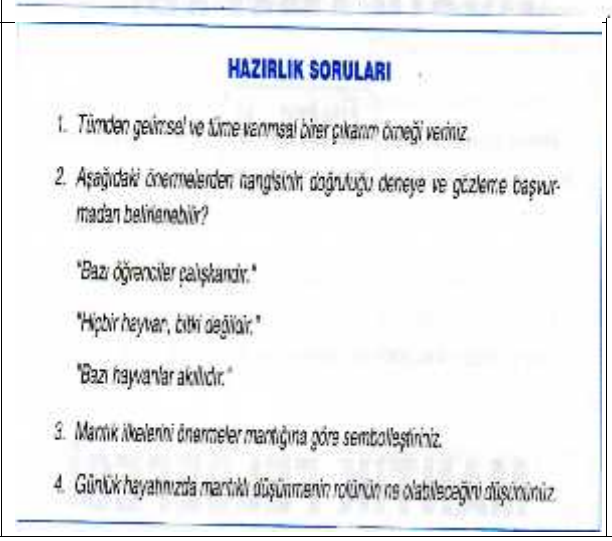
4.7.9.1. Necati Öner-Teo Grünberg (1994)

ÜNİTE	HAZIRLIK SORULARI	TESPİT
MANTIK	1. "Mantıklı olmak" sözü size ne ifade ediyor? 2. Mantık bir bilim midir?	Birinci soru bilgi düzeyinde cevap gerektiren bir soru iken ikinci soru evet ya da hayır cevabının yeterli olabildiği bir sorudur. Sorular genellikle ön bilgileri ortaya çıkarabilecek niteliktedir. "Klasik Mantık" ve "Sembolik Mantık" ünitelerindeki soruların hepsinin ünite ile alakalı olduğunu söylemek güçtür.
KLASİK MANTIK	1. Akıl yürütme denince ne anlıyorsunuz? 2. "Mantıklı" ve "mantıksız" deyince ne anlıyorsunuz?	
SEMBOLİK MANTIK	1. "Dil", "Matematik Dili" ve "Sembolik Dil" deyince ne anlıyorsunuz? 2. "Doğru" ve "Yanlış" kavramları size ne ifade ediyor?	
MANTIĞIN UYGULAMALARI	1. Mantığın matematik için yararı nedir? 2. Mantığın gerek bilimde gerek günlük hayatta yeri ne olabilir?	

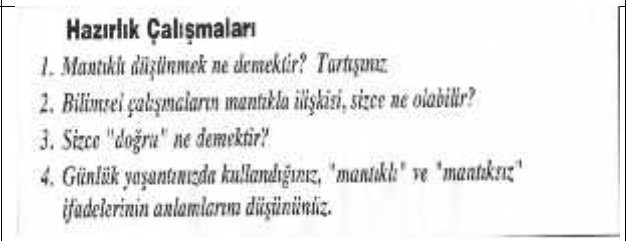
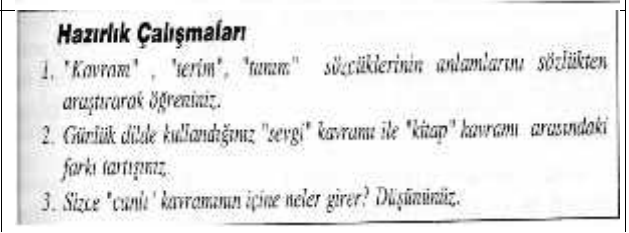
MANTIK FELSEFESİ	1. Bir konu üzerinde düşünme nedir? 2. Bir konu üzerinde farklı düşünmelerin sebebi ne olabilir?	Ayrıca soru sayılarının yeterli olduğu söylenemez. Genel olarak öğrencilerin günlük yaşantısı, yakın çevresi ile ilgili soru örnekleri bulunmaktadır. Öğrencilerde ilgi uyandıracak sorulara da rastlamak mümkündür.

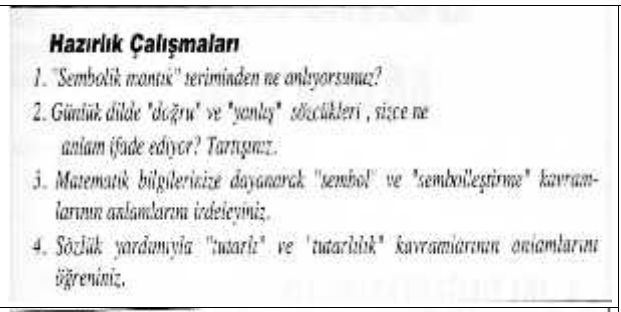
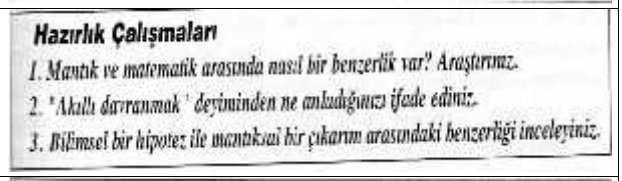
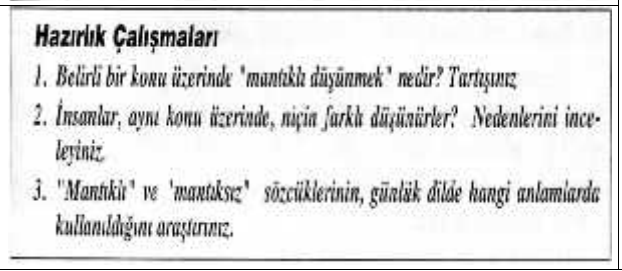
4.7.9.2. Emine Yamanlar (1995)

ÜNİTE	HAZIRLIK SORULARI	TESPİT
MANTIK	 HAZIRLIK SORULARI 1. "Mantık sınavına hazırlandın mı?" "Böyle ilişkilerinde hiç mantık yok." Yukarıdaki iki cümlede "mantık" terimi hangi anlamlarda kullanılmıştır? 2. "Düşünme" ve "düşünce" kavramlarının ne anlama geldiğini ve aralarındaki farkları araştırınız. 3. Günlük yaşantınızda "mantıksız" diye nitelendirdiğiniz şeylerin neler olduğunu ve onları niçin böyle nitelendirdiğinizi düşününüz. 4. Matematik ve mantık diğer bilimlere oranla birbirine daha benzer olan bilimlerdir. Matematiğin diğer ölümlerden farklı olan yönlerinin neler olduğunu araştırınız. 5. Sizce, bir bilginin "doğru" olması ne demektir?	Hazırlık soruları içerisinde bilgi, kavrama, uygulama ve analiz basamaklarında yer alan sorular olduğu dikkati çekmektedir. Soru sayıları ünitelerin büyük kısmını kapsayacak şekildedir. Ayrıca hazırlık için sayısı yeterlidir. Sorular öğrencilerin ön bilgilerini ortaya çıkarabilecek ve konu ile ilgili olarak önceden düşünmelerini sağlayacak niteliktedir. Sorular genellikle düşünmeye, sorgulamaya yönlendirecek niteliktedir. Sorular içerisinde tartışma sorularının olması değerlendirme basamağında sorulara da yer verildiğini göstermektedir. Bazı soruların cevaplanabilmesi için belirli konuların tam olarak öğrenilmiş olması gerekmektedir. Çünkü bazı hazırlık soruları bazı konuların değerlendirme soruları niteliğindedir. Araştırma, inceleme yapmaya yönlendiren sorular bulunmaktadır.
KLASİK MANTIK	 HAZIRLIK SORULARI 1. Öze ve yüklem olarak, aynı terimin kullanıldığı bir cümle kurarak, hangi özellikleri taşıdığını belirtiniz. 2. "Ay bir ışık kaynağıdır." "2+2=4" örnekleri birer önermedir. Fakat, "Ah ne güzel çiçek!" önerme değildir. Buna göre, bir cümlenin önerme olması için hangi özelliği taşıması gerektiğini düşününüz. 3. "Bütün insanlar" tümel terimdir. Fakat, "bazı insanlar" tikel terimdir. Buna göre, tümel ve tikel terimleri ayırt ederken, dilbilgisi ne olması gerektiğini düşününüz. 4. "Dürüstlük" kavramının sizin için ne ifade ettiğini ve bunları nasıl öğrendiğinizi düşününüz. 5. "Çocuk" ve "sevgi" kavramlarını tanımlayınız ve hangisini daha kolay ve doğru tanımlayabildiğinizi düşününüz.	
SEMBOLİK MANTIK	 HAZIRLIK SORULARI 1. "Sarayın yapraklar" sonbaharın, "kalem" sonuncuysa, elinizdeki kalemin sembolüdür. Bu iki sembol türü arasında nasıl bir fark olduğunu düşünüz. 2. Günlük yaşantınızda kullandığınız sembollerin bir listesini yaparak, bunların ne yarar sağladığını araştırınız. 3. Bir şeyin "var" olmasından ne anlıyorsunuz? 4. İki şeyin "özdeş" olmasından ne anlıyorsunuz? 5. Bir şeyin, mutlaka yanlış ya da doğru diye nitelendirilmesinin gerekli olup olmadığını tartışınız.	
MANTIĞIN UYGULAMALARI		

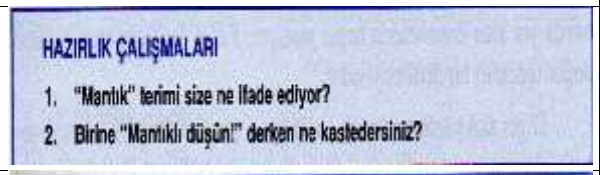
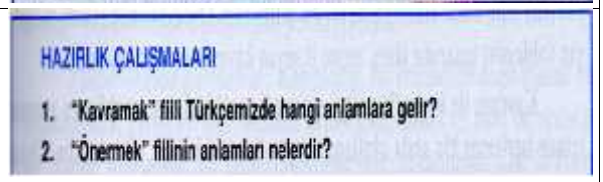
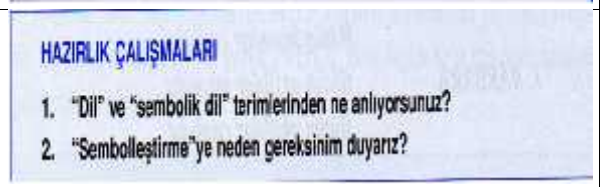
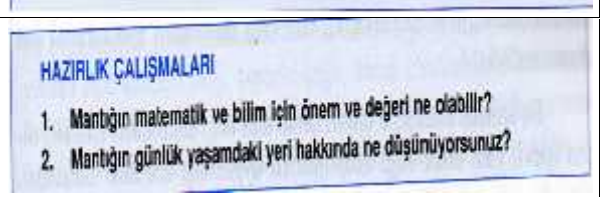
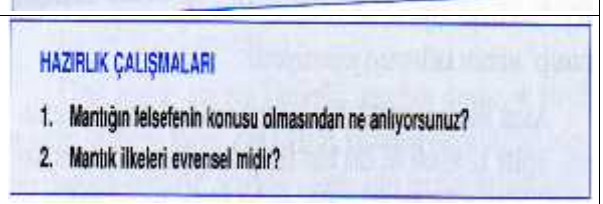
		Öğrencilerde istek uyandırabilecek ve günlük yaşamla ilişki kurulabilecek soru örneklerine de yer verilmiştir.
MANTIK FELSEFESİ		

4.7.9.3. Suna Atabek-Semra Gençoğlu (1998)

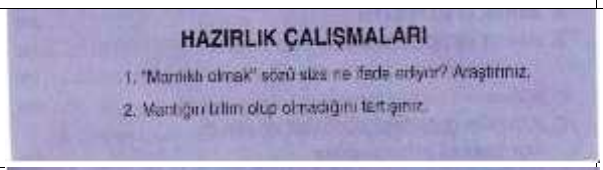
ÜNİTE	HAZIRLIK SORULARI	TESPİT
MANTIK		Sorular içerisinde bilişsel basamakların tamamına örnek olabilecek nitelikte soru örnekleri bulunmaktadır. Hazırlık soruları konular için ön bilgileri ortaya çıkarabilecek ve öğrencilerin ünitelere dikkatini çekebilecek niteliktedir.
KLASİK MANTIK		

SEMBOLİK MANTIK		Sorular açık uçlu sorular olup, öğrencileri sorgulama, araştırma ve tartışma yapmaya yönlendiren sorulardır. Soru sayıları ilk ünite ve son ünite için yeterli olabilir fakat diğer üniteler için yeterli olduğu söylenemez. Öğrencilerde istek uyandırabilecek günlük yaşamla ilgili sorular verilmiştir.
MANTIĞIN UYGULAMALARI		
MANTIK FELSEFESİ		

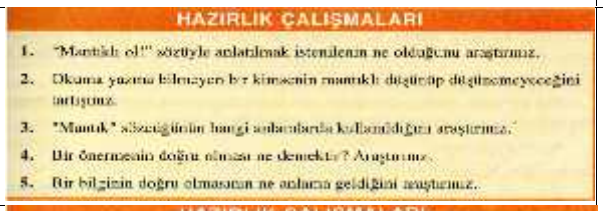
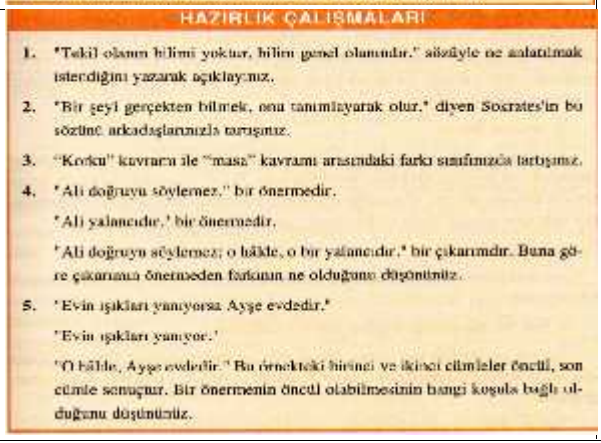
4.7.9.4. Doğan Özlem (1999)

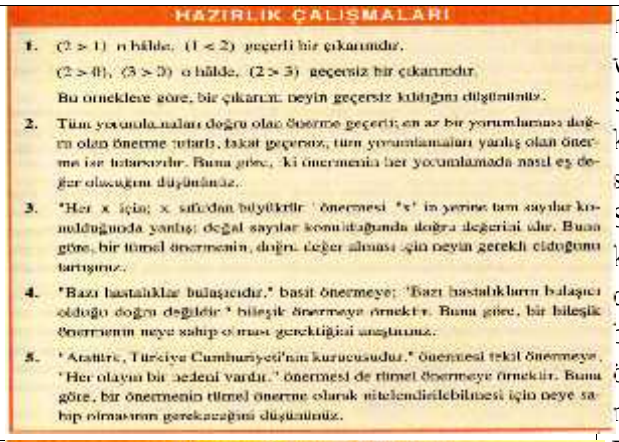
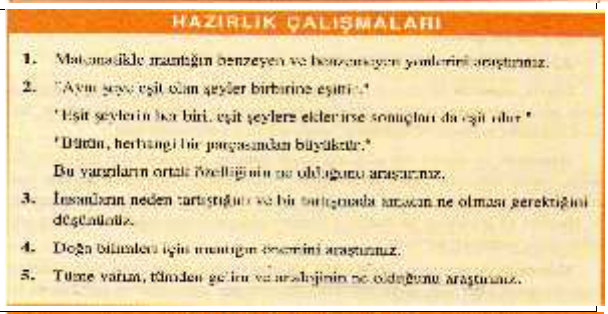
ÜNİTE	HAZIRLIK SORULARI	TESPİT
MANTIK		Hazırlık sorularının öğrencileri üniteye hazırlama konusunda yeterli olduğunu söylemek güçtür. Sorular genel olarak bilgi ve kavrama basamaklarında yer alan sorulardır. Sorular içerisinde öğrencileri ünitelerden önce ön düşünmeye, sorgulama yapmaya yönlendirecek nitelikte sorular da bulunmaktadır. Sorular açık ve kısa olduğundan öğrencilerin kolaylıkla anlayabileceği düzeydedir. Öğrencilerin yakın çevreleri ile ilgili soru örnekleri verilmiştir.
KLASİK MANTIK		
SEMBOLİK MANTIK		
MANTIĞIN UYGULAMALARI		
MANTIK FELSEFESİ		

4.7.9.5. Necati Öner-Teo Grünberg (2000)

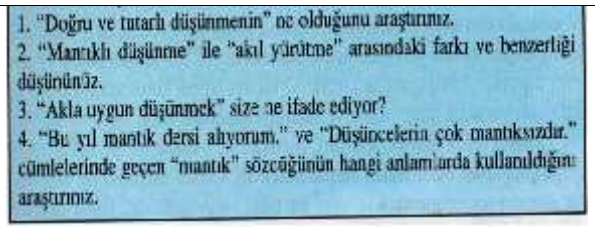
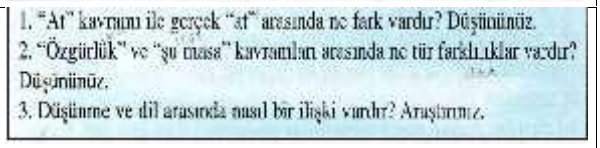
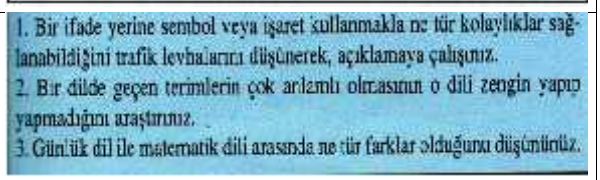
ÜNİTE	HAZIRLIK SORULARI	TESPİT
MANTIK		Soru sayılarının ünitelere hazırlık açısından yeterli olduğunu söylemek güçtür. Ayrıca soru sayılarının ünitelere ayrılan yüzdelik dilime göre dengeli olarak dağıtılmadığı dikkati çekmektedir. Çünkü her ünite için iki tane hazırlık sorusu sorulmuştur. Ünitelerin kapsamına göre soru sayılarının belirlenmesi daha uygun olabilir. Böylece öğrenciler ünitelere yeterli düzeyde hazırlık yapma imkânı bulabilir.
KLASİK MANTIK		
SEMBOLİK MANTIK		
MANTIĞIN UYGULAMALARI		
MANTIK FELSEFESİ		Sorular içerisinde bilişsel basamakların büyük kısmına örnek bulunmaktadır.

4.7.9.6. İbrahim H. Vural (2000)

ÜNİTE	HAZIRLIK SORULARI	TESPİT
MANTIK		Soru sayılarının ünitelere hazırlık için yeterli olduğu söylenebilir. Sorular genellikle araştırma ve tartışma yapmaya yönelik sorulardır. Öğrencileri ünitelerden önce düşünmeye ve konular ile ilgili ön hazırlık yapmaya yönlendirebilecek nitelikte sorulardır. Sorular öğrencilerin konularla ilgili ön bilgileri olmasa da cevaplandırabilecekleri sorulardır. Çünkü öğretici
KLASİK MANTIK		

SEMBOLİK MANTIK		nitelikte ön bilgiler verilmiştir. Sorular ünitelerin büyük kısmını kapsayacak şekilde sorulmuştur. Sorular içerisinde bilgi, kavrama, analiz, değerlendirme basamaklarında soru örnekleri görmek mümkündür.
MANTIĞIN UYGULAMALARI		Bazı sorular öğrencilerin yakın çevresinden uzak çevresine doğru cevaplandırabilecekleri sorulardır. Sorular içerisinde araştırma, inceleme, gözlem yapmaya teşvik edici soru örnekleri verilmiştir.
MANTIK FELSEFESİ		

4.7.9.7. A. Kadir Çüçen (2001)

ÜNİTE	HAZIRLIK SORULARI	TESPİT
MANTIK		Sorular ünitelerin yüzdelik oranlarına göre dağıtılmamıştır. Örneğin "Klasik Mantık" ünitesinin programdaki oranı "Mantık" ünitesinden daha fazla olmasına rağmen bu üniteden daha az hazırlık sorusu sorulmuştur. İlk üç ünitede sorular öğrencilerin düşünmelerini kolaylaştıracak ve bazı konular için hazırlık
KLASİK MANTIK		
SEMBOLİK MANTIK		

MANTIĞIN UYGULAMALARI	1. Mantık ve matematiğin kullandıkları akıl yürütme türlerini araştırınız. 2. Mantıkla matematiğin ilişkisi üzerine araştırma yapınız. 3. Mantık bilimenin tartışmadaki yararlarını düşününüz.	yapmalarını sağlayacak sorulardır. Fakat son iki ünite için aynı şey söylenemez. Çünkü bu sorular daha çok bilgi düzeyinde ve araştırma yapılması istenen sorulardır.
MANTIK FELSEFESİ	1. Bir şeyin felsefesini yapmanın önemini düşününüz. 2. Mantığın kendine özgü sorunları neler olabilir? Araştırınız. 3. Felsefe mantığı sorgulayabilir mi? Bu konudaki görüşleri araştırınız.	

4.7.9.8. Emine Yamanlar (2001)

ÜNİTE	HAZIRLIK SORULARI	TESPİT
MANTIK	"Mantık sınavına hazırlandın mı?" "Söylediklerinde hiç mantık yok." Yukarıdaki iki cümlede "mantık" teriminin hangi anlamlarda kullanıldığını araştırınız. 2. "Düşünme" ve "düşünce" kavramlarının ne anlama geldiğini ve aralarındaki farkları araştırınız. 3. Günlük yaşantınızda "mantıksız" diye nitelendirdiğiniz düşüncelerin neler olduğunu ve onları niçin böyle nitelendirdiğinizi düşününüz. 4. Matematik ve mantık diğer bilimlere oranla birbirine daha benzer olan bilimlerdir. Matematiğin diğer bilimlerden farklı olan yönlerinin neler olduğunu araştırınız. 5. Bir bilginin "doğru" olmasının ne anlama geldiğini tartışınız.	Soru dağılımları ünitelerin yüzdelik dağılımları ile paralel değildir. Sorular ünitelerin bütününü kapsayacak niteliktedir. Sorular öğrencilerin konularla ilgili önceden düşünmelerini sağlayacak şekilde hazırlanmıştır.
KLASİK MANTIK	1. Özne ve yüklem olarak aynı terimin kullanıldığı bir cümle kurarak hangi özellikleri taşıdığını belirleyiniz. 2. "Ay bir ışık kaynağıdır." ve "2+2=4" birer önermedir. Fakat, "Ah ne güzel çiçek!" önerme değildir. Buna göre bir cümlenin önerme olması için hangi özeliği taşıması gerektiğini tartışınız. 3. "Bütün insanlar" tümel terimdir. Fakat, "bazı insanlar" tikel terimdir. Buna göre tümel ve tikel terimleri ayırt ederken ölçütün ne olması gerektiğini araştırınız. 4. "Dürüstlük" kavramının sizin için neler ifade ettiğini ve bunları nasıl öğrendiğinizi belirleyiniz. 5. "Çocuk" ve "sevgi" kavramlarını tanımlayınız ve hangisini daha kolay ve doğru tanımlayabildiğinizi düşününüz.	Sorularda öğrencilerin daha önce öğrendikleri bilgilerden sistematik olarak yararlanılamamıştır. Sorular içerisinde tartışma ve araştırma yapmaya yönelik sorular da yer almaktadır. Ayrıca inceleme ve gözlem gerektiren soru örnekleri de verilmiştir. Öğrenciler gerekli araştırma ve tartışmaları yaptıklarında konular için önceden bilgi ve kavrama basamağında bilgiler edinebilir. Öğrencilerin yakın çevresinden uzak çevresine doğru, günlük yaşantısı ile ilgili sorular sorulmuştur.
SEMBOLİK MANTIK	1. "Sararan yapraklar" sonbaharın, "kalem" sözcüğüyse elinizdeki kalemin sembolüdür. Bu iki sembol türü arasında nasıl bir fark olduğunu düşününüz. 2. Günlük yaşantınızda kullandığınız sembollerin bir listesini yaparak bunların ne yarar sağladığını araştırınız. 3. Bir şeyin "var" olmasından ne anladığınızı tartışınız. 4. İki şeyin "özdeş" olmasından ne anlacığınızı tartışınız. 5. Bir şeyin mutlaka yanlış ya da doğru diye nitelendirilmesinin gerekli olup olmadığını tartışınız.	
MANTIĞIN UYGULAMALARI	1. Fiziksel nesnelerle matematiksel nesneler arasında ne fark olduğunu araştırınız. 2. "Doğada sayılar değil, sayılabilen çokluklar vardır." sözünün anlamını tartışınız. 3. Bir arkadaşınızla yaptığınız tartışmayı yazarak onun ve kendinizin nerelerde hata yaptığınızı bulmaya çalışınız. 4. Mantık bilginizin matematik bilginize nasıl katkıda bulunabileceğini düşününüz. 5. Matematikle mantığın benzer yönlerini inceleyiniz.	

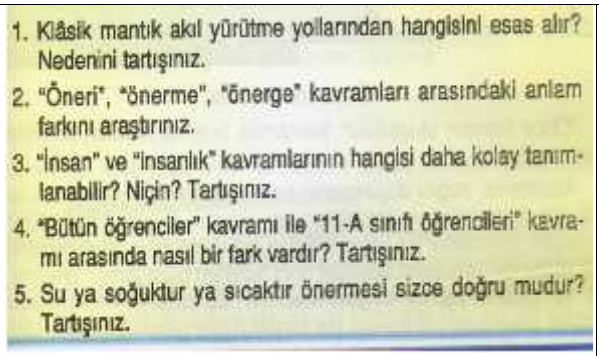
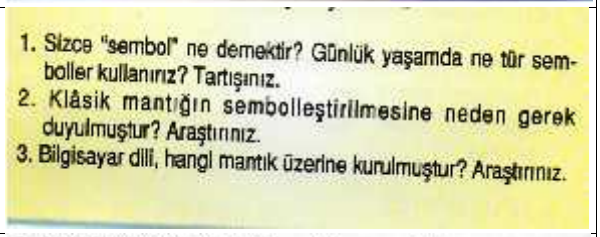
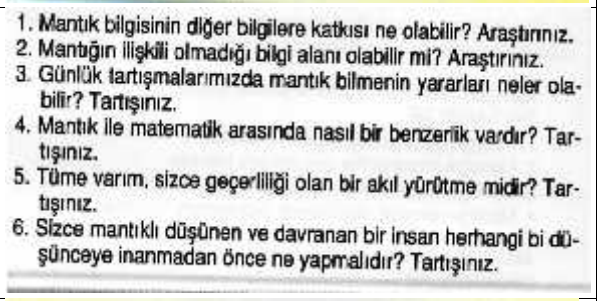
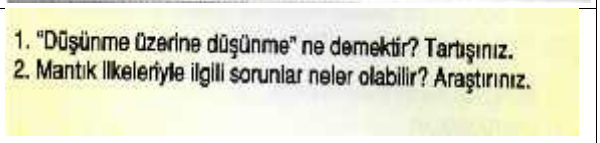
MANTIK FELSEFESİ	1. Tümden gelimsel ve tüme varımsal çıkarım biçimlerine birer örnek bulunuz. 2. Aşağıdaki önermelerden hangisinin doğruluğunun deneye ve gözleme başvurmadan belirlenebileceğini araştırınız. "Bazı öğrenciler çalışkandır." "Hiçbir hayvan, bitki değildir." "Bazı hayvanlar akıllıdır." 3. Mantık ilkelerini (akıl ilkelerini) önermeler mantığına göre sembolleştiriniz. 4. Günlük hayatınızda mantıklı düşünmenin rolünün ne olabileceğini düşününüz.	

4.7.9.9. Yalçın Öztürk (2001)

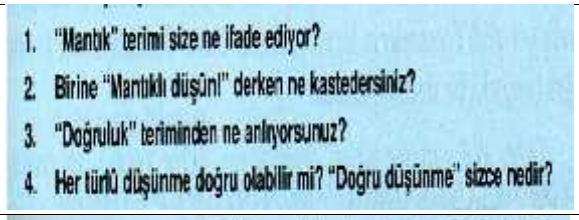
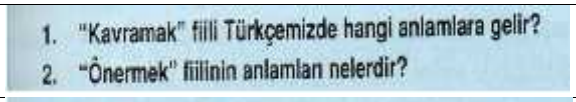
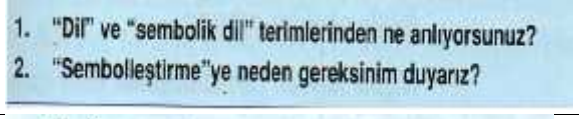
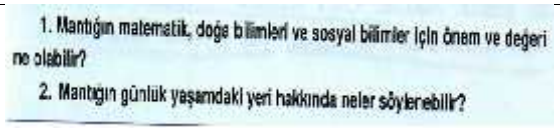
ÜNİTE	HAZIRLIK SORULARI	TESPİT
MANTIK	1. "Mantık" terimini, anlamlarını sözlükten bularak bir tümcede kullanınız. 2. "Mantıkla rastlantısa bir şey yoktur." sözünü açıklayınız. 3. "Doğru" ve "yanlış" kavramları size neyi ifade ediyor? Açıklayınız.	Soru dağılımları ünitelerin yüzdelik dağılımları ile orantılı değildir. Sorular genellikle bilgi, kavrama, analiz basamaklarında yer almaktadır. Sorular ünitelerin bir kısmını kapsayacak şekilde sorulmuştur. Sorular genellikle düşünme, sorgulamaya yönelik sorulardır. Öğrencilerin soruları cevaplandırmaları için yardımcı unsurlar verilmiştir. Öğrencilerin yakın çevresi ile ilgili sorular verilmiştir. Fakat öğrencilerin seviyelerine uygun şekilde yönlendirme yapılmamıştır.
KLASİK MANTIK	1. "Ağaç" ve "çam" kavramlarından hangisi diğerine göre daha genel bir kavramdır. Bir örnek de siz veriniz. 2. "Bugün hava güneşlidir." ile "Bana kalemimi verir misin?" tümceleri arasındaki farkların neler olduğunu belirlemeye çalışınız. 3. "Özgürlük" ve "insan" kavramlarını tanımlamaya çalışınız. Hangisini, neden daha doğru ve kolay tanımladığınızı söyleyiniz.	
SEMBOLİK MANTIK	1. "Sembol" sözcüğünün anlamını sözlükten bularak günlük yaşamda kullandığınız sembollerden birkaç örnek veriniz. 2. "Gündelik dil" ve "matematik dili" size ne ifade ediyor? Bu iki dil arasındaki fark nedir?	
MANTIĞIN UYGULAMALARI	1. Mantıkla matematik arasında nasıl bir ilişki vardır? 2. Sizce mantık öğrenmenin tartışmada yararları neler olabilir?	
MANTIK FELSEFESİ	1. Bir şeyin felsefesini yapmak ne demektir? 2. Felsefe, mantığı sorgulayabilir mi? Düşününüz.	

4.7.9.10. F. Nur Eyüboğlu-Necati Yankın (2004)

ÜNİTE	HAZIRLIK SORULARI	TESPİT
MANTIK	1. Düşünme türlerini araştırınız. 2. "Doğru düşünme", "mantıksal düşünme", "mantıklı olma" sözleri size ne anlatıyor? Tartışınız. 3. Mantıklı ve mantıksız düşünmeye birer örnek veriniz. 4. Bir bilginin doğru veya yanlış olduğunu nasıl anlarsınız? Tartışınız.	Soru sayıları ünitelerin yüzdelik dağılımları ile paralel değildir. Örneğin "Sembolik Mantık" ünitesi kitabın % 40'ını oluştururken

KLASİK MANTIK		bu ünite için üç soru sorulmuştur. "Mantığın Uygulamaları" ünitesi yüzdelik dilim açısından "Sembolik Mantık" ünitesinin yarısı olmasına rağmen bu ünitede altı tane hazırlık sorusu sorulmuştur. "Klasik Mantık" ünitesi dışındaki ünitelerin hazırlık sorularında öğrencilerin sorular cevaplandırmaları için yardımcı unsurlar kullanılmamıştır. Bu durum konu ile ilgili ön bilgisi olmayan öğrencilerin düşünmelerini ve verecekleri cevapları olumsuz etkileyebilecek bir özelliktir. Sorular genellikle bilgi ve kavrama basamaklarına olan sorulardır. Bu basamakların üzerine öğrencilerden inceleme, araştırma ve tartışma yapmaları istenmiştir.
SEMBOLİK MANTIK		
MANTIĞIN UYGULAMALARI		
MANTIK FELSEFESİ		

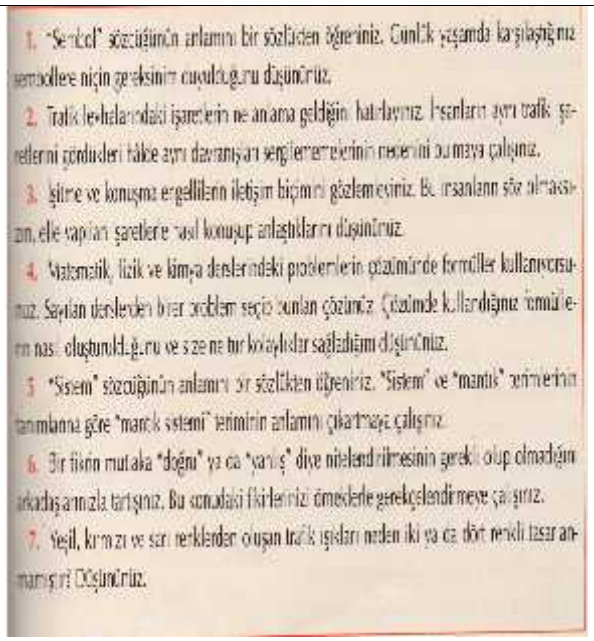
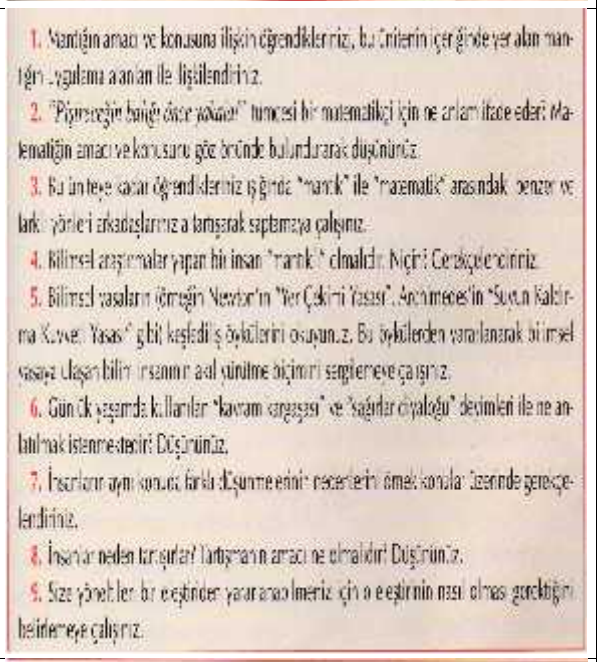
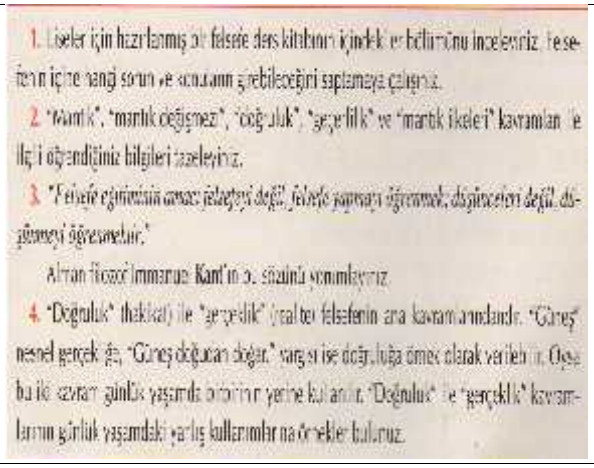
4.7.9.11. Doğan Özlem (2006)

ÜNİTE	HAZIRLIK SORULARI	TESPİT
MANTIK		Soru dağılımları ünitelerin yüzdelik dağılımları ile orantılı değildir. Sorular genellikle bilgi basamağında yer almaktadır. Sorular öğrencilerin yakın çevresinden uzak çevresine doğrudur. Fakat öğrencilerin somut şekilde anlayabileceği nitelikte değildir. Sorular öğrencilerin konuları öğrenmeleri için ilgi ve istek uyandırmayabilir. Ayrıca sorular öğrencilerin bilgi ve
KLASİK MANTIK		
SEMBOLİK MANTIK		
MANTIĞIN UYGULAMALARI		

MANTIK FELSEFESİ	1. Mantığın felsefenin konusu olması ne ifade eder? 2. Mantık ilkeleri evrensel midir?	beceri birikimlerine uygun sayılamaz.

4.7.9.12. Gülşen Öz (2008)

ÜNİTE	HAZIRLIK SORULARI	TESPİT
MANTIK	1. "Mantık" sözcüğünün anlamını sözlükten bulup kullanıldığı yerleri inceleyiniz. 2. Günlük yaşamımızda kimi zaman insanların davranışlarını "mantıksız" ya da "mantıklı" olarak nitelendiririz. Bu nitelemelerde temel alınan özellikleri ayırt etmeye çalışınız. 3. Tarih, hem insanların ve toplumların geçmişini adlandıran bir terimdir hem de bu geçmişi inceleyen bilimin adıdır. Ekonomi, hem toplumsal bir kurum (yaşam alanı) hem de bu kurumu inceleyen bilimin adıdır. Mantık için de benzer şekilde hem bir konunun hem de bu konuyu inceleyen disiplinin adıdır, diyebilir miyiz? 4. Önce mantığın içine hangi konuların girebileceğini düşününüz. Sonra kitabınızın içindekiler bölümünü gözden geçiriniz. Ünitelerin başlıklarına bakarak bu konuların neler olduğunu saptayınız. 5. Ünlü Romalı filozof Epictetus'un bir öğrencisiyle diyaloğu yukarıda verilmektedir. Bu diyalogta mantık dersinin yararlarından hangisi vurgulanmaktadır? 6. "Mantıklı olmak" için mutlaka mantık okumak gerekir mi? Düşününüz. 7. "Bütün insanlar mantıklı düşünürler." ve "Ceyda bir insandır." cümlelerinden yola çıkarak bir sonuç çıkarmaya çalışınız. 8. Günlük yaşamda pek çok sorunla karşılaşılır. Söz gelimi, evden dışarı çıkıp kapıyı kapattıktan sonra anahtarı içeride unuttuğunuzu fark ederseniz neler yaparsınız? Böyle bir sorunun çözümü için denenebilecek yollar nelerdir? Bu yollardan sizce en "mantıklı olan"ı hangisidir?	Bilişsel alan basamaklarının her birine örnek olabilecek şekilde hazırlık sorusu sorulmuştur. Soru sayıları ünitelerin yüzdelik dağılımları ile paralel değildir. Sorular ünitelerin önemli kısmını kapsayacak niteliktedir. İlk ünitenin 5. sorusunda açık şekilde yönlendirme yapılmamıştır. "Yukarıda" ifadesinin hangi soru numarasına yönlendirme yaptığı belirgin değildir. Aynı ünitedeki üçüncü soru ise sadece "evet" ya da "hayır" cevabının yeterli olabildiği bir sorudur. Sorular öğrencilerin ön bilgileri ortaya çıkarabilecek ve öğrencileri konu ile ilgili olarak önceden düşünmeye sevk edebilecek niteliktedir. "Klasik Mantık" ünitesindeki 5. soru kitap yazarının kişisel yorumu niteliğindedir. Bu soru öğrencinin dikkatinin konudan uzaklaşmasına neden olabilir. Sorular içerisinde genellikle öğrencilerin ön düşünmelerine yardımcı
KLASİK MANTIK	1. Düşünme nasıl gerçekleşir? Düşünme ile dil arasında nasıl bir ilişki vardır? Psikoloji ders kitaplarından araştırınız. 2. "Terim" ile "sözcük" arasında ne fark vardır? Araştırınız. 3. "Bir bilgi alanının terminolojisi" sözü ile anlatılmak istenen nedir? Tarih, sosyoloji, fizik, kimya, felsefe vb. bilgi alanlarının terminolojisinden örnekler bulunuz. 4. Sizce "doğru" ile "doğrular" sözcükleri arasında ne fark vardır? 5. Günümüzde "terör", "savaş", "hak ve özgürlükler" vb. konularla ilgili uluslararası anlaşmazlıkların temelinde bu savların tanımları üzerinde uzlaşmaya varılamamış olmasının da payı var mıdır? Düşününüz. 6. "Önerme" ve "öneme" sözcüklerinin anlam ve kullanım farklılıklarını araştırınız. 7. "Ali dürüst değildir." ve "Dürüst olmayanlara güvenilmez." ifadeleri birer önermedir. "Ali dürüst değildir. Dürüst olmayanlara güvenilmez, o hâlde Ali'ye güvenilmez." biçiminde bir çıkarımda bulunulabilir. Birinci ünitede öğrendiklerinize dayanarak çıkarımın önermeden farkını belirtiniz.	

SEMBOLİK MANTIK	 1. "Sembol" sözcüğünün anlamını bir sözlükten öğreniniz. Günlük yaşamda karşılaştığınız sembollere niçin gereksinim duyulduğunu düşününüz. 2. Trafik levhalarındaki işaretlerin ne anlama geldiğini hatırlayınız. İnsanların aynı trafik işaretlerini gördükleri hâlde aynı davranışları sergilememelerinin nedenini bulmaya çalışınız. 3. İşitme ve konuşma engellilerin iletişim biçimini gözlemleyiniz. Bu insanların söz olmaksızın, elle yapılan işaretlere nasıl konuşup anlaştıklarını düşününüz. 4. Matematik, fizik ve kimya derslerindeki problemlerin çözümünde formüller kullanıyorsunuz. Sayıların derslerden birer problem seçip bunları çözünüz. Çözümde kullandığınız formüllerin nasıl oluşturulduğunu ve size ne tür kolaylıklar sağladığını düşününüz. 5. "Sistem" sözcüğünün anlamını bir sözlükten öğreniniz. "Sistem" ve "mantık" terimlerinin tanımlarına göre "mantık sistemi" teriminin anlamını çıkarmaya çalışınız. 6. Bir fikrin mutlaka "doğru" ya da "yanlış" diye nitelendirilmesinin gerekli olup olmadığını arkadaşlarınızla tartışınız. Bu konudaki fikirlerinizi örneklerle gerekçelendirmeye çalışınız. 7. Yeşil, kırmızı ve sarı renklerden oluşan trafik işıkları neden iki ya da dört renkli tasarlanmamıştır? Düşününüz.	olabilecek şekilde bilgiler kullanılmıştır. Bu durum gerekli cevapların otaya çıkması için uygun bir zemin oluşturmuştur. Sorular öğrencilerin yakın çevresinde uzak çevresine doğru ve somuttan soyuta doğru sorulduğundan öğrencilerin uygun ve kolay şekilde cevap vermelerine olanak sağlamaktadır. Ayrıca öğrencilerin seviyelerine uygun araştırma, inceleme ve gözlem yapmalarına yardımcı olabilecek soru örneklerine rastlamak mümkündür.
MANTIĞIN UYGULAMALARI	 1. Mantığın amacı ve konusuna ilişkin öğrendikleriniz, bu ölçütlerin içeriğinde yer alan mantığın uygulama alanları ile ilişkilendiriniz. 2. "Pişmeyeğin bahçı önce yakacak" tümcesi bir matematikçi için ne anlam ifade eder? Matematiğin amacı ve konusuna göre bu bağlamda bulundurarak düşününüz. 3. Bu ünitede kazanılan öğrendiklerinizden yola çıkarak "mantık" ile "matematik" arasındaki benzer ve farklı yönleri arkadaşlarınızla tartışarak saptamaya çalışınız. 4. Bilimsel araştırmalar yapan bir insan "mantıklı" olmalıdır. Niçin? Gerekçelendiriniz. 5. Bilimsel yasaların (örneğin Newton'un "Yer Çekimi Yasası", Archimedes'in "Sıvıda Kaldırma Kuvveti Yasası" gibi) keşfedilişi öykülerini araştırınız. Bu öykülerden yararlanarak bilimsel yasaya ulaşan bilim insanının akıl yürütme biçimini sergilemeye çalışınız. 6. Günlük yaşamda kullanılan "kavram karışıklığı" ve "sağdan soldan" deyimleri ile ne anlatılmak istenmektedir? Düşününüz. 7. İnsanların aynı konuda farklı düşünme edinimlerini örnek konular üzerinde gerekçelendiriniz. 8. İnsanlar neden tartışırlar? Tartışmanın amacı ne olmalıdır? Düşününüz. 9. Size yöneltilen bir eleştiriden yararlanabilmeniz için eleştirinin nasıl olması gerektiğini belirlemeye çalışınız.	
MANTIK FELSEFESİ	 1. Liseler için hazırlanmış bir felsefe ders kitabının içindekiler bölümünü inceleyiniz. Felsefenin içine hangi sorun ve konuların girebileceğini saptamaya çalışınız. 2. "Mantık", "mantık değişmez", "doğruluk", "gerçeklik" ve "mantık ilkeleri" kavramları ile ilgili öğrendiğiniz bilgileri tazeleyiniz. 3. "Felsefe öğretiminin amacı filozofları değil, felsefe yapmayı öğrenmek; düşünceleri değil, düşünmeyi öğretmektir." Alman filozof Immanuel Kant'ın bu sözünü yorumlayınız. 4. "Doğruluk" (hakikat) ile "gerçeklik" (realite) felsefenin ana kavramlarındandır. "Güneş nesnel gerçek bir; "Güneş doğuyor doğru" sanısı ise doğruluğa örnek olarak verilebilir. Öyleyse bu iki kavram günlük yaşamda birbirinin yerine kullanılır. "Doğruluk" ile "gerçeklik" kavramlarının günlük yaşamdaki yanlış kullanımlarına örnekler bulunuz.	

4.7.9.13. Özge Köroğlu (2008)

ÜNİTE	HAZIRLIK SORULARI	TESPİT
MANTIK	1. "Mantıklı ol!" sözüyle anlatılmak istenilenin ne olduğunu araştırınız. 2. Okuma yazma bilmeyen bir kimsenin mantıklı düşünüp düşünemeyeceğini tartışınız. 3. "Mantık" sözcüğünün hangi anlamlarda kullanıldığını araştırınız. 4. Bir önermenin doğru olması ne demektir? Araştırınız. 5. Bir bilginin doğru olmasının ne anlama geldiğini araştırınız.	Her ünite için eşit sayıda soru sorulmuştur. Bu durum ünitelerin yüzdelik dağılımları ile paralellik göstermemektedir. Sorular genellikle bilgi, kavrama, uygulama basamaklarında yer almaktadır. Sorular genellikle araştırma ve tartışma istenen sorular yer almaktadır. "Sembolik Mantık" ünitesindeki sorularda genellikle konu ile ilgili ders anlatır şekilde bilgi verilmiştir. "Klasik Mantık" ve "Sembolik Mantık" ünitelerindeki sorular konuların tamamını kapsayıcı nitelikte değildir. "Sembolik Mantık" ünitesindeki sorular öğrencilerin ön bilgilerini çıkarmaya yönelik değildir. Öğrencilerde konu ile ilgili ön bilgi oluşmasını sağlayacak niteliktedir. Öğrencilerin seviyelerine uygun araştırma, inceleme ve gözlem yapmalarına yardımcı olabilecek soru örneklerine rastlamak mümkündür.
KLASİK MANTIK	1. "Tekil olanın bilimi yoktur, bilim genel olanındır." sözüyle ne anlatılmak istendiğini yazarak açıklayınız. 2. 'Bir şeyi gerçekten bilmek, onu tanımlayarak olur.' diyen Sokrates'in bu sözünü arkadaşlarınızla tartışınız. 3. "Korku" kavramı ile "masa" kavramı arasındaki farkı sınıfınızda tartışınız. 4. 'Ali doğruyu söylemez." bir önermedir. 'Ali yalancıdır." bir önermedir. 'Ali doğruyu söylemez; o hâlde, o bir yalancıdır." bir çıkarımdır. Buna göre çıkarımın önermeden farkının ne olduğunu düşününüz. 5. "Evin ışıkları yanıyorsa Ayşe evdedir." "Evin ışıkları yanıyor." "O hâlde, Ayşe evdedir." Bu örneklerdeki birinci ve ikinci cümleler öncül, son cümle sonuçtur. Bir önermenin öncül olabilmesinin hangi koşula bağlı olduğunu araştırınız.	
SEMBOLİK MANTIK	1. (2 > 1) o hâlde, (1 < 2) geçerli bir çıkarımdır. (2 > 0), (3 > 0) o hâlde, (2 > 3) geçersiz bir çıkarımdır. Bu örneklere göre, bir çıkarımı neyin geçersiz kıldığını düşününüz. 2. Tüm yorumlamaları doğru olan önerme geçerli; en az bir yorumlaması doğru olan önerme tutarlı, fakat geçersiz; tüm yorumlamaları yanlış olan önerme ise tutarsızdır. Buna göre, iki önermenin her yorumlamada nasıl eş değer olacağını düşününüz. 3. "Her x için, x sıfırdan büyüktür." önermesi "x" in yerine tam sayılar konulduğunda yanlış; doğal sayılar konulduğunda doğru değerini alır. Buna göre, bir tümel önermenin, doğru değer alması için neyin gerekli olduğunu tartışınız. 4. "Bazı hastalıklar bulaşıcıdır." basit önermeye; "Bazı hastalıkların bulaşıcı olduğu doğru değildir." bileşik önermeye örnektir. Buna göre, sembolik mantıkta bir bileşik önermenin neye sahip olması gerektiğini araştırınız. 5. "Atatürk, Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusudur." önermesi tekil önermeye, "Her olayın bir nedeni vardır." önermesi de tümel önermeye örnektir. Buna göre, bir önermenin tümel önerme olarak nitelendirilebilmesi için neye sahip olmasının gerekeceğini düşününüz.	
MANTIĞIN UYGULAMALARI	1. Matematikle mantığın benzeyen ve benzemeyen yönlerini araştırınız. 2. "Aynı şeye eşit olan şeyler birbirine eşittir." "Eşit şeylerin her biri, eşit şeylere eklenirse sonuçları da eşit olur." "Bütün, herhangi bir parçasından büyüktür." Bu yargıların ortak özelliğinin ne olduğunu araştırınız. 3. İnsanların neden tartıştığını ve bir tartışmada amacın ne olması gerektiğini düşününüz. 4. Doğa bilimleri için mantığın önemini araştırınız. 5. Tümevarım, tümdengelim ve analojinin ne olduğunu araştırınız.	

MANTIK FELSEFESİ	1. Sizce doğru düşünmenin kuralları olan mantık kurallarının doğruluğu da zaman zaman sorgulanabilir mi? Tartışınız. 2. Bir önermenin "apaçık" doğru olmasından ne anlıyorsunuz? Düşününüz. 3. Doğru ve yanlıştan başka bir doğruluk değeri olabileceğini söyleyen H. Reichenbach'ın bu konuya ilişkin çalışmalarını araştırınız. 4. Mantık ilkelerine filozofların yaptıkları itirazların neler olduğunu araştırınız. 5. Mantık ilkelerinin kaynağının ne olduğunu sınıfınızda arkadaşlarınızla tartışınız.	

4.7.10. 1993 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarında Değerlendirme Soruları

Ünite veya konu sonlarındaki değerlendirme çalışmalarında; alıştırma, test, araştırma-inceleme, muhakeme etme, deney ve gözlem yapma hususlarına yer verilip verilmediği, ilgili bölüm ve ünite ile ilgili soruların, öğrencilere kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri, tutum, tavır, davranış ve iş alışkanlıklarının tamamını kapsayacak şekilde işlenip işlenmediği, soruların, öğrencinin kendi kendini değerlendirmesine imkân sağlayıp sağlamadığı, soruların öğrencileri henüz kazanamadıkları bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazandırmaya teşvik edip etmediği, araştırma, inceleme, deney ve gözlem konularının öğrencilerin farklı ilgi düzeyleri ve çevreleri dikkate alınarak belirlenip belirlenmediğine bakılır (Tebliğler Dergisi, sayı: 2434, s. 612):

Mantık öğretimi programında mantık ders kitaplarında yer alması gereken değerlendirme soruları örneklerine yer verilmiştir. Ders kitaplarında bu örnek sorular kullanılmıştır. Ayrıca bu sorulardan başka sorular da sorulmuştur.

4.7.10.1. Necati Öner-Teo Grünberg (1994)

"Mantık" ünitesinde 7 tane değerlendirme sorusu yer almaktadır. Bu sorulardan ikisi "nedir?", ikisi "nelerdir?" bir tanesi "kimlerdir?", bir tanesi "konusu mudur?", bir tanesi de "nasıl olmuştur?" şeklinde sorulardır. Soruların bu yapısına bakıldığında bilişsel alan basamaklarından bilgi basamağında yer alan sorular olduğu anlaşılmaktadır. Soruların ardından öğrencilerin ne yapacakları konusunda yönlendirme ifadelerine yer verilmemiştir. Örneğin "konusu mudur?" sorusu öğrenci açısından sadece "evet" ya da "hayır" cevabını gerektiren bir soru olarak algılanabilir. Sorulara

ilişkin yönlendirme yapılmaması nedeniyle bu “evet” ve “hayır” cevaplarının gerekçesi ortaya konulmayabilir.

“Klasik Mantık” ünitesinde 10 tane değerlendirme sorusu sorulmuştur. Bu sorulardan dört tanesi “nedir?”, iki tanesi “nelerdir?”, iki tanesi “gösterebilir misiniz?”, bir tanesi “ne anlaşılır?”, bir tanesi “örnekle açıklayınız.” soru köklerinden oluşmaktadır. Bu ünitede de soruların genel olarak bilgi basamağında yer alan sorular olduğu dikkati çekmektedir. Burada “örnekle açıklayınız.” sorusu kavrama düzeyinde yer alan bir sorudur. “Şematik olarak gösterebilir misiniz?” ve “örnekle gösterebilir misiniz?” soruları da bilgi basamağının üzerinde cevap verebilecek nitelikte olabilecek sorulardır. Fakat buradaki problem, soru kökünün programdaki verilen soru örneğinden farklı olması dolayısıyla “evet” ya da “hayır” cevabının yetebileceği sorular olmasıdır. Bu sorular öğretim programında belirtildiği gibi “örnekle gösteriniz” şeklinde sorulsaydı kavrama düzeyine uygun sorular haline getirilebilirdi.

“Modern Mantık” ünitesinde 20 tane değerlendirme sorusu sorulmuştur. Ayrıca bu ünitede her konudan sonra “Sorular” başlığı altında konu değerlendirmesi tarzında sorular yer almaktadır. Bu sorular genel olarak “nedir?”, “açıklayınız.”, “nelerdir?” biçimindeki sorulardır. Bu soruların da bilgi basamağında cevap gerektiren sorular olduğu söylenebilir.

Ünitedeki değerlendirme soruları “nedir?”, “açıklayınız.”, “örnekle açıklayınız.”, “nasıl belirlenir?”, “hangi…kullanılır?”, “nasıl yapılır?” şeklindeki sorulardır.

“Mantığın Uygulamaları” ünitesinde 7 tane değerlendirme sorusu yer almaktadır. Sorular “nedir?”, “nasıl yapılır?” ve “hangi…vardır?” şeklindeki sorulardır. Ayrıca bu ünitede “Alıştırmalar” başlığı altında konu değerlendirme soruları tarzında sorular yer almaktadır. Bu sorular ise “açıklayınız.”, “belirtiniz.”, “irdeleyiniz.” ve “ sembolleştiriniz.” soru köklerinden oluşmaktadır.

“Mantık Felsefesi” ünitesinde 6 tane değerlendirme sorusu sorulmuştur. Bu sorular “nelerdir?”, “hangi…vardır?”, “nasıl yapılır?”, “ne gibi ilişki vardır?”, “nasıl temellendirebilirsiniz?” sorularıdır.

Sorular genel olarak amaç, davranışları ortaya çıkarabilecek kapsamdadır. Öğrencilere kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri, tutum, tavır, davranış ve iş alışkanlıklarını kapsayacak şekilde olan sorular sorulmuştur. Ayrıca sorular, öğrencinin

kendi kendini değerlendirmesine imkân sağlayabilir niteliktedir. Bununla birlikte sorular öğrencilerin henüz kazanamadıkları bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazandırmaya teşvik etmektedir.

4.7.10.2. Emine Yamanlar (1995)

"Mantık" ünitesinde toplam 14 tane değerlendirme sorusu yer almaktadır. Birinci soru "…kavramları tanımlayarak ve örnek vererek birbirinden ayırt ediniz." şeklindedir. Burada "tanımlama" bilgi düzeyinde iken "birbirinden ayırt etme" ifadesi analiz düzeyindedir. İkinci soru "… bu olay size tümevarım konusunda ne düşündürür?" şeklindedir. Bu soru değerlendirme düzeyinde sayılabilir. Çünkü örnek olaydan hareketle düşünce istenmiştir. Üçüncü soru "…adıdır diyebilir miyiz?" şeklindedir. Bu soru kökü bilgi basamaklarına uygun bir soru değildir. "Evet" ya da "hayır" cevabının yeterli olabileceği bir soru köküdür. Burada istenen cevaba yönlendirmek için "neden, niçin" gibi yönlendirme ifadesi kullanılmalıdır.

Dördüncü ve on ikinci sorular "… arasında ne fark vardır?" şeklindedir. Bu sorular analiz basamağında olan sorulardır. Altıncı soru "… cümlesinde hangi mantık ilkesi temele alınmıştır? Niçin?" şeklindedir. Bu soruda bilgi basamağında cevap gerektiren soru ifadesinden sonra yönlendirme ifadesi kullanılarak bilgi ve kavrama düzeyinde cevap istenmiştir.

"Mantık" ünitesindeki yedinci soru "…cümlesinde ne tür bir hata yapılmıştır?" sorusu yer almaktadır. Bilgi ve kavrama düzeyinde olan soruda istenen cevaba yönlendirme hatası bulunmaktadır. "Ne tür hata" ifadesi yerine "mantık ilkeleri açısından ne tür hata" ifadesinin kullanılması daha uygun olabilirdi. Sekizinci soru "… parçada mantık derslerinin yararından hangisi vurgulanmaktadır?" bilgi ve kavrama düzeyinde cevap gerektiren şeklinde bir sorudur. Dokuzuncu soru "… cümlesinde 'mantık' terimi hangi anlamda kullanılmıştır?" şeklindedir. Soru bilgi ve kavrama düzeylerinde yer alan bir sorudur. Onuncu soru "… niçin zorunludur?" kavrama düzeyinde yer alan bir sorudur. On birinci soru "… söylenebilir mi?" şeklinde "evet" ya da "hayır" cevabının yeterli olduğu bir sorudur. Bu ifadeden sonra gerekçe gerektiren yönlendirme ifadesinin kullanılması uygun olurdu. On üçüncü soru "…özelliklerini belirtiniz." bilgi basamağında yer alırken, on dördüncü soru "… açıklayınız." kavrama basamağında yer almaktadır.

“Klasik Mantık” ünitesinde dört farklı konudan sonra dört tane ayrı ayrı değerlendirme sorularına yer verilmiştir. Değerlendirme sorularının tamamı ünite sonunda değil de biten konulardan sonra verilmiştir. Sonuçta “Kavram ve Terimler”, “Tanım”, “Önerme” ve “Kıyas” konularının ardından değerlendirme sorularına yer verilmiştir.

“Kavram ve Terimler” konusundan sonra verilen değerlendirme sorularının ilki “…kavramları tanımlayarak ve örnek vererek birbirinden ayırt ediniz.” şeklindedir. Burada “tanımlama” bilgi düzeyinde iken “birbirinden ayırt etme” ifadesi analiz düzeyindedir. İkinci soru “…arasında ne tür bir ilişki olduğunu belirtiniz.” sorusu yer almaktadır. Bilgi ve kavrama düzeyinde olan soruda istenen cevaba yönlendirme hatası bulunmaktadır. “Ne tür ilişki” ifadesi yerine “kavramlar arası ilişkiler açısından ne tür bir ilişki” ifadesinin kullanılması daha uygun olurdu. Üçüncü soru “… önermesinde kaç terim vardır?” şeklindedir. Kavrama basamağında yer alan bir sorudur.

Dördüncü soru “… kavramlarından hangisinin içlemi, hangisinin kaplamı en fazladır?” şeklindedir. “Gösterme” gerektiren soru kökü olduğundan kavrama basamağında yer alan bir sorudur. Beşinci ve on birinci sorular “…ile ilgili beş yargıda bulununuz.” biçimindedir. Sorularda yargıda bulunma derken önerme cümlesi kastedilmektedir. Dolayısıyla değerlendirme basamağında gibi görünen sorular gerçekte kavrama basamağındadır.

Altıncı soru “… buna göre bir kavramın hangi özelliği taşıması gerekir?” şeklindedir. Kavrama basamağında yer alan bir sorudur. Yedinci soru “… hangileri soyut, hangileri somut kavramdır? Niçin?” şeklindedir. “Gösterme” gerektiren soru kökü olduğundan kavrama basamağında yer alan bir sorudur. Sekizinci, onuncu ve on ikinci sorular da benzer bir nitelik taşımaktadır. Dokuzuncu soru “… söyleyiniz?” şeklindedir. Bilgi basamağında yer alan bir sorudur. On üçüncü soru “… bulunuz.” Şeklindedir. Analiz basamağında yer alan bir sorudur. On dördüncü soru “… göre renk elmanın hangi özelliğidir?” kavrama basamağında yer alan bir sorudur.

“Tanım” konusundan sonra 7 adet değerlendirme sorusu sorulmuştur. Bunlardan ilki “…kavramları tanımlayarak ve örnek vererek birbirinden ayırt ediniz.” şeklindedir. Burada “tanımlama” bilgi düzeyinde iken “birbirinden ayırt etme” ifadesi analiz düzeyindedir. İkinci soru “… tanımında, tanımın hangi kuralına uyulmamıştır?” şeklindedir. Kavrama basamağında yer alan bir sorudur. Üçüncü, dördüncü ve beşinci

sorular örnek cümle ve kavramlardan sonra “… hangi…” şeklindedir. Bu sorular da kavrama basamağında yer almaktadır. Altıncı soru “… kavramını, yakın cins ve türsel ayrımını gözeterek tanımlayınız.” kavrama düzeyindedir. Yedinci soru ise “… tanımı, niçin iyi bir tanım sayılamaz?” şeklindedir. Bu soru da kavrama ve analiz basamaklarında yer alan bir sorudur.

“Önerme” konusundan sonra 11 adet değerlendirme sorusu yer almaktadır. Bu sorular genel olarak “tanımlayınız, açıklayınız, söyleyiniz, bulunuz, niçin” soru köklerinden oluşan sorulardır. Bu soru köklerinin de daha çok bilgi, kavrama ve analiz basamaklarında yer aldığı söylenebilir.

“Kıyas” konusundan sonra 13 adet değerlendirme sorusu sorulmuştur. Önceki değerlendirme soruları gibi burada da ilk soru “…kavramları tanımlayarak ve örnek vererek birbirinden ayırt ediniz.” şeklindedir. Dolayısıyla bu soru, bilgi basamağından sonra analiz basamağı içeren bir sorudur. Bu sorudan sonra “ne tür, ne olmalıdır, ifade ediniz, belirtiniz, hangisine uyulmamıştır, hangi terimdir, hangisidir, gösteriniz” ifadeleri ile sorular yer almaktadır. Bu sorular bilgi ve kavrama basamaklarında yer almaktadır. Bunların yanında “biçimine getiriniz” soru köküyle ifade edilen bir soru da sentez basamağında yer alan bir sorudur. Çünkü cümlede isteneni bulduktan sonra başka bir biçime dönüştürme söz konusudur.

“Sembolik Mantık” ünitesinde; “Önermeler Mantığı” , “Niceleme Mantığı”, “Çok Değerli Mantık”, “Kiplik Mantığı”, “Özdeşlik Mantığı” ve “Varlık Mantığı” konularından sonra değerlendirme soruları sorulmuştur.

“Önermeler Mantığı” konusundan sonra 13 adet değerlendirme sorusu yer almaktadır. İlk soru “…kavramları tanımlayarak ve örnek vererek birbirinden ayırt ediniz.” şeklindedir. Bu soru, bilgi basamağından ile analiz basamağında yer alan bir sorudur. On birinci soru “… nedenleri nelerdir?” şeklindedir. Bu soru bilgi ve kavrama basamağında yer alan bir sorudur. Bu soruların dışındaki diğer sorular çözümleme, işlem gerektirdiğinden uygulama ve analiz basamaklarında yer alan sorulardır.

“Niceleme Mantığı” konusundan sonra 15 adet değerlendirme sorusu sorulmuştur. İlk soru önceki değerlendirme sorularındaki gibi bilgi ve analiz basamağında yer almaktadır. Diğer sorular içerisinde “… belirtiniz.” şeklinde bilgi basamağında yer alan sorular bulunmaktadır. Bunların dışındaki sorular “… bulunuz”,

“… sembolleştiriniz”, “… denetleyiniz” şeklindeki sorulardır. Bu sorular uygulama ve analiz basamaklarında yer alan sorulardır.

“Çok Değerli Mantık” konusundan sonra 5 adet değerlendirme sorusu sorulmuştur. Son soru “…kavramları tanımlayarak ve örnek vererek birbirinden ayırt ediniz.” şeklindedir. İkinci, üçüncü ve dördüncü sorular “…kaç yorumlaması olabilir?”, “…ne tür”, “…nedeni nedir?” şeklinde sorulardır. Bu sorular bilgi ve kavrama düzeyinde yer alan sorulardır. İlk soru ise çizelge gerektirdiğinden uygulama basamağında yer alan bir sorudur.

“Kiplik Mantığı” konusundan sonra 5 adet değerlendirme sorusu sorulmuştur. İlk soru “…ayırt ediniz.” şeklinde olduğundan analiz düzeyindedir. Diğer sorular “…neye bağlıdır?” , “…belirtiniz.”, “… geçerli midir?” şeklindedir. İlk iki ifade bilgi ve kavrama basamaklarına yer alırken son ifade uygulama basamağında yer almaktadır.

“Özdeşlik Mantığı” konusundan sonra 5 adet değerlendirme sorusu sorulmuştur. “…denetleyiniz.”, “…nasıl belirlenir?”, “…nedenini belirtiniz.” ifadeleri ile oluşturulmuş sorulardır. İlk ifade analiz basamağında iken diğerleri bilgi ve kavrama basamaklarında yer almaktadır.

“Varlık Mantığı” konusundan sonra 4 adet soru sorulmuştur. Bu sorular “…nedir?”, “…niçin geçersizdir?”, “…denetleyiniz.” ve “…nedeni nedir?” şeklindeki sorulardır. Bu sorular sırasıyla bilgi, uygulama, analiz ve kavrama basamaklarında yer alan sorulardır.

“Mantığın Uygulamaları” ünitesinde toplam 9 adet değerlendirme sorusu yer almaktadır. Bu sorulardan bir tanesi kavramları tanımlama ve ayırt etme sorusu olduğundan bilgi ve analiz basamaklarında yer alan sorudur. Bazı sorular ise “…nedir?”, “…hangisidir?”, “…niçin önemlidir?”, “…nasıl ispatlarsınız?”, “…belirtiniz.” şeklindeki sorulardır. Bu sorular bilgi ve kavrama basamaklarında yer almaktadır. Diğer sorular “…ne fark vardır?”, “…bulunuz?”, “…belirtiniz.” şeklindedir. Bu sorular da uygulama ve analiz basamaklarında yer alan sorulardır.

“Mantık Felsefesi” ünitesinde 12 adet değerlendirme sorusu yer almaktadır. Bu sorular “nedir, belirtiniz, hangi, niçin, nasıl” soru köklerinden oluşmaktadır. Bu sorular bilgi ve kavrama basamaklarında olan sorulardır. Sorulardan bir tanesi “… arasında ne fark vardır?” şeklindedir. Bu soru ise analiz basamağındadır.

Bilişsel alanda üst basamaklarda yer alan sorular bulunmaktadır. Sorular genel olarak amaç, davranışları ortaya çıkarabilecek kapsamdadır. Öğrencilere kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri, tutum, tavır, davranış ve iş alışkanlıklarını kapsayacak şekilde olan sorular sorulmuştur. Ayrıca sorular, öğrencinin kendi kendini değerlendirmesine imkân sağlayabilir niteliktedir. Bununla birlikte sorular öğrencilerin henüz kazanamadıkları bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazandırmaya teşvik etmektedir.

4.7.10.3. Suna Atabek-Semra Gençoğlu (1998)

"Mantık" ünitesinde 10 adet değerlendirme sorusu verilmiştir. Bu sorular "nelerdir, nedir, kimlerdir, hangisidir, hangi, ne gibi" soru kökleri ile yapılmış sorulardır. Bu soru kalıpları bilgi ve kavrama basamağında yer alan sorulardır. Sorulardan bir tanesi "… arasındaki fark nedir?" şeklindedir. Adı geçen ünitede kavrama basamağının üzerine çıkarak analiz basamağında yer alan tek soru bu sorudur.

"Klasik Mantık" ünitesinde "Kavram ve Terim" ile "Tanım" konuları verildikten sonra değerlendirme sorusu sorulmuştur. Bu konudan sonra anlatılan "Önerme" ile "Kıyas" konularından sonra tekrar değerlendirme sorusu sorulmuştur.

Konu arasında verilen değerlendirme soruları 15 adettir. Bu soruların içerisinde "niçin, belirtiniz, neden, ne anlıyorsunuz, açıklayınız, hangisinin en azdır, hangisinin en fazladır, neler söyleyebilirsiniz" soru köklerinden oluşan sorular yer almaktadır. Bu sorular bilgi ve kavrama basamaklarındadır. Ayrıca soruların içerisinde "…karşılaştırınız." ve "… ne fark vardır?" şeklinde iki soru daha bulunmaktadır. Bu sorulardan ilki değerlendirme basamağında yer alırken ikincisi ise analiz basamağındadır.

"Önerme" ile "Kıyas" konularından sonra sorulan değerlendirme soruları 12 adettir. Bu soruları genel olarak "… hangileri önermedir?", "…ne tür bir önermedir?", "…nasıl ifade edilir?", "…hangisidir?", "…nelerdir?" soru köklerinden oluşan sorulardır. Dolayısıyla bu sorular bilgi ve kavrama basamaklarında yer alan sorulardır.

"Sembolik Mantık" ünitesinde "Çok Değerli Mantık" konusuna gelene kadar "Değerlendirme Soruları" yerine sıklıkla "Alıştırmalar" kullanılmıştır. "Alıştırmalar" başlıkları altında bu ünitede toplam 189 adet soru sorulmuştur. Bu sorular "bulunuz, yazınız, kaç tane, sembolleştiriniz, denetleyiniz, yorumlamalarını yapınız, türlerini belirtiniz" ifadeleriyle oluşturulmuş olan sorulardır. Burada "sembolleştiriniz" ve

“denetleyiniz” soruları uygulama düzeyinde yer alırken, bunların dışındaki sorular bilgi ve kavrama basamaklarında yer almaktadır. Ünitede ünitenin de yapısına uygun şekilde ağırlıklı olarak denetleme tarzında sorular sorulmuştur.

“Çok Değerli Mantık” konusundan itibaren sorulan değerlendirme soruları 9 adettir. Bu sorular “nedir, tanımlayınız, nelerdir, neden” soru köklerinden oluşturulmuştur. Dolayısıyla bilgi ve kavrama basamaklarında yer alan sorulardır. Sorulardan iki tanesi “…arasındaki fark nedir?” şeklindedir. Bu sorular da analiz basamağında yer alan sorulardır.

“Mantığın Uygulamaları” ünitesinde üç farklı yerde değerlendirme sorusu sorulmuştur. Bu sorular toplam 14 adettir. Bu sorular “…niçin önemlidir?”, “Niçin…içindedir?”, “…nasıl kavranabilir?”, “…neye denir?”, “…ne demektir?”, “…nelerdir?”, “nedir?” soru ifadeleri ile oluşturulmuş olan sorulardır. Bunları yanında “…nasıl uygulanır?”, “…nasıl yapılır?”, “…arasındaki fark nedir?” şeklinde yapılan soruların ise analiz basamağında olduğu söylenebilir.

“Mantık Felsefesi” ünitesinde 5 adet değerlendirme sorusu bulunmaktadır. Bu sorular “…nelerdir?”, “…nasıl sorun olmaktadır?”, “…niçin?”, “…hangi ilkesine dayanır?”, “…hangisidir?” şeklinde sorulardır. Bu sorular bilgi ve kavrama basamaklarında yer almaktadır.

Sorular genellikle bilgi, kavrama basamaklarında yer alan sorulardır. Öğrencilerin kendilerini değerlendirebilecekleri sorular yetersizdir. Soru sayıları ünitelerin yüzdelik dağılımları ile orantılıdır.

Muhakeme etme, öğrencilere kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri, tutum, tavır, davranışları kapsayacak nitelikte soru örnekleri verilmiştir. Sorular, öğrencinin kendi kendini değerlendirmesine imkân sağlayabilir. Ayrıca sorular öğrencilerin henüz kazanamadıkları bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazandırmaya teşvik edecek niteliktedir.

4.7.10.4. Doğan Özlem (1999)

“Mantık” ünitesinde 11 adet değerlendirme sorusu yer almaktadır. Sorular “…nedir?”, “…ne demektir?”, “…nelerdir?”, “… anlatınız.”, “…ne anlıyorsunuz?”, “…kimlerdir?”, “…nasıl geçilmiştir?” şeklindeki sorulardır. Bu sorular bilgi ve

kavrama basamaklarında yer alan sorulardır. Bunların yanında sorulardan bir tanesi "…konusu olabilir mi?" şeklindedir. Bu soru için "evet" ya da "hayır" cevabı yeterli görünmektedir. Bu da program geliştirme kriterleri açısından uygun değildir. Sorudan sonra uygun yönlendirme ifadesinin kullanılması gerekmektedir. Örneğin "…neden?", "…açıklayınız." soruları yönlendirme yapmak açısından ilgili sorunun arkasına eklenebilir.

"Klasik Mantık" ünitesinde 15 adet soru sorulmuştur. Bu sorulardan üçü "…ne anlıyorsunuz?", on bir tanesi "…nelerdir?" ve bir tanesi de "…örnek vererek açıklayınız." şeklindedir. Buradan hareketle bu sorulardan on dört tanesinin bilgi basamağında, bir tanesinin ise kavrama basamağında olduğu söylenebilir.

"Sembolik Mantık" ünitesinde "Değerlendirme Soruları" yerine "Alıştırmalar" başlığı kullanılmıştır. Bu durum ünitenin yapısına uygundur. Bu alıştırmalar ünite sonunda değil belirli konular bittikten sonra verilmiştir. Ünite içerisindeki bu alıştırmalarda toplam 35 adet soru sorumuştur. Alıştırmalardaki bazı sorular "…bulunuz.", "…belirtiniz.", "…gösteriniz.", "…denetleyiniz.", "…ne demektir?", "…nelerdir?", "…nedir?", "…neden?", "…açıklayınız." şeklindeki sorulardır. Burada "…açıklayınız" kavrama basamağında iken "…bulunuz.", "…belirtiniz.", "…gösteriniz.", "…denetleyiniz." soruları analiz basamağındadır. Bunların dışında "…yeterli midir?", "…gösterir mi?" soruları ise eksik yönlendirme içeren sadece "evet" ya da "hayır" cevaplarının yeterli olabileceği nitelikte olan sorulardır.

"Mantığın Uygulamaları" ünitesinde 7 adet değerlendirme sorusu ve 4 adet alıştırma sorusu sorulmuştur. Bu sorular "…ne anlıyorsunuz?", "…özellikleri nelerdir?" ve "…ne demektir?" şeklindeki sorulardır. Bu sorular bilgi ve kavrama basamaklarında yer alan sorulardır.

"Mantık Felsefesi" ünitesinde 5 adet değerlendirme sorusu yer almaktadır. Bu sorular "…nedir?" ve "…nelerdir?" kalıplarındaki sorulardır. Dolayısıyla bilgi ve kavrama basamağında olan sorulardır.

Değerlendirme soruları ünitelerin yüzdelik dağılımları ile orantılıdır. Ayrıca değerlendirme sorularının "Sembolik Mantık" ünitesi dışında daha çok bilgi ve kavrama basamaklarında yer aldığı dikkati çekmektedir. Değerlendirme sorularının yeterli olduğu söylenemez.

Öğrencilere kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri, tutum, tavır, davranış ve iş alışkanlıklarını kapsayacak şekilde olan sorular sorulmuştur. Ayrıca sorular, öğrencinin kendi kendini değerlendirmesine imkân sağlayabilir niteliktedir. Bununla birlikte sorular öğrencilerin henüz kazanamadıkları bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazandırmaya teşvik etmektedir.

4.7.10.5. Necati Öner-Teo Grünberg (2000)

"Mantık" ünitesinde 7 adet değerlendirme sorusu yer almaktadır. Bu sorulardan altısı "…nedir?", "…nelerdir?", "…nasıl olmuştur?", "…kimlerdir?" şeklinde bilgi basamağında yer alan sorulardır. Diğer soru ise "…konusu mudur?" şeklinde "evet" ya da "hayır" cevabının yeterli olabildiği yönlendirme ifadesi eklenmemiş olan bir sorudur. Burada yönlendirme ifadesinden kasıt "neden, niçin" tarzında soru kökünün sorunun devamına ilave edilmemiş olmasıdır.

"Klasik Mantık" ünitesinde ünite sonunda 10 adet değerlendirme sorusu sorulmuştur. Bu sorulardan bazıları "…nedir?", "…gösteriniz.", "…açıklayınız.", "…nelerdir?" şeklinde bilgi ve kavrama basamaklarında yer alan sorulardır. Bunların dışında sorulardan bir tanesi "…sıralayınız." şeklindedir. Bu soru yapı olarak değerlendirme basamağında gibi görünse de soruda istenen cevap düşünüldüğünde açıklama tarzında bir soru olduğundan kavrama basamağındadır.

"Sembolik Mantık" ünitesinde "Değerlendirme Soruları" ve "Alıştırmalar" başlıkları kullanılmıştır. Ayrıca ünite sonunda ünitenin tamamı ile ilgili 20 adet değerlendirme sorusu sorulmuştur. Bu soruların hepsi hesaplandığında ünitenin tamamında 61 adet soru yer almaktadır.

"Alıştırmalar" içerisinde önceki soru kalıplarından farklı olarak "…altınız çiziniz." ifadesi kullanılmıştır. Bu ifade bilgi basamağındadır. Diğer soru kalıpları da bilgi ve kavrama basamaklarındadır. Bunların dışında "…sembolleştiriniz.", "…denetleyiniz." soruları uygulama basamağındaki sorulardır. Ayrıca "…açıklayınız." şeklinde ifade edilen sorular da kavrama basamağındadır.

"Değerlendirme Soruları" içerisindeki bir soru "…ile…karşılaştırınız." şeklindedir. Bu soru diğerlerinden farklı olmakla beraber değerlendirme basamağında olan bir sorudur. Bu sorunun dışındaki sorular genel olarak bilgi ve kavrama basamağında olan sorulardır.

“Mantığın Uygulamaları” ünitesinde toplam 14 adet değerlendirme sorusu ile 2 tane alıştırma sorusu bulunmaktadır. Değerlendirme soruları genellikle “…açıklayınız,”, “…nedir?” ve “…hangi?” soru kalıpları ile yapılmıştır. Bu sorular bilgi ve kavrama düzeyinde yer almaktadırlar. Sorulardan bir tanesi “…irdeleyiniz.” şeklindedir. Bu soru daha çok değerlendirme basamağında olan bir sorudur. Alıştırma soruları ise “…sembolleştiriniz.” şeklinde olduğundan uygulama basamağındadır.

“Mantık Felsefesi” ünitesinde 6 adet değerlendirme sorusu bulunmaktadır. Bu sorular “…nelerdir?”, “…hangi…vardır?”, “…belirtiniz.”, “…nasıl yapılır?”, “…ne gibi ilişki vardır?”, “…nasıl temellendirirsiniz?” şeklindedir. Bu soruların bilgi ve kavrama basamaklarında yer aldığı anlaşılmaktadır.

Soru dağılımları ünitelerin yüzdelik dağılımları ile paralel değildir. Fakat “Sembolik Mantık” ünitesindeki sorularda yeterli sayıda uygulama sorusu verilmiştir.

Öğrencilere kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri, tutum, tavır, davranış ve iş alışkanlıklarını kapsayacak şekilde olan sorular sorulmuştur. Ayrıca sorular, öğrencinin kendi kendini değerlendirmesine imkân sağlayabilir niteliktedir. Bununla birlikte sorular öğrencilerin henüz kazanamadıkları bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazandırmaya teşvik etmektedir.

4.7.10.6. İbrahim H. Vural (2000)

Kitaptaki değerlendirme sorularında, soru kısmından sonra “belirtiniz, açıklayınız, tartışınız” şeklinde yönlendirme ifadeleri kullanılmıştır. Program geliştirme kriterlerine uygun olan bu yönlendirme ifadeleri kitaba olumlu bir özellik katmıştır.

“Mantık” ünitesinde 15 adet değerlendirme sorusu sorulmuştur. Sorular genellikle “…nedir? Belirtiniz.”, “…nedir? Açıklayınız.”, “…hangileridir? Belirtiniz.”, “…nelerdir? Belirtiniz.” şeklindedir. Soru kısmından sonra yönlendirme ifadeleri kullanılmıştır. Soru köklerine bakıldığında genellikle bilgi ve kavrama basamaklarında sorular olduğu anlaşılmaktadır.

“Klasik Mantık” ünitesinde “Kavram ve Terim” ile “Tanım” konularından sonra 10 adet, “Önerme” konusundan sonra 10 adet, “Kıyas” konusundan sonra 10 adet olmak üzere toplam 30 adet değerlendirme sorusu sorulmuştur.

Değerlendirme soruları içerisinde bilgi ve kavrama basamağında yer alan sorular vardır. Bunlardan farklı olarak "…ne fark vardır? Açıklayınız.", "…örneği bulunuz.", "…şematik olarak gösteriniz." yapısında sorular sorulmuştur. Burada "…örneği bulunuz." uygulama basamağında iken diğer ifadeler analiz basamağında yer almaktadır. Sonuçta bu soru yapıları ile kavrama basamağının üzerine çıkılmıştır.

"Sembolik Mantık" ünitesinde toplam 38 adet değerlendirme sorusu sorulmuştur. Bu sorular genellikle "Kiplik Mantığı" konusuna kadar uygulama basamağında olan sorulardır. Çünkü konuların içeriği ve yapısı bu tür sorulara uygundur.

Ünite içerisindeki değerlendirme sorularında "…hangi…", "…nasıl…", "…ne…", "…belirtiniz." şeklide sorular yer almaktadır. Bu sorular bilgi ve kavrama basamaklarındadır. Bunların dışında daha çok "…denetleyiniz.", "…sembolleştiriniz.", "…ne fark vardır?", "…çizelgesini kurunuz." şeklinde uygulama ve analiz basamağında yer alan sorular kullanılmıştır.

"Mantığın Uygulamaları" ünitesinde 10 adet değerlendirme sorusu sorulmuştur. Bu sorular "…belirtiniz.", "…nedir? Açıklayınız.", "…nedir? Tanımlayınız.", "…ne demektir? Belirtiniz." yapısındaki sorulardır. Soruların yapılarına bakıldığında bu ünitedeki değerlendirme sorularının bilgi ve kavrama basamaklarında yer aldığı anlaşılmaktadır.

"Mantık Felsefesi" ünitesinde 4 adet değerlendirme sorusu sorulmuştur. Bu sorular "…nedir? Belirtiniz.", "…hangi…sürülmüştür? Belirtiniz." yapısında sorular olduğundan bilgi ve kavrama basamaklarındadır.

Sorular genellikle bilgi, kavrama ve uygulama basamaklarında yer alan sorulardır. Sorular öğrencilerin kendilerini değerlendirebilecekleri yapıdadır. Fakat son ünitedeki soru sayısı yeterli değildir.

4.7.10.7. A. Kadir Çüçen (2001)

"Mantık" ünitesinde 8 adet değerlendirme sorusu yer almaktadır. Bu sorular "örnek vererek açıklayınız.", "nasıl", "ne tür" soru kalıpları ile oluşturulmuştur. Bu sorular bilgi ve kavrama basamaklarındadır. Sorulardan bir tanesi "…arasındaki farkları açıklayınız." yapısındadır. Bu sorunun analiz basamağında olduğu söylenebilir. Ayrıca bir soru da "…tartışınız." şeklindedir. Bu soru ise değerlendirme basamağındadır.

“Klasik Mantık” ünitesinde “Önerme” konusundan önce 6, “Kıyas” konusundan önce 7 ve ünite sonunda 7 adet olmak üzere toplam 20 adet değerlendirme sorusu sorulmuştur.

Ünite içerisinde yer alan bazı soru yapıları “ne tür”, “niçin”, “açıklayınız”, “örnek veriniz”, “söyleyiniz” şeklindedir. Bu sorular bilgi ve kavrama basamaklarındadır. Bunlardan farklı olarak “…farklar nelerdir?” şeklinde analiz basamağında soru örnekleri de vardır. Ayrıca “…yapınız” şeklinde uygulama basamağında olan soru örnekleri de bulunmaktadır.

Ünitede program geliştirme kriterlerine uygun olmayan soru örnekleri de bulunmaktadır. Örneğin “…kaç biçimde incelenebilir?”, “…tanımlanabilir mi?” yapısındaki sorulara “iki”, “üç” ya da “evet”, “hayır” cevapları yeterli olabilmektedir. Bu tür soruların devamında “açıklayınız”, “söyleyiniz” yapısında yönlendirme ifadelerinin bulunması gereklidir.

“Sembolik Mantık” ünitesinde “Çok Değerli Mantık” konusuna kadar anlatılan konuların da içeriğine uygun olarak “Değerlendirme Soruları” yerine “Alıştırmalar” verilmiştir. Konuların ardından sıklıkla sorulan alıştırma sorular 88 adettir. Bu sayı anlatılan konuların pratiği açısından yeterlidir denilebilir. “Sembolik Mantık” ünitesinde yer alan alıştırma soruları “…denetleyiniz.” yapısından olduğundan uygulama basamağında yer almaktadır.

Ünitedeki önemli bir eksiklik “Çok değerli Mantık” konusundan sonraki konulara ilişkin değerlendirme sorularının sorulmayışıdır. Bu durum program geliştirme kriterlerine de uygun bir durum değildir. Mantık öğretimi programındaki temel amaçlara ilişkin değerlendirme sorularının olması gerekirdi. Kitap bu eksiklerle kabul görmüş ve okutulmuştur.

“Mantığın Uygulamaları” ünitesinde 5 adet değerlendirme sorusu bulunmaktadır. Bu sorular “…niçin? Açıklayınız.”, “…örnek vererek açıklayınız.”, “…önemini açıklayınız.”, “…nasıl yapılır? Açıklayınız.” şeklindedir. Buradan soruların bilgi ve kavrama basamaklarında oldukları anlaşılmaktadır. Sorulardan bir tanesi “…farkları açıklayınız.” şeklinde olduğundan analiz basamağındadır.

“Mantık Felsefesi” ünitesinde 6 adet değerlendirme sorusu bulunmaktadır. Bu sorular “…nelerdir?”, “…nedir? Açıklayınız.”, “…nelerdir? Sıralayınız.”, “…nasıl

etkiler? Açıklayınız.", "…nedir? Örnek veriniz." yapısında olan sorulardır. Soruların bilgi ve kavrama basamaklarında oldukları anlaşılmaktadır. Ayrıca ünitedeki değerlendirme sorularında soru kökünden sonra "açıklayınız, sıralayınız" gibi yönlendirme ifadelerinin kullanıldığı dikkati çekmektedir. Bu olumlu bir özelliktir.

Sorular genel olarak kavrama ve analiz basamaklarında yer alan sorulardır. "Sembolik Mantık" ünitesindeki soru sayıları yeterlidir. Fakat "Mantığın Uygulamaları" ünitesindeki soru sayılar yeterli değildir.

Öğrencilere kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri, tutum, tavır, davranış ve iş alışkanlıklarını kapsayacak şekilde olan sorular sorulmuştur. Ayrıca sorular, öğrencinin kendi kendini değerlendirmesine imkân sağlayabilir niteliktedir. Bununla birlikte sorular öğrencilerin henüz kazanamadıkları bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazandırmaya teşvik etmektedir.

4.7.10.8. Emine Yamanlar (2001)

Kitabın tamamındaki değerlendirme sorularında en az bir tane "…tanımlayarak ve örnek vererek birbirinden ayırt ediniz." yapısında soru verilmiştir. Bu sorunun içerisinde bilgi, kavrama ve analiz basamakları bulunmaktadır.

Kitaptaki değerlendirme sorularında soru köklerinden sonra "açıklayınız, belirtiniz, tartışınız" şeklinde yönlendirme ifadeleri verilmiştir. Bu durum program geliştirme kriterlerine ve yeni eğitim anlayışına uygun olduğundan olumlu bir özelliktir.

"Mantık" ünitesinde 12 adet değerlendirme sorusu sorulmuştur. Sorular "…açıklayınız.", "…belirtiniz." yapısında olan sorular olduğundan ağırlıklı olarak bilgi ve kavrama basamağında yer almaktadır. Ünitede "…tartışınız." yapısında sorular da verilmiştir. Bu sorular da değerlendirme düzeyindedir denilebilir.

"Klasik Mantık" ünitesinde dört farklı değerlendirme sorusu verilmiştir. Ünite genelinde toplam 45 adet değerlendirme sorusu sorulmuştur. Soru sayısı üniteyi değerlendirmek için yeterlidir. Sorular genellikle "…bulunuz.", "…belirtiniz.", "…niçin?", "…açıklayınız.", "söyleyiniz." gibi bilgi ve kavrama basamaklarında yer alan sorulardır. Bunların yanında "…bulunuz." gibi uygula basamağında yer alan sorular da verilmiştir.

“Sembolik Mantık” ünitesinde toplam 37 adet değerlendirme sorusuna yer verilmiştir. Ünitenin yapısı dikkate alındığında “Klasik Mantık” ünitesinden daha az soruya yer verildiği dikkati çekmektedir. Uygulama sorularının fazla olması gereken bir ünite olması dolayısıyla “Klasik Mantık” ünitesine göre bu ünitede soru sayısının fazla olması gerekirdi.

Ünitedeki sorular ağırlıklı olarak “…bulunuz.”, “…denetleyiniz.” şeklinde uygulama basamağında yer alan sorulardır. Fakat “Çok Değerli Mantık” konusundan sonra sorular değerlendirme soruları daha çok bilgi ve kavrama basamaklarında yer almaktadır.

“Mantığın Uygulamaları” ünitesinde iki farklı yerde toplam 8 adet değerlendirme sorusu sorulmuştur. Önce verilen değerlendirme soruları “…nelerdir? Açıklayınız.”, “…niçin önemlidir? Açıklayınız.” kalıbında bilgi ve kavrama basamaklarında olan sorulardır. İkinci olarak verilen değerlendirme soruları ise “…sembolleştiriniz.”, “…bulunuz.” yapısındaki uygulama sorularından oluşmaktadır.

“Mantık Felsefesi” ünitesinde 12 adet değerlendirme sorusu yer almaktadır. Bu sorular “nedir, belirtiniz, hangi, niçin, nasıl” soru köklerinden oluşmaktadır. Dolayısıyla bilgi ve kavrama basamaklarında olan sorulardır.

Soru sayıları amaç, davranışlar için yeterlidir denilebilir. “Sembolik Mantık” ünitesinde “Klasik Mantık” ünitesine göre daha az değerlendirme sorusu sorulmuştur. Sorular genellikle bilgi ve kavrama basamaklarına yer alan sorulardır.

4.7.10.9. Yalçın Öztürk (2001)

Kitapta “Değerlendirme Soruları” yerine “Değerlendirme Çalışmaları” adı kullanılmıştır.

“Mantık” ünitesinde 8 adet değerlendirme sorusu yer almaktadır. Bu sorular “…açıklayınız.”, “…bir önerme midir? Niçin?”, “…örnek veriniz.”, “…belirtiniz.” Şeklinde bilgi ve kavrama basamaklarında yer alan sorulardır. Ayrıca soru köklerinden sonra sadece “evet” ya da “hayır” cevabının verilmemesi için yönlendirme ifadeleri de kullanılmıştır.

“Klasik Mantık” ünitesinde “Kavram ve Terimler” konusundan sonra 14, “Tanım” konusundan sonra 7, “Önerme” konusundan sonra 10, “Kıyas” konusundan

sonra 10 adet olmak üzere toplam 41 adet değerlendirme sorusu sorulmuştur. Soru sayısı üniteyi değerlendirme için yeterlidir.

Ünite içerisindeki bilgi ve kavrama basamaklarında yer alan soru kalıpları "…tanımlayınız.", "…örnek vererek açıklayınız.", "…belirtiniz.", "…gösteriniz." Şeklindedir. Uygulama basamağındaki sorular "...sıralayınız.", "…adlarını yazınız.", "…şema ile gösteriniz" şeklindedir. Analiz basamağında ise "…farkı açıklayınız." soruları yer almaktır.

"Sembolik Mantık" ünitesinde "Çok Değerli Mantık" konusuna kadar 24 adet soru sorulmuştur. Fakat bu soruların içerisinde de şıklara ayrılmış şekilde sorular bulunduğundan bu soruların sayısı 104 olarak kabul etmek uygundur. "Çok Değerli Mantık" konusundan sonra da 12 adet soru sorulmuştur. Dolayısıyla ünitede toplam 116 adet değerlendirme sorusu verilmiştir. Sembolik mantık konularının öğrenilmesi için çok sayıda uygulamalı soru yapmanın gerekliliği düşünüldüğünde soru sayısının ünite için yeterli ve uygun olduğu anlaşılabilir.

Ünitede uygulama basamağında yer alan soru kalıpları "…bileşenlerine ayırınız.", "…sonuç değerlerini bulunuz.", "…denetleyiniz.", "…çözümleyiniz.", "…sembolleştiriniz." şeklindedir. Bunların yanında "…ifade ediniz.", "…nelerdir?", "…tanımlayınız." şeklinde bilgi ve kavrama basamaklarında sorular da verilmiştir.

"Mantığın Uygulamaları" ünitesinde üç ayrı yerde toplam 13 adet soru bulunmaktadır. Bu sorular "…tanımlayınız.", "…nelerdir?", "…ne demektir?", "…nedir?" "…örnekle gösteriniz." şeklinde bilgi ve kavrama basamaklarındaki sorulardır. İki soru da "…arasındaki farklar nedir?" şeklinde analiz basamağında yer almaktadır.

"Mantık Felsefesi" ünitesinde 5 adet değerlendirme sorusu sorulmuştur. Bu sorular "…durum nedir?", "…nelerdir?", "…hangi…çıkmıştır?" gibi bilgi ve kavrama basamağında yer alan sorularıdır.

Soru sayıları son ünite dışında yeterlidir. Sorular genellikle bilgi, kavrama ve uygulama basamaklarında yer alan sorulardır.

4.7.10.10. F. Nur Eyüboğlu-Necati Yankın (2004)

Kitapta “Değerlendirme Soruları” yerine “Değerlendirme Çalışmaları” adı kullanılmıştır.

Kitapta değerlendirme sorularında soru köklerinden hemen sonra program geliştire kriterlerine uygun şekilde “belirtiniz, açıklayınız, sıralayınız” gibi yönlendirme ifadeleri kullanılmıştır. Bu durum değerlendirme sorularına olumlu bir nitelik katmıştır.

“Mantık” ünitesinde 11 adet değerlendirme sorusuna yer verilmiştir. Bu sorular “…nedir? Açıklayınız.”, “…özellikleri nelerdir? Açıklayınız.”, “…belirtip, açıklayınız.” gibi bilgi ve kavrama basamaklarında yer alan sorulardır.

“Klasik Mantık” ünitesinde dört ana başlıktan sonra dört yerde toplam 43 adet değerlendirme sorusuna yer verilmiştir. Sorulardan bazıları “…açıklayınız,” , “…örnek veriniz.”, “…söyleyiniz.”, “…belirtiniz.”, “…örnek veriniz.”, “…sıralayınız.” şeklinde bilgi ve kavrama basamaklarında yer alan sorulardır. Diğer kitaplardan farklı bir ifade olarak “…karşıtı ve çelişiği nedir? Yazınız.” şeklinde yazmaya yönlendirme yapılarak uygulama basamağında yer alan sorular bulunmaktadır. Ayrıca uygulama ve analiz basamaklarında yer alan “…gösteriniz.”, “…arasındaki fark nedir?” şeklinde sorular da sorulmuştur.

Değerlendirme sorularından bir tanesi “Tikel olumsuzun düz döndürmesi; tikel olumlunun ise ters döndürmesi olmaz Açıklayınız.” şeklinde ifade edilmiştir. Burada olmaz ifadesinden sonra “.” işareti konulmadığı gibi soru ifadesi de yazılmamıştır. Dolayısıyla bu cümle soru niteliği taşımamaktadır.

“Sembolik Mantık” ünitesinde “Çok Değerli Mantık” konusunda kadar dört farklı yerde değerlendirme sorularına yer verilmiştir. Bu sorular daha çok “…gösteriniz.”, “…bulunuz.”, “…ile denetleyiniz.” yapısında olduğundan uygulama basamağındadır. Birkaç tane soruda baskı-dizgi hatasından kaynaklı yanlışlık veya eksiklik olduğundan soruların çözümlenmesi olanaklı değildir.

Ünite sonunda ünitenin tamamı ile ilgili değerlendirme sorularına yer verilmiştir. Bu sorular “…nedir? Açıklayınız.”, “…Örnek vererek açıklayınız.”, “…nelerdir? Sıralayınız.” gibi sorular olduğundan bilgi ve kavrama basamaklarında yer

almaktadırlar. Sorulardan bir tanesi "…karşılaştırınız." sorusu olduğundan değerlendirme basamağında yer almaktadır.

"Mantığın Uygulamaları" ünitesinde 14 adet değerlendirme sorusu sorulmuştur. Bu sorular "…nelerdir? Sıralayınız.", "…nedir? Açıklayınız." yapısındaki sorular olduğundan bilgi ve kavrama basamaklarında yer almaktadırlar.

"Mantık Felsefesi" ünitesinde 6 adet değerlendirme sorusu yer almaktadır. Bu sorular içerisinde "…nedir? Açıklayınız." yapısında bilgi ve kavrama basamağında sorular bulunurken, "…arasındaki fark nedir?" gibi analiz basamağında da soru yer almaktadır. Bunların yanında "…değerlendiriniz." ifadesi ile değerlendirme basamağında da soru sorulmuştur.

Sorular ünitelerin yüzdelik dağılımları ile paraleldir. Genellikle bilgi, kavrama ve uygulama basamağında yer alan sorular sorulmuştur.

Öğrencilere kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri, tutum, tavır, davranış ve iş alışkanlıklarını kapsayacak şekilde olan sorular sorulmuştur. Ayrıca sorular, öğrencinin kendi kendini değerlendirmesine imkân sağlayabilir niteliktedir. Bununla birlikte sorular öğrencilerin henüz kazanamadıkları bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazandırmaya teşvik etmektedir.

4.7.10.11. Doğan Özlem (2006)

"Mantık" ünitesinde 11 adet değerlendirme sorusu yer almaktadır. Sorular "…nedir?", "…ne demektir?", "…nelerdir?", "… anlatınız.", "…ne anlıyorsunuz?", "…kimlerdir?", "…nasıl geçilmiştir?" şeklindeki sorulardır. Dolayısıyla sorular bilgi ve kavrama basamaklarındadır. Sorulardan bir tanesi ise "…konusu olabilir mi?" şeklindedir. Ders kitaplarında "evet" ya da "hayır" cevabı yeterli olduğu değerlendirme sorularının sorulması program geliştirme kriterleri açısından uygun değildir. Bu sorudan sonra "…neden?", "…açıklayınız." gibi uygun yönlendirme ifadelerinden bir tanesinin kullanılması uygundur.

"Klasik Mantık" ünitesinde 15 adet soru sorulmuştur. Bu sorular "…ne anlıyorsunuz?, "…belirtiniz.", "…açıklayınız.", "…nelerdir?", "…anlatınız." gibi sorular olduğundan bilgi ve kavrama basamaklarında yer almaktadırlar. "Klasik Mantık" ünitesinin ders kitabının % 30'unu oluşturması nedeniyle üniteye ayrılan değerlendirme sorularının ünite için yetersiz olduğu söylenebilir. Ayrıca daha önce

incelenen diğer mantık ders kitapları ile de kıyaslandığında bu kitapta “Klasik Mantık” ünitesindeki değerlendirme sorularının yetersiz olduğu akla gelmektedir.

“Sembolik Mantık” ünitesinde “Değerlendirme Soruları” yerine “Alıştırmalar” başlığı kullanılmıştır. Bu durum ünitenin yapısına uygundur. Ünite içerisindeki bu alıştırmalarda toplam 35 adet soru sorumuştur. Alıştırmalardaki bazı sorular “…bulunuz.”, “…belirtiniz.”, “…gösteriniz.”, “…denetleyiniz.”, “…ne demektir?”, “…nelerdir?”, “…nedir?”, “…neden?”, “…açıklayınız.” şeklindeki sorulardır. Burada “…açıklayınız” kavrama basamağında iken “…bulunuz.”, “…belirtiniz.”, “…gösteriniz.”, “…denetleyiniz.” soruları analiz basamağındadır. Bunların dışında “…yeterli midir?”, “…gösterir mi?” soruları sadece “evet” ya da “hayır” cevaplarının yeterli olabileceği nitelikte olan sorulardır. Bu soruların ardından “neden, açıklayınız” gibi yönlendirme ifadelerinin bulunması daha uygundur.

“Mantığın Uygulamaları” ünitesinde toplam 11 adet alıştırma sorusu sorulmuştur. Bu sorular “…ne anlıyorsunuz?”, “…özellikleri nelerdir?”, “…belirtiniz.”, ve “…ne demektir?” şeklindeki sorulardır. Dolayısıyla bilgi ve kavrama basamaklarında yer alan sorulardır.

“Mantık Felsefesi” ünitesinde 5 adet değerlendirme sorusu yer almaktadır. Bu sorular “…nedir?” ve “…nelerdir?” kalıplarındaki sorulardır. Dolayısıyla bilgi ve kavrama basamağında yer almaktadırlar.

Kitapta “Klasik Mantık” ve “Mantık Felsefesi” ünitelerindeki değerlendirme sorularının yetersiz olduğu söylenebilir. Ayrıca değerlendirme sorularının “Sembolik Mantık” ünitesi dışında daha çok bilgi ve kavrama basamaklarında yer aldığı dikkati çekmektedir.

Öğrencilere kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri, tutum, tavır, davranış ve alışkanlıklarını kapsayacak şekilde sorular sorulmuştur. Ayrıca sorular, öğrencinin kendi kendini değerlendirmesine imkân sağlayabilir niteliktedir.

4.7.10.12. Gülşen Öz (2008)

Kitapta “Değerlendirme Soruları” başlığı yerine “Değerlendirme Çalışmaları” başlığı kullanılmıştır. Bu kitap 1993 Mantık Öğretimi Programına göre yazılan diğer kitaplara göre değerlendirme çalışmaları farklı olan tek kitaptır. Program geliştirme

kriterleri uygun olarak, mantık öğretimi programına en uygun şekilde değerlendirme çalışmalarına yer verilen bir ders kitabıdır.

Değerlendirme soruları içerisinde klasik soruların yanında çoktan seçmeli ve "Doğru-Yanlış" sorularına da yer verilmiştir. Ayrıca her ünitede yer alan değerlendirme çalışmalarındaki soru sayıları oldukça fazladır. Dolayısıyla soru sayıları ünitelerin değerlendirilmesi için yeterlidir denilebilir.

Kitaptaki değerlendirme sorularında soru köklerinden sonra program geliştirme kriterlerine uygun olarak gerekli olan "…nedir? Açıklayınız.", "…nedir? Karşılaştırınız." şeklinde yönlendirme ifadelerine yer verilmiştir.

"Mantık" ünitesinde çoktan seçmeli ve doğru-yanlış soruları ile birlikte toplam 21 adet soru bulunmaktadır. Doğru-yanlış sorularının içerisinde ayrıca 12 soru yer almaktadır. "Mantık" ünitesinde çoktan seçmeli soruların yapısı "…hangisidir?", "…hangisi ile açıklanabilir?" şeklindedir. Ünitedeki çoktan seçmeli ve doğru-yanlış soruları bilgi ve kavrama basamaklarındadır. Fakat sorularda seçme söz konusu olduğundan aynı zamanda soruların uygulama basamağında yer aldıkları söylenebilir.

Ünitedeki sorular genellikle "…nedir? Belirtiniz.", "…nelerdir? Açıklayınız.", "…hangileridir? Belirtiniz." şeklindedir. Bu sorular bilgi ve kavrama basamaklarındadır. Bunların yanında "…arasındaki fark nedir? Karşılaştırınız.", "…temellendirerek düşününüz." şeklinde farklı soru yapılarında sorular da sorulmuştur. Bu sorular ise değerlendirme basamağında yer almaktadır.

"Klasik Mantık" ünitesinde toplam 28 adet soru sorulmuştur. Çoktan seçmeli sorular içerisinde "…hangisi değildir?" şeklinde olumsuz kök içeren sorular da yer almaktadır. Ünitede bilişsel alan basamaklarının tamamına ilişkin değerlendirme sorusu sorulduğu dikkati çekmektedir. Diğer kitaplardan farklı olarak bu kitapta bazı sorularda ilgili konuya yönlendirme yapılarak soru sorulmuş ve cevap ona göre istenmiştir. Örneğin, "Deneyim (insanın bizzat yaşayarak, deneyerek öğrenmesi) özellikle hangi konularda gereklidir? (Bu soruyu "tanımlanamazlar" başlıklı konuda öğrendiklerininiz ışığında yanıtlamaya çalışınız.) şeklinde soru sorulmuştur.

Değerlendirme sorularının içerisinde konuya yönlendirme yapılan başka bir soru ise " 'Masa, hep masa olarak kaldığı halde onun şekli kare, yuvarlak, oval, dikdörtgen

olarak değişir.’ Masayı masa yapan şeyi beş tümel konusunda öğrendiklerinizi hatırlayarak bulmaya çalışınız.” gibidir.

Ünitede yer alan farklı sorularda biri de “Elinizde milimetrik ölçeklendirilmiş bir cetvel var. Bir dairenin çevresinin uzunluğunu ölçmek istiyorsunuz. Nasıl bir akıl yürütmeyle dairenin çevresini ölçersiniz?” gibi analiz ve sentez basamaklarında yer alan sorudur. Ayrıca “…bir deneme yazısı yazınız.” şeklinde değerlendirme basamağında yer alan farklı bir soru daha sorulmuştur.

“Sembolik Mantık” ünitesinde toplam 21 adet soru sorulmuştur. Ünitenin yapısı gereği çoktan seçmeli sorular uygulama basamağında yer almaktadır. Diğer soruların büyük kısmı da uygulama basamağındadır. Çünkü bu sorular “…denetleyiniz.”, “…gösteriniz.” yapısında sorulardan oluşmaktadır. Sorulardan bir tanesinde ise “tanımlama yapılması, örnek verilmesi ve farkların bulunması” istendiğinden bu soru bilgi, kavrama ve analiz basamaklarında yer almaktadır.

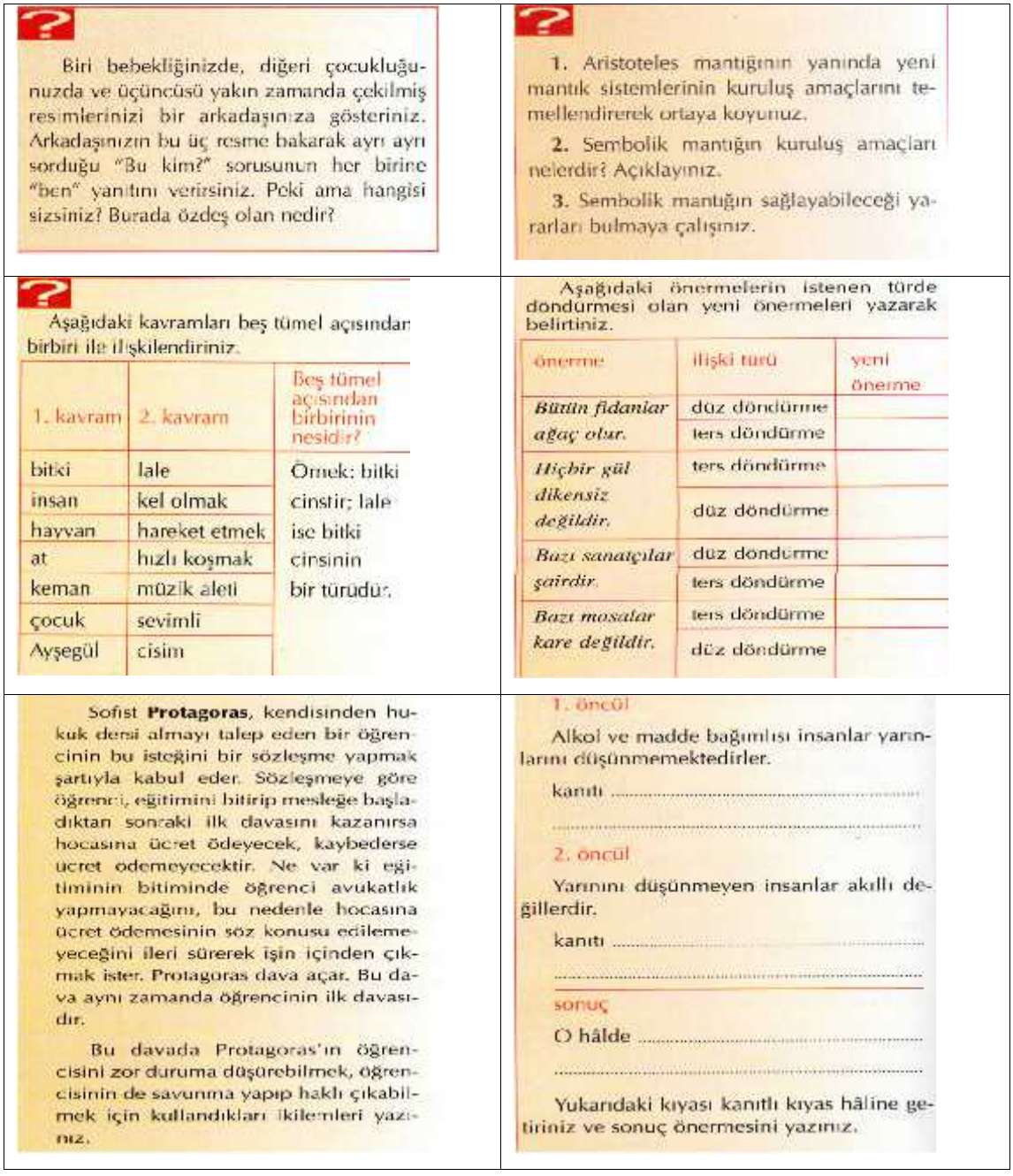
“Mantığın Uygulamaları” ünitesinde 11 adet değerlendirme sorusu yer almaktadır. Sorular içerisinde “…var mıdır? Açıklayınız.”, “…nelerdir?”, “…ne demektir?” şeklinde bilgi ve kavrama basamaklarına yer alan sorular bulunmaktadır. Bunların yanında “…karşılaştırınız.”, “…gerekçelendiriniz.”, “…tartışma ile ortaya koyunuz.” şeklinde değerlendirme basamağında sorular verilmiştir.

“Mantığın Uygulamaları” ünitesinde 16 adet değerlendirme sorusu sorulmuştur. Bu sorulardan dört tanesi çoktan seçmelidir. Bilgi ve kavrama basamaklarına yer alan sorular “…nelerdir?”, “…nedir?” gibi sorulardır. “…karşılaştırınız.”, “…ilişkilendiriniz.” gibi sentez ve değerlendirme basamaklarında sorular da sorulmuştur. Fakat sorulardan bir tanesi “…sayılabilir mi?” şeklinde “evet” ya da “hayır” cevabının yeterli olabileceği yapıda sorulmuştur. Dolayısıyla bu sorunun hangi basamakta olduğunu belirlemek güçtür.

Kitapta tüm ünitelerdeki değerlendirme sorularının sayısı yeterlidir. Değerlendirme sorularında her konu ile ilgili soru sorulmasına dikkat edilmiştir. Dolayısıyla programdaki amaç ve davranışların sağlanıp sağlanmadığını belirlemek mümkün olabilmektedir. Bu durum kitabın olumlu bir özelliğidir. Kitaptaki başka bir olumlu özellik ise her ünite içerisinde değerlendirme soruları dışında konulardan sonra “?” ikonu kullanılarak yoğun şekilde soru sorulmasıdır. Bu sorular zaman zaman bilgi

ve kavrama basamaklarında zaman zaman ise daha üst basamaklarda sorulmuştur. Bu durum ilgili konuların yapısına göre değişiklik göstermektedir.

Kitapta değerlendirme soruların dışında sorulan sorularda konuların hemen pekiştirilebilmesi adına uygulama düzeyinde sorular da sorulmuştur. Bu sorularda öğrencilerin yapması gereken ifadeler özellikle belirtilmiştir. Bazı soruların cevapları için özellikle yazma alanları bırakılmıştır. Bazı sorularda ise öğrencilere yol gösterebilmek için örnek çözüm yapılmıştır. Öğrencilerin işlemleri nasıl yapacakları örnek bir çözümleme ile gösterilmiştir. Bu soru örneklerinden bazıları aşağıdaki gibidir:

Biri bebekliğinizde, diğeri çocukluğunuzda ve üçüncüsü yakın zamanda çekilmiş resimlerinizi bir arkadaşınıza gösteriniz. Arkadaşınızın bu üç resme bakarak ayrı ayrı sorduğu "Bu kim?" sorusunun her birine "ben" yanıtını verirsiniz. Peki ama hangisi sizsiniz? Burada özdeş olan nedir?

1. Aristoteles mantığının yanında yeni mantık sistemlerinin kuruluş amaçlarını temellendirerek ortaya koyunuz.
2. Sembolik mantığın kuruluş amaçları nelerdir? Açıklayınız.
3. Sembolik mantığın sağlayabileceği yararları bulmaya çalışınız.

Aşağıdaki kavramları beş tümel açısından birbiri ile ilişkilendiriniz.

1. kavram	2. kavram	Beş tümel açısından birbirinin nesidir?
bitki	lale	Örnek: bitki cinstir; lale ise bitki cinsinin bir türüdür.
insan	kel olmak	
hayvan	hareket etmek	
at	hızlı koşmak	
keman	müzik aleti	
çocuk	sevimli	
Ayşegül	cisim	

Aşağıdaki önermelerin istenen türde dördürmesi olan yeni önermeleri yazarak belirtiniz.

önerme	ilişki türü	yeni önerme
Bütün fidanlar ağaç olur.	düz döndürme	
	ters döndürme	
Hiçbir gül dikensiz değildir.	ters döndürme	
	düz döndürme	
Bazı sanatçılar şairdir.	düz döndürme	
	ters döndürme	
Bazı masalar kare değildir.	ters döndürme	
	düz döndürme	

Sofist **Protagoras**, kendisinden hukuk dersi almayı talep eden bir öğrencinin bu isteğini bir sözleşme yapmak şartıyla kabul eder. Sözleşmeye göre öğrenci, eğitimini bitirip mesleğe başladıktan sonraki ilk davasını kazanırsa hocasına ücret ödeyecek, kaybederse ücret ödemeyecektir. Ne var ki eğitiminin bitiminde öğrenci avukatlık yapmayacağını, bu nedenle hocasına ücret ödemesinin söz konusu edilemeyeceğini ileri sürerek işin içinden çıkmak ister. Protagoras dava açar. Bu dava aynı zamanda öğrencinin ilk davasıdır.

Bu davada Protagoras'ın öğrencisini zor duruma düşürebilmek, öğrencisinin de savunma yapıp haklı çıkabilmek için kullandıkları ikilemleri yazınız.

1. öncül

Alkol ve madde bağımlısı insanlar yarınlarını düşünmemektedirler.

kanıtı .....

.....

2. öncül

Yarınını düşünmeyen insanlar akıllı değillerdir.

kanıtı .....

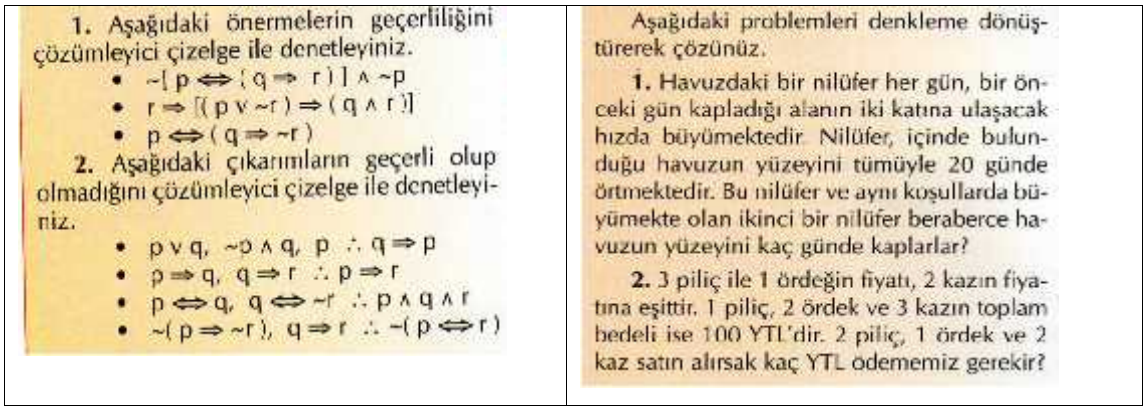
.....

sonuç

O hâlde .....

.....

Yukarıdaki kıyası kanıtlı kıyas hâline getiriniz ve sonuç önermesini yazınız.

1. Aşağıdaki önermelerin geçerliliğini çözümleyici çizelge ile denetleyiniz.
   - $\sim[p \Leftrightarrow (q \Rightarrow r)] \wedge \sim p$
   - $r \Rightarrow [(p \vee \sim r) \Rightarrow (q \wedge r)]$
   - $p \Leftrightarrow (q \Rightarrow \sim r)$
2. Aşağıdaki çıkarımların geçerli olup olmadığını çözümleyici çizelge ile denetleyiniz.
   - $p \vee q,\ \sim p \wedge q,\ p \therefore q \Rightarrow p$
   - $p \Rightarrow q,\ q \Rightarrow r \therefore p \Rightarrow r$
   - $p \Leftrightarrow q,\ q \Leftrightarrow \sim r \therefore p \wedge q \wedge r$
   - $\sim(p \Rightarrow \sim r),\ q \Rightarrow r \therefore \sim(p \Leftrightarrow r)$

Aşağıdaki problemleri denkleme dönüştürerek çözünüz.

1. Havuzdaki bir nilüfer her gün, bir önceki gün kapladığı alanın iki katına ulaşacak hızda büyümektedir. Nilüfer, içinde bulunduğu havuzun yüzeyini tümüyle 20 günde örtmektedir. Bu nilüfer ve aynı koşullarda büyümekte olan ikinci bir nilüfer beraberce havuzun yüzeyini kaç günde kaplarlar?

2. 3 piliç ile 1 ördeğin fiyatı, 2 kazın fiyatına eşittir. 1 piliç, 2 ördek ve 3 kazın toplam bedeli ise 100 YTL'dir. 2 piliç, 1 ördek ve 2 kaz satın alırsak kaç YTL ödememiz gerekir?

Kitapta "?" ikonu ile verilen soruların amacının ikonun açıklamasının organizasyon şeması ile verilmemesi kitabın eksikliklerinden bir tanesidir.

Öğrencilere kazandırılması amaçlanan bilgi, beceri, tutum, tavır, davranış ve iş alışkanlıklarını kapsayacak şekilde olan sorular sorulmuştur. Ayrıca sorular, öğrencinin kendi kendini değerlendirmesine imkân sağlayabilir niteliktedir. Bununla birlikte sorular öğrencilerin henüz kazanamadıkları bilgi, beceri, tutum ve davranışları kazandırmaya teşvik etmektedir.

Soru dağılımları ile ünitelerin yüzdelik dağılımları paraleldir. Soru sayıları ilgili amaç, davranışları değerlendirme için yeterlidir denilebilir. Sorularda program geliştirme kriterlerine uygun şekilde yönlendirme ifadeleri vardır. Sorular öğrencilerin yakın çevresinden uzak çevresine doğrudur.

4.7.10.13. Özge Köroğlu (2008)

Kitapta soru köklerinden sonra "…belirtiniz.", "…açıklayınız." gibi yönlendirme ifadeleri kullanılmıştır. Bu durum sadece "evet" ya da "hayır" cevaplarının verilmesinin önüne geçmiştir.

"Mantık" ünitesinde 14 adet değerlendirme sorusu yer almaktadır. Bu sorular "…nedir? Belirtiniz?", "…ne demektir? Açıklayınız.", "…nelerdir? Açıklayınız." şeklinde bilgi ve kavrama basamaklarında yer alan sorulardır. Soru sayısı ünite için yeterlidir.

"Klasik Mantık" ünitesinde üç farklı yerde toplam 31 adet değerlendirme sorusu sorulmuştur. Ünitedeki sorular genellikle "…nedir? Belirtiniz.", "…nelerdir? Açıklayınız.", "…hangileridir? Belirtiniz." şeklindedir. Bu sorular bilgi ve kavrama

basamaklarında yer almaktadır. Ünitedeki sorulardan farklı olanı "…tamamlayınız." şeklinde uygulama basamağında olan sorudur. Ünitedeki soru sayısı üniteyi değerlendirebilmek açısından yeterlidir.

"Sembolik Mantık" ünitesinde toplam 37 adet soru sorulmuştur. Sorular "Kiplik Mantığı" konusuna kadar çoğunlukla "…denetleyiniz.", "…sembolleştiriniz.", "…çizelgesini kurunuz." şeklinde uygulama basamağında yer alan sorulardan oluşmaktadır. Sonraki konularda daha çok bilgi ve kavrama basamaklarına yer alan sorular verilmiştir. Soru sayısı ünite için yeterlidir.

"Mantığın Uygulamaları" ünitesinde 10 adet soru yer almaktadır. Bu sorular "…nedir? Belirtiniz?", "…ne demektir? Açıklayınız.", "…nelerdir? Açıklayınız." gibi bilgi ve kavrama basamaklarında yer alan sorulardır. Soru sayısı ünite için yeterlidir.

"Mantık Felsefesi" ünitesinde 4 adet soru yer almaktadır. Sorular "…nedir? Belirtiniz.", "…açıklayınız." yapısında olduğundan bilgi ve kavrama basamaklarına yer almaktadır.

Son ünite dışında sorular amaç ve davranışları ölçmek için yeterlidir. Sorularda genellikle bilişsel alan basamaklarında üst basamaklara çıkılamamıştır. Fakat bu durum programa uygundur.

4.7.11. 1993 Mantık Öğretimi Programına Göre Yazılan Mantık Ders Kitaplarının Kaynakçası

4.7.11.1. Necati Öner-Teo Grünberg (1994)

Kitabın kaynakçasındaki kaynak gösterimi bilimsel kriterlere uygundur. Kitabın yazıldığı dönemde kaynak gösterim kriterleri ile kitabın kaynak gösterimi birbiri ile örtüşmektedir. Kitap için 9 kaynaktan yararlanılmıştır. Kaynaklar soyadına göre alfabetik olarak sıralanmıştır. Kitapta aynı yazarın iki kitabı kullanılmış ise tarih olarak önce basılan kitap kaynakçada önce, sonra basılan kitap kaynakçada sonra yazılmıştır. Bu durum da bilimsel kriterlerle tutarlılık göstermektedir. Kitabın kaynak gösterimi aşağıda örneklendirilmiştir:

-GRÜNBERG, Teo: *Epistemik Mantık*, ODTÜ Yayınları 1971.

-LÖRINGHOFF, Von Freytag: Mantık, (Çev: T. Mengüşoğlu) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları 1973.

4.7.11.2. Emine Yamanlar (1995)

Kitapta toplam 10 adet kaynaktan yararlanılmıştır. Bu kaynaklar kaynakçada bilimsel kriterlere uygun şekilde gösterilmiştir. Kaynaklar yazarların soyadlarına göre alfabetik olarak verilmiştir. Yararlanılan kaynaklar alan literatürüne önemli katkıları olan kişilerdir.

Kaynaklardan on tanesinden üç tanesinin Cemal Yıldırım'a ait olması dikkati çekmektedir. Fakat Cemal Yıldırım'a ait olan kitaplar basım yılı sırasına göre verilmemiştir. Sırasıyla 1987, 1985, 1988 yıllarında basılan kitaplar gösterilmiştir. Aynı yazara ait olan kitapların basım yılı önce olandan sonra olana doğru gösterilmesi akademik kriterlere uygun olan durumdur.

Okuma parçalarının alındığı kaynakların adları okuma parçalarının altlarında verilmesine rağmen kaynakçada bu kaynakların tamamı verilmemiştir. Örneğin "Mantık" ünitesindeki okuma parçasının alındığı yer hemen altında "Liseler İçin Mantık, 1989, s. 15-20" şeklinde gösterilmesine rağmen kriterlere uygun şekilde kaynakçada verilmemiştir.

Kaynakçadaki gösterim şekli aşağıdaki gibidir:

-Öner, Necati. Klasik Mantık, A. Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1991.
-Yıldırım, Cemal. Matematiksel Düşünme, Remzi Kitap Evi, 1988.

4.7.11.3. Suna Atabek-Semra Gençoğlu (1998)

Kitapta toplam 22 adet kaynaktan yararlanılmıştır. Kaynakçada kaynak gösterim kriterlerine uyulmuştur. Fakat aynı yazara ait birden fazla eser var ise bu eserler basım sırasına göre önce basılandan sonra basılana doğru gösterilmemiştir.

Okuma parçalarının alındığı kitaplar da kaynakça da gösterilmiştir. Alan literatürüne önemli katkıları olan Teo Grünberg, Şafak Ural, Cemal Yıldırım gibi yazarların kaynakçadaki eserlerinin sayısı daha fazladır.

Kaynakçada komisyon tarafından yazılan “Lise ve Dengi Okullar İçin Mantık”, Ömer Özüduru tarafından yazılan “Liseler İçin Ders Kitabı Felsefe 1-2”, Emine Yamanlar tarafından yazılan “Mantık” ders kitaplar gösterildiğinden bu kitaplardan yararlanıldığı anlaşılmaktadır. Lise ders kitabı yazarken emsali olan başka bir ders kitabından yararlanmak akademik ölçütlere ve Bakanlığın belirlediği kriterlere uygun değildir.

Kitapta alfabetik olarak verilmiş dizin bölümü vardır. Burada 126 kavram verilmiştir.

Kaynakçadaki gösterim şekli aşağıdaki gibidir:

-GRÜNBERG, Teo: **Epistemik Mantık**, ODTÜ Yay., Ankara, 1971.

-ÖZLEM, Doğan: **Mantık**, Ara Yayınları, İstanbul, 1991.

4.7.11.4. Doğan Özlem (1999)

Kaynakçada 16 adet eser gösterilmiştir. Toplam 12 farklı yazardan yararlanılmıştır. Kaynaklardan beş tanesi çeviri ederdir. Bunlardan üç tanesini kitap yazarı kendisi çevirmiştir. Kaynaklar alfabetik sıraya göre verilmiştir. Gösteriliş şekli bilimsel kriterlere uygundur. Aynı yazara ait birden fazla kitaptan yararlanıldığında bu kitaplar basım yılı sırasına göre doğru şekilde gösterilmiştir.

Kaynakçadaki gösterim şekli aşağıdaki gibidir:

-ATADEMİR, H. R.: *Aristo’nun Mantık ve İlim Anlayışı*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1974.

-ÖNER, Necati: *Klasik Mantık*, Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara 1991, 6. baskı.

-ÜLKEN, Hilmi Ziya: *Mantık Tarihi*, İstanbul 1942 (Kendi Yayını).

Kitapta kaynak gösteriminde iç tutarsızlık söz konusudur. Bazı yazarların adının sadece baş harfleri yazılırken bazılarının adı da yazılmıştır. Ayrıca kitabın kaçıncı baskı olduğu en sonra verilmemektedir. Bunlarla birlikte “Kendi Yayını” şeklinde belirtilen ifadenin yayın evinin adı mı yoksa Ülken’in kendisinin yayınevi mi belirli değildir.

Nitekim kendisi yayımlamış olsa dahi eseri bastırdığı bir matbaa adı olması gerekmektedir.

4.7.11.5. Necati Öner-Teo Grünberg (2000)

N. Öner-T. Grünberg'in mantık kitabında toplam 8 tane kaynak bulunmaktadır. Kaynaklar soyadı sorasına göre alfabetik şekilde bilimsel kriterlere uygun olarak gösterilmiştir.

Diğer kitaplardan farklı olarak bu kitabın kaynakçasında Aristo bulunmaktadır. Mantığın kurucusu olan Aristo'nun orijinal eserinden faydalanılması bu kitap için diğerlerine göre olumlu bir özelliktir. Bunun yanında kitapta bir tane yabancı yazardan yararlanılmıştır. Diğer kaynaklar orijinal diyebileceğimiz temel kaynaklardır. Yani yazarlar çoğunlukla kendi eserlerinden ve bilgilerinden yararlanmışlardır. Bunun nedeni olarak, kitabın yazarlarının Türkiye'de mantığın önde gelen öncüleri olmasını gösterebiliriz.

Kaynakçadaki gösterim şekli aşağıdaki gibidir:

-GRÜNBERG, Teo: Epistemik Mantık, ODTÜ Yayınları, ANKARA 1971.

-ÖZLEM, Doğan: Mantık, Ara Yayınları, İSTANBUL 1991.

4.7.11.6. İbrahim H. Vural (2000)

Kaynakçada yedisi farklı yazar olmak üzere toplam on tane kitaptan yararlanılmıştır. On kitabın dört tanesi Cemal Yıldırım'a aittir. Kaynak gösterimi bilimsel kriterlere uygundur. Kaynaklar soyadı sırasına göre alfabetik olarak sıralanmıştır. Fakat aynı yazara ait eserler basım yılı sırasına göre gösterilmemiştir. Cemal Yıldırım'a ait olan eserlerden 1987 yılına ait eser 1985 yılına ait olan eserden önce gösterilmiştir.

Kaynakçadaki isimler alan literatürüne katkısı olan kişilerdir. Kitapta yabancı kaynaktan yararlanılmaması dikkati çekmektedir.

Kaynakçadaki gösterim şekli aşağıdaki gibidir:

-**URAL, Şafak**: *Temel Mantık, Remzi Kitap Evi, İstanbul 1985.*

-**YILDIRIM, Cemal**: *Mantık, V Yayınları, İstanbul 1987.*

4.7.11.7. A. Kadir Çüçen (2001)

Kitabının kaynakçası 19 kaynaktan oluşmaktadır. Bu durum konuların içeriğinin yoğun bir şekilde ele alınmasının göstergesi olabilir. Verilen kaynakların iki tanesi yabancı, geriye kalanlar Türk yazarlara aittir. Kaynaklar yazarların soyadı sırasına göre alfabetik olarak verilmiştir. Yararlanılan isimlerden önde gelenler; başta yazarın kendisi olmak üzere Teo Grünberg, Necati Öner, Şafak Ural, Cemal Yıldırım, Doğan Özlem'dir. Bu kişiler mantık denildiğinde Türkiye'de akla gelen ilk isimlerdir.

Kaynakçada on dört farklı kişinin eserinden yararlanılmıştır. En çok yararlanılan kişi Necati Öner'dir. Kaynak gösterim şekli bilimsel kriterlere uygundur.

Ayrıca dokuz sayfalık ve alfabetik olarak dizin kısmına yer verilmesi de olumlu bir özelliktir. Bu bölümde tam olarak 165 kelimeye ye verilmiştir. Öğrenci aklının karıştığı bir yerde sözlükten ya da içerikten bulamadığı bir kavramı dizinden bakarak daha hızlı şekilde bulabilir.

Kaynakçadaki gösterim şekli aşağıdaki gibidir:

-**Çüçen A. Kadir, Mantık**, Asa Kitap Evi, Bursa 1999.

-**Emiroğlu İbrahim, Ana Hatlarıyla Klasik Mantık**, Asa Kitap Evi, Bursa 1999.

4.7.11.8. Emine Yamanlar (2001)

Kaynakçada on tane eser soyadı sırasına göre alfabetik olarak sıralanmıştır. Sekiz farklı kişinin eserlerinden yararlanılmıştır. Cemal Yıldırım'a ait üç kitaptan yararlanılmıştır. Bu kitaplar basım yılı sırasına göre sıralanmamıştır.

Okuma parçalarında iki tanesi lise ders kitabından alınmıştır ve okuma parçasının altında kaynak belirtilmiştir. Fakat bunlar kaynakçada gösterilmemiştir.

Kaynakçadaki gösterim şekli aşağıdaki gibidir:

-Mengüşoğlu, Takiyettin, **Felsefeye Giriş**, Remzi Kitap Evi, İstanbul 1992.
-Özlem, Doğan, **Mantık**, Ara Yayıncılık, İstanbul 1991.

4.7.11.9. Yalçın Öztürk (2001)

Y. Öztürk'ün kitabının kaynakçası 17 kaynaktan oluşmaktadır. Bu kaynakların 3 tanesi yabancı, 14 tanesi Türk yazarlara aittir. Kaynaklar yazarların soyadı sırasına göre verilmiştir. Yararlanılan isimlerden önde gelenleri; T. Grünberg, A. K. Çüçen, N. Öner, Ş. Ural, C. Yıldırım, D. Özlem'dir. Bu kişiler mantık denildiğinde Türkiye'de akla gelen ilk isimlerdir.

Kaynakçada Emine Yamanlar'a ait "Mantık" ders kitabı ile Komisyona ait "Mantık" ders kitabı gösterilmiştir. Lise ders kitabı yazarken kabul edilen lise ders kitaplarından yararlanmak akademik ölçütler ile Bakanlığın belirlediği kriterlere uygun değildir.

Kaynakçadaki gösterim şekli aşağıdaki gibidir:

-GÜVENÇ, Bozkurt; **Mantık ve Metot**, AÜ Açık Öğretim Fakültesi Yay., Eskişehir 1994.

-PAZARLI, Osman; **Mantık**, Remzi Kitap Evi, İstanbul 1985.

4.7.11.10. F. Nur Eyüboğlu-Necati Yankın (2004)

Kitapta kaynakça başlığı bulunmamaktadır. Fakat kaynakça gibi belirtilmiş olan ek okuma kaynaklarına yer verilmiştir. Burada toplam 13 tane kaynak belirtilmiştir. 13 kaynağın biri yabancı, diğerleri Türk yazarlardan alınmıştır. Bu kaynaklar yazarların soyadı sırasına göre verilmiştir.

Okuma parçalarında kullanılan kaynaklar kaynakça da belirtilmemiştir.

Kaynakçadaki gösterim şekli aşağıdaki gibidir:

-ÖZLEM, Doğan (Çev.); Günümüzde Felsefe Disiplinleri, Ara Yayıncılık, İst. 1990.

-YILDIRIM, Cemal; Bilim Felsefesi, Gerçek Yayın Evi. İst. 1973.

Yukarıda Doğan Özlem'in kimin eserini çevirdiği belirtilmemiştir. Bu gösterim kaynak gösterim kurallarına uygun değildir. Nitekim bu kaynağın altında Porphyrios'un İsagoge eserini çeviren kişi belirtilmiştir. Bu açıdan da kaynakça da iç tutarsızlık söz konusudur.

4.7.11.11. Doğan Özlem (2006)

Kitapta toplam 16 eserden yararlanılmıştır. On iki farklı kişinin kitabı kaynakçada gösterilmiştir. Kitap yazarı Türkiye'de Mantık alanında önce gelen kişilerden birisi olmasına rağmen bu konumda olmayan kişilere göre daha fazla kişinin eserinden yararlanmıştır. Bu alanda başka isimleri de öğrencilere tanıtmak açısından olumlu bir durumdur. Yazarın da bencillik yapmadığını ifade etmek yanlış olmaz.

Kaynakçadaki eserler soyadı sorasına göre alfabetik olarak sıralanmıştır. Kaynaktaki dört eser yazara aittir. Bunlardan üçü çeviridir. Aynı yazara ait eserler basım yılı sırasına gör doğru şekilde verilmiştir. Sonuçta kaynakça bilimsel kriterlere uygundur.

Kaynakçadaki gösterim şekli aşağıdaki gibidir:

-ATADEMİR, Hamdi R.: *Aristo'nun Mantık ve İlim Anlayışı*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara 1974.

-URAL, Şafak: *Temel Mantık*, Remzi Kitabevi Yayını, İstanbul 1985.

4.7.11.12. Gülşen Öz (2008)

Kaynakçada toplam otuz bir kişiden yararlanılmıştır. Kaynakçası en zengin olan kitaplardan birisidir. Alan literatüründe eseri olan kişilerin büyük kısmından yararlanılmıştır. Bu eserlerden altı tanesi yabancı eserlerden çevrilen kitaplardır.

Cemal Yıldırım'ın dört ve Ali Nesin'in üç kitabından yararlanılmıştır. Fakat bu kişilerin eserleri basım yılı sırasına göre önce basılandan sonra basılana doğru sıralanmamıştır. Bunun dışında kaynakça bilimsel kriterlere uygun şekilde oluşturulmuştur. Soyadı sırasına göre alfabetik olarak sıralanan kaynakçada mantık oyunları ile ilgili kitaplardan da yararlanıldığı dikkati çekmektedir.

Kaynakçadaki gösterim şekli aşağıdaki gibidir:

-Alsan, Selçuk, **Düşünme Kutusu, C.I-II**, Gün Yayıncılık, Ankara, 2003.

-Mengüşoğlu, Takiyettin, **Felsefeye Giriş**, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1992.

Kaynakçada belli tarihten önceki kitaplarda “Remzi Kitap Evi” şeklinde yazım söz konusu iken, sonraki kitaplarda “Remzi Kitabevi” şeklinde yazım yapıldığı dikkati çekmektedir.

4.7.11.13. Özge Köroğlu (2008)

Kitapta sekiz farklı yazarın on bir tane eserinden yararlanılmıştır. Özellikle Cemal Yıldırım’ın dört farklı eserinden yararlanılmıştır. Eserler soyadı sırasına göre alfabetik olarak verilmiştir. Fakat aynı yazara ait olan eserler basım yılı sırasına göre gösterilmemiştir. Bunun dışında kaynak gösterimi bilimsel kriterlere uygundur denilebilir.

Kaynakçadaki gösterim şekli aşağıdaki gibidir:

-CEVİZCİ, Ahmet, Felsefe Sözlüğü, Paradigma Yayınları, İstanbul, 1999.

-ÖNER, Necati, Klasik Mantık, A.Ü. İlahiyat Fakültesi Yayınları, Ankara, 1991.

BEŞİNCİ BÖLÜM

SONUÇ VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç

Cumhuriyet'ten günümüze kadar mantık ders kitaplarının fiziksel özelliklerinde sürekli gelişen teknolojinin etkilerinin olduğu dikkati çekmektedir. Teknolojik olanakların artması ile ders kitapları, uzman kişiler tarafından özel dizgi ve baskı teknikleri ile bilgisayar ortamlarında yazılır hale gelmiştir. Ders kitapları, incelemeye verilmeden önce uzman kişiler tarafından yazılmakta, okunmakta, gözden geçirilmekte ve basılmaktadır. Dolayısıyla ders kitaplarının fiziksel özelliklerinin günümüz koşullarında eski yıllardaki ders kitaplarına göre daha kaliteli ve hatasız olacağı akla gelebilir. Fakat mantık ders kitaplarının bu süreçte geçmişten günümüze doğru fiziksel özellikler bakımından renk, yazı, şekil vb. açılardan çeşitlilik gösterdiği ve geliştirildiği göze çarpsa da bu noktada önceki kitaplara göre hata oranlarının da arttığı dikkati çekmiştir.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında dönemin koşulları göz önünde tutulduğunda ders kitaplarının baskı kalitesinin yüksek olduğu hatta günümüzdeki bazı kitaplardan fiziksel özellikler bakımından daha üstün olduğu dikkati çekmiştir.

Ders kitaplarının günümüze kadar çeşitli ebatlarda basıldığı ve genellikle 8-10 forma olduğu görülmüştür. Ayrıca aynı programa ait mantık ders kitaplarında sayfa sayılarında önemli farklılıklar olduğu dikkati çekmiştir. Bu farklılık özellikle 1950'li yılarda olmuştur. Bunun nedeni bu dönemde ders kitaplarının serbest basıma bırakılması olabilir.

1950-1960 yılların arasındaki kitaplarda kitap kapaklarında ders ile ilgili görseller konulmaya çalışılmıştır. Bu durum görsele bakıldığında dersin adını çağrıştırması ve öğrencilerin ilgisini çekebilmesi açısından önem taşımaktadır.

Teknolojinin gelişmesi ve kitapların kontrollerinin daha profesyonel yapılması, ders kitaplarındaki fiziksel hataların önceki ders kitaplarına göre azalmasını

sağlamamıştır. Fakat burada ders kitaplarındaki fiziksel özellikler bakımından istenen kriterlerin de değiştiğini unutmamak ve dikkate almak gereklidir.

Kitaplarda Cumhuriyet'ten günümüze belli dönemlerde özel yayınevlerinin kitap sayılarının arttığı görülmüştür. Örneğin 1952, 1957 ve 1993 programlarına ait ders kitaplarında özel yayınevlerinin ders kitabı sayısı diğer programların kitaplarına göre oldukça fazladır.

1976 yılından önceki programlarda yüzdelik dağılım verilmediğinden bu yıldan önceki mantık ders kitaplarında ünitelerin yüzdelik dağılımları ve bunların öğretim programına uygunluğu belirlenememiştir. 1976 yılı ve sonrasındaki mantık öğretim programlarında ünitelerin yüzdelik dağılımları belirtildiğinden bu programlara ait ders kitaplarında ünitelerin dağılımının programlara uygun olup olmadığını tespit etmek olanaklı olmuştur. Özellikle 1970'li yılların ikinci yarısından sonraki ilk kitaplarda "Sembolik Mantık" ünitesinin yüzdelik dağılımı yaklaşık % 65'tir. Bu ünitenin öğretim programına ilk kez eklenerek ders kitaplarında bu kadar yüksek yüzde yer alması dikkat çekici bir husustur. Fakat bu yüzdelik dilim öğretim programına uygundur. Ayrıca bu üniteye ayrılan yüzdelik dilim günümüze geldikçe giderek azaltılmış ve ünitelerin yüzdelik dağılımları daha dengeli hale getirilmiştir.

1924 mantık öğretimi programına göre yazılan kitaplarda "Klasik Mantık" ünitesine daha az yer verilirken, "Metodoloji" ünitelerine bu kitaplarda yüzde olarak büyük oranda yer verilmiştir. 1935, 1952, 1957 mantık öğretim programlarına uygun olarak yazılan mantık ders kitaplarında ünitelerin kendi içerisinde yüzde olarak dağılımları dengeli şekildedir. Çünkü bu konulara ayrılan sayfa sayıları birbirine yakındır. 1976 mantık programına göre yazılan kitapta ünitelerin yüzdelik dağılımları öğretim programında belirtilen yüzdelik dağılımlara yakındır. 1986 mantık öğretim programına göre yazılan kitapta ise "Sembolik Mantık" ünitesi belirlenen yüzdelik dilimden yaklaşık % 11 fazladır. Bu yüzden diğer üniteler olan "Giriş" ve "Klasik Mantık" ünitelerine yaklaşık % 5 eksik yer verilmiştir.

1993 mantık öğretimi programına göre yazılan ders kitaplarında "Mantık" ünitesinde ortalama olarak genellikle % 5 fazla yer verilmiştir. "Klasik Mantık" ve "Sembolik Mantık" ünitelerinde öğretim programındaki yüzdeye genellikle uyulmuştur. "Mantığın Uygulamaları" ünitesine yaklaşık olarak öğretim programına göre % 10 eksik yer verildiği dikkati çekmiştir. "Mantık Felsefesi" ünitesine genellikle öğretim

programında belirtilen yüzdeye yakın olarak yer verilmiştir. 2009 mantık öğretimi programına göre yazılan kitapta ünitelerin yüzdelik dağılımları öğretim programında istenen dağılımlara yakındır.

Cumhuriyet'ten günümüze kadar çeşitli yıllarda kabul edilen bazı kitaplarda bilimsel hataların olduğu saptanmıştır. Bu bilimsel hatalara rağmen kitapların ders kitabı olarak kabul edilmesi ve okutulması öğretmenlere önemli görev ve sorumluluk yüklemiştir. Çünkü ancak öğretmenlerin bu hataları belirleyerek öğrencilere düzelttirmesiyle yanlış öğrenmelerin önüne geçilebilir. Bilimsel hataların daha çok şekillerde ve sembolik mantık ünitesinde yapıldığı dikkati çekmektedir.

Cumhuriyet döneminden günümüze doğru ders kitaplarındaki bilimsel hatalar azalmadığı aksine arttığı dikkati çekmiştir. Bunun çok sayıda nedeni olabilir. Örneğin bu sorun ders kitabı yazarlarından, ders kitaplarının inceleme kriterlerinden ya da inceleyen kişilerden, günümüzdeki yararlanılan alan kaynaklarından vb. kaynaklanabilir.

Mantık ders kitaplarında en az bir tane baskı, dizgi ve yazım hataların olduğu saptanmıştır. Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki kitaplarda kitapların son sayfalarına düzeltme sayfaları eklenmiştir. Fakat kitaplarda bu düzeltmelerin dışında da hatalar olduğu görüşmüştür. 1990'lı yıllardan sonra yazılan kitaplar bilgisayar ortamlarında yazılmıştır. Bilgisayar ortamında kitaplardaki hataları düzeltmek daha kolay ve hızlı olsa da bu kitaplarda da hatalar olduğu görülmüştür. Bu kitapları yazarlar dışında dil uzmanları da okumaktadır. Bu kitaplar, ez az iki dil uzmanı ve en az üç alan uzmanının elinden geçtiği için hatasız olmalıdır. Bunlara rağmen son dönemlerdeki mantık ders kitaplarında hataların azalması beklenirken önceki dönemlerdeki mantık kitaplarına göre azalma olmamıştır.

Kitaplarda dil ve anlatım açısından günümüze doğru daha açık, sade, anlaşılır bir dil ve anlatım kullanıldığı görülmüştür. Kitaplarda günümüze geldikçe öğrenci daha çok ön planda tutulmuştur. Fakat bunu 1976 ve 1986 programlarına ait mantık kitaplarının sembolik mantık üniteleri için söylemek olanaklı değildir. Çünkü bu üniteler kitaplarda çok ayrıntılı şekilde yer bulmuştur. Bu ünitelerin dil ve anlatımı öğrenciler için uygundur.

Cumhuriyet'ten günümüze doğru kitaplarda sürekli dil ve anlatım açısından yenilik ve değişiklik çalışmaları yapılmaya çalışılmıştır.. Bu çalışmaların özellikle 1940'lı ve 1970'li yıllarda yoğunluk kazandığı dikkati çekmiştir. Fakat bu noktada her kavramda birliktelik sağlanılmadığı da anlaşılmaktadır. Örneğin "analoji" kavramı "temsil", "benzeşim", "andırma" kavramları ile eş anlamlı olarak kullanılmıştır. Ayrıca bu kavramların analoji kavramını tam olarak karşılayıp karşılamadığı tartışma konusudur. Analoji kavramını, tanımının içerisinde geçen kavramlarla eşdeğer tutmak uygun değildir. Çünkü analoji kavramı benzeşim kavramını içerisinde barındırmaktadır. Kaplamsal ilişki olarak bu iki kavram ele alındığında, analoji kavramının kaplamının benzeşim kavramının kaplamından daha büyük olduğu söylenebilir.

Cumhuriyet'ten günümüze doğru dilde meydana gelen bu değişimlerde kültürün, pozitivizmin, savaşların, değişme ve gelişmelerin etkilerinin olduğu yadsınamaz.

Cumhuriyet'ten günümüze kadar mantık ders kitaplarında bazı kavramlarda birliktelik sağlanamadığı ve bazı kavramların da yanlış kullanıldığı saptanmıştır. Kitaplarda şekil, şema, sınıflandırma, grafik, resim, fotoğraf, tablo vb. kavramların zaman zaman birbirlerine karıştırıldığı, birbirinin yerine kullanıldığı anlaşılmıştır. Örneğin bazı kitaplarda resme fotoğraf denilmiş bazı kitaplarda ise sınıflandırmaya şekil denilmiştir. Bu durumlar kitaplarda kavram kargaşasına ve bilgi kirliliğine neden olmuştur.

Cumhuriyet'ten günümüze kadar ders kitaplarının içeriklerinin ilgili oldukları öğretim programlarına genel olarak uygun oldukları saptanmıştır. Bu uygunluğun günümüze doğru daha da arttığı belirlenmiştir. Çünkü 1993 öğretim programının sınırları, içerikleri, yazılma kriterleri önceki öğretim programlarına göre daha ayrıntılı ve net olarak verilmiştir. Kitaplarda içerik bakımından farklılıkların giderek daha da azaldığı dikkati çekmiştir.

Kitaplarda içerik bakımından farklılıkların önceki dönemlerde günümüzden fazla olmasının nedeni, o dönem programlarında öğretmene fazla sayıda sorumluluklar yüklenmesi olabilir. Başka bir neden ise önceki dönemlerin programlarının içerik bakımından günümüz programlarına göre daha esnek yapıda olması ve bunun sonucunun kitaplara yansıması olabilir.

Cumhuriyet'ten günümüze ders kitaplarında öğretim programına ya da mantık ders kitaplarında aranacak özel vasıflara uyulmayan en önde gelen husus ders kitaplarındaki okuma parçaları, şekil, şema, grafik vb. unsurların kullanılmaması ya da yetersiz şekilde kullanılmasıdır. Bu durum özellikle 1950-1970 yılları arasında yazılan mantık ders kitaplarında daha çok dikkati çekmektedir. Ayrıca 1990'lı yıllara kadar özel şartlarda belirtilen "Doğu'dan büyük mantıkçılara kitaplarda yer verilmelidir." maddesine, yeteri kadar uyulmadığı dikkati çekmiştir.

Kitaplardaki okuma parçalarının konuya ve öğrenci seviyesine uygunluğu ilk dönemlerde 1993 öğretim programının kitaplarına göre daha fazladır. Ayrıca 1929 ve 1957 yıllarındaki öğretim programlarına göre yazılan kitaplardaki okuma parçaları kısa, dili anlaşılır, konuya karşı merak uyandırıcıdır. Dolayısıyla bu okuma parçaları öğrencilerin anlayabileceği niteliktedir. Fakat 1993 öğretim programına göre yazılan kitaplardaki okuma parçaları genellikle uzun ve dili öğrenci seviyesinin üzerindedir.

Kitaplarda 1990'lı yıllara kadar hazırlık sorusu sorulmamıştır. Fakat değerlendirme sorusu niteliğinde sorular sorulmuştur. Cumhuriyet'ten günümüze sorular genellikle ait oldukları konuları kapsayıcı şekilde sorulmuştur. Soruların sayılarının genellikle yeterli olduğu görülmüştür. Soruların 1990'lı yıllara kadar bilişsel alan basamaklarına dengeli olarak dağıldığı dikkati çekerken 1993 mantık öğretimi programına göre yazılan kitaplarda genellikle bilgi, kavrama ve uygulama düzeyinde sorular sorulmuştur. Sorular programın yapısına genellikle uygundur. Soru sayıları amaç/davranışları genellikle ölçer niteliktedir.

1993 mantık öğretimi programından önceki programlara uygun olarak yazılan mantık ders kitaplarında, soru sayılarının daha az olmasına rağmen bilişsel alanda üst basamaklarda olan soru sayılarının 1993 programına göre yazılan mantık kitaplarındaki soru sayılarından fazla olduğu söylenebilir. Ayrıca 1976 yılından önceki kitaplarda sorularda söz, örnek olay, veciz, kişilerin düşünceleri vb. unsurlardan yararlanılarak düşünme ve sorgulamaya yönelik sorular sorulmuştur.

Cumhuriyet'ten günümüze geldikçe soruların düzeyi basitleşmiştir. Ayrıca soruların anlaşılma durumu da daha net hale gelmiştir. Fakat tüm dönemlerde sadece "evet" ve "hayır" cevabının yeterli olabildiği sorular sorulduğu dikkati çekmiştir. Bu tür sorularda cevabın devamlılığını isteyen yönlendirme ifadeleri kullanılmamıştır. Böylece sorularda öğrenciler eksik yönlendirilmiştir.

Mantık ders kitaplarında kaynak gösterimi 1970 yılından sonra sistematikleşmeye başladığı görülmüştür. Bu durum kitaplarda akademik ölçütlerin sağlanmaya çalışıldığının göstergesidir. 1993 mantık öğretimi programına göre yazılan mantık ders kitaplarında önceki kitaplara göre kaynak gösteriminin daha sistematik ve standart şekle geldiği dikkati çekmiştir.

Cumhuriyet'ten günümüze kadar kitaplarda, kaynak gösterimlerinde birliktelik sağlanmadığı belirlenmiştir. Özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarından 1993 yılına kadar olan kitaplarda genellikle kaynak gösterilmemiştir. Bunun nedeni kitaplarda kaynak gösterim zorunluluğunun olmaması olabilir. Buna rağmen kaynak gösterilen kitaplarda ise ortak bir gösterim söz konusu olamamıştır. Hatta aynı kitapta dahi kaynak gösteriminde iç tutarlılığın sağlanamadığı görülmüştür.

Kaynakçaların akademik ve bilimsel kriterlere uygun şekilde gösterilmesine rağmen aynı programa uygun olarak yazılmış ve kabul edilmiş olan mantık ders kitaplarının kaynak gösterim şeklinin birbirlerinden farklılık gösterdiği dikkati çekmektedir. Bakanlığın bu konuda kaynak gösterim örneği vererek tüm kitaplarda bunu standart hale getirmesi yararlı olabilir.

Ders kitaplarında 1976 yılına kadar konular ünitelere göre ayrılmamıştır. Özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarından itibaren 1970'li yıllara kadar mantık iki kısımda ele alınmış ve kitaplarda da bu şekilde karşılık bulmuştur. Birinci kısımda "Suri Mantık", ikinci kısımda ise "Tatbiki Mantık veya Metodoloji" konuları yer almıştır. Dolayısıyla bu yıllara ait ders kitapları ünitelere göre yüzde olarak bölünememiştir. Nitekim mantık öğretim programında da bu şekilde bir vurgu yapılmadığından, kitaplarda konular ünitelere göre yüzde olarak dağıtılmamıştır. Fakat tez içerisinde bu şekilde bir sınıflandırma yapılmak istenmişse de yapılamamıştır. Çünkü konuların içeriği ünite olarak bölünmeye elverişli olamamıştır. Böyle bir sınıflandırma yapılmak istenmesinin nedeni konulara ayrılan içerikleri hem birbirleri ile kıyaslayabilmek hem de konuların yeterli olup olmadıklarını kontrol edebilmektir.

Kitaplarda baskı dizgi hataları giderek azalmamış artmıştır. Çünkü günümüzde bilgisayar ortamlarında yazılabilen ders kitaplarında, yanlış yazılan ifadelerin bilgisayarda yanlış olduğu ortaya çıkmasına rağmen ya da yanlış yazılan ifadelerin bilgisayar tarafından otomatik olarak düzeltilmesine rağmen Cumhuriyetin ilk yıllarında

daktilo ile yazılan ve günümüze göre güç koşullarda basılan kitaplardan daha fazla baskı-dizgi hatası olduğu dikkati çekmektedir.

Ders kitaplarında belli dönemlerde kitap yazarlarının isimleri unvanları ile birlikte, belli dönemlerde ise unvanları olmadan yazılmıştır.

"Bölümlü tasdikli ile tikel olumsuz önermeler" şeklinde kavramlar kullanılması dönemin özelliklerinden birini yansıtmaktadır. Bu şekildeki tutarsız kullanım bu dönemde dilde bazı kavramlar üzerinde değişikliklerin ya da yeni kullanımların yapıldığını yansıtmaktadır. Dolayısıyla bazı kitaplarda bazı yazarlar böylece kararsızlığa düşmüş ve tutarsız kullanımlar ortaya çıkmıştır.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında kabul edilen kitaplarda özel isimlerden sonra gelen eklerde kesme işaretinin kullanılmaması Türkçeye özgü yeni yazım kurallarının tam olarak belirlenmemiş olması olabilir.

1949 yılından itibaren kitapların serbest basıma bırakılması ve bunun sonucunda özel yayınevlerinin devreye girmesiyle mantık ders kitaplarındaki çeşitliliğin arttığı görülmüştür. Bu durum 1945-1960'lı yıllarda çok partili hayata geçilmesinin sonuçları olabilir. Dolayısıyla siyasi yapının değişmesiyle öğretim programları ile ders kitapları değişmiş ve mantık ders kitaplarındaki çeşitlilik artmıştır.

1957 mantık öğretimi programı 1950 yılında ders konuları olarak verilen programın aynısıdır. Bu iki programın aynı olmasının nedeni, farklı bir branşın öğretim programında değişiklik ya da yenilik yapılması olabilir. Çünkü bu yıllarda herhangi bir branşta öğretim programında değişiklik yapıldığında diğer branştaki öğretim programlarının da tekrar basılabildiği dikkati çekmektedir. Bu nedenle mantık öğretimi programında değişiklik olmamasına rağmen değişen programlarla birlikte tekrar kabul edilerek basıldığını söylemek mümkün görünmektedir.

1959 yılında ders kitapları Maarif Vekaleti Talim ve Terbiye Dairesi kararı ile ders kitabı olarak kabul edilirken 1968 yılında Millî Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi'nin kararı ile ders kitabı olarak kabul edilmiştir. Bu durum eğitim sisteminde idari birimlerde reformlar olduğunu göstermektedir. Nitekim bu durumun nedeni 1960 darbesi ya da bu dönemlerdeki siyasi değişiklikler olabilir.

Kitaplarda zaman zaman yazarların kişisel düşüncelerine yer verdiği görülmüştür. Bu durum Bakanlık tarafından istenen bir durum değildir. Ders kitaplarında yazarlar bilimsel içerik ortaya koyarak tarafsızlığını korumalıdır. Yazarlar kişisel düşüncelerini ortaya koymaya başladıklarında içerikte anlatılmak istenen konudan uzaklaşıldığı ve konunun özünün verilemediği dikkati çekmiştir.

1957 programına ait kitaplardaki kaynak gösteriminin dönemin kriterlerine uygun olduğu söylenebilir. Ayrıca bu kitapların ait olduğu öğretim programında ve özel kriterlerde kaynak gösterimine ilişkin bir açıklama bulunmamaktadır. Hatta kriterlerde, kitaplarda kaynak gösterilmesi gerektiğine dair bir açıklama da yer almamaktadır. Dolayısıyla kitap yazarlarının kaynak gösterme gibi bir zorunluluğu bulunmamaktadır. Bu programa ait kitaplarda genellikle kaynak gösterilmemesinin bunun yerine "Okunacak Eserler" vb. gibi başlıklar altında ilgili kaynakların gösterilmesinin nedeni kaynak gösterim zorunluluğunun olmaması olabilir.

1960 yılından 1976 yılına kadar kabul edilerek okutulan mantık ders kitabı sayısı 1950-1960 yılları arasında kabul edilen mantık ders kitapları sayısına göre oldukça azdır. Bunun nedeni 1960 darbesi olabilir.

1976 ve 1986 MEB kitaplarında "Sembolik Mantık" konularında kapsamlı şekilde elektrik devrelerinin yer aldığı görülmüştür. Sembolik mantığın bu sistemlerdeki işlevleri somut uygulamalarla anlatılmaya çalışılmıştır. Böylece mantık ile fizik ilişkisi de kurulmuştur.

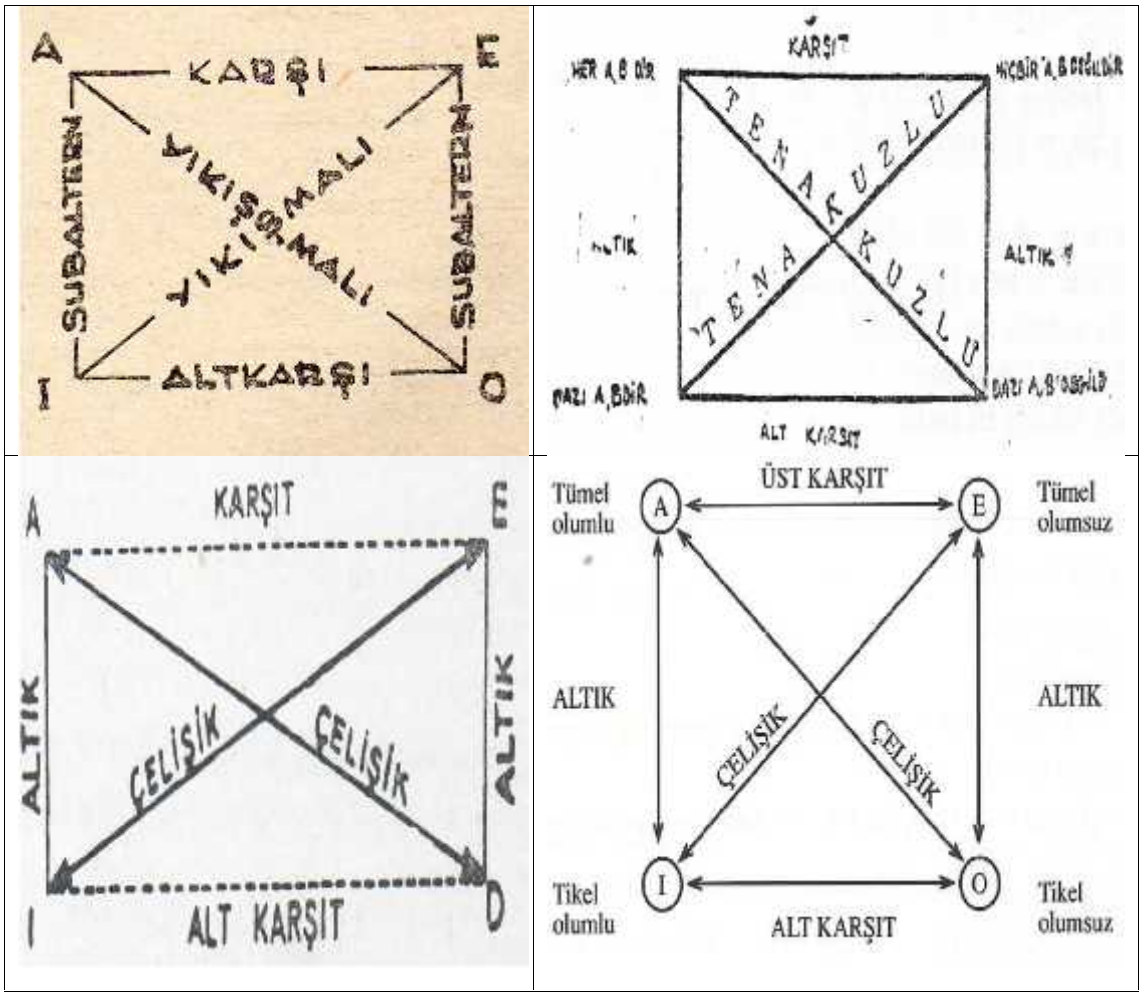
1924, 1935, 1950, 1957, 1976 mantık öğretim programlarına göre yazılan ders kitaplarında "İstiklal Marşı", "Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi" ve "Atatürk" görseli yer almazken 1986 programı ve sonrasındaki programlara göre yazılmış olan ders kitaplarında bunlara yer verildiği dikkati çekmektedir. Dolayısıyla 1986 programından itibaren ders kitaplarında "İstiklal Marşı", "Atatürk'ün Gençliğe Hitabesi" ve "Atatürk" görselinin bulunması zorunluluğunun getirildiği anlaşılmaktadır. 1986 programına göre yazılan mantık ders kitabının başında "Atatürk'ün Mantığa Verdiği Önem" başlıklı bir yazının da yer alması bu dönemlerdeki eğitim anlayışının ve siyasi unsurların ders kitaplarına yansımasının bir örneği olarak gösterilebilir. Hatta 12 Eylül darbesinin eğitim üzerindeki somut bir yansıması olduğu söylenebilir.

1968 yılı ve sonrasına ait mantık ders kitaplarında mantık kavramlarına yeni karşılıklar verme çabası olduğu görülmektedir. Nitekim dönemin Talim Terbiye Dairesi 1957mantık dersi deneme ders kitabında yer verilen önsözünde dilde bu tür yenileşme çalışmalarının yapıldığını ifade etmektedir. Ayrıca kavramlara verilen karşılıkların öneri niteliğinde olduğunu, dolayısıyla gelecek önerilere açık olunduğunu ifade ederek bu tür önerilerin önünü açmıştır.

1976 yılındaki mantık öğretim programına göre Bakanlık tarafından komisyona yazdırılan mantık ders kitabının önsözü ile 1970 yılında Hüseyin Batuhan ve Teo Grünberg'in yazdıkları deneme ders kitabının önsözleri paralellik göstermektedir. 1976 yılındaki mantık ders kitabındaki önsöz dönemin Talim ve Terbiye Kurulu Başkanı Rıza Kardaş'a aittir. Dolayısıyla bu dönemlerde eğitim sistemini idare eden kişilerin değişmesine rağmen yürütülen eğitim politikasının kişilere göre değişiklik göstermediği anlaşılmaktadır.

1976 yılındaki mantık ders kitabının sonunda yeni mantığın ortaöğretime 1967 yılından itibaren girdiği ifade edilmektedir. Bu dönemlerde yeni mantık deneme niteliğinde birkaç lisede okutulmaya başlamıştır. Daha sonra bu liselerin sayısı giderek artmıştır. Ayrıca bu dönem ve sonrasında MEB'in ders kitaplarını okutulmak üzere kabul ettiği fakat okullarda okutulacak kitabı okulların kendisinin seçtiği anlaşılmaktadır. Yayın evleri okullara ders kitabı seçimi için form dağıtmakta, kitap örnekleri okullara verilmektedir. Ardından ilgili kişiler kitapları inceledikten sonra okul, o yıl için okutacağı kitabı belirlemektedir.

Mantık ders kitaplarında dikkati çeken dilde yenileşme hareketleri ya da mantık kavramlarına yeni karşılıklar bulma çabalarını açık şekilde belli dönemlerdeki kitaplarda yer alan "Aristo Karesi"nde görülmektedir. Bu durumu daha somut göstermek için bazı mantık ders kitaplarındaki "Aristo Karesi" şemaları aşağıda verilmiştir:

Cumhuriyet'in ilk yıllarından 1960'lı yılların ortalarına kadar mantığın tatbiki mantık denen bölüm bilimlerin metotlarına ayrılmıştır. Özellikle Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki kitaplarda, tatbiki mantık kısmına kapsamlı şekilde yer verilirken suri mantığa daha az değinilmiştir. Bu bölümde bilimlerin metotları açıklanırken bilimlerin konuları, gelişmeleri, ilkeleri ele alınmıştır. Ayrıca bu kitaplarda tatbiki mantık ile suri mantık arasındaki ilişki açık şekilde anlatılmamıştır. Fakat tatbiki mantığın, dolayısıyla mantığın bilimlerde nasıl kullanıldığı ve pratik hayatta uygulanışı ayrıntılı şekilde anlatılmıştır. Ayrıca kitaplarda tatbiki mantığa verilen sayfa sayısı günümüze yaklaştıkça azalmış klasik mantık konuları giderek artırılmıştır. Ayrıca 1960'lı yılların başından itibaren öğretim programında olmamasına rağmen mantık ders kitaplarında sembolik mantık birkaç sayfada anlatılmıştır. 1967 yılından itibaren sembolik mantığa öğretim programında ve ders kitaplarında diğer konulara göre daha fazla yer verilmiştir.

Mantık ders kitaplarında yaklaşık olarak 1960 yıllarına kadar "Analoji" nin akıl yürütme çeşitleri içerisinde açıklanmadığı görülmektedir. Analoji bu döneme kadar

daha çok “Metodoloji” konusu içerisinde; Biyoloji, Psikoloji, Tarih, Matematik gibi bilimlerin içerisinde yöntem olarak ele alınmıştır. Bilimlerin “Analoji”yi nasıl kullandığına ilişkin kapsamlı açıklamalar ve örnekler verilmiştir. Fakat 1960’lı yıllardan sonra mantık ders kitaplarında “Analoji”nin akıl yürütme çeşitleri içerisinde kabul edildiği dikkati çekmektedir. Analojinin metodolojik olarak kullanılmasının yanında akıl yürütme çeşitlerinin içerisine belirgin şekilde alınarak kısa bir açıklamasının yapılması mantık öğretimi açısından olumlu bir gelişmedir.

1930’lu yıllara kadar ders kitaplarında kitap yazarlarının soyadlarının olmaması, 1934’lü yıllardan sonra ders kitaplarında kitap yazarlarının soyadlarının verilmesini 1934 yılındaki soyadı kanununa bağlanabilir. Bu durum da dönemsel özelliklerin eğitime ve dolayısıyla ders kitaplarına bir yansıması olarak kabul edilebilir.

Mantık ders kitaplarına bakıldığında 1940’lı ve 1965’li yıllarda kavram değişimlerinin olduğu göze çarpmaktadır. Bu durum da Türkiye’de özellikle bu yıllarda dilde yenileşme çalışmalarının yapıldığının göstergesidir. Cumhuriyet’ten günümüze kadar bu tür ve benzeri değişiklerde dönemlerdeki siyasi yapıların, toplumsal değişmelerin, savaşların, darbelerin, dünyadaki değişme ve gelişmelerin etkisinin olduğu açıktır.

Mantık ders kitaplarında özellikle 1965 yılından sonraki kitaplarda baskı ve dizgi anlamında gelişme kaydedildiği dikkati çekmektedir. Bu durum, bu dönemdeki teknolojik gelişmelere özellikle bilgisayar teknolojisinin bulunduktan sonra ilerlemesine bağlanabilir.

Ders kitaplarında her dönemde kaynak gösterim şekillerinin değiştiği dikkati çekmiştir. Bu bağlamda kitaplarda dönemlerinin kaynak gösterim kriterlerine uyulmaya çalışılsa da iç tutarlılığın ve kaynak gösterim birlikteliğinin sağlanamadığı saptanmaktadır. Aynı dönemlerde basılan kitaplarda, hatta tek kitabın içerisine farklı kaynak gösterimlerine rastlanılması böyle bir kanaatin oluşmasına neden olmaktadır.

Ders kitaplarında aynı kavramların birbirlerinden farklı anlaşılır şekilde anlatıldığı dikkati çekmektedir. Örneğin “dilemma” ifadesi “Öncüllerden biri olumlu biri olumsuzdur ve şaşırtır.” olarak açıklanırken farklı bir kitapta “Öncüller ikiyüzlüdür ve şüphe verir.” olarak açıklanmıştır. Mantığın ve mantık terimlerinin herkes tarafından kabul edilebilir ve aynı şekilde anlaşılabilir olması gerekmektedir. Çünkü mantığın dili

ortak dildir. Burada ikinci verilen tanım anlaşılır ve açık değildir. Açıklamada kullanılan terimler doğru seçilmemiştir.

Ders kitaplarında mantık terimlerine verilen ifadelerin değişim süreci açıkça görülmektedir. Ayrıca kavramlara değişen kavramların mevcut kavramı tam olarak karşılayıp karşılamadığı da tartışma konusu olabilir. Örneğin "üçüncü halin imkansızlığı" ile "atılan üçüncü prensibi" aynı anlamda kullanılmıştır. Bunun yanında "yıkışmazlık ilkesi" "çelişmezlik ilkesi" ile aynı anlamda kullanılmıştır. Aşağıdaki kavramların ise günümüzdeki karşılıkları verilmiştir.

-Bütün ördekler (genel terim) günümüzde tümel terim/kavram olarak anlatılmaktadır.

-Müşterek arızî vasıf, günümüzde ilinti olarak kullanılmaktadır.

-Kısaltılmış kıyas, günümüzde entimem olarak anlatılmaktadır.

-Genişletilmiş kıyas, günümüzde zincirleme kıyas olarak anlatılmaktadır.

Yukarıdaki örneklere bakılacak olursa eski kavramlara yeni karşılıklar verme çabaları sonucunda bazı kavramların gerçek anlamlarından ve karşılıklarından uzaklaştıkları anlaşılmaktadır.

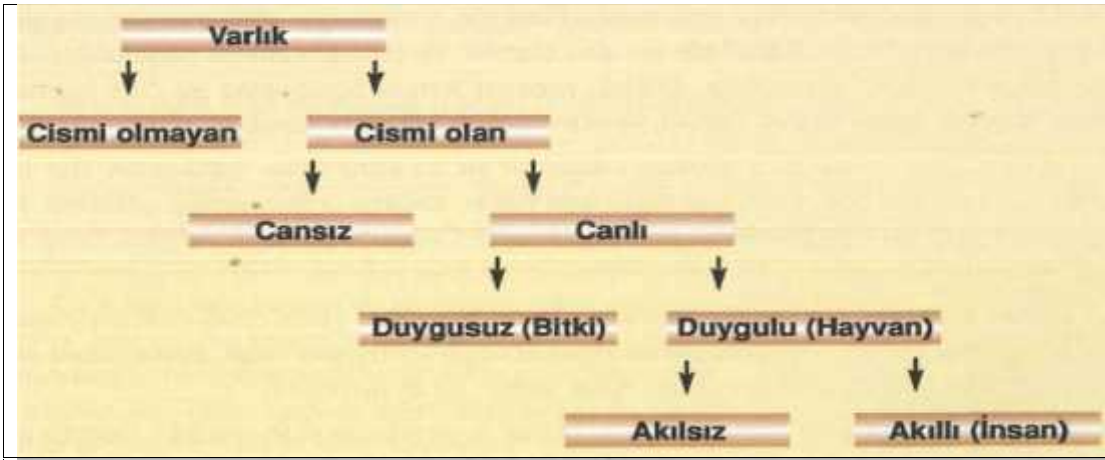
Ders kitaplarında dönemin şartlarına göre özellikle sembolik mantıkta önerme eklemlerinin dahi farklılık gösterebileceği görülmüştür. Örneğin günümüzde "Karşılıklı koşul eklemi ($\leftrightarrow$)" olarak bilinen sembol ve okunuşu geçmiş yıllardaki kitaplarda "Çift şart ($\vec{\leftarrow}$)" olarak kullanılmıştır.

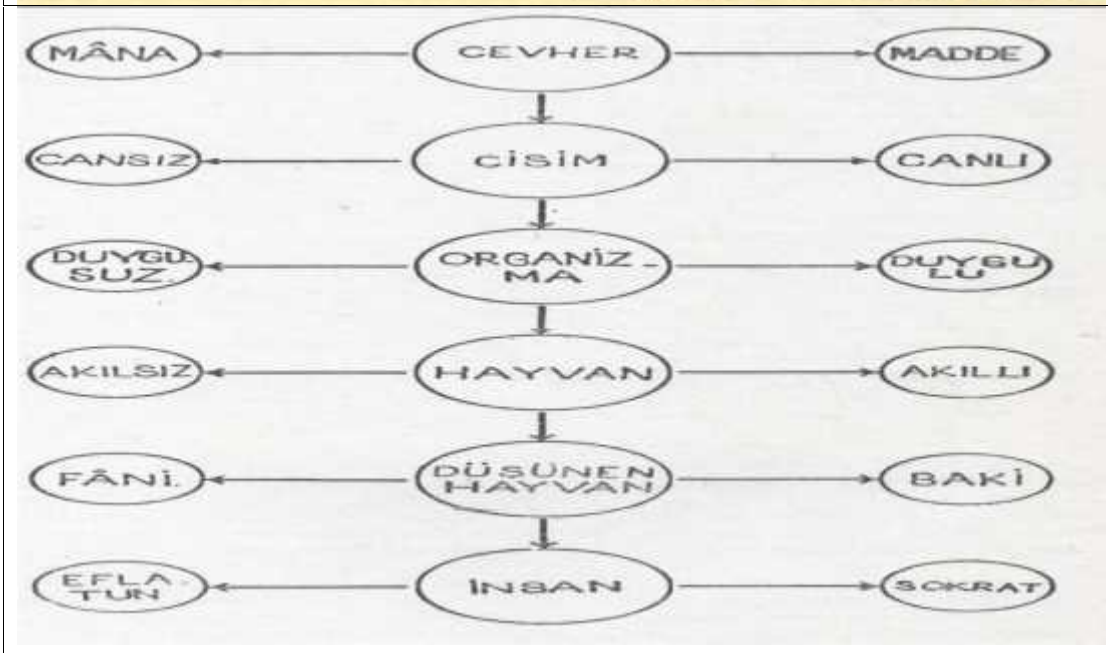
Farklı mantık öğretim programlarına göre yazılarak kabul edilen aynı yazara ait ders kitaplarının bir kısmında kitaba konu eklenmesine rağmen konu özetlerinin değiştirilmediği saptanmıştır. Ünitelere eklenen yeni konularının konu özetlerinde yer almaması, bu kitapların tam olarak güncellenemediğini göstermektedir.

Özellikle 1965 yılından sonraki kitaplarda mantık öğretimi programında olmasa da kitaplara eklenen konular olduğu dikkati çekmiştir. Bu konuların başında "Sembolik Mantık" konusu gelmektedir. Bu durum kitap yazarlarının dönemin şartlarından etkilendiğini göstermektedir. Ayrıca bu dönemde Bakanlık tarafından ders kitaplarına bu tür eklemelerin yapılmasının sakıncası olmadığı ve kabul gördüğü anlaşılmaktadır.

Nitekim 1970 yılında “Mantık Deneme Ders Kitabı” yazdırılması bu görüşü desteklemektedir.

Ders kitaplarında teknolojinin gelişiminin etkilerini de görmek mümkündür. Bu etki özellikle şekil, şema, grafik vb. unsurlarda belirgin hale gelmektedir. Dolayısıyla bahsi geçen değişimin somut örneğini iki farklı kitaptaki “Porphyrius Ağacı” açık şekilde göstermektedir.

Cumhuriyetin ilk yıllarından 1970 li yıllara kadar “Formel Mantık (Surî Mantık)” ifadesi “Geleneksel Mantık” olarak kullanılmıştır. 1970’li yıllardan sonra ise “Formel Mantık” kavramı daha çok “Lojistik” veya “Sembolik Mantık” kavramı ile birlikte kullanılmıştır. Bu dönemden sonra “Formel Mantık” “Biçimsel Mantık” olarak kullanılmış ve böylece “Sembolik Mantık” olarak karşılık bulmuştur. Günümüzde

“geleneksel Mantık” “Aristoteles Mantığı” hatta “Klasik Mantık” kavramları birbirleri ile aynı anlamda kullanılmaktadır. “Sembolik Mantık” ifadesi ise “Biçimsel Mantık”, “Formel Mantık” olarak adlandırılmaktadır. Çünkü “Geleneksel Mantığın” sadece biçimsel değil, aynı zamanda içeriksel de olduğu ifade edilmektedir. Fakat “Sembolik Mantık” içerikle ilgilenmez. Zaten “Sembolik Mantık”, “Klasik Mantığın” içerikten kurtulamaması ve günlük dildeki iki ya da daha fazla yüklemli önermeleri sembolleştirememesi ve bunları denetleyememesi nedenleriyle matematiğin temellendirilmeye çalışıldığı süreçte ortaya çıkmıştır.

Özellikle 1950 ile 1976 yılları arasındaki mantık ders kitaplarında Darwin’in “Evrim Teorisi”ne yer verildiği dikkati çekmiştir. Bu konu “Prensip ve Teori” başlığı altında ele alınmıştır.

1993 öğretim programına göre yazılan mantık ders kitaplarının genelinde, sembolik mantık ünitelerinde işlem sonuçları öğretim programında istendiği gibi gerekçelendirilerek açıklanmıştır.

1993 mantık öğretimi programı davranışçı kurama göre hazırlanmıştır. Programın, “İlerlemecilik” ve “Yeniden Kurmacılık” eğitim felsefelerine dayandığı söylenebilir.

Ders kitaplarının öğretim programlarına göre yazılarak MEB’de komisyon tarafından incelendikten sonra kabul edildiğini hesaba kattığımızda 1993 mantık öğretimi programına uygun olarak yazılmış olan tüm mantık ders kitaplarının program geliştirme kriterlerine uygun olduğu söylenebilir.

Ders kitaplarında zaman zaman farklı ders kitaplarından alıntılar yapıldığı dikkati çekmiştir. Bu durum Bakanlığın kriterlerine uygun değildir. Ayrıca bu tür alıntılar kitabın özgünlüğünün kaybolmasına neden olabilmektedir. Ayrıca kaynakların orijinallerine ulaşmak doğru bilgiye ulaşmak açısından önem taşımaktadır.

Sonuç olarak 1929 yılındaki kitaplarda Latin alfabesine yeni geçildiği için Arapça kökenli kelime sayısının fazla olduğu dikkati çekmiştir. Ayrıca soyadı kanunun yansımaları da kitaplarda belirgin şekilde fark edilmektedir. Özellikle 1950’li yıllar kadar kitaplarda pozitivizmin izlerini görmek mümkündür. 1950’li yıllarda kitaplarda çok partili hayatın ve Batılılaşma sürecinin izleri olduğu göze çarpmaktadır. Ayrıca

1950 yılından itibaren liberal iktisat politikalarının ders kitapları üzerinde etkisi olduğu da söylenebilir. Bunlarla birlikte darbelerin alınan kararlara etikisi olduğundan bu karaların ders kitaplarına yansıdığını söylemek mümkündür. Ayrıca iktidar değişimleri, dünya düzeni değişimleri, teknolojik değişimlerin ders kitaplarına etkilerinin olduğu da söylenebilir.

5.2. Öneriler

Öneriler iki kısımda ele alınmıştır. Araştırma sonuçları doğrultusunda uygulama için öneriler ile araştırmacılar için öneriler ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

5.2.1. Uygulama İçin Öneriler

1. Kitapları incelerken, inceleme komisyonlarının bazı konulara bakış açıları standart hale getirilmelidir. Örneğin aynı konu için bir kitapta olmaması istenen, hata puanı girilen durum başka bir kitapta kabul edilmemelidir. Dolayısıyla inceleme komisyonlarının amaç/kazanımları ortak algılamaları sağlanmalıdır.
2. Komisyondaki kişilere kitapları inceleme yeterliliği kazanmaları amacı ile yeterli düzeyde hizmet içi eğitim verilmelidir.
3. Ders kitaplarını incelemede istenen standardı sağlayabilmek, komisyondaki kişileri ortak paydada buluşturabilmek ve gerektiğince bilgilendirebilmek için alanında uzman, kitap yazma ve öğretmenlik tecrübesi olan, ilgili alanın eğitim ve öğretimini de bilen kişiler, ilgili Bakanlığa her branştan en az bir kişi olmak suretiyle kalıcı olarak alınmalıdır.
4. Bakanlıktaki alanında uzman kişiler ders kitabı incelemek isteyen kişilere her ders için ayrı ayrı belirlenen saat kadar eğitim vermelidir.
5. Bakanlık tarafından incelenen kitapların sonuçları, kamuoyu ile paylaşılmalıdır.

6. Kitap inceleme kriterleri ve inceleme komisyonlarının kriterleri, aynı kitap farklı komisyonlar tarafından incelendiğinde yakın puanı alabilecek kadar ortak hale getirilmelidir.

7. Milli Eğitim Bakanlığı, ders kitabı yazma ve inceleme kriterleri, kişilere göre sürekli değişen bir yapıdan kurtulmalıdır. Bu çerçevede herkesin görüşünü alacak şekilde komisyonlar kurularak tartışma, fikir alışverişi ile son noktada uzun süreli kullanılabilecek kriterler geliştirilmelidir.

8. Kriterler ve eğitim politikalarımız, gelişen teknoloji ile birlikte dünyaya ayak uydurabilmek için özleri aynı kalmak şartı ile değiştirilebilmelidir.

9. İnceleme komisyonundaki kişiler, alan literatürüne hakim olmalıdır. Böylece bilimsel hata olduğu düşünülen kitaplar yanlış incelenmekten kurtulur. Gerçekten bilimsel hata bulunan kitaplarda ise hatalar gözden kaçmaz.

10. Kitaplar incelenirken alan literatürü olarak sadece öğretim programının arkasındaki öneri niteliğindeki kitaplar alan literatürü olarak kabul edilmemeli, alana ilişkin başka kitapların da olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır.

11. Öğretim programları hazırlanırken ya da hazırlanan programlar değerlendirildikten sonra eleştirilirken olaylara siyasi ve kişisel olarak yaklaşmamalı, bunların öğrenciler için fayda derecesi tartışılmalıdır.

12. Bakanlıkta, kitap yazarlarının ya da yayınevlerinin ders kitaplarına ilişkin danışabilecekleri bir birim oluşturulmalıdır.

13. Kabul edilen kitapların hepsinin tanıtımı yapılarak okulların bu kitapları incelenmesi sağlanmalı ve ders kitabı seçimi kararı okullardan gelen talepler doğrultusunda illerdeki Milli Eğitim Müdürlüklerine bırakılmalıdır. Dolayısıyla ders kitaplarının seçimini alternatifler arasından illerdeki Milli Eğitim Müdürlükleri yapmalıdır.

14. Bakanlık, kendi yazdırdığı kitapları kısa sürede acele ile yazdırmamalıdır. Çünkü bu kitaplar, özellikle program değişikliklerinden sonra yeni yazılacak kitaplar için örnek niteliği de taşımaktadır.

15. Baskıya verilen kitaplar son aşamada tekrar kontrol edilmelidir. Çünkü veriler farklı bir bilgisayara yüklendiğinde özellikle işlem içerikli derslerde sembol, şekil vb. değişimler olabilmektedir. Bu durum da kitabın son anda hatalı basılmasına neden olabilmektedir.

16. Mantık dersi öğretiminde disiplinler arası ilişki kurulmalıdır.

17. Mantık dersi öğretiminde her konu için en uygun öğretim ilke, yöntem ve teknik belirlenmeli ve uygulamada bunlardan yararlanılmalıdır.

18. Mantık ders kitaplarındaki uygulamaların kağıt üzerinde kalmasının önüne geçilmelidir. Bu amaçla dersin ve konularının gündelik yaşamla sürekli iç içe olduğu somut şekilde uygun örneklerle açıklanmalıdır.

19. Mantık ders kitabındaki konular ve kavramlar anlatılırken, öğrencilerin "Şimdi bu benim ne işime yarayacak?" sorunun cevabını her konuda görebilmeleri sağlanmalıdır.

20. Bilişsel düzeyde yer alan kazanımların yanında duyuşsal düzeyde yer alan kazanımlara da yer verilmelidir.

21. Kitaplarda ilgili konularda düşünce tarihinde önemi olan kişilere yer verilmelidir.

22. Mantık dersi gerekli bilgileri verdikten sonra daha çok uygulamaya yönelik işlenmelidir.

23. Mantık dersi her alanla ilişkili olduğundan liselerde zorunlu ders olarak okutulmalıdır. Çünkü dersin her alanla ilişkisi doğru şekilde kurulduğunda diğer derslere mutlaka katkısı olacaktır.

5.2.2. Araştırma İçin Öneriler

1. Mantık derslerinde öğrencilerin ders kitabında yer alan konulardan hangilerini algılamakta güçlük çektiklerini tespit edecek araştırmalar yapılmalıdır.

2. Mantık derslerinde öğrencilerin ders kitabında yer alan kavramlardan hangilerini algılamakta güçlük çektiklerini tespit edecek araştırmalar yapılmalıdır. Çünkü doğru tespitlerden sonra gerekli düzeltmeleri yapmak eksiklikleri giderebilir ve ilerleme kaydedilebilir.

3. Ders kitaplarındaki konuların daha somut şekilde anlatılabilmesi ve öğretilebilmesi için öncelikli olarak mantık kavramlarına ilişkin öğrencilerin zihinlerinde ne tür bilgilerin olduğunu belirleyecek araştırmalar yapılmalıdır.

4. Gelişmiş ülkelerde ortaöğretim düzeyindeki mantık dersleri ile ülkemizdeki mantık derslerini karşılaştıracak araştırmalar yapılmalıdır.

5. Gelişmiş ülkelerde ortaöğretim düzeyindeki mantık ders kitapları ile ülkemizdeki mantık ders kitaplarını karşılaştıracak araştırmalar yapılmalıdır.

6. Mantığın ve kavramlarının gündelik yaşamda nerelerde kullanıldığı saptandıktan sonra bu kavramların öğrencilere somut olarak nasıl öğretilebileceğine ilişkin uygulamalı araştırmalar yapılmalıdır.

7. Mantık kavramlarına ilişkin algıların ne olduğunu tespit edecek araştırmalar yapılmalıdır.

8. Mantığın ilgili olduğu alanları tespit edecek ve bu alanların en uygun öğretim ilke, yöntem ve teknikleri ile öğrencilere nasıl öğretilebileceğini ortaya koyan araştırmalar yapılmalıdır.

9. Mantık konularının en verimli şekilde nasıl öğretilebileceğine ilişkin öğretmenlerin görüşlerini ortaya çıkaracak araştırmalar yapılmalıdır.

10. Uygulamadaki olumlu ve olumsuz noktaları belirlemek için mantık derslerine giren öğretmenlerin bu süreçlerdeki görüşlerini tespit edecek araştırmalar yapılmalıdır.

KAYNAKLAR

Adalan, M. ve Baykal, K. (1955). *Mantık.* Bursa: Aysan Matbaası.

Adıbelli, S. (2007). *Yeni programa göre hazırlanan lise 1 fizik ders kitabının eğitsel, görsel, dil ve anlatım yönünden incelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Konya.

Akarsu, B. (1998) *Felsefe Terimleri Sözlüğü,* (7. Baskı), İstanbul, İnkılap Kitabevi.

Arıkan, R. (2004). *Araştırma Teknikleri ve Rapor Hazırlama.* Ankara: Asil Yayın Dağıtım.

Arslanoğlu, İ. (2001). Ortaöğretimde Sosyoloji Ders Kitapları. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, Cilt 9: 67-80.

Arslanoğlu, İ. (2001). Ortaöğretimde Sosyoloji Öğretimi. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi.* Cilt 4: 63-89.

Arslanoğlu, İ. (2008, 22-24 Ekim). *Türkiye'de Demokrasinin Tarihsel Gelişimi.* Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumunda sunuldu, Isparta.

Aslan, İ. (2005). *Ortaöğretim 9. Sınıf coğrafya ders kitaplarının eğitim-öğretime uygunluğunun değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Aster, E. V. (1994). *Bilgi Teorisi ve Mantık.* (Çev. M. Gökberk). İstanbul: Sosyal Yayınlar.

Atabek, S. ve Gençoğlu, S. (1998). *Mantık.* Ankara: Bem Koza Eğt. Bas. Yay. LTD. Ş.

Bağcı, H. (2007). *Dokuzuncu sınıf bilgi ve iletişim teknolojileri ders kitabının görsel tasarım ilkelerine göre değerlendirilmesi.* Yayımlanmamış

Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir.

Bakan, S. ve Yıldırım, Z. (2008, 22-24 Ekim). *Dünü ve Bugünü İle Türkiye'nin Küreselleşme Süreci.* Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumunda sunuldu, Isparta.

Baltoprak Kırmacı, A. (2006). *Ortaöğretim lise üçüncü sınıflarda okutulan Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarının öğrenci seviyesine uygunluğunun incelenmesi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Batuhan, H. ve Grünberg, T. (1970). *Modern Mantık.* Ankara: Hacettepe Basımevi.

Büyükalan Filiz, S. (2002). *Soru-cevap yöntemine ilişkin öğretimin öğretmenlerin soru sorma düzeyi ve tekniklerine etkisi.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Büyükalan Filiz, S. (2003). Ders Kitabı ve Öğretim Programı İlişkisi. C. Şahin içinde, *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Klavuzu Sosyal Bilgiler* (s. 97-120). Ankara: Gündüz Eğitim ve Yayıncılık.

Büyükkaragöz, S. ve Çivi, C. (1997). *Genel Öğretim Metotları* (Yedinci Baskı). Konya: Öz Eğitim Yayınları.

Ceyhan, E. ve Yiğit, B. (2003). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi.* Ankara: Anı Yayıncılık.

Çepni, S. (2009). *Araştırma ve Proje Çalışmalarına Giriş.* Trabzon.

Çüçen, A. K. (2001). *Mantık.* İstanbul: Fil Yayınevi.

Çüçen, A. K. (2006). *Mantık*, Bursa: Asa Kitabevi.

Demirel, Ö. (1992). Türkiye'de Program Geliştirme ve Uygulamaları. *H. Ü. Eğitim Fakültesi Dergisi.* Sayı 7: 27-43.

Demirel, Ö. (2007). *Eğitimde Program Geliştirme.* (Onuncu Baskı). Ankara: Pagem A Yayıncılık.

Demirel, Ö. ve Kıroğlu, K. (2006). Eğitim ve Ders Kitapları. Ö. Demirel ve K. Kıroğlu içinde, *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi* (s. 1-11). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Dombaycı, M. A. (2002). *Ortaöğretimde Öğretim İlke, Yöntem ve Teknikler Açısından Felsefe Öğretimi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Duman, T. ve Diğerleri. (2001). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu-Matematik.* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Duman, E. Z. (2008). *Ortaöğretimde öğretim İlke, Yöntem ve Teknikler Açısından Mantık Öğretimi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Emiroğlu, İ. (2004). *Klasik Mantığa Giriş.* (İkinci Baskı). Ankara: Elis Yayınları.

Ertürk, S. (1982). *Eğitimde Program Geliştirme.* Ankara: Meteksan Ltd. Şti.

Eyüboğlu, F. N. ve Yankın, N. (2004). Mantık. Ankara: Semih Ofset Matbaacılık.

Grünberg, T. (2000). *Sembolik Mantık El Kitabı.* (Birinci Baskı). Ankara: ODTÜ Yayınları

Grünberg T. ve Diğerleri (2003). *Mantık Terimleri Sözlüğü*, Ankara: ODTÜ Geliştirme Vakfı Yayıncılık.

Hayta, N. ve Karabağ, G. (2003). Değerlendirme Soruları Açısından Tarih Ders Kitapları. N. Hayta içinde, *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu-Tarih* (s. 97-130). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

İstek, R. (2004). *Görsel İletişimde Tipografi ve Sayfa Düzeni.* İstanbu: Pusula Yayıncılık.

İtilli, Ö. (2006). *Genel liselerin üçüncü sınıflarında okutulan Türk dili ve edebiyatı ders kitapları üzerine bir inceleme.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

Kaya, K. (2005). *1990-2000 yılları arası lise 2 Tarih ders kitaplarının muhtevası ve bu ders kitaplarında sosyal tarihin yeri ve önemi.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Keleş, E. (2001). *Fizik ders kitaplarını değerlendirme ölçeği.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, KATÜ Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

Kılıç, A. ve Seven, S. (2008). *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi.* Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

Kılıç, D. (2006). Ders Kitabının Öğretimdeki Yeri. Ö. Demirel ve K. Kıroğlu içinde, *Konu Alanı Ders Kitabı İncelemesi* (s. 37-53). Ankara: Pegem A Yayıncılık.

Kılıç, Z. ve Diğerleri. (2001). *Konu Alanı Ders Kitabı İnceleme Kılavuzu. Küçükahmet, L. (Editör).* Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Koç, E. (2008, 22-24 Ekim). *Cumhuriyet Türkiye'sinin Felsefi Altyapısı*. Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumunda sunuldu, Isparta.

Komisyon. (1976). *Mantık.* İstanbul: Devlet Kitapları.

Komisyon. (1986). *Mantık.* İstanbul: Oğul Matbaacılık.

Kongar, İ. (1959). *Mantık.* İstanbul: Sıralar Matbaası.

Köroğlu, Ö. (2008). *Mantık.* İstanbul: Serhat Yayınları.

Kösemihal, N. Ş. (1945). *Mantık.* Ankara: Milli Eğitim Basımevi.

Köz, İ. (2002), Modern Türk Düşüncesinde Mantık Çalışmaları, *A. Ü. İ. F. D.* Sayı 1: 135-169.

Köz, İ. (2003), *Mantık Felsefesi*, Ankara: Elis Yayınları.

Kutlusoy, Z. (2003). *Temel Sembolik Mantık.* Ankara: Art Basın Yayın.

Küçükahmet, L. (2003). *Öğretimde Planlama ve Değerlendirme.* (On üçüncü Baskı). Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Madge, J**.** (1965) *The Tools of Science An Analytical Description of Social Scince Techniques.* Anchor Books Doubleday and Comp.

Meraç, H. (2006). *Lise tarih ders kitaplarının içerik ve yöntem açısından analizleri.* Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.

Öner, N. (1998). *Klasik Mantık,* Ankara: Bilim Yayıncılık.

Öner, N. ve Grünberg, T. (1994). *Mantık 1.* Ankara: Emel Yayınevi.

Öner, N. ve Grünberg, T. (2000). *Mantık.* Ankara: Pasifik Ders Kitapları A.Ş.

Öz, G. (2008). *Mantık.* İstanbul: Fil Yayınevi.

Özlem, D. (1994). *Mantık*, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi.

Özlem, D. (1999). *Mantık.* İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Özlem, D. (2009). *Mantık.* İstanbul: İnkılap Kitabevi.

Öztürk, Y. (2001). *Mantık.* İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.

Pazarlı, O. (1973). *Mantık.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Pazarlı, O. (1982). *Mantık.* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Pingel, F. (2003). *Ders Kitaplarını Araştırma ve Düzelte Rehberi Unesco.* İstanbul: Türkiye Ekonomik ve Toplumsal Tarih Vakfı.

Peirce, C. S. (2004). *Mantık Üzerine Yazılar*. (Çev. H. Yıldız). Ankara: Öteki Yayınevi.

Sarp, H. S. (1968). *Mantık.* İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.

Sönmez, V. (1997). Program Geliştirmede Öğretmen El Kitabı. Ankara: Anı Yayıncılık.

Şen, Z. (2003). *Modern Mantık.* İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Tan, Ş. (2007). Öğretimin Materyallerle Desteklenmesi. *Öğretim İlke ve Yöntemleri.* Tan, Ş. (Editör). Ankara: Pagem A Yayıncılık.

Tapan, N. (1986). *Ortaöğretim Almanca ders kitaplarına çözümleyici ve değerlendirici bir yaklaşım.* Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tezer, A. (1929). *Surî ve Tatbikî Mantık.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Topçu, N. (1955). *Mantık.* İstanbul: Kutulmuş Matbaası.

Topçu, N. (1973). *Mantık.* İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.

Topçu, N. (1984). *Mantık.* İstanbul: İnkılap ve Aka Kitabevleri.

Topçu, N. (2001). *Mantık,* İstanbul: Dergâh Yayınları.

Ural, Ş. (1985). *Temel Mantık,* İstanbul: Remzi Kitabevi.

Varış, F. (1988). *Eğitimde Program Geliştirme Teori ve Teknikler*. Ankara: A. Ü. İ. F.

Vural, İ. H. (2000). *Mantık.* İstanbul: Serhat Yayınları.

Yamanlar, E. (1996). *Mantık.* İstanbul: Ders Kitapları Anonim Şirketi.

Yamanlar, E. (2003). *Mantık.* İstanbul: Ders Kitapları Anonim Şirketi.

Yıldırım, C. (1976). *100 Soruda Mantık El Kitabı,* İstanbul: Gerçek Yayınevi.

Yıldırım, C. (1999). *Mantık.* (Üçüncü Basım). Ankara: Bilgi Yayınevi.

Yıldırım, C. (2000). *Bilim Felsefesi.* (Yedinci Basım). İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yücel, H. A. (1929). *Surî ve Tatbikî Mantık.* İstanbul: Devlet Matbaası.

Yücel, H. A. (1953). *Mantık.* İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Yücel, H. A. (1969). *Mantık.* İstanbul: İskender Matbaası.

Devlet Matbaası. (1953). 3101.

Tebliğler Dergisi. (1957). 976.

Tebliğler Dergisi. (1976). 1900.

Tebliğler Dergisi. (1986). 2206.

Tebliğler Dergisi. (1991). 2343.

Tebliğler Dergisi. (1993). 2385.

Tebliğler Dergisi. (1995). 2434.

Tebliğler Dergisi. (1998). 2488.

1924 Lise Programı. Maarif Vekaleti. İstanbul: 1340/1924.

1935 Lise Programı. Devlet Matbaası. İstanbul: 1934.

1993 Lise Programı. Milli Eğitim Basımevi. Ankara: 1993.